

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

147944

DAHİLDE İŞLEME REJİMİ ve
UYGULAMADAKİ ETKİNLİĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

147944

Danışman
Prof. Dr. Metin TAŞ

METİN MALİ

BURSA 2004

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

DAHİLDE İŞLEME REJİMİ ve
UYGULAMADAKİ ETKİNLİĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman
Prof. Dr. Metin TAŞ

METİN MALİ

BURSA 2004

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

.....Metin MALİ'ye.....ait.....Dahilde İşleme
Rejimi ve Uygulamadaki Etkinliği.....adlı çalışma
jürimiz tarafındanMALİYE.....
Anabilim / Anasanat Dalı,.....MALİ HUKUK.....Bilim
Dalında Yüksek Lisans/ Doktora/ Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Metin YAŞ (Danışman)

İmza

Üye: Prof. Dr. Erol İYİBOZKURT

İmza

Üye: Prof. Dr. Metin ERDEM

MALİYE ANA BİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

DAHİLDE İŞLEME REJİMİ ve UYGULAMADAKİ ETKİNLİĞİ
METİN MALİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman: Prof. Dr. Metin Taş

İhracatın teşvik edilmesi, ihraç pazarlarımızın geliştirilmesi, dünya ihracatındaki payımızın arttırılması ve uluslararası piyasalara açılan firmalarımızın rekabet güçlerinin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak globalleşmenin hız kazanması ve bunun neticesinde dünyanın tek bir Pazar konumuna sürüklenmesi nedeniyle uluslararası ticareti düzenleyen GATT ve DTÖ Anlaşmaları'nda gittikçe yoğunlaşan rekabet ortamında ülkelerin kendi pazar paylarını korumak veya ihracat gelirlerini arttırmak için tek başlarına ihracat teşvik tedbirlerini yürürlüğe koymaları kısıtlanmış ve bu anlaşmaları kabul eden ülkelerin uluslararası kurallara uyması zorunluluğu getirilmiştir. Bu kuralların konulmasındaki amaç, uluslararası ticaretteki engellerin ortadan kaldırılması ve uluslararası ticaretin tamamen saydam hale getirilmesini sağlamaktır. Uluslararası ticaretin önündeki en büyük engellerin başında ise nakdi sübvansiyonlar şeklindeki devlet yardımları gelmektedir ve bunlar yasaklanmıştır. Nakdi sübvansiyonlar, ihracatçı ülke tarafından sağlanan her türlü mali katkı sonucunda bir faydanın ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. Bunun yerine ihracatta devlet yardımları, prensip olarak "bir faaliyetin yapılması" şartına bağlanmıştır. Ülkemiz de gerek DTÖ ve GATT Anlaşmalarına taraf olmasından gerekse Türkiye ile AB arasında imzalanan 1/95 sayılı AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı'ndan kaynaklanan yükümlülükleri neticesinde geçtiğimiz yıllara kadar uygulama alanı bulan doğrudan nakit teşvikleri yani "ihracat performansına bağlı ve yasaklanmış sübvansiyonlar"ı 1994 yılı sonunda bir kez daha gündeme gelmemek üzere yürürlükten kaldırmıştır. Doğrudan nakit teşvikler yerine ülkemizde devlet desteği AB ve GATT normlarına uygun olarak gelişmiş ve batılı ülkelerin uygulamalarına paralel bir şekilde "bir faaliyetin yapılması" şartına bağlı olarak sağlanmaktadır.

Türkiye-AB arasında imzalanan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'ndan kaynaklanan yükümlülükler neticesinde ülkemizde daha önce uygulanmakta olan İhracat Teşvik Belgeleri yürürlükten kaldırılmış ve onun yerine uluslararası ticarete uygulanmasında sakınca görülmeyen ve Topluluk Gümrük Kodu'nda ekonomik etkili bir gümrük rejimi olarak düzenlenmiş bulunan "Dahilde İşleme Rejimi" ihracatı teşvik etmek amacıyla yürürlüğe konmuştur. Dahilde İşleme Rejimi esas itibariyle, devlete ihracat taahhüdünde bulunulması ve gerekli teminatların verilmesi koşuluyla ithal eşyasının gümrük vergileri ve diğer mali yükümlülükler ile ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan yurt içinde işleme faaliyetlerine tabi tutulmasına ve bu faaliyetler sonucu elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmelerine ya da ithal eşyasının vergileri ödenerek serbest dolaşıma girdikten sonra yurt içinde işleme faaliyetine tabi tutularak elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmesi halinde, vergilerin geri ödenmesine olanak veren bir ihracat teşvik aracıdır. 1996 yılında uygulamaya konulan Dahilde İşleme Rejimi'nin kısa sürede kullanımı yaygınlaşarak en çok kullanılan ihracat teşvik aracı olmuş ve ülkemiz ihracatına katkısı %40'lara ulaşmıştır. Ancak rejimin bu önemli katkısının yanı sıra gerek uygulamanın yeni olmasından kaynaklanan sorunlar gerekse de denetim ve koordinasyon yetersizliği nedeniyle bu sistem devletin yoğun bir zarara uğratılmaya başlandığı bir alan olmuştur.

THE INWARD PROCESSING REGIME and IT'S EFFECTIVENESS IN USE

ABSTRACT

Promoting of exportation is of utmost importance for the development of our export markets, for the increase in our share in world exportation and developing our companies' strength of competition, trading in international market places. Because of the worlds becoming a single market place as a consequence of the acceleration in globalization, there had been new regulations made in order to limit the countries' single actions to put exportation promoting measures into effect to protect their market shares or to increase their export incomes, in the GATT and WTO Agreements organizing international trade. The goal underlying these new regulations is to provide a certain transparency in international trade and to get rid of all difficulties in international trade. One of the leading difficulties of international trade is the government supports in form of subsidies in cash and all these actions are prohibited strictly. The subsidies in cash are decribed as the outcome of a benefit resulting from a exporting country's financial support by all means. Rather than this actions, principally the government support in exportation is restricted to a condition of "to be a going concern". Turkey as for its being a side with WTO and GATT agreements and as for its obligations resulting from the agreement signed with the EU 1/95 Numbered EU-Turkey Partnership Council Resolutions had taken the direct in cash subsidies-the subsidies due to the performance of exportation and which were prohibited-out of force ever. Instead of direct in cash subsidies in our country the government support is rearranged fitting the EU and GATT norms and is performed being parallel with the norms condition of "to be a going concern".

As a result of the obligations resulting from the 1/95 numbered EU-Turkey Partnership Council Resolutions which was signed with EU, the recent "exportation incentive certificates" were taken out of force and a new economical effectual customs regime. The Inward Processing Regime which was found in the Community Customs Code replaced the recent application. Fundementally, The Inward Processing Regime is a means of exportation promotion which gives grounds to repaying of the taxes with the condition of the commitment of exportation to the government and the providing of the necessary guaranties, the imported goods custom taxes and other financial obligations and without facing other trade policy measures face the same obligations as the inward processed goods and the goods processed after these actions are led to be exported or after paying the taxes of the imported goods which are to be take place at free market places and processed inward. The Inward Processing Regime put in force in 1996 had become the mostly used exportation promoting method its contribution to our countries exportation is estimated as 40 %. As a matter of fact this regime had been a field in which the government is being suffering loss because of the problems caused by its being a new form and the lack of control and coordination as long as its benefits.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Uluslararası Ticaret, İhracat Teşvikleri, Sübvansiyonlar, Dahilde İşleme Rejimi, Hariçte İşleme Rejimi

KEY WORDS

International Trade, Export Incentives, Subsidies, The Inward Processing Regime, Outward Processing Regime

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ana amacı; ülkemizde uygulanan ihracatı teşvik tedbirlerinin en önemlisi ve en çok kullanılanı olan Dahilde İşleme Rejimi'nin uygulamadaki etkinliğinin araştırılması, rejimin uygulamaya konuluş amacıyla uygulama sonuçlarının örtüşüp örtüşmediğinin belirlenmesidir. Çalışmada hedeflenen amaca ulaşabilmek için ayrıntılı bir araştırma yapılmış, anılan rejimle ilgili her türlü mevzuat, istatistiki bilgi, araştırma raporları, komisyon raporları ile uygulamacı kuruluşların bilgilerine başvurulmuştur. Elde edilen tüm veriler değerlendirilerek rejimin ülkemiz dış ticaretine yaptığı katkının ne boyutta olduğu ortaya konmuş, ayrıca rejimin etkinliğini azaltan sorunlar bulunarak çözüm önerileri getirilmiştir.

Bir ihracat teşvik aracı olarak inceleme altına alınan Dahilde İşleme Rejimi'nin ülkemizde yeni uygulanmaya başlanması, söz konusu rejimle ilgili daha önce çok az bilimsel bir çalışma yapılmış olması ve bu nedenle konu hakkında farklı görüşler olup olmadığının bilinmemesi çok boyutlu analiz ve yorum yapılmasını engellemiştir. Dahilde İşleme Rejimi'ne ait istatistiki verilerin uygulamayı düzenleyen kuruluşca (Dış Ticaret Müsteşarlığı) yeterli düzeyde tutulamaması, Avrupa Birliği ülkelerindeki gibi rejime ilişkin bilgilerin tutulduğu kuvvetli bir veri ambarının olmaması neticesinde uygulama sonuçlarına ilişkin yorum yapmak oldukça güç olmuştur. Çalışmada yer alan istatistiki veriler, yoğun bir araştırma ile elde edilen verilerin harmonizasyonu ile oluşturulmuş ve ortaya çıkan tabloların yorumuyla rejimle ilgili uygulama sonuçlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu nedenle söz konusu istatistiki verilerde bir kısım hata payı olması muhtemeldir.

Çalışmanın teorik tarafının yanı sıra uygulamaya da yönelik olması uygulamacı kurum ve kuruluşlarla yakın diyaloga girilmesini gerektirmiştir. Bu nedenle öncelikle çalışma için gerekli belgeleri esirgemeyen Sofiteks A.Ş. yetkililerine, istatistiki verilerin ve diğer bilgilerin temin edilmesine yardımcı olan DTM İhracat Genel Müdürlüğü Tekstil ve Konfeksiyon Ürünleri Dairesi Şube Müdürü Sn. Bilal Sürücü'ye, ve Uludağ İhracatçılar Birliği Teşvik Uygulama Servisi çalışanlarına teşekkür ederim. Ayrıca çalışma sırasında gerek maddi gerekse manevi yönden yardımlarını esirgemeyen sevgili Yeliz Rona'ya ve aileme sonsuz teşekkürler.

Bursa, 2004

Metin MALİ

İÇİNDEKİLER

Özet.....	iii
Önsöz.....	v
Tablolar.....	x
Grafikler.....	x
Ekler.....	xi
Kısaltmalar.....	xii
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İHRACATTA SÜBVANSİYONLAR ve TEŞVİK TEDBİRLERİ

I. ULUSLARARASI TİCARETTE SÜBVANSİYONLAR.....	5
A. Uluslararası Ticaretin Düzenlenmesi.....	5
B. Sübvansiyon Uygulamaları.....	13
1. Sübvansiyon türleri.....	17
2. GATT'da sübvansiyonlara ilişkin düzenleme.....	18
3. Uruguay Round Nihai Senedi (DTÖ) ve Sübvansiyonlar Kodu.....	20
4. Sübvansiyon kategorileri.....	22
5. Sübvansiyonlara ilişkin örnek liste.....	23
6. Yaptırımlar.....	24
II. İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ.....	25
A. İhracat Sübvansiyonlarının Tanımı ve Amacı.....	25
B. İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Kapsamı ve Çeşitleri.....	29
1. İhracatta prim sistemi.....	30
2. İhracatta vergi iadesi ile vergi muafiyet ve indirimi.....	31
3. Girdi teşvikleri.....	31
4. Devlet pazarlama yardımı.....	32
C. İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Ekonomik Etkinliği Sorunu.....	32
III. TÜRKİYE'DE İHRACATI TEŞVİK ARAÇLARI.....	34
A. İhracata Yönelik Devlet Yardımları.....	36
1. Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) yardımı.....	37
2. Çevre maliyetlerinin desteklenmesi yardımı.....	38
3. Eğitim yardımı.....	38
4. İstihdam yardımı.....	39

5. Yurtdışında düzenlenen fuar ve sergilere milli düzeyde veya bireysel katılımın desteklenmesi yardımı.....	39
6. Pazar araştırması yardımı.....	39
7. Yurtdışı ofis/mağaza açma ve marka tanıtım yardımı.....	40
8. Türk ürünlerinin yurtdışında tanıtılması, Türk malı imajının yerleştirilmesi-marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi yardımı.....	40
9. Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımı.....	41
B. İhracatta KDV İstisnası ve İadesi.....	42
C. Dahilde İşleme Rejimi.....	43
D. Hariçte İşleme Rejimi.....	45
1. Türkiye’de hariçte işleme rejimi uygulamaları.....	45
2. Hariçte işleme izin belgesinin sağladığı muafiyetler.....	46
3. Hariçte işleme belgesi-hariçte işleme izni müracaatları ve gerekli belgeler.....	47
4. Hariçte işleme rejiminden yararlanmak için gerekli şartlar.....	48
5. Hariçte işleme izin belgesinin süresi ve ek süre verilmesi.....	48
6. Gümrük idarelerince yapılacak işlemler.....	49
7. İhraç edilen eşyanın geri getirilmesi.....	49
8. İthalatın gerçekleştirilmesi-ithalatın gerçekleşmemesi.....	49
9. Hariçte işleme izin belgelerinin kapatılması.....	50
10. Belgenin iptali ve hariçte işleme tedbirlerine uyulmaması.....	50
E. Vergi Resim ve Harç İstisnası.....	51
F. İhracat Sayılan Satış ve Teslimlerde Gümrük Muafiyeti.....	53
G. Kurumsal Düzenlemeler.....	54
1. Dış ticaret sermaye şirketleri ve sektörel dış ticaret şirketleri.....	55
2. Türk-Eximbank kredileri.....	56
3. İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME).....	56
4. İhracatçı Birlikleri.....	57
5. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB).....	57

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI

I. İHRACATI TEŞVİK ARACI OLARAK DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN

DIŞ TİCARET MEVZUATINDAKİ YERİ.....	58
A. Türkiye-AB Gümrük Birliği’nin Dış Ticaret Mevzuatımıza Etkileri.....	58
B. Dahilde İşleme Rejiminin Hukuki Boyutu.....	60
1. Dahilde işleme rejiminin uluslararası hukuki boyutu.....	61
2. Türkiye’de dahilde işleme rejiminin hukuki boyutu.....	62
II. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ’NİN UYGULAMA USUL ve ESASLARI.....	64
A. Dahilde İşleme Tedbirleri.....	65
1. Şartlı muafiyet sistemi.....	65
a. Eşdeğer eşya kullanılması.....	66
b. Yurt içi alımlar.....	67
2. Geri ödeme sistemi.....	68
B. Teminat ve İndirimli Teminat Uygulaması.....	69
C. Dahilde İşleme Rejiminden Yararlanmak İçin Gerekli Şartlar.....	70
D. Belge Düzenlenmesi.....	72
E. Verimlilik Oranı ve Önemi.....	73

F. Dahilde İşleme Rejimi İzin Belgesinin Süresi ve Ek Süre Verilmesi.....	74
G. Belge Kapsamında İthalat ve İhracatın Yapılması.....	74
1. Dahilde işleme izin belgesi kapsamında firma sorumlulukları.....	75
2. Dahilde işleme izin belgeleri kapsamında AB ülkelerinden girdi temini....	75
3. DİİB kapsamında üçüncü ülkelerden yapılan ithalat.....	75
4. İthalatı koruma ve gözetim önlemlerine tabi eşya.....	76
5. AB ülkelerine yapılan ihracatta telafi edici vergi uygulaması.....	76
H. Belge Kapsamında İhraç Edilen Mamullerin Geri Gönderilmesi.....	77
İ. İhracat Taahhüdünün Kapatılması.....	78
J. Dahilde İşleme Rejiminde İhracatçı Birliklerinin Fonksiyonu.....	80
K. DİR Tedbirlerine Uyulmaması Halinde Uygulanacak Müeyyide.....	80
L. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Yapılacak İşlemlerle İlgili Esneklik Hükümleri.....	81
M. Dahilde İşleme Rejiminin Firmalara Sağladığı Muafiyetler.....	82
III. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ MEVZUATINA TABİ DİĞER UYGULAMALAR.....	83
A. Dahilde İşleme İzni.....	83
1. Dahilde işleme izni verilecek haller.....	83
2. Dahilde işleme izni verilmesi için gerekli şartlar.....	84
3. Dahilde işleme izni verilmesi ve iznin süresi.....	85
4. Dahilde işleme izni çerçevesinde gümrüklerde yapılacak işlemler.....	85
5. İhracat taahhüdünün kapatılması.....	85
B. Türkiye’de Oturmayanlara Özel Fatura İle Yapılan Satışlar.....	86
C. Tecil-Terkin Sistemi.....	87
IV. DAHİLDE İŞLEME REJİMİYLE İLGİLİ BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ.....	91
V. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNDEKİ ÖNEMİ.....	121
VI. DAHİLDE REJİMİNİN FAYDALARI ve YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER.....	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI

I. TOPLULUK MEVZUATINDA DEVLET YARDIMLARININ YERİ.....	132
A. Avrupa Topluluğu’nda Sübvansiyonlar.....	132
1. Bölgesel teşvikler.....	137
2. Bozulan ekonominin düzeltilmesine yönelik yardımlar.....	138
3. Sektörel yardımlar.....	138
4. Genel teşvikler.....	138
5. Yatay teşvikler.....	138
6. İhracat teşvikleri.....	138
B. Topluluk Gümrük Kodu ve Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri.....	140
II. TOPLULUK DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN UYGULAMA USUL ve ESASLARI	144
A. Dahilde İşleme Tedbirleri.....	144
B. İzin Verilmesi ve İzin Şartları.....	148
C. Rejimin İşleyişi.....	151
1. Beyan ve teminat.....	151
2. Kontrol.....	151
3. İzin süresi.....	151
4. Verim oranı ve vergiler	151
5. İbra senedi.....	152
6. Eşyanın nakli.....	153
7. İşlenmiş ürünlerin serbest dolaşıma girmesi ve INF1 belgesi.....	154
8. Aylık veya üç aylık toplama.....	154

9. Geri ödeme sistemi.....	155
10. Sistemin tamamlanması.....	156
III. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE AB'YE ÜYE ÜLKELERDEN ÖRNEKLER.....	156
A. İspanya.....	157
B. İngiltere.....	158
IV. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMA SONUÇLARI ...	160
A. Dahilde İşleme Rejiminin Topluluk Dış Ticaretindeki Yeri.....	160
B. AB Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe DİR Kullanımı.....	162
1. Tekstil ve konfeksiyon sektörünün AB dış ticaretindeki yeri.....	162
2. AB'de Dahilde İşleme Rejimi kapsamında gerçekleştirilen tekstil ve hazır giyim ithalat ve ihracatı.....	167
V. AB ve TÜRKİYE'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN UYGULAMADAKİ FARKLILIKLARI.....	171
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA: TEKSTİL ve KONFEKSİYON SEKTÖRÜ	
I. TEKSTİL ve KONFEKSİYON SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE ve DÜNYA TİCARETİNDEKİ ÖNEMİ.....	
A. Dünya Ticareti ve Tekstil Sektörü.....	175
B. Türkiye İhracatının Yapısı.....	178
C. Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Dış Ticaretimizde Yeri.....	179
II. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TEKSTİL ve KONFEKSİYON SEKTÖRÜNDE KULLANIMI.....	
A. Rejimin Sektöre Katkısı.....	184
B. Dahilde İşleme Rejiminin Tekstil ve Konfeksiyon Sektöründe Kullanımının Yarattığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	191
1. Tekstil ve konfeksiyon sektörünün genel sorunları.....	191
2. Dahilde işleme rejiminin tekstil ve konfeksiyon sektöründe yarattığı sorunlar ve çözüm önerileri.....	193
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	200
KAYNAKÇA.....	212

TABLolar

Sayfa

TABLO 1	: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ (D1) ALAN FİRMA SAYISI, (1996-2003).....	121
TABLO 2	: 2001 YILINDA DÜZENLENEN İHRACATI TEŞVİK BELGELERİ.....	122
TABLO 3	: 2002 YILINDA DÜZENLENEN İHRACATI TEŞVİK BELGELERİ.....	123
TABLO 4	: 2003 YILINDA DÜZENLENEN İHRACATI TEŞVİK BELGELERİ.....	123
TABLO 5	: DÜZENLENEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ (D1), (1996-2002).....	125
TABLO 6	: ÜLKEMİZ DİŞ TİCARET VERİLERİ, (1993-2003), (MİLYON USD).....	127
TABLO 7	: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİNİN (D1) ANA SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI, (1997-2002).....	129
TABLO 8	: TOPLULUK ÜLKELERİNDE VERİLEN DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ ve TÜRKİYE, (1995-1996).....	161
TABLO 9	: AB ÜLKELERİ ve TÜRKİYE'DE DİŞ TİCARET ve DİİB UYGULAMA SONUÇLARI, (1996), (MİLYAR EURO).....	162
TABLO 10	: AB'DE ÜRETİM SEKTÖRLERİNİN TOPLAM KATMA DEĞER İÇERİSİNDEKİ PAYI, (2000 YILI).....	163
TABLO 11	: AB'NİN TEKSTİL, DERİ ve AYAKKABI SEKTÖRLERİNDE DİŞ TİCARETİ (2000 YILI), (MİLYON USD).....	164
TABLO 12	: AB'DE TEKSTİL ve HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE DİR İLE YAPILAN TOPLAM İTHALAT ve İHRACAT GELİŞİMİ, (1995-1999), (1000 ECU).....	167
TABLO 13	: TEKSTİL ve HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE AB DİŞİ ÜLKELERDEN DİR İLE YAPILAN İTHALAT, (1995-1999), (1000 ECU).....	168
TABLO 14	: AB'NİN DİR KAPSAMINDA TÜRKİYE'DEN TEKSTİL ve HAZIR GİYİM İTHALATI, (1995-1999), (1000 ECU).....	169
TABLO 15	: TEKSTİL ve HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE AB ÜLKELERİNİN AB DİŞİ ÜLKELERE DİR KAPSAMINDA İHRACATI, (1995-1999), (1000 ECU).....	170
TABLO 16	: AB'DEN TÜRKİYE'YE DİR KAPSAMINDA YAPILAN İHRACAT (1995-1999), (1000 ECU).....	171
TABLO 17	: DÜNYA MAL TİCARETİNİN SEKTÖREL YAPISI, (1980-2000) (%).....	176
TABLO 18	: DÜNYA ve TÜRKİYE İHRACATININ SEKTÖREL DAĞILIMI, (1980-2000), (%)..	179
TABLO 19	: GENEL İHRACATIMIZIN SEKTÖREL DAĞILIMI, (1997-2001), (%).....	180
TABLO 20	: TÜRKİYE TEKS. KONF. İHRACATI, (1999-2002), (MİLYON USD).....	183
TABLO 21	: TÜRKİYE'NİN TEK. ve KONF. İTHALATI, (1999-2002), (MİLYON USD).....	184
TABLO 22	: SEKTÖR DAİRELERİ İTİBARIYLA DİİB'NİN DAĞILIMI (1996-2002).....	186
TABLO 23	: DİR İLE İTHALATTA TEKSTİL VE HAZIR GİYİMDE GELİŞMELER ve SEKTÖR KARŞILAŞTIRMASI, (1996-2002), (MİLYON DOLAR).....	187
TABLO 24	: DİR İLE İHRACATTA TEKSTİL VE HAZIR GİYİMDE GELİŞMELER ve SEKTÖR KARŞILAŞTIRMALARI, (1996-2002), (MİLYON DOLAR).....	189

GRAFİKLER

GRAFİK 1	: AB'NİN TEKSTİL, DERİ VE AYAKKABI İTHALATINDA ÖNEMLİ TEDARİKÇİLER, (1990-2000).....	165
GRAFİK 2	: AB'NİN KONFEKSİYON İTHALATINDA ÖNEMLİ TEDARİKÇİLER, (1992-2000).....	166

EKLER

Sayfa

EK 1	: DAHİLDE İŞLEME PROJE FORMU.....	92
EK 2	: İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ HAMMADDE SARFIYAT TABLOSU (TOPLAM MİKTAR BAZINDA).....	94
EK 3	: İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ HAMMADDE SARFIYAT TABLOSU (1 m ² BAZINDA).....	94
EK 4	: KAPASİTE RAPORU-SAYFA 1.....	96
EK 5	: KAPASİTE RAPORU-SAYFA 2.....	97
EK 6	: KAPASİTE RAPORU-SAYFA 4.....	97
EK 7	: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ALIMI İÇİN DİLEKÇE ÖRNEĞİ.....	98
EK 8	: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ÜST YAZISI.....	99
EK 9	: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ÖN YÜZÜ.....	100
EK 10	: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İÇ SAYFALARI.....	101
EK 11	: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ SON SAYFASI.....	102
EK 12	: TEMİNAT MEKTUBU ÖRNEĞİ.....	104
EK 13	: MENKUL KIYMETLER ALINDISI ÖRNEĞİ.....	104
EK 14	: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İÇ SAYFALARI.....	107
EK 15	: DİİB KAPSAMINDA YAPILAN İHRACATLARIN LİSTESİ.....	108
EK 16	: DİİB KAPSAMINDA YAPILAN İTHALATLARIN LİSTESİ.....	109
EK 17	: İTHALAT LİSTESİ.....	110
EK 18	: İTHALAT LİSTESİ.....	111
EK 19	: EKSPERTİZ RAPORU ÖRNEĞİ.....	112
EK 20	: DİİB TAAHHÜT KAPATIMI İÇİN BAŞVURU DİLEKÇE ÖRNEĞİ.....	114
EK 21	: İHRACATÇI BİRLİKLERİNCE HAZIRLANAN İHRACAT LİSTESİ ÖRNEĞİ.....	115
EK 22	: İHRACATÇI BİRLİKLERİNCE HAZIRLANAN İTHALAT LİSTESİ ÖRNEĞİ.....	117
EK 23	: İHRACATÇI BİRLİKLERİNCE HAZIRLANAN YURT İÇİ ALIM LİSTESİ.....	118
EK 24	: İHRACATÇI BİRLİKLERİ TAAHHÜT KAPATIMI YAZISI ÖRNEĞİ.....	118
EK 25	: TEMİNAT MEKTUBU İADESİ İÇİN GÜMRÜKLERE YAZILAN DİLEKÇE ÖRNEĞİ... 120	
EK 26	: BANKALARA YAZILAN TEMİNAT MEKTUBU İADESİ DİLEKÇE ÖRNEĞİ.....	120

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
AKT	: Avrupa Kömür elik Topluluğu
A.TR	: AB-Türkiye Serbest Dolaşım Sertifikası
BİLGE	: Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri
CIF	: Cost, Insurance and Freight (Fiyat, Sigorta, Navlun)
DİİB	: Dahilde İşleme İzin Belgesi
DİR	: Dahilde İşleme Rejimi
DFİF	: Destekleme Fiyat İstikrar Fonu
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
ECU	: European Currency Unit (Avrupa Para Birimi)
EFTA	: European Free Trade Agreement (Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması)
EUR-1	: Serbest Dolaşım Sertifikası
FOB	: Free On Board (Güvertede Teslim)
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GB	: Gümrük Birliği
GİMOP	: Gümrük İdaresi Modernizasyon Projesi
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
GÜVAS	: Gümrük Veri Ambarı Sistemi
GYÜ	: Gelişme Yolundaki lkeler
HİR	: Hariçte İşleme Rejimi
HİİB	: Hariçte İşleme İzin Belgesi
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
ISO	: Uluslararası Standartlar Örgütü
ITO	: International Trade Organisation (Uluslararası Ticaret Örgütü)
KDV	: Katma Değer Vergisi
KKDF	: Kaynak Kullanım Destekleme Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta lekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MFA	: Çok Elyaflılar Anlaşması
MFN	: En ok Kayrılan lke
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
O.J. of the E.C.	: Official Journal of the European Communities (Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi)
OKK	: Ortaklık Konseyi Kararı
OGT	: Ortak Gümrük Tarifesi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SDş	: Sektörel Dış Ticaret şirketi

TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEV : Telafi Edici Vergi
TTGV : Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
UÇO : Uyuşmazlıkların Çözümü Organı

GİRİŞ

Son yıllarda, gerek iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi, gerekse ulaşım sürelerinin çok kısılması nedeniyle ülkeler hızla bir birine bağlanmaktadır. Bu bağlanmayla birlikte, uluslararası pazarlar da bir birleri ile çok sıkı bir etkileşim içine girmekte ve dünya tek bir pazar konumuna sürüklenmektedir. Dolayısıyla, bu tek pazar sürecinde, rekabet daha çok yoğunlaşmakta ve yurtdışına mal satmak her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Rekabet ortamının son derece yoğunlaştığı dünya pazarlarında, firmalar ve ihracat gelirlerini arttırmak isteyen ülkeler, ayakta kalabilmek, küreselleşmenin zararlı etkilerinden kendilerini koruyabilmek amacıyla, alternatif olarak çeşitli dış ticaret stratejileri oluşturmuşlardır. Gümrük Birliği Anlaşmaları ve Serbest Ticaret Anlaşmaları, bu rekabet sonucunda ortaya çıkan alternatif stratejilerinin bir ürünü sayılmaktadır. Uluslararası pazarlarda yaşanan bu yoğun rekabet ortamından korunmak için geliştirilen diğer bir strateji de, yine ihracat gelirlerini yükseltmek isteyen ülkelerin uygulamış oldukları devlet yardımlarıdır. İhracata yönelik uygulanmakta olan devlet yardımları, artan rekabet ortamında her geçen gün daha çok önem kazanmıştır.

Ancak, globalleşmenin bir sonucu olarak, serbest ticaret rejimi uygulamalarının hız kazanması ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) gibi kuruluşların da teşvikiyle, dünya ticaretine yeni kurallar konmuş ve bu kurallar sonucunda ülkelerin tek başlarına ihracat teşvik tedbirleri koymaları kısıtlanmıştır. Herkes kendi ülkesinde uygulayacağı dış ticaret politikalarını belirlerken, bu uluslararası kurallara uymak zorunda kalmıştır. Bu kuralların konulmasındaki birincil amaç, uluslararası ticaretteki engellerin ortadan kaldırılması ve uluslararası ticaretin tamamen saydam hale getirilmesi olarak düşünülmüştür. Bu bağlamda, ilk olarak uluslararası ticaretin önündeki en büyük engellerden biri olarak, nakdi sübvansiyonlar şeklindeki devlet yardımları görülmüş ve bunlar yasaklanmıştır. Nakdi sübvansiyonlar, ihracatçı ülke tarafından sağlanan her türlü mali katkı sonucunda bir faydanın ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır. Bunun yerine, ihracatta devlet yardımları, prensip olarak “bir faaliyetin yapılması” şartına bağlanmıştır.

Ülkemiz, gerek DTÖ ve GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) uluslararası anlaşmalarına taraf olmasından gerekse Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanan 1/95 sayılı AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı’ndan kaynaklanan yükümlülükleri neticesinde geçtiğimiz yıllara kadar uygulama alanı bulan DFİF (Destekleme Fiyat İstikrar Fonu) Primi Ödemesi, KKDF (Kaynak Kullanım Destekleme Fonu) Ödemesi, İhracatta Kurumlar Vergisi İstisnası, Enerji Desteği, Navlun Ödemesi gibi konusu doğrudan nakit

teşvikler olan “İhracat performansına bağlı ve yasaklanmış sübvansiyonlar”ı 1994 yılı sonunda bir kez daha gündeme gelmemek üzere yürürlükten kaldırmıştır. Doğrudan nakit teşvikler yerine ülkemizde devlet desteği 27.12.1994 tarih ve 94/6401 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı'nın 4. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca AB ve GATT normlarına uygun olarak gelişmiş ve batılı ülkelerin uygulamalarına paralel bir şekilde “bir faaliyetin yapılması” şartına bağlı olarak sağlanmaktadır. Ayrıca, Türkiye-AB arasında imzalanan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'ndan kaynaklanan yükümlülükler neticesinde ülkemizde daha önce uygulanmakta olan İhracat Teşvik Belgeleri yürürlükten kaldırılmış ve onun yerine Topluluk Gümrük Kodu'nda yer alan ekonomik etkili bir gümrük rejimi olan “Dahilde İşleme Rejimi” yürürlüğe konmuştur.

Bu çalışmanın amacı; bir ihracat teşvik aracı olarak ülkemizde 1996 yılından itibaren yürürlükte olan “Dahilde İşleme Rejimi”nin uygulamaya konulmasında hedeflenen amaçlarla uygulama sonucunda ortaya çıkan sonuçların örtüşüp örtüşmediğini belirlemek, dahilde işleme rejiminin uygulamadaki etkinliğini araştırmaktır. Sonuca ulaşabilmek için Dahilde İşleme Rejimi'nin ülkemiz ekonomisi ve dış ticaretinde sahip olduğu önem sorgulanmış, yıllardır ülkemiz ihracatının lokomotifi olan tekstil ve konfeksiyon sektöründe kullanımının ne şekilde olduğu araştırılmış ve rejimin sektöre ne gibi faydası veya zararı olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca; dahilde işleme rejiminde uygulama safhasında yaşanan sorunlar saptanmış ve tüm sektörler tarafından rejimin daha etkin kullanılması ve verimliliğinin artırılması için mevcut sorunlar için çözüm önerileri üretilmiştir.

Çalışmanın adından anlaşılacağı üzere konu teorik olmaktan ziyade daha çok uygulamaya ilişkin olduğu için öncelikle rejime ilişkin yasal mevzuat incelenerek uygulamanın usul ve esasları hakkında bilgi aktarılmış, daha sonra alan araştırılmasına gidilerek dahilde işleme rejimi uygulamasının nasıl olduğu, rejimle ilgili şikayetler varsa bunların neler olduğu yoksa rejimin kullanıcılarına ne gibi faydalar sağladığı araştırılmıştır. Araştırma sırasında ilk olarak rejimin kullanılmasına izin veren ve rejime ilişkin düzenlemeleri yapan merci olarak DTM (Dış Ticaret Müsteşarlığı) İhracat Genel Müdürlüğü yetkilileri ile görüşülerek rejimle ilgili genel bilgiler ve istatistiki veriler alınmıştır. Daha sonra rejimin kullanıcısı olan bir firmayla görüşülmüş, firmadan rejimle ilgili belgeler temin edilmiş ve belge alımı ve kapatımı için gerekli olan süreç aktarılmıştır. Üçüncü bir adım olarak DİİB (Dahilde İşleme İzin Belgesi) ile mal giriş ve çıkışına müsaade eden gümrük idaresine (Gemlik Gümrük Müdürlüğü) gidilerek rejim kapsamında ithalat ve ihracatın uygulamada nasıl yapıldığı, BİLGE Sistemi'nde (Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri) Dahilde İşleme İzin Belgesi takibatının nasıl yapıldığı

araştırılmıştır. Son olarak, DİİB ithalat ve ihracat taahhütlerinin kapatımını yapan merci olarak İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'ne (Uludağ İhracatçıları Birliği) gidilerek belge kapatımının nasıl yapıldığı, bu işlem sırasında nelerin göz önünde bulundurulduğu sorularak çalışmaya aktarılmıştır. Tüm bu araştırmalar ile elde edilen bulgular ile genel bir değerlendirme yapılmış, rejimin kaynağı olan Avrupa Birliği'ndeki uygulamalarla kıyaslaması yapılarak mevcut farklılıklar ortaya konmuş ve son olarak rejimle ilgili yaşanan genel sorunlar belirlenmiştir. Dahilde işleme rejiminde yaşanan aksaklıkların giderilmesi, rejimin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması için alınması gerekli tedbirlerin neler olduğu çalışmanın Sonuç ve Öneriler kısmında verilmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın birinci bölümünde, uluslararası ticaretin nasıl düzenlendiği ve uluslararası ticarete sübvansiyon uygulamalarının hukuki boyutunun ne olduğu üzerinde durularak ihracatı teşvik tedbirlerinin sübvansiyon uygulamaları içerisindeki yeri ve çeşitleri anlatılacaktır. Bu bölümde ayrıca, Türkiye'de halen uygulanmakta olan ihracatı teşvik tedbirlerinin nelerden oluştuğu ve bu tedbirlerin kapsamı kısaca açıklanacaktır.

İkinci bölümde; önce bir ihracat teşvik aracı olarak dahilde işleme rejimi uygulamalarının hukuki boyutu üzerinde durulacak, daha sonra dahilde işleme rejimiyle ilgili mevzuat ele alınarak uygulamanın usul ve esasları anlatılacaktır. Bunun devamında dahilde işleme rejimiyle ilgili anlatılanların daha iyi anlaşılması amacıyla dahilde işleme izin belgesinin alınmasından kapatılmasına kadar geçen sürecin nasıl olduğu gerçek belgelerle anlatılacaktır. İkinci bölümde ayrıca, dış ticaret istatistikleri ve dahilde işleme rejimi istatistikleri ele alınarak dahilde işleme rejiminin ülke dış ticaretine katkısının ne ölçüde olduğu bulunmaya çalışılacak, rejimin sağladığı faydalar ve rejime yönelik eleştirilerin neler olduğu saptanacaktır.

Üçüncü bölümde; Avrupa Birliği'nde sübvansiyonların Topluluk Hukuku'ndaki yeri sorgulanarak Topluluk'ta halen uygulanmakta olan ihracat teşviklerinin kapsamı belirtilecektir. Bu bağlamda bir ihracat teşvik aracı olarak Dahilde İşleme Rejimi'nin, Topluluk Gümrük Mevzuatı'nda yer alan hükümlere göre uygulama usul ve esasları anlatılacak, rejimin en çok kullanıldığı iki ülkeden örnek verilecektir. Ayrıca, anılan rejimin Türkiye ile AB'deki uygulamada ve mevzuattaki farklılıkları bulunmaya çalışılacaktır. Son olarak, istatistiki veriler ile rejimin Avrupa Birliği'nin dış ticaretindeki önemi ile tekstil ve konfeksiyon sektöründeki yeri üzerinde durulacaktır.

Çalışmanın son bölümünde ise, ülkemizde dahilde işleme rejimi teşvik sistemini en çok kullanan sektör olan tekstil ve konfeksiyon sektörünün öncelikle dünya ticaretindeki önemi ve

yeri anlatılacak, daha sonra sektörün ülkemiz ekonomisi ve dış ticaretinde taşıdığı önem istatistiki veriler ile anlatılacaktır. Daha sonra dahilde işleme rejimi teşvik sisteminin sektörde kullanımının ne boyutta olduğu ve sektör ihracatına yaptığı katkı istatistiki veriler ile ortaya konmaya çalışılacaktır. Nihayet bölümün sonunda tekstil ve konfeksiyon sektöründe yaşanan genel sorunlar ile, dahilde işleme izin belgesi kullanımının sektöre katkısının yanında rejim ile ilgili sektör şikayetlerinin sebepleri bulunacak ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İHRACATTA SÜBVANSİYONLAR ve TEŞVİK TEDBİRLERİ

I. ULUSLARARASI TİCARETTE SÜBVANSİYONLAR

A. Uluslararası Ticaretin Düzenlenmesi

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak iletişim ve ulaşım imkanlarının artması günümüze damgasını vuran globalleşme olgusunun birey, toplum ve devletler üzerindeki etkilerini giderek arttırmaktadır. Çok değişik şekilde tanımlanan globalleşme olgusu ve amaçlarını en basit ifadelerle, malların, sermayenin, işgücünün ve bilginin serbest akışını sağlamaya yönelik uluslararası kurumlar ve kurallar bütünü olarak tanımlamak mümkündür. Çağlar boyunca insanlar ve toplumlar arası ilişkiler süre gitse de özellikle, II. Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin ve toplumların giderek artan şekilde karşılıklı ilişkilerini geliştirdikleri görülmektedir. Bölgesel ve uluslararası bazda kurulan ekonomik ve ticari ilişkilerle, uluslararası ekonomik işbirliği tesis edilmeye, uluslararası ticaret serbestleştirilmeye çalışılmaktadır.

Dünya ticaretinde geçmişteki uygulamalar incelendiğinde, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan hemen önceki dönemde, ülkelerin ticarete yoğun olarak korumacı politikalar izledikleri ve ülkeler arasındaki uygulamalarda da önemli farklılıklar olduğu, sonuçta ticarete haksız rekabet koşullarının ortaya çıktığı gözlenmekteydi. Bu kısıtlayıcı uygulamalardan rahatsız olan batılı sanayileşmiş ülkeler, II. Dünya Savaşı ertesinde dünya pazarlarına açılarak ekonomik hayatı canlandırmak istemişlerdir. Nitekim 1944 yılında toplanan Bretton-Woods Konferansında, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu kurulmuş, ardından da 1947-1948'de Havana'da 50'ye yakın ülke temsilcisi uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi amacıyla toplanmışlar ve buna yönelik olarak Uluslararası Ticaret Örgütü'nün (ITO-International Trade Organisation) kuruluş yasasını hazırlamışlardır.¹ ITO yasasında, örgütün temel görevinin uluslararası ticarete gümrük tarifelerinin ve öteki kısıtlamaların kaldırılarak dünya ticaretinin serbestleştirilmesi olduğu açıkça belirtilmiştir. Ancak görevleri ülkelerin iç ekonomik politikalarına karışma niteliği taşıdığı gerekçesiyle, ITO sözleşmesi başta ABD olmak üzere, bazı sanayileşmiş ülkelerin yasama organları tarafından onaylanmamıştır. Gerçek neden ise serbestleştirmeden zarara uğrayacak yerli sanayi temsilcilerin yaptıkları siyasi baskılardır.²

Böylece, büyük ülkelerin onaylamamaları nedeniyle, ITO'nun kuruluş girişimi daha

¹ Akın, Hakan, *Yeni İşim Dış Ticaret*, 1. Baskı, Academy International Yayınları, Ankara, 1999, s. 1-2

² Seyidoğlu, Halil, *Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama*, 12. Baskı, Güzem Yay., No: 14, İstanbul, 1998, s.211

baştan suya düşmüştür. Fakat diğer yandan da ülkeler, dünya ticaretinin serbestleştirilmesine büyük ilgi duyuyorlardı. O nedenle, daha ITO'nun kuruluş görüşmeleri tamamlanmadan belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak için birbirleriyle anlaşmışlardı. ITO'nun ulusal parlamentolar tarafından onaylanmasına kadar geçecek sürede bu indirimleri uygulamaya koymak için bir genel anlaşma yapılmış ve indirimler üyelerin tümüne yaygınlaştırılmıştı. Bu anlaşmanın ITO gibi, üye ülke parlamentolarınca onaylanması gerekmiyordu. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement On Tariffs and Trade: GATT), bu şekilde ITO'nun onaylanması üzerine "geçici olarak" ortaya çıkmıştır. Belirli mallar üzerinde tarife indirimlerinde bulunmak amacıyla, geçici olarak uygulanmak üzere 1948 yılında imzalanan GATT, 1994 yılı sonuna kadar uygulanmaya gelmiş ve dünya ticaretinin serbestleştirilmesi amacıyla genel kuralları belirleyen bir çerçeve anlaşma olmuştur. Ekim 1947'de doğan ve Ocak 1948'de yürürlüğe giren GATT'ın faaliyetleri, dış ticaretin serbestleştirilmesini³ sağlamaya yönelik olmuştur. Serbest bir dış ticaret sisteminin oluşmasında engel gördüğü gümrük vergilerinin (tarifelerin) düşürülmesi, tarife dışı engellerin (kotalar v.b.) kaldırılması veya tarifeye dönüştürülmesi, ayrıca olabilecek diğer engellemelerin ve farklı muamelelerin kaldırılması gibi hususlar GATT'ın temel hedeflerindedir. Bunun temelinde, dış ticarete rekabet sonucu mal kalitesinin artacağı, fiyatların düşeceği, dış ticaret hacminin artacağı ve aynı zamanda bu durumun üretim artışına da etki edeceği ve dolayısıyla ülkelerin refahını arttıracacağı düşüncesi bulunmaktadır. Uygulamada her ne kadar bu düşünceden sapmalar olmuş, özellikle gelişmiş ülkeler kendi menfaatleri nispetinde konulara yaklaşmışlarsa da, GATT'ın başlangıcında gelişmiş ülkelerde sanayi kesiminde ortalama yüzde 40'larda olan koruma oranları günümüzde yüzde 5-6'lar civarına düşmüştür.⁴

GATT, temel işlevi olan dünya ticaretinin serbestleştirilmesini, düzenli aralıklarla yaptığı çok yanlı görüşmeler yoluyla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Görüşme tekniği ise "karşılıklı ödün" (reciprocity) ilkesidir. Bu ilkeye göre, belirli malların önemli ihracatçısı olan ülke veya ülke grupları başlıca ticaret ortaklarından, onlara sattıkları mallar üzerinde gümrük indirimleri talep ederler. Karşı tarafa, onlar da kendi mallarından ödün verirler. Bu karşılıklı ödün ve talepler ülkeler arasında dengeli bir pazarlık ortamı yaratmakta ve sonuçta her taraf

³ Bilindiği gibi dış ticarete serbestleşmeyi sağlamada engel olarak görülen 2 temel koruma aleti vardır. Bunlardan biri tarifeler (gümrük vergileri), diğeri ise tarife dışı engellerdir (kotalar, yasaklamalar, döviz kontrolü v.b.). Tarifeler, malların ülke sınırlarından geçişi sırasında alınan vergilerdir ve bunların ekonomi üzerinde etkileri fiyat mekanizmasının işleyişine dayanır. Tarife dışı engeller ise gümrük tarifelerinin dışında genellikle döviz çıkışına yol açan işlemleri kısıtlamak için hükümetin tek taraflı kararı ile konulan müdahale önlemleridir. Ayrıntılı Bilgi için bak. Seyidoğlu, Halil, *Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama*, a.g.e., s.134-194

⁴ Turhan, Ali, *Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve GATT*, Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 1997, s.1

diğerlerine bir dizi mal üzerinde tarife indirimlerinde bulunmayı kabul etmektedir. Gerçekte ise GATT görüşmelerinde bu pazarlıklar ABD ile AB veya Japonya gibi ülkeler ile ülke grupları arasında yapılıyordu. Belli başlı ithalatçı ve ihracatçılar arasında sağlanan tarife uzlaşmaları daha sonra genel bir tarife anlaşmasıyla tüm üye ülkelere yaygınlaştırılmıştır. Karşılıklı ödün prensibinin bir istisnası az gelişmiş ülkeler ile ilgiliydi. Bu ülkeler son yapılan Uruguay Görüşmelerine kadar karşılık olarak bir tarife indiriminde bulunmak zorunda bulunmadan ödünlerden yararlanıyorlardı. Ancak sözü edilen son GATT toplantısında alınan kararlar az gelişmiş ülkelerin de tarife indirimlerine katılmaları gerekmektedir.⁵

GATT çerçevesinde, 1948-1994 yılları arasında uluslararası kural ve disiplinlerin güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi amacıyla sekiz çok taraflı müzakere turu gerçekleştirilmiştir. İlk yıllardaki müzakerelerde “tarım ürünleri” dışındaki diğer ürünlerde (sanayi ürünleri) gümrük tarifelerinin azaltılması yoluyla dünya ticaretinin geliştirilmesi amaçlanırken, Kennedy ve Tokyo müzakerelerinde tarife indirimleri ile birlikte tarife dışı tedbirlere ve GATT sisteminin işleyişine de yer verilmiştir. Kennedy Roundu (1964-1967), GATT’ın yürürlüğe girişinden sonra en büyük tarife indirimlerine sahne olmuş ve bu görüşmelerde sanayi malları üzerindeki tarife oranlarının %35 indirilmesine ve gelişme yolundaki ülkelere farklı ve lehte muamele yapılmasına karar verilmiştir. Tokyo Roundunda (1974-1979), tarifelere ek olarak sübvansiyonlar, hükümet alımlarında ticareti engelleyici davranışlar, gümrük değerlendirme, şekil standartları ve diğer çeşitli önlemler ele alınmış ve Round sonucunda Anti-Damping Kodu hazırlanmıştır.⁶ Ancak, 1980’lerde ortaya çıkan sorunlar nedeniyle yeni bir round talep edilmiştir. Bu dönemdeki şikayetler dört ana başlık etrafında toplanmıştır. Bunlar:

1. GATT’ın köşe taşlarından olan **En Çok Kayrılan Ülke (Most Favored Nation: MFN)** prensibinde yaşanan ihlaller,
2. Tarım ve Tekstil Sektöründe GATT kurallarıyla bağdaşmayan uygulamaların artması,
3. Patent ve ticari marka gibi fikri mülkiyetlerin etkin olmayan ulusal kurallarca düzenlenmesi ve denetlenmesi sonucu ortaya çıkan maddi kayıplar ve ayrıca, GATT kurallarının hizmet sektörüne ilişkin hiçbir düzenleme içermemesi,
4. Gelişme yolundaki ülkelerle tam olarak oturup tartışmadan ve anlaşmadan karar verilmesinin adil olmaması ve GATT’ın etkinliğini azaltması.⁷

Yukarıda belirtilen sorunların giderilmesi için 1986 yılında, Uruguay’da Bakanlar

⁵ Seyidoğlu, a.g.e., s.211

⁶ İyibozkurt, Erol, *Uluslararası İktisat Teori ve Politika*, 3. Baskı, Ezgi Kitabevi Yay., Bursa, 1995, s.188-190

⁷ Baldwin, Rober E., “GATT Reform: Selected Issues”, *Protection and Competition in International Trade*, 1. Published, edited by Henryk Kierzkowski, Basic Blackwell Ltd, NewYork/USA, 1987, s.204-205

Konferansı toplanmıştır. 1986-1994 yılları arasında gerçekleşen ve dünya tarihinin en uzun süreli, en çok ülkenin katıldığı ve uluslararası ticareti düzenleyen en kapsamlı uluslararası pazarlık olarak nitelendirilen “Uruguay Round Müzakereleri”nde tarımsal sübvansiyonların kaldırılması ile hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi konusu ilk kez tartışılmıştır. Ayrıca tarifelerin ve tarife dışı engellerin kaldırılarak yeni korumacılığın yayılışının önlenmesi, fikri mülkiyet haklarının korunması ve resmi ihalelerde yerli firmalar lehine konulan ayrıcalıkların giderilmesi, diğer önemli konular arasında yer alır. Uruguay görüşmeleri sonucunda tarifelerin ve tarife dışı önlemlerin önemli ölçüde azaltılması, dünya ticareti üzerinde çok yanlı disiplinin güçlendirilmesi ve iş çevrelerinde artan bir güven yaratılması ile uluslararası ekonomik ve ticari ilişkilerin hızlı biçimde gelişme sağlanması amaçlanmıştır.⁸ Uruguay Roundu sonuçlarına bakıldığında, Round sonunda gelişmiş ülkeler sanayi ürünlerine uyguladıkları tarifeleri üçte bir oranında azaltmıştır. Tarım ürünlerinde ise üye ülkeler bu ürünlerin piyasaya girişinde, yani bu malların ithalatlarında uyguladıkları tarifeleri indirecekler, iç üretim desteklerini ve ihracata uyguladıkları teşvikleri azaltacaklardır. Bütün bunlardan hedeflenen amaç, tarım ürünleri üretim ve ticaretinin serbest rekabet koşulları altında yürütülmesini sağlamaktır. Hizmetler konusunda tarafsız ticaret prensiplerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Ülkeler bireysel olarak pek çok hizmet sektöründe korumacılığı kaldıracaktır. Fikri haklar konusunda da Uruguay Roundu’nda önemli adımlar atılmıştır. Patent, kopyalama, ticaret markası, endüstriyel tasarım, mikrochip tasarımı, ticaret sınırlarının korunması hakkında geniş çaplı bir anlaşmaya varılmıştır. Tekstil ve giyim eşyası için **Çok Elyafıllar Anlaşması (Multi Fiber Agreement: MFA)** uyarınca konulan kotaların 10 yıl içinde kaldırılmasına ve tarifelerin azaltılmasına karar verilmiş, onuncu yıl sonunda ise normal GATT kurallarının geçerli olması kabul edilmiştir. Teknik normlar için ise daha keskin kuralların uygulanması, uluslararası ticareti engelleyen gereksiz normların kaldırılması benimsenmiştir.⁹

Uruguay Roundu’nun en önemli sonucu ise tarım, tekstil ve hizmetler ticaretinin müzakereler kapsamına dahil edilmesi ve anlaşma dışı uygulamaları engellemek ve ihtilafları çözüme kavuşturmak üzere Dünya Ticaret Örgütü’nün kurulması olmuştur.¹⁰ 1 Ocak 1995’te yürürlüğe giren Uruguay Round Nihai Senedi genelde dünya ticareti için olumlu sonuçlar yaratmıştır. Uruguay müzakereleri sonucunda, uluslararası ticareti yönlendiren “çok taraflı kurallar”ın çerçevesi güçlendirilmiş, ayrıca mal ve hizmetlerin yabancı pazarlara girişinin kolaylaştırılmasına ilişkin gelişmeler kaydedilmiştir. Uruguay Roundu’nun sonucunda işlerlik

⁸ Seyidoğlu, a.g.e., s.218

⁹ İyiboçuk, a.g.e., s.192

¹⁰ Karaca, Ayhan, “Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sektörlerine İlişkin Düzenlemeleri İçeren Uluslararası Anlaşmalar: DTÖ Tekstil ve Giyim Anlaşması, Tarım Anlaşması”, <http://www.acri.org.tr>, 15.12.2003

kazanamayan ITO yerine Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasıyla GATT ayrı bir kurum olmaktan çıkarak DTÖ'nün bir parçası haline gelmiştir. Dünya Ticaret Örgütü, çok taraflı uluslararası ticaret kurallarının uygulanış ve işleyişini gözetmekle yükümlüdür. Örgüt, aynı zamanda üye ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaret üzerinde etkili olan diğer alanlara ilişkin kuralların oluşturulması için sürekli bir müzakere formu niteliğindedir. Türkiye'nin DTÖ üyeliğinin yürürlüğe giriş tarihi 26 Mart 1995'tir. Son olarak, Çin ve Tayvan'ın 2001 yılında DTÖ'ne katılmasıyla üye sayısı 144'tür.¹¹

1.1.1995'ten itibaren, eski GATT "GATT 1947", yeni GATT ise, "GATT 1994" olarak adlandırılmaktadır. GATT 1994 daha kapsamlı olup GATT 1947'yi de kapsamaktadır. Eski ismi ile GATT'ın, yeni ismi ile DTÖ'nün amacı; üye ülkelerin ticaret ve ekonomi alanındaki ilişkilerini geliştirmek, hayat standartlarını yükseltmek, tam istihdamı gerçekleştirmek, reel gelir ile gerçek talep hacmindeki istikrarlı artışı sağlamak, mal ve hizmet üretim ve ticaretini geliştirmek, aynı zamanda da dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine en uygun bir şekilde kullanımına imkan vermek ve gerek çevreyi korumak gerekse farklı ekonomik düzeydeki ülkelerin ihtiyaç ve endişelerine cevap verecek şekilde mevcut kaynaklarını geliştirmektir. Bu amacına ulaşabilmesi için, üye ülkelerin mütekabiliyet ve karşılıklı menfaat esası üzerinden hareketle, uluslararası ticarete; ticareti daraltan "Her Türlü Engeli" ve "Farklı Muameleleri" kaldırmaları öngörülmektedir. Ticareti daraltan her türlü engelin kaldırılmasından kasıt, ithalat ve ihracatta uygulanan her türlü vergi dışı engeli önce vergiye (tarife) dönüştürmek ve daha sonra da bu tarifeleri kaldırmaktır. Uluslararası ticarete farklı muamelelerin kaldırılması için iki önemli kural geliştirilmiştir. Birincisi; "**En Çok Kayrılan Ülke (Most Favored Nation)**" kuralıdır¹² ve GATT'ın temeli bu kurala dayanmaktadır. Söz konusu kurala göre; üye ülkelerden birinin başka bir ülkeye gümrük kolaylıkları sağlaması halinde diğer ülkeler, herhangi bir yükümlülük altına girmeksizin aynı kolaylıktan yararlanabilirler. Bu yararlanmalar sadece gümrük indirimlerinden ibaret kalmamakta, ithalat ve ihracat üzerindeki bütün formaliteler de sağlanan kolaylıklara dahil edilmektedir. (Dahilde yokluğu duyulan malların dışa ihracını önlemek için yapılan müdahaleler, kurulan sanayileri koruma ile kurallara uygun gümrük birliği ve serbest ticaret bölgesi anlaşmaları bu kuralın istisnalarıdır). En Çok Kayrılan Ülke Kuralı'nın temel amacı özellikle ihracatçı ülkelerin ani olarak karşılaşılabilecekleri sürprizlerin önüne geçmektir. Çünkü ihracatçı ülke rakip veya rakiplerine tanınacak avantajlardan böylece önceden haberdar olabilmekte ve muhtemel bir kayıp baştan

¹¹ Making Globalisation Work For Everyone The European Union And World Trade, European Commission Directorate General Press and Communication, Bruxelles/Belgium, December-2002, s.9

¹² Seyidoğlu, a.g.e., s.208-209

önlenmektedir. Böylece satıcılar yönünden rekabet eşit gümrük yükü temeline oturtulmaktadır.¹³ Uluslararası ticarette ikinci kural ise; **Milli Muamele (National Treatment)** kuralıdır. Bundan maksat, yurt içinde uygulanan vergi ve muamelelerde yerli mal (hizmet) ve yabancı mal (hizmet) ayırımı yapılmaması ve hepsine eşit muamele yapılmasıdır. Sonuç olarak, ticaretteki bütün bu engellerin ve ayrımcılığın kaldırılması ile uluslararası ticarette serbestleşme (liberalleşme) sağlanacak ve böylece bütün ülkelerin yararına olarak ticaret hacmi de artmış olacaktır.¹⁴

Gerçekten de özellikle Türkiye gibi sanayileşmesini henüz tamamlamamış gelişmekte olan ülkeler için GATT ve DTÖ gibi uluslararası ticaretin gelişmesini sağlayacak organizasyonlara katılmanın yararı vardır. Bu tür anlaşmalar ile sanayileşmiş ülkelere sanayileşmekte olan ülkelere tanınan tarife indirimleri ile tarife dışı engellerin (kotaların) kaldırılması sayesinde bu ülkelerin ihracatları artarak uluslararası ticarette aldıkları pay yükselecek ve dünya ticaret hacmi de genişleyecektir. Sonuçta, sanayileşmekte olan ülkelerin ticaretlerini büyük ölçüde sanayileşmiş ülkeler ile yapmalarından dolayı¹⁵ ortaya çıkan ödeme dengesi açıkları ile ticaret hadlerindeki bozulmalar azalabilecektir. Yapılan uygulamalı çalışmalar Uruguay, kararlarını uygulamanın dünya ticaret hacmini yılda 270 milyar Dolar arttıracığını göstermiştir. Bunun da emek, sermaye ve doğal kaynak etkinliğini yükselterek tüm ülkeleri yararlandırması beklenmektedir.¹⁶ Neticede, GATT kuralları ile sağlanmak istenen dünya ticaretinin serbestleşmesinden gelişmiş ülkeler kadar az gelişmiş ülkeler de yararlanacaklardır. Bununla birlikte özellikle gelişmenin başlangıç düzeyindeki bazı az gelişmiş ülkeler dünya ticaretindeki serbestleşmeden yani GATT kuralları yüzünden olumsuz yönde etkilenebilirler.

GATT'ın dünya ticaretini serbestleştirme çalışmalarının olumlu yanları olmasına karşın gelişme yolundaki ülkeler açısından bazı olumsuz yanları da bulunmaktadır ve GATT'ın faaliyetleri eleştiri konusu olmaktadır. Bazı gelişmekte olan ülkeler, GATT'ın başlangıçta ABD başta olmak üzere gelişmiş kapitalist ülkelerin dünya ticaretindeki eski rollerini muhafaza etmek için kurulmuş bir "zengin ülkeler kulübü" olduğunu ileri sürerek üye olmayı reddetmektedirler. Neden olarak da karşılıklı tarife indirimlerinin gelişmiş ülkeler açısından olumlu sonuçlar doğurabileceği, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin devamlı tarım ve ilkel mallar satıcısı

¹³ Ertürk, Emin, *Uluslararası İktisat: Teori-Politika-İktisadi Birleşmeler-Uluslararası Parasal İlişkiler*, 1. Baskı, Ekin Kitabevi, İstanbul, 1996, s.217

¹⁴ Seyidoğlu, a.g.e.,s.209

¹⁵ Ertürk, Emin, *Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar*, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi Yay., Bursa, Mart-1993, s.186

¹⁶ Seyidoğlu, a.g.e., s.218

durumunu koruyacaklarını ileri sürmektedirler. Ayrıca gelişmekte olan ülkeler kendi kalkınmalarının gerektirdiği dövizli lüzumsuz lüks mallara harcamamak için bazı maddelerin ithalatına kısıtlama koymaları gerektiğini vurgulamaktadırlar. GATT'a yöneltilen diğer bir eleştiri de GATT'ın tarife dışı ticareti kısıtlayıcı engelleri kapsamadığı ve ayrıca tarımsal mallar ticaretinde liberalleşmeyi sağlayamadığıdır.¹⁷ Netice itibarıyla GATT kuruluşundan bu yana ülkeler arasındaki ticareti serbestleştirme çabası içindedir. Fakat bu çabanın iki yönü vardır. Bunlardan biri sanayileşmiş ülkeler yönü, ikincisi ise sanayileşmekte olan ülkeler yönüdür. Sanayileşmiş ülkeler açısından GATT fonksiyonlarını icra etmektedir. Bu da söz konusu ülkeler arasında, ticaret konan tarife veya tarife dışı engelleri yavaş yavaş kaldırarak ticaret hacminin artmasına neden olabilmektedir. Mamulleri birbirleri ile rekabet edebilecek düzeyde olduğundan bu durum pek sakıncalı görülmemektedir. Soruna sanayileşmekte olan ülkeler açısından bakıldığında ise aynı şeyleri söylemek biraz zordur. Çünkü eşit pozisyonda dünya piyasasına çıkılmadığı için sanayileşmekte olan ülkeler yapılan tarife müzakerelerinden zararlı çıkabilmektedir. Bir kere tarım bütün ülkelerde korumaya tabi olduğundan sanayileşmekte olan ülkeler bu mallara ancak dünya pazarına çok ihtiyaç duyulduğu zaman girebilmektedir. Yine sanayileşmekte olan ülkeler hammadde ihracatlarında dünya pazarında gerekli tavizi elde edememişlerdir. Çünkü hammadde ticaretinin çoğunu gelişmiş ülkeler kendi aralarında yapmaktadırlar.¹⁸

GATT'ın başlangıcından beri yukarıda belirtilen sakıncaları içermesi gelişmekte olan ülkelerce sürekli şikayet konusu olmuş ve bu sorunların giderilmesi amacıyla pek çok kere müzakereler yapılmıştır. İlk müzakerelerde gelişmiş ülkeler bu sıkıntıların giderilmesi için pek uğraşmamış sadece dünya ticaretinin serbestleştirilmesi amacıyla yalnız sanayi ürünleri ele alınmış ve tarife indirimleri üzerinde durulmuştur. Ancak ilk kez Tokyo Roundu'nda tarife dışı engeller tartışılmış, Uruguay Roundu'nda ise mal ticaretine ek olarak hizmet ticareti de konu edilmiş, sınai mülkiyet haklarının korunması ile tarımsal sübvansiyonların azaltılması ve bu ürünlerin dünya ticaretinin serbestleştirilmesi tartışılmıştır.¹⁹ Uruguay Roundu sonucu kurulan DTÖ'nün temel görevleri; üyeleri arasında ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve gelecekte gerçekleştirilecek olan çok taraflı ticaret müzakereleri için bir platform oluşturulmasıdır. Yalnızca malların ticaretini konu alan ve sağlam bir temeli olmayan GATT'ın aksine DTÖ, hizmetler, yatırım, fikri ve sınai mülkiyet gibi farklı alanları da kapsar. DTÖ'nün kurulmasından

¹⁷ İyiboğurt, a.g.e, s.186-187

¹⁸ Ertürk, Uluslararası İktisat, a.g.e., s.226

¹⁹ Seyidoğlu, a.g.e.,s. 213

sonra GATT, DTÖ kapsamında yer alan birçok anlaşmadan biri halini almıştır.²⁰ 1995'te yürürlüğe giren DTÖ Anlaşması GATT'a göre oldukça kapsamlı olup ayrıca yeni hükümler de içermektedir. Nitekim GATT 47 kapsamında olmayan Tarım Ürünleri, Hizmetler, Fikri Mülkiyet Hakları, Ticaretle İlgili Yatırım Tedbirleri ve Ticaret Politikalarını Gözden Geçirme Mekanizması DTÖ kapsamına alınmıştır. Keza daha önce anlaşma kapsamında olmayan ve Tokyo Round sonunda kabul edilen ve uyulması ihtiyari olan Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Vergiler (tedbirler), Ticaretle Teknik Engeller, İthal Lisansları Prosedürü, Devlet Alımları, Gümrük Değerleme ve Anti-Damping Kodları (Anlaşmaları) DTÖ kapsamına dahil edilmiş ve aynı zamanda uyma zorunluluğu getirilmiştir. Daha önce GATT 47 kapsamında olmakla birlikte etkisiz kalan Anlaşmazlıkların Çözümü Mekanizması, Anlaşma (Nihai Senet) kapsamında yer alan konulardaki anlaşmazlıkların çözümü ile ilgilenecek bir "Anlaşmazlıkların Halli Organı" (Dispute Settlement Body-DSB-) ve "Temyiz Kurumu" oluşturularak kuvvetlendirilmiştir.

DTÖ'nün kurulmasını sağlayan Uruguay Round'u, bugüne kadar imzalanan çok taraflı ticaret anlaşmalarının en kapsamlısı, dolayısıyla ekonomik serbestleşmeye ve küreselleşmeye en büyük katkı yapacak olanıdır. Günümüz dünya ticaretinde 1947'den bugüne yaşanan serbestleşme ile birlikte tarife oranları düşmüş, buna karşın tarife-dışı engeller (kotalar) korumacı ticaret politikalarının ana araçları haline gelmiştir. Bugün dünyadaki en kapsamlı tarife-dışı ticaret engeli, ABD ve Avrupa Birliği gibi gelişmiş ülkelerce tekstil ve konfeksiyon sektöründe yaşanan yoğun rekabet ve diğer sıkıntılar nedeniyle, gelişmekte olan ülkelerin tekstil ürünleri ihracatına uygulanan MFA'dır. (Çok Elyafılar Anlaşması) 1974 yılında yürürlüğe konan MFA'nın süresi, 1977, 1982, 1986 yıllarında imzalanan protokollerle uzatılmıştır. Uruguay Roundu öncesinde bir kez daha uzatılan bu anlaşma, müzakereler sonucu kabul edilen Tekstil ve Konfeksiyon Anlaşması'nda, bu ürünlerin aşamalı bir şekilde 2005 yılına kadar tamamen GATT'a entegre edilmesinin kararlaştırılmasıyla sona ermiştir.²¹ Yani, Uruguay Roundu sonucunda, DTÖ Anlaşması'nın imzalanmasıyla MFA Anlaşması on yıllık bir süre içinde kalkacaktır ve böylece 2004 yılı sonu itibariyle tekstil ve konfeksiyon sektöründe tarife dışı engellerle korumaya son verilmiş olunacaktır. Bu on yıllık süre dört dönem halinde gerçekleşecektir. İlk dönemde ihracatın hacim olarak %16'sı, ikinci dönemde %17'si, üçüncü dönemde ise %18'lik kısmı MFA dışına çıkacaktır. Kalan %49'luk kısım ise on yılın sonunda

²⁰ Başmanav, Seçil, *Avrupa Birliği Terminolojisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerle İlgili Sözcük ve Kavramlar*, KOSGEB, Ankara, Haziran-2001, s.25, <http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ab,27.01.2004>

²¹ Kaçar, Bayram, "AB Ortak Politikası ve Türkiye'nin Uyumu", Avrupa Birliği ve Türkiye, 1. Baskı, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Antalya, 2003, s. 187

serbestleşecektir.²²

Uruguay Roundu sonrası dünya ticaretinde devletin aktif rolüne önemli kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamaların ana hedefi özel teşebbüsün devletin haksız rekabete yol açan teşvik ve yardım gibi korumacı politikalarından uzak, dünya piyasalarında rekabete çıkmasını sağlamaktır. Uluslararası ticarete haksız rekabet ilk geniş zeminini Roma Antlaşması'nda bulmuştur. Söz konusu Anlaşmaya göre haksız rekabet 3 alanda yapılabilir. Bunlardan biri işletmelerin aralarında tekelleşerek ve tekel gibi davranarak haksız rekabetle piyasayı bozmaya, fiyat mekanizmasının rekabet kurallarına uygun çalışmasını önlemeye matuftur. Haksız rekabette ikinci araç dumpingdir ve bu da yine Roma Antlaşmasıyla düzenlenmiş ve ortak pazara dahil ülkelerde yasaklanmıştır. Damping uluslararası fiyat farklılaşmasının bir şeklidir. Yani aynı malın yurt içine göre yurtdışına daha düşük fiyatla, üretim maliyetinin altında bile satılmasıdır.²³ Damping, firma stratejisi olarak veya döviz girdisi temin etme, istihdamı artırma gibi makro ekonomik amaçlarla yapılıyor olsa da piyasa ve fiyat mekanizması açısından uygun bulunmadığı için Roma Anlaşması ve GATT'da uygulanması sakıncalı bulunarak, karşı tedbirler uygulama hakkı (anti-damping vergisi gibi) ülkelere verilmiştir.²⁴ Üçüncü haksız rekabet aracı ise sübvansiyonlardır ve bunlar da devlet yardımları adı altında Roma Antlaşması ve GATT'da yer almaktadır. Yukarıda sıralamaya çalıştığımız haksız rekabet yaratan son iki düzenleme GATT bakımından da üzerinde yoğun durulan aletlerdir. Tokyo görüşmelerinde benimsenen 6 kodun ikisi haksız rekabetle ilgilidir. Bunlardan biri Anti-Damping kodu diğeri ise Sübvansiyonlar Kodu'dur.²⁵ Aşağıda devletler tarafından haksız rekabet yaratan korumacı politikaların tarihsel gelişimi ve bu politikalar içerisinde sübvansiyon uygulamalarının yeti anlatılmaktadır.

B. Sübvansiyon Uygulamaları

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün önderliği altında, başta GATT ve sonra da DTÖ'nün öncülüğünde dünya ticaretini serbestliğe kavuşturmak, kotaları ortadan kaldırmak ve dış ticareti engelleyen her türlü uygulamayı yok etmek için çok yönlü çalışmalar yapılmasına rağmen, korumacılık akımları zaman içinde güçlenmekte ve sorunlar çıkarmaktadır. Özellikle ABD-AB ve ABD-Japonya arasında mal bazında yaşanan dış ticaret savaşları, zaman içinde korumacılığa dönüşmekte, arkasından miktar kısıtlaması (kotalar şeklinde), anti-damping uygulama şeklinde önlemlerin getirilmesine neden olmaktadır. Tarihsel açıdan bakıldığında **korumacılık**

²² Türkiye'nin İhracatında Uzun Vadeli Bir Perspektif ve Öneriler, TÜSİAD, Yayın No:Tüsiad-T/96-1/195, İstanbul, Ocak-1996, s.38

²³ İyibozkurt, a.g.e., s.177

²⁴ Ertürk, Uluslararası İktisat...,a.g.e., s.125

²⁵ Ertürk, Ekonomik Entegrasyonlar..., a.g.e., s.182

(**protectionism**) ve bunun karşısı olan **serbest ticaret (free trade)** sürekli tartışma konusu olmuştur. Merkantilistlerle başlayan korumacılık akımı, klasik iktisatçıların serbest ticareti savunmaları ile bir ölçüde frenlenmiş ise de, tartışma değişik yönleriyle günümüze kadar gelmiştir.²⁶ Bugün korumacılık politikaları hem **geleneksel** şekli ile hem de **yeni korumacılık** şekli ile güncelliğini korumaktadır. Geleneksel Korumacılık politikaları eskiden beri bilinen ve değişik ölçü ve biçimlerde devletler tarafından kullanılmış olan korumacılık yöntemidir. Bu yöntemlerin bazıları şunlardır; gümrük vergileri (ithalat-ihracat), eş etkili vergiler (gümrük vergilerine benzer diğer vergiler), ithalat yasakları ve dış ticaretin devletleştirilmesi. Bu yöntemlerin en çok bilinen türü **ithalat gümrük vergileri** ve bunun özünü oluşturan **gümrük tarifeleri**'dir. Yurda giren eşya üzerinden alınacak vergi oranlarını gösteren bu ayrıntılı tarife, korumanın en etkili aracıdır ve hükümetler bunları yükseltip alçaltarak istedikleri etki ve hedefe kolayca ulaşırlar.²⁷ Gümrük tarifelerinin uygulanmasında en yaygın amaç devlet hazinesine gelir sağlamak ve yerli sanayiye dış rekabete karşı korumaktır. Gümrük vergileri, çok eskilere dayanan tarihi boyunca devlete gelir sağlama fonksiyonu görmüştür. Orta çağdaki merkantilist dönemlerde tarifeler bu görevi yoğun bir şekilde yerine getirdikten sonra 19. asırdan itibaren nitelik değiştirmeye başlamış ve koruma amacıyla da kullanılan bir araç durumuna gelmiştir. Geçmişte olduğu gibi bugün de gümrük tarifeleri etki ve değerlerinden bir şey kaybetmemiş uygulamaya devam edilmiştir. Ancak dünya ticaretini serbestleştirme, engelleri kaldırma çabalarından dolayı geleneksel araçlar itibardan düşmeye başlamış, tarife oranları düşürülmeye başlanmıştır. Neticede gelişmiş ülkelere bakıldığında gümrük vergileri gibi dolaylı vergilerin toplam bütçe gelirleri içindeki payı gelir ve kurumlar vergisi gibi dolaysız vergilere göre çok düşüktür. Az gelişmiş ülkelerde ise tarife gelirlerinin toplam bütçe gelirleri içindeki payı gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir.²⁸

Tarihsel gelişmeyi yakından incelersek, geçmiş dönemlerde gümrük tarifelerinin ve buna göre konulan gümrük vergilerinin en önemli korumacılık aracı diğer bir deyimle ticaret engeli ve kısıtlama yöntemi olduğunu görürüz. Gümrük tarifelerinin ithalatın kısıtlanmasındaki işlevleri, uluslararası arenada meydana gelen önemli gelişmelerin bir sonucu olarak 1970'li yıllardan sonra azalmaya başlamıştır. Buna karşılık **yeni korumacılık** şeklinde ifade edilen **tarife dışı ticaret engelleri (nontariff trade barriers)** gümrük tarifesinden daha önemli, ağırlıklı araç ve gereçler halini almıştır. Bir yandan GATT ve daha sonra da DTÖ'nün devamlı çalışmaları sonunda dış ticaret üzerindeki baskıların ve sınırlamaların kaldırılması sonucunda

²⁶ Tuncer, Selahattin, *Gümrükler ve Gümrük Vergileri: Teori-Uygulama*, "yay.y.", İstanbul, Mayıs-2001, s.389-390

²⁷ Tuncer, a.g.e., s.398-399

²⁸ Seyidoğlu, a.g.e., s.134

gümrük tarifelerinde büyük oranda indirimler gerçekleşmiş, ancak korumacılık yön değiştirmiş ve yeni şekiller alarak perdelenmeye çalışılmıştır. Böylece dış ticareti engellemek ve korumacılığı yeniden yaşatmak için teknisyenler yeni araç ve gereçler yaratmakta geç kalmamışlar ve ortaya yeni uygulamalar ve yöntemler çıkmıştır. Yeni korumacılık şeklindeki tarife dışı ticaret engellerini şu şekilde sıralayabiliriz; ithal kotaları, gönüllü ithalat arttırılması, gönüllü ihracat kısıtlaması, yardımlar (sübvansiyonlar), teknik ve idari düzenlemeler (standart koyma vb.), uluslararası karteller, anti-damping vergi uygulaması, entegrasyonlar (Gümrük Birliği örneği).

Bu tür yeni korumacılık araçları, uluslararası ticaret alanında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından kullanılmaktadır. Ülkelerin yaygın olarak başvurdukları koruma araçlarından biri **sübvansiyonlar (subsidies)**'dir. Sübvansiyonlar, kamu kesimi tarafından üreticilere maliyet ve fiyatları düşürmek için yapılan her türlü ödemelerdir. Böyle bir durumda üreticilerin gelirleri artar, alıcılar da desteklenmiş olur. İthalatçı bir ülkede tarımsal ürünlerin veya sanayi mamullerinin türlü şekillerde yardımlarla desteklenmesi, dış rekabete karşı bir koruma yöntemi olmaktadır. Devletin yerli sanayiye ucuz elektrik veya düşük fiyatlı ham madde sağlaması bu tür bir tarife dışı koruma tedbiri olan sübvansiyona örnektir.²⁹ Sübvansiyon, en basit tanımıyla devlet tarafından açık veya gizli olarak yapılan ve mal veya hizmetin maliyetini düşüren bir ödemedir. Daha kapsamlı tanımıyla ise sübvansiyon, devlet ya da devlet kaynakları vasıtasıyla belirli bir işletmeyi veya üretimi ve/veya üretim yöntemini ya da üretim-faaliyet konusunu etkilemek, üreticileri teşvik ve himaye etmek, rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmak, kuruluş yerini etkilemek suretiyle belirli bir bölgenin gelişmesini sağlamak gibi amaçlarla, denk bir karşılık beklemeden her ne şekilde olursa olsun yapılan yardımlardır.³⁰ Sübvansiyon, çeşitli ekonomik politika hedeflerinin gerçekleştirilmesi amacıyla işletmelere sağlanan, doğrudan mali destek, vergi indirimi vb. devlet yardımlarıdır. Sübvansiyonlar, bir işletmenin ya da bir sektörün faaliyetini sürdürmesini desteklemek, firmaların değişen iş koşullarına uyum sağlamasını kolaylaştırmak, üretim verimliliğini arttırmak, sanayinin gelişimine yardımcı olmak gibi farklı amaçlar doğrultusunda verilebilir.³¹

Son yıllarda uluslararası ticaret politikası çerçevesinde tarifelerin yerini tarife dışı engeller almaya başlamıştır. Tarife dışı engellerin içinde en çok dikkat çeken ve uluslararası ticaret anlaşmalarında üzerinde en çok tartışılanı "sübvansiyonlar"dır. Hükümetler, yerli

²⁹ Tuncer, a.g.e, s.406

³⁰ İnceci, Barbaros, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye'de Sübvansiyonlar*, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul Sanayi Odası Yay., İstanbul, Kasım-1993, s. 4-5

³¹ Başmanav, a.g.e., s.53

üreticilere ticaret durumlarını düzeltmek için sübvansiyonlar verebilir. Bu tür uygulamalar yerli firmalara dolaylı bir himaye uygulamasıdır; yerli firmalar duruma göre ithal-ikame ya da ihracat firmaları olabilir. Sübvansiyonun amacı daha etkin olan yabancı üreticilere karşı daha az etkin olarak çalışabilen yerli firmaları rekabet edebilir duruma getirmektedir.³² Sübvansiyonlar, devletlerin genel ekonomi politikası uygulaması içinde büyüme, tam istihdam, ödemeler dengesi denklığı gibi makro ekonomik hedefleri veya sanayi, teknoloji, çevre, enerji politikaları, sosyal ve bölgesel politika hedeflerini gerçekleştiren kullandıkları ekonomiye müdahale araçlarından biridir. Devletler, piyasa ekonomisi süreci içinde kamu yararına yönelik politikaları uygularken, sanayi, tarım ve hizmetler sektörlerinin yerli ve uluslararası piyasalarda rekabet gücünü arttırmayı hedeflerken ya da tamamen politik nedenlerle sübvansiyon yoluyla ekonomiye müdahalede bulunmaktadır.

Sübvansiyon uygulamaları için öne sürülen gerekçeler, ülkelerin benimsedikleri ekonomi politikasına ve gelişmişlik düzeylerine göre değişebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin sübvansiyon uygulamalarına gerek duymalarında başlıca şu gerekçeler ileri sürülmektedir; ekonomik kalkınma, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslararası rekabet gücü kazanma, verimlilik artışı istihdam imkanlarını genişletme, teknoloji transferi, ihracatı arttırmak, sanayileşme ve yabancı sermaye çekme gibi amaçlar. Gelişmiş ülkelerde ise; rekabet gücünü korumak, teknolojik gelişmeyi sürdürmek, sermaye kaçışını engellemek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, verimlilik artışı, sorunlu sektörleri desteklemek, işsizliği azaltmak gibi amaçlar için başvurulmaktadır. Bazen doğru ya da yanlış, ekonomik olmayan amaçlar için de sübvansiyonların kullanıldığına rastlanabilmektedir.

Devletlerin dış ticareti koruması, bazen ihracatın teşvik ve yardımlar aracılığı ile özendirilmesi şeklinde olabilmektedir. İhracat sübvansiyonları, ülkenin dış ticaret hadlerini etkilemek suretiyle ülkeye döviz kazandırmaktadır. İhracat sübvansiyonları, ihracatçıya vergi iadesi, düşük faizli kredi, ucuz girdi sağlanması (gümrüksüz hammadde ve ucuz enerji gibi) şeklinde olabilmektedir. Yardımların en önemlisi **ihracat yardımları (export subsidies)** şeklinde doğrudan doğruya ihracatı arttırmak için yapılan destek ve teşviklerden kaynaklanmaktadır. Uygulamada bunun örnekleri dolaysız nakdi yardım, vergi istisnası, düşük faizli krediler şeklinde sıralanabilir. İhracat yardımı şeklinde yapılan bu tür destek ve teşvikler uluslararası ticarete kabul görmez uygulamalar sayılmaktadır. Hatta Amerika'nın ünlü Export-Import Bank'in yabancı alıcılara açmış olduğu düşük faizli ve uzun vadeli krediler

³² İyibozkurt, a.g.e., s.172

anlaşmazlıklara neden olmuş ve büyük eleştiri almıştır.³³ Ülke hükümetleri belirli yerli sanayilerin gelişmesini istiyorsa, onların gelişme ve genişletilmesini sağlamak için sübvansiyon verir. Sübvansiyonlar bir çok çeşitte olabilir. En basit metodu hükümetin satışlarını tamamladıktan sonra yerli ihracatçıya doğrudan doğruya para dağıtması yoludur. Ödeme ihracatçının gerçek maliyeti ile aldığı fiyat arasındaki fark kadar olabilir; ya da satılan her birim malın birimi başına konulan miktar kadar olabilir. Burada nihai amaç, üreticiye bir maliyet avantajı yaratmaktır. Ancak bu tip sübvansiyonların mamul mallara uygulanması GATT tarafından yasaklanmıştır. Fakat sanayileşmiş ülkeler bazı dolaylı sübvansiyonlara benzer sonuçları elde edebilmek için başvurumaktadırlar. Örneğin hükümetler firmalara ucuz hammadde elde etmede yardımcı olurlar; ayrıca yerli üreticilerin malları oldukça yüksek bir fiyatla toplayıp, dış piyasalarda düşük fiyatla satmalarını sağlayabilirler.³⁴

1. Sübvansiyon türleri

Sübvansiyonlar amaçlarına ve verilmiş şekillerine göre olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır.

a. Amaçlarına göre sübvansiyonlar

Amaçlarına göre sübvansiyonlar; teşvik sübvansiyonları ve idame sübvansiyonları olmak üzere iki ayrı amaç altında sınıflandırılabilir. Teşvik sübvansiyonlarında iki amaç güdülür:

- i. Belirli bir sektörde veya faaliyet kolunda faaliyette bulunan işletmelerin üretimlerini arttırmalarını sağlamak ya da,
- ii. Riski yüksek kabul edilen ve yüksek sermayeye ihtiyaç gösteren ve bu nedenle işletmeler için cazip görünmeyen alanlara işletmeleri cezbetmek.

Teşvik sübvansiyonlarında aslında temel amaç; belirli işletmelerin veya belirli bir üretim dalının üretimini arttırarak bunların milli gelire katkısını arttırmak, daha hızlı bir büyüme hızına ulaşmaktır. İdame sübvansiyonları ise; verimli çalışmayan, bu nedenle pazarda kalma gücünü kaybetmiş, diğer bir ifade ile rekabet gücü kalmamış işletmelerin üretimde kalmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

b. Veriliş şekillerine göre sübvansiyonlar

Veriliş şekillerine göre sübvansiyonları başlıca iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar; nakdi sübvansiyonlar ve nakit olarak ifade edilebilen diğer yollarla verilen

³³ Tuncer, a.g.e., s. 406

³⁴ İyibozkurt, a.g.e., s.172

sübvansiyonlardır. Nakdi sübvansiyonlar; belirli bir işletme veya işletme grubuna veya üretim dalına doğrudan bütçeden bir bütün olarak sağlanan parasal yardımlardır. Nakdi sübvansiyonların başlıcaları; hibeler, primler, devletin işletme öz sermayesine hisse senedi yoluyla katılımı ve tarım sektöründeki müdahale alımlarıdır. Bu grup içinde yer alan hibe ve prim şeklindeki sübvansiyonların en önemli özelliği önceden hesaplanabilir olmasıdır. Verişleri belirli bir üretim dalına, işletme şekline, ölçeğine, mali durumuna veya kuruluş yerine sahip olmak gibi genel kriterlere bağlanmıştır. Nakit olarak ifade edilebilen diğer yollarla verilen sübvansiyonlar; nakdi sübvansiyonların aksine bütçe gelirlerinden vazgeçmek suretiyle sağlanan yardımlardır. Bu tür sübvansiyonların nakdi sübvansiyonların aksine önceden kestirilebilmeleri oldukça zordur. Bu yardımların başlıcaları; devlet tarafından karşılığında hiçbir bedel talep edilmeden veya normal piyasa koşullarına göre daha ucuza sağlanan mal ve hizmetler, vergi erteleme, vergi muafiyeti ve indirimleri, sosyal sigorta primlerinde indirim, iyileştirilmiş krediler ve devlet garanti ve kefaletidir.³⁵

Uluslararası ticaretin liberalizasyonu sürecinde tarifeler ve tarife dışı engellerin tedricen azaltılması veya kaldırılmasına yönelik çalışmalar gerek devletler tarafından oluşturulmuş ekonomik bütünleşmeler, gerekse GATT gibi uluslararası kuruluşların gündeminde önemli bir yer tutmaktadır. Devlet yardımları ya da daha yaygın kullanıldığı deyimle sübvansiyonlar, korumacılığın dolaylı bir biçimini oluşturdukları gerekçesiyle, uluslararası düzeyde bir disiplin altına alınmaya çalışılmaktadır. GATT ve OECD gibi kuruluşlar bünyesinde detaylı bir biçimde sınıflandırılması ve öngörülen prosedürün sınırları içinde denetlenmesi amaçlanan devlet yardımları, AT ve EFTA gibi ekonomik bütünleşmeler açısından da denetimine özel önem atfedilen alanların başında gelmektedir. Ulusal hükümetler tarafından sağlanan devlet yardımlarına ilişkin olarak AT düzenlemelerinde esas alınan temel prensip; bu tür yardımların değişik üye ülkelerdeki firmalar arası rekabeti bozucu etkisinin olmaması gerektiğidir. Bu aynı zamanda Tek Pazarın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesinin de önkoşulu olmaktadır. Özellikle 1973 petrol krizi ertesinde sanayileşmiş ülkelerin sıklıkla uyguladığı sübvansiyonlar, gerek krizin kısa dönemli olmadığını anlaşılmaması, gerekse sanayileşmekte olan ülkelerin uluslararası pazarda oluşturduğu rekabet ortamı nedeniyle karşılaştırmalı üstünlüklerde görülen değişimlere bağlı olarak süreklilik kazanmıştır.

2. GATT'da sübvansiyonlara ilişkin düzenleme

Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin önündeki en önemli engellerin başında geldiği düşünülen haksız rekabet araçlarından “sübvansiyon” ile “damping” uygulamalarına

³⁵ İnci, a.g.e., s. 5-10

ilişkin genel hükümler; GATT Anlaşmasının VI., XVI., ve XXIII. maddeleri ile ortaya konmuş olup, uygulamaya ilişkin esaslar ise, Anlaşmanın ekini oluşturan ve 1979 Tokyo Roundu ertesinde, GATT'a taraf 35 ülkenin imza koymasıyla, 1980'den bu yana yürürlükte olan, Uruguay Round Nihai Senedi ile de bazı eklemelerle de geliştirilmiş bulunan "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu" ile "Anti-Damping Kodu'nda ayrıntılı biçimde düzenlenmiş bulunmaktadır. Korunma önlemlerine başvurulabilmesi, yerli üretime zarar veren ithalatın belli şartlar altında ithalatçı ülke tarafından kısıtlanabilmesi; buna karşılık ihracatçı ülkelerin pazara girme haklarından sürekli olarak mahrum edilmemesi şeklinde iki ilkeye dayandırılmıştır.³⁶

GATT'ın VI. Maddesinde haksız rekabet araçlarının ticareti koruma aracı olarak kullanılmayacağı belirtilmiş olmakla beraber esas düzenleme Sübvansiyonlar Kodu ile Anti-damping Kodu'nda gerçekleşmiştir. Böylece zarar gören tarafın kendisini hangi aletlerle ve nasıl koruyacağı söz konusu kodlarda detaylı olarak ele alınmıştır.³⁷ Genel Anlaşmanın, anti-damping ve telafi edici vergilere ilişkin VI. maddesinde bir malın ithalatçı ülke piyasalarında "normal fiyat"ının altında satılması dumping olarak tanımlanır. Normal fiyat ise malın ihracatçı firmanın kendi iç piyasasında satışa sunulduğu fiyattır. VI. madde ile taraf ülkelerin hükümetlerine, taraflardan birinin diğer bir taraf ülkeye malın normal değerinin altında bir fiyatla mal ihraç etmesi halinde ve bu durumun ihraç konusu ürünü ithal eden ülkede maddi zarar veya iç üretimin gerilemesine yol açması veya maddi zarar tehdidinde bulunması durumunda, söz konusu ithalata, dumping marjının üzerinde olmamak kaydıyla fark giderici vergi koyma hakkı sağlanmaktadır.³⁸

XVI. madde ise sübvansiyonlara ilişkin olup sübvansiyonları, ihracat sübvansiyonları ve yerli üretime verilenler olarak iki gruba ayırmaktadır. Taraflardan birinin, ihracatın artması veya ithalatın azalmasına doğrudan veya dolaylı neden olacak bir uygulamada bulunması halinde, bunu GATT Konseyine bildirim zorunluluğu getirilmektedir. Söz konusu bildirim, sübvansiyonun kapsamı, niteliği, ne tür sonuçlar yaratmasının öngörüldüğü, sübvansiyonları gerekli kılan koşulların neler olduğu hususlarını içermesi öngörülmektedir. Sübvansiyon uygulaması sonucunda taraflardan birinin ciddi biçimde zarar görmesi veya çıkarlarının zedelenmesi halinde, sübvansiyonu uygulayan ülke, talep üzerine sübvansiyona son verilmesi veya sınırlandırılmasını diğer akit taraflarla ele alacaktır. Aynı madde ile ihracat sübvansiyonlarına ilişkin olarak da, temel ürün olarak tanımlanan tarım, ormancılık ve balıkçılık

³⁶ Bilgiç, Mete, GATT Kuralları ve Uruguay Roundu Kapsamında Uygulanan Devlet Yardımları ve Sübvansiyonlar, KOSGEB-TÜBİTAK Matbaası, Ankara, Ocak-1999, s.21

³⁷ Ertürk, a.g.e., s. 182

³⁸ Seyidoğlu, a.g.e., s. 174

ürünlerinin ihracatında sübvansiyon uygulaması, uygulanacak sübvansiyon nedeniyle uygulayan ülkenin o üründe dünya ticaretindeki payının artmaması koşuluyla getirilen istisna saklı kalmak kaydıyla, yasaklanmakta olup, keza, temel ürün kapsamında yer alamayan ürünler için de, ihraç fiyatının iç pazardaki satış fiyatından düşük olması yoluyla sağlanacak sübvansiyonlar yasaklanmaktadır.³⁹

Genel Anlaşmanın XXIII. maddesi ile ise, taraflardan birinin Anlaşma hükümlerine aykırı bir uygulamasına bağlı olarak, diğer bir taraf ülkenin veya ülkelerin doğrudan veya dolaylı olarak zarara uğraması halinde izlenecek prosedür düzenlenmektedir. Buna göre, zarara uğrayan taraf/taraflara, zarara neden olan ülke ile danışma prosedürünün sonuç vermemesi halinde, o ülkeye karşı Anlaşmadan doğan yükümlülüklerini askıya almak veya Anlaşma ile tanınan ayrıcalıkları geri çekme biçiminde karşı tedbir alma hakkı tanınmaktadır.⁴⁰

3. Uruguay Round Nihai Senedi (DTÖ) ve Sübvansiyonlar Kodu

Sübvansiyonun açık ve kabul edilebilir bir tanımının bulunmaması nedeniyle Tokyo Roundu ÇTTM'nde (Çok Tarafli Ticaret Müzakereleri) konu üzerinde durulmuş ve Round sonunda yürürlüğe giren Sübvansiyonlar Kodu ile GATT'ın söz konusu VI, XVI ve XXIII. Maddelerinin uygulanmasına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Ancak, Kod ile sübvansiyonun tanımı başta olmak üzere birçok sorunun çözümlenememiş olması nedeniyle, Uruguay Roundu ÇTTM sonucunda Kod yeniden şekillendirilerek bu sorunların bertaraf edileceği bir düzenleme getirilmeye çalışılmıştır. "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu" ile sübvansiyonların, ulusal politikaların önemli amaçlarının gerçekleştirilmesi için hükümetler tarafından kullanıldığı, ancak sübvansiyonların aynı zamanda ticaret ve üretim üzerinde olumsuz etkileri olabildiği kabul edilmekte, sübvansiyonların kullanımının herhangi bir taraf ülkenin çıkarlarını olumsuz yönde etkilememesi veya haleldar etmemesi ve telafi edici tedbirlerin uluslararası ticareti haksız bir biçimde engellememesi öngörülmektedir. Ayrıca, önemli bir gelişme olarak da, Kod ile GYÜ'in (Gelişme Yolundaki Ülkeler) kendilerine has ticaret, kalkınma ve finansman ihtiyaçları olduğu kabul edilmektedir. Taraf ülkelerin uyguladıkları ihracat sübvansiyonlarını kontrol ve disiplin altına almaya ve sübvansiyonların ithalatçı ülke pazarındaki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik tedbirleri içeren Sübvansiyonlar Kodu, GYÜ'ler için ihracat dahil sübvansiyon verme imkanı tanımaktadır. Ancak, uygulanan ihracat sübvansiyonlarının rekabet ve kalkınma ihtiyaçları ile bağdaşmadığı hükmüne varıldığı takdirde söz konusu ülkenin bu uygulamadan vazgeçmesi öngörülmektedir. Kod'a göre, imzacı

³⁹ Devlet Planlama Teşkilatı Özel İhtisas Komisyonları, Türkiye-AT Mevzuat Uyumlu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları, Cilt 1: Devlet Yardımları Alt Komisyonu, Ankara, Kasım-1995, s. 1-2

⁴⁰ Bilgiç, a.g.e., s.22

devletler herhangi bir sübvansiyon uygulaması ile diğer bir imzacının yerli sanayiine zarar verilmesi; Genel Anlaşma'ya göre diğer bir imzacının dolaylı veya dolaysız sağladığı yararların geçersiz kılınması veya azaltılması; veya diğer bir tarafın çıkarlarının ciddi bir şekilde haleldar edilmesi gibi hususlara yol açmaktan kaçınmaya çalışacaklardır.

Tokyo Roundu sonucunda yürürlüğe giren "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu"nda Genel Anlaşmada olduğu gibi, sübvansiyonun açık bir tanımı yapılmamakta ve sübvansiyonlar; biri ihracat, diğeri ihracat dışında kalan sübvansiyonlar olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır. Sübvansiyonlar Kodu'nda bazı ana maddeler dışındaki ürünlerin ihracatında gelişmekte olan ülkelerin dışındaki ülkelerin sübvansiyon vermemeleri gerektiği belirlenmiştir. Bu kuralın uygulanmasına yardımcı olmak üzere, sübvansiyon sayılan haller liste halinde belirlenmiştir. Bu liste ile, genelde hükümetlerin ihracata bağlı olarak; bir firma ya da sanayi dalına yapmış olduğu doğrudan sübvansiyonları, prim imkanı, navlun desteği, dolaylı ve dolaysız vergilerden istisnalar ve/veya muafiyetler, ve hükümete yük getirecek şekilde düşük faizli ihracat kredilerinin tahsisi gibi uygulamalar olarak yer almaktadır. İhracat sübvansiyonları dışındaki sübvansiyonların ise, toplumsal ve ekonomik politika amaçlarını teşvik edici önemli araçlar olarak geniş çapta kullanıldığı kabul edilmekte ve tarafların bu tür sübvansiyonlara başvurma hakkının kısıtlanmaması gerektiği belirtilmektedir. Genel ve bölgesel sübvansiyonlar ile yapısal uyuma ve girdilere yapılan sübvansiyonlar olarak nitelendirilebilecek bu tür iç sübvansiyonlar, uluslararası ticarete tek başına bir eylemi gerektirmemektedir. Ancak, diğer bir imzacının çıkarlarına zarar verilmesinden de kaçınılması gerektiği belirtilmektedir.

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu'na Uruguay Roundu sonucunda getirilen değişiklikler aşağıda özetlenmiştir. Yeni metnin eskisine göre ilk farkı sübvansiyonun bir tanımını getirmesidir. Buna göre bir imzacının ülkesinde hükümet ya da herhangi bir kamu organı tarafından aşağıda yer alan maddi katkıların yapılması sübvansiyon verildiği anlamına gelecektir.

1. Hükümetin uygulamasının gerçekleşmiş veya potansiyel dolaylı fon transferlerini (hibeler, krediler ve sermayeye iştirak) veya pasif transferleri (kredi garantileri) kapsamı
2. Vadesi dolmuş bir hükümet gelirinin affedilmesi veya tahsil edilmemesi,
3. Hükümetin genel altyapı sağlanması dışında mal ve hizmet temininde bulunması veya mal satın alması,
4. Hükümetin bir fon mekanizmasına ödeme yapması veya özel bir organa, 1 ve 2'de gösterilen ve normal olarak hükümet faaliyeti olarak nitelendirilen işlevleri yerine getirmesi için

görev veya talimat vermesi ve bu eylemin normal hükümet faaliyetlerinden farklı olmaması veya,

5. Genel Anlaşmanın XVI. maddesindeki anlamında bir gelir veya fiyat desteği olması,
6. Bu yolla bir çıkar sağlanması.⁴¹

Esasen Anlaşmaya göre hiç bir üye ülkenin sübvansiyonlar yoluyla diğer üye ülkenin menfaatine zarar vermemesi gerekmektedir.

4. Sübvansiyon kategorileri

Uruguay Nihai Senedi-DTÖ Anlaşması sübvansiyonları üçlü bir ayrıma tabi tutmuştur. Buna göre sübvansiyonlar; “yasaklanan (prohibited) sübvansiyonlar”, “karşı önlem alınabilen-dava edilebilir (actionable) sübvansiyonlar” ve “karşı önlem alınmasını gerektirmeyen-dava konusu edilemeyen (non-actionable) sübvansiyonlar”dan oluşmaktadır.

a. Yasaklanan sübvansiyonlar

Bunlar verilmesinin bir ihracat performansının gösterilmesine veya ithal mallar yerine yerli malların kullanılması koşuluna bağlı olan sübvansiyonlardır.

b. Karşı önlem alınabilen sübvansiyonlar-dava edilebilir sübvansiyonlar

Bir üye ülkenin yukarıda sözü edilen sübvansiyonlara benzer uygulamaları, başka bir üye ülkenin menfaatlerini ters yönde etkiliyorsa veya yerli sanayiye zarar veriyorsa veya haksız yere “ciddi bir zarar verme” söz konusu ise, ve ayrıca diğer imzacıların Genel Anlaşma’dan kaynaklanan çıkarlarının yok olmasına veya azalmasına neden oluyorsa, bu tür sübvansiyonlar dava edilebilir (karşı tedbir alınabilir) sübvansiyonlardır. Bir ürüne verilen sübvansiyonlar toplamı, o ürün değerinin yüzde 5’ini geçiyorsa “ciddi zarara uğrama”nın mevcut olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda, sübvansiyon sağlayan ülkenin talep üzerine, söz konusu sübvansiyonun şikayetçi ülkeye ciddi zarar vermediğini kanıtlaması gerekmektedir.

c. Karşı önlem gerektirmeyen sübvansiyonlar

Bunlar; bir ülkenin sınırları dahilinde uygulanan ve spesifik olmayan genel nitelikli sübvansiyonlar ile spesifik olarak nitelendirilebilen ancak geri kalmış bölgelerin ya da sınıai araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi ve çevrenin korunmasına yönelik verilen sübvansiyonlardır.⁴²

Uruguay Roundunda ele alınan sübvansiyonlar (subsidies) ve buna bağlı telafi edici

⁴¹ Bilgiç, a.g.e., s.23

⁴² a.g.e., s.24

vergiler ticaret kuralları içinde en ciddi mesafenin alındığı alanlar olmuştur. İlk kez ihracatın teşvik edilmesi için uygulanan sübvansiyonlar (yardımlar) yukarıda belirtildiği gibi sınıflandırılarak tanımlara ve uygulamalara açıklık getirilmiştir. Bu tür yardımlarda temel ayırım “spesifik” teşviklerle “yatay” teşvikler arasında yapılmıştır. Spesifik teşviklerden ihracat teşvikleri ve yerel girdi kullanılmasını özendiren teşvikler yasaklanırken, diğer spesifik teşvikler telafi edici vergi uygulanabilir teşvikler olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca araştırma-geliştirme, bölgesel politikalar ve çevre konusundaki teşvikler izin verilen uygulamalar olarak kalmıştır.⁴³

5. Sübvansiyonlara ilişkin örnek liste

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu’nda ihracat sübvansiyonlarını gösterir örnek bir liste yer almakta olup, söz konusu listeye de Uruguay Round sonucunda bazı eklemeler yapılmıştır. Aşağıda bu listeden örnekler verilmiştir:

1. İhracata bağlı olarak, devletçe bir firmaya veya bir sanayi dalına doğrudan sübvansiyon yapılması,
2. İhracatı kayıran döviz bulundurma hakları ve benzeri uygulamalar,
3. İhracata yönelik iç taşımalarda, devletçe iç ticarettenden daha avantajlı fiyatlar uygulanması,
4. Devletçe ihraç mallarının üretiminde doğrudan veya dolaylı olarak, iç tüketime yönelik üretimden daha avantajlı şartlarla yerli-yabancı malzeme veya hizmet sağlanması,
5. Yalnız ihracatta doğrudan vergilerden bağışıklık sağlanması veya vergi iadesi yapılması,
6. Yalnız ihracatta vergi matrahı indirimi yapılması,
7. Yalnız ihracatta dolaylı vergilerden bağışıklık tanınması veya vergi iadesi yapılması,
8. İhraç mallarının üretiminde kullanılan mal ve hizmetler için önceki aşamalarda tahakkuk eden kümülatif dolaylı vergilerin bağışlanması, iadesi veya ertelenmesi,
9. İhraç malının üretiminde kullanılan ithal girdilerine ait olandan daha büyük oranda ithal vergisi iadesi yapılması,
10. Maliyet farkları ve zararı karşılamanın ötesine geçen ihracat kredisi garantisi veya ihracat sigortası programları uygulanması,
11. Devletin, uluslararası sermaye piyasalarından temin edebileceğinden daha düşük faizle ihracat kredisi vermesi veya kredi masraflarını karşılaması.

⁴³ TÜSİAD, Türkiye’nin İhracatında Uzun Vadeli Perspektifler, a.g.e., s.41

6. Yaptırımlar

Uruguay Roundu Nihai Senedi'nde, yasaklanmış sübvansiyonların uygulandığına ilişkin kanıt bulunması ve uygulayan ve şikayetçi taraf arasındaki danışmaların sonuç vermemesi halinde, şikayetçi tarafın konuyu araştırılmak üzere Uyuşmazlıkların Çözümü Organı'na (UÇO) getirmesi ve uygulayan tarafın tatmin edici cevap vermemesi, yasaklanmış sübvansiyon uygulandığının tespiti durumunda, şikayetçi tarafın telafi edici önlem alabileceği belirtilmektedir. Karşı Tedbir Alınabilir Sübvansiyonlara ilişkin olarak ise, taraflardan birinin uyguladığı sübvansiyon nedeniyle zarara uğradığına inanan tarafın, uygulayan ülke ile danışmalarda bulunması, bunun sonuç vermemesi halinde UÇO'nun incelemeye başlayarak, ciddi zarar oluştuğunun tespiti halinde, bunun ortadan kaldırılmasının talep edilmesi, söz konusu sübvansiyon uygulamasına 6 ay içinde son verilmemesi durumunda ise, zarar gören tarafın telafi edici önlem alabileceği hükme bağlanmaktadır. Sonuç olarak; bir taraf ülkenin yerli sanayisi sübvansiyonlara dayalı haksız rekabetten zarar gördüğü zaman fark giderici vergiler tek taraflı olarak konulabilmekte veya bir taraf ülkenin diğer taraf ülkelerin ihracatının yaptığı sübvansiyonlar sonucu tehdit ettiği durumlarda bu sübvansiyonlar önlenmeye çalışılmaktadır. Burada sübvansiyonları önleyici yöntemler yerine, tarafların girebilecekleri uzlaşma zeminlerinin araştırılması daha önemlidir.⁴⁴

GATT'ın XVI. maddesi anlamında ihracat sübvansiyonu teşkil eden diğer kamu harcamalarının yapılması, ihracat sübvansiyonu uygulaması sayılmaktadır. Nihai metne göre, zararın tespitinde göz önüne alınacak olan kriterler ise; sübvansiyonlu ithalatın hacmi ve benzer yerli ürünlere etkisi ile bu ithalatın yerli sanayi üzerindeki etkisi olarak tanımlanmaktadır. Anlaşma ile bütün imzacılar, uyguladıkları sübvansiyonlara ilişkin olarak, sübvansiyonun niteliğini (borç, hibe, vergi tavizi vb); birim başına düşen miktarı (bu mümkün değilse sübvansiyona bütçeden ayrılan toplam miktarı); sübvansiyonun amacını; süresini ve ticaret üzerindeki etkilerini değerlendirmeye elverecek istatistiki bilgileri yıllık olarak Komiteye bildirmekle yükümlü kılınmaktadır.

Türkiye Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu'na gelişmekte olan ülke sıfatıyla, 1985 yılından bu yana taraftır. Bu bağlamda, GATT'ın gelişme yolundaki ülkelere, sübvansiyon uygulamalarına ilişkin olarak, bazı muafiyetler ve kolaylıklar tanıdığı belirtilmelidir. Uruguay Roundu Nihai Senedinin 27. maddesi ile GYÜ'lerin (Gelişme Yolundaki Ülkeler) ekonomik kalkınma programlarında sübvansiyonların önemli rol oynayabileceği kabul edilmekte olup, bazı sübvansiyonlara ilişkin yasaklama işlemine ilişkin

⁴⁴ Bilgiç, a.g.e.,s.25

olarak da, ülkelerin gelişmişlik düzeyi iki ayrı grupta değerlendirilmek kaydıyla süresiz ve Anlaşma'nın yürürlüğe gireceği tarihten itibaren 8 yıl süreyle (Türkiye bu grupta yer almaktadır) muafiyet tanınmaktadır. 27'nci madde hükümleri uyarınca, bir GYÜ'nin, herhangi bir üründe dünya ticareti içindeki payının birbirini izleyen iki takvim yılı içinde, %3,25'in üzerine çıkmaması durumunda (bu oranın üzerine çıkılması halinde o ülkenin söz konusu ürünün ihracatında rekabet gücü kazandığı kabul edilmektedir) o ürünün ihracatını sübvansiyonla edebileceği hükme bağlanmaktadır. GYÜ'lere ilişkin özel bir diğer hüküm ise; bir GYÜ'nin ihracatına ilişkin herhangi bir telafi edici önlem alınmasına yönelik diğer bir taraf ülke tarafından açılacak bir soruşturmanın, bu ürüne sağlanan sübvansiyonun birim başına hesaplanan değerinin %2'sini aşmaması ve söz konusu ürünün ithalatçı ülkenin ithalatındaki payının %4'ünü aşmaması durumunda, kapatılması gerektiği doğrultusundadır.

Sübvansiyonlar az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimini hızlandırmak ve iktisadi kalkınmayı özendirme amacıyla da uygulanabilmektedir. Sanayiye sağlanan sübvansiyonlar değişik şekilde olabilmektedir. Örneğin ülkemizde uygulanan, yatırımları özendirme önlemleri dolaysız veya dolaylı sübvansiyon niteliğindedir. Bunlar arasında yatırım indirimi, bol ve ucuz kredi sağlanması, gümrük vergisi bağışıklığı, döviz tahsisinde öncelik v.b. gibi kolaylıklar yer alır. Gerçekte sübvansiyonlar, yatırımları kalkınmada öncelik taşıyan sektör veya bölgelere yönlendirdiği, dışsal ekonomiler yaratarak verimliliği artırdığı ve monopollerini kırarak piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırdığı sürece iktisadi kalkınma bakımından yararlı sonuçlar doğurabilirler. Gelişmiş ülkeler de 1970'ler ve 1980'lerde rekabet gücü düşük bir kısım yurt içi endüstrileri, özellikler az gelişmiş ülkelerin emek yoğun ihracatına karşı korumak için sübvansiyon uygulamalarından yoğun biçimde yararlanmışlardır. Genellikle sübvansiyonlar, malların iç ve dış piyasalarda satıldığında bakılmaksızın yerli üretimin tümünde verilirler. Bununla birlikte yalnızca ihracata uygulanan sübvansiyonlar da mevcuttur.⁴⁵ Bundan sonra ihracatın teşvik edilmesi amacıyla uygulanan sübvansiyonlar üzerinde durulacaktır.

II. İHRACATI TEŞVİK TEDBİRLERİ

A. İhracat Sübvansiyonlarının Tanımı ve Amacı

Günümüzde, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan çok sayıda ülkede ihracatın artırılması konusunda büyük çabalar harcanmaktadır. Gelişmiş ülkeler pazar paylarını korumak ve yeni pazarlara açılmak, gelişmekte olan ülkeler ise kalkınabilmek için sanayileşmeye önem vermek, bu amaca ulaşabilmek için de ihtiyaç duydukları hammadde ve yatırım malları ithalini, ihracattan elde ettikleri gelirlerle karşılamak durumundadırlar. Bu nedenle gelişmekte olan

⁴⁵ Seyidoğlu, a.g.e., s. 181

ekonomilerde sanayileşme stratejisiyle dış ticaret politikaları ayrılmaz bir bütündür. Ekonomiye mal giriş çıkışı, sadece ekonomideki mevcut durum ile değil, gelecekte öngörülen yapı ile de ilgilidir. Başka bir deyişle dış ticaretin yapısı ve uygulanan dış ticaret politikaları, ekonominin yapısını yakından ilgilendirmektedir.⁴⁶ Daha önce de belirtildiği üzere devletlerin dış ticaretlerini korumaları, ihracatlarını teşvik ve yardımlar aracılığı ile özendirilmesi şeklinde olabilmektedir. Bu yardımların en önemlisi **ihracat yardımları (export subsidies)** şeklinde doğrudan doğruya ihracatı arttırmak için yapılan destek ve teşviklerden kaynaklanmaktadır. Uygulamada bunun örnekleri dolaysız nakdi yardım, vergi istisnası, düşük faizli krediler şeklinde sıralanabilir. Ancak ihracat yardımlarında “vergisel teşvikler”, ödemeler dengesini kuvvetlendirmede ve yabancı pazarların geliştirilmesine yardım etmede en popüler araçtır.⁴⁷

Günümüz dünyasının bütün ülkeleri uluslararası pazarlardan pay kapmak veya mevcut paylarını daha da arttırmak için ihracatı teşvike çalışmaktadır. Ancak ihracatı teşvik etmek potansiyel alt yapının o ülkede bulunmasıyla başarıya ulaşabilir. İhracatın teşvikinin çeşitli amaçları olabilir. Bunların başında ödemeler dengesi için döviz girişini arttırmak, istihdamın artması ve işsizliğin önlenmesi, uluslararası rekabet, nüfuz alanı oluşturmak gibi amaçlar gelir. İhracata sağlanan teşvikle malın ülke içinde üretiminin artmasını temin etmek, öte yandan o malın ihracat maliyetlerini azaltarak uluslararası pazarlara çıkmasını temin etmek mümkün olmaktadır. Ancak ihracata verilen sübvansiyonlar, karşılığında ithalat önlemlerini bulmaktadırlar. Bunlar çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. İhracata verilen sübvansiyonlara karşı telafi edici vergiler, dumping uygulamalarına karşı da anti-dumping vergisi tedbirlerine başvurulmaktadır. Ancak daha önce de belirtildiği üzere GATT ve DTÖ Anlaşmaları ihracat sübvansiyonlarını büyük ölçüde yasaklamaktadır. Fakat ihracat yönelik teşvik tedbirleri rakip ülkeye zarar vermiyor veya zarar tehdidinde bulunmuyor ise teşvike karşı herhangi bir önlem alınmaz. İhracat teşviklerinden sanayisi zarar tehdidi altında bulunan ülke ise sübvansiyon uygulayan ülke ihracatına karşı telafi edici vergi uygulayabilir. Ya da dampire yani fiyat düşürerek ülke pazarına giren ihracatçının ürünlerine karşı da GATT kuralları çerçevesinde anti-dumping vergisi uygulanabilir.⁴⁸

GATT kuralları çerçevesinde dolaylı veya dolaysız olarak herhangi bir mamulün ihracatını arttıran, ihracatçıya fiyat veya gelir desteği sağlayan tedbirler ihracat sübvansiyonu olarak nitelenir. İhracat artışından, ihracat teşvik edildiğinde elde edilen ihracat seviyesinin,

⁴⁶ Narlı, Ayşenur, **İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Tarihsel Gelişimi**, T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Tic. Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü Yay., 1985, s. 23

⁴⁷ Musgrave, Richard A, Musgrave, Peggy B., **Public Finance In Theory and Practice**, 2. Edition, McGraw-Hill Kogakusha Ltd., Library of Congress Cataloging In Publication Data, USA-1976, s. 754

⁴⁸ Ertürk, Uluslararası İktisat..., a.g.e., s.117-118

önceki ihracat seviyesine göre ifade ettiği fazlalık anlaşılır. Yine GATT kuralları arasında mamul madde ihracatının teşvik edilmesine ilişkin sınırlayıcı hükümler olmakla beraber sübvansiyonlar geliştirmekte olan ülkelerin kalkınma programlarının bir aracı olarak kabul edilirler. Geliştirmekte olan ülkelerin mamul ve yarı mamul madde maliyetleri, arz yetersizliği, endüstriyel, mali ve ticari yapıdan kaynaklanan olumsuzluklardan dolayı sanayileşmenin ilk safhalarında kalkınmış ülkelere oranla çok yüksektir. Bu tür engeller geliştirmekte olan ülkelerin bazı üretim safhalarında düşük emek ücretinden ve tabii kaynakların ucuza mal edilmesinden sağlanan karşılaştırmalı üstünlüklerini yok etmektedir. Geliştirmekte olan ülkeler uluslararası piyasada tecrübe kazanmış, pazarlama ve dağıtım sistemini kurmuş gelişmiş ülkelerle eşit şartlarda mücadele edememektedirler. Yeni pazarlara girmek uluslararası tecrübeye, pazarlama ve işletme bilgisine ihtiyaç göstermektedir. Geliştirmekte olan ülkelerin sanayileşme safhasında kaçınılmaz olan ve dış pazarda rekabeti dikkate almadan büyüyen ithal ikame sanayii mamullerinin ihraç fiyatları dünya fiyatlarının çok üstünde olduğu için enflasyonla daha cazip hale gelen iç piyasaya göre üretim yapmak daha karlı olmaktadır. Burada değinilmesi gereken bir husus da geliştirmekte olan ülkelerin ithal ikamesinin ilk aşamasında kalması, diğer bir deyişle daha ziyade tüketim mallarına yönelik bir ikame politikası izlemeleri nedeniyle arzu edilen sanayileşme seviyesine ulaşamadıklarıdır. Neticede, ihraç malları en fazla hafif sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Böyle olunca, geliştirmekte olan ülkelerin geleneksel tarım ürünleri yanında sanayi ürünleri de ihraç ederek ekonomik yapıyı değiştirmesi, uluslararası piyasalarda rekabet gücünü azaltan, ekonomik yapının kaynaklık ettiği dezavantajı bertaraf etmesi ve ihracatı karlı hale getirerek artırması “ihracatı teşvik tedbirleriyle” mümkün hale gelebilmektedir.⁴⁹

Geliştirmekte olan bir ülke kalkınma sürecinde karşılaşılabileceği döviz darboğazını gidirmek amacıyla bir yerde ihracatını artırmak ve bunu sağlamak için de ekonomi politikalarına yön vermek ister. Böyle bir isteği olan ülke, şüphesiz bu arzusunu gerçekleştirebilmek için bazı tedbirler almak zorundadır. Alınacak bu tedbirler ihracatı arttırıcı nitelik taşıyorsa, bunları “ihracatı teşvik tedbirleri” olarak tanımlayabiliriz. Yukarıda belirtildiği gibi geliştirmekte olan her ülke, ekonomik kalkınmasını başarıya ulaştırmak için dışarıdan getirtmesi gereken makine ve teçhizat ile hammadde ve know-how için büyük ölçüde döviz ihtiyacı duyar. Bu nedenle, geliştirmekte olan ülkeler döviz elde etmenin yollarını araştırarak döviz darboğazını giderecek politikalara önem vermek zorundadırlar. Döviz darboğazı ise, ihracatı veya turizm, hizmet ihracı ve ulaşım gelirleri gibi ödemeler dengesinin görünmeyen

⁴⁹ Narlı, a.g.e., s.25-27

kalemlerindeki gelirleri artırmak ile giderilebilir. Bu darboğaz diğer bir şekilde, ekonominin dışarıdan ithal edeceği bazı malları yurt içinde üretmesi-ithal ikamesi- suretiyle de giderilebilir. Böyle bir politika izlenmesi durumunda, dışarıdan döviz karşılığında getirilmesi gereken mallar yurt içinde üretilerek kalkınma çabaları için gerekli olan döviz miktarı asgariye indirilmiş olur.⁵⁰

Çağımızda, gelişmekte olan ülkelerde ekonomi politikasının temel amacı; ekonomik kalkınmayı hızlandırmak ve sanayileşmeyi sağlamaktır. Bunun için tarifeler ve miktar kısıtlamaları ile yeni kurulan genç sanayiler dış rekabete karşı korunarak gelişimleri sağlandıktan sonra, dışa dönük (outward looking) politikalar izlenmekte ve ihracata ağırlık verilmektedir. Aslında ithalatın yerli üretimi korumak amacıyla sınırlanması ile ihracatın desteklenmesi arasında ekonomik etkiler yönünden büyük bir fark yoktur. Çünkü, her iki durumda da dahili üretim, yabancı üretimler tarafından zorlanmaması için korunmaktadır. Fakat uluslararası hukuk alanında bu iki politikanın uygulanması açısından önemli bir fark vardır. Genellikle ithal sınırlaması, her ülkenin kendi iç sorunu olarak görünmekle beraber, ihracata özellikle mali nitelikteki yardımlar misillemelere yol açabilmektedir. Günümüzde özellikle ikinci dünya savaşından sonra gelişmekte olan ülkelerin yüksek koruma duvarları arasında sürdürdükleri ithal ikamesi politikası, birçok ülkenin dahilde üretmeye başladığı sınai ve yarı mamul ürünü ihraç etme durumu ile yüz yüze gelmesine sebep olmuştur. Fakat bu ülkeler, dünya piyasalarında dahilde pahalı olarak üretmiş oldukları ürünleri satmakta çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu nedenle, ihracatın dahildeki üretim maliyetlerindeki fazlalıktan doğan dezavantajını ortadan kaldıracak ölçüde desteklenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirilen ihracat, özellikle çok değerlenmiş (overvalued exchange rates) döviz kuru, ithal girdileri üzerindeki tarifeler ve dahili üretim maliyetlerinin dışarıya karşı çok yüksek olmasından dolayı başlangıçta büyük bir dezavantaj ile karşı karşıyadır. Bütün bunlar, gelişmekte olan ülkelerde sanayileşmenin başlangıç döneminde ihracatın teşvikinden çok ithal ikamesi politikasına ağırlık verilmesine sebep olmuştur. Buna rağmen ikinci dünya savaşından sonra Güney Kore, Hong-Kong, Tayvan, Singapur, Endonezya, Tayland ve Malezya gibi gelişmekte olan Asya ülkeleri ithal ikamesi politikası yanında ihracatı geliştirmek için teşvik politikalarına da gereken ağırlığı vermiş ve bunun meyvelerini almaya başlamışlardır.

İhracatı teşvik politikası sonucunda ihracatın artması, bilindiği gibi ekonomik gelişmeye iki yönden katkıda bulunur. İhracat artışı, milli geliri çoğaltarak dolaysız olarak kalkınmayı olumlu yönde etkilerken, döviz darboğazını gidermek suretiyle ekonomik kalkınmaya destek

⁵⁰ Karluk, Rıdvan, Türkiye'de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, Eskişehir İkt. ve Tic. İlimler Akademisi Yayınları, No:237/158, Eskişehir, 1981, s. 100-101

olur. Gerçekten, bir ekonomide ihracat artışı ile ülkede kurulu kapasite tam olarak kullanılabilmekte ve üretimde ölçek ekonomilerinden yararlanma imkanı doğmaktadır. İhracat yoluyla döviz gelirleri arttıkça, dövizin fırsat maliyeti ucuzlamakta ve koruyucu tarifeler de zamanla bir azalma meydana gelmektedir. İhracatı teşvik tedbirleri sonucunda gelişmekte olan ülkelerde ihracatın arttırılabilmesi bazı şartların gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu şartları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

1. Ekonomide hem özel sektör hem de kamu sektörü ihracatın arttırılması gereğine inanmalı ve bu konuda istekli olmalıdır.
2. Ülkedeki müteşebbis kesim özellikle imalat sanayiinin geliştirilmesi konusuna önemle eğilmeli ve bu konuda gerekli devlet desteği sağlanmalıdır.
3. İhraç ürünleri veya ihracat potansiyeli olan ürünlerin fiyatı, kalitesi, miktarı ve uluslararası pazarlardaki teslim süresi konusunda rakip ülkelerin durumları da izlenerek uygun bir politika takip edilmelidir.
4. Kamu ve özel sektörün birlikte hazırlayacakları uzun dönemli bir program çerçevesinde ekonomide ihracata yönelik yatırımlara ağırlık verilmeli ve ihracatı çekici bir duruma getirecek tedbirler alınmalıdır.
5. Ekonomide ihracat ile ilgili tüm özel ve kamu kuruluşları arasında organizasyon sağlanarak bu konudaki bürokratik engeller ortadan kaldırılmalıdır.⁵¹

İhracatın teşvik edilmesi için ihracat sübvansiyonları, GATT ve DTÖ gibi uluslararası ticaret anlaşmalarına ters düşmekle birlikte sadece gelişmekte olan ülkelerde değil ABD ve AB ülkeleri gibi bir çok gelişmiş ülkede açıktan olmasa da üstü kapalı biçimde uygulanmaktadır. Örneğin, hemen hemen tüm sanayileşmiş ülkeler Amerika'nın Eximbank'ına benzer kuruluşları aracılığıyla, dış satımlarının finansmanında düşük faizli kredi verirler. Bu durumda normal ticari kredi ile ihracat kredisi arasındaki fark sübvansiyon miktarını belirler. Avrupa Birliği ülkelerinin Airbus uçakları, Japonya'nın bilgisayar ve öteki ileri teknoloji endüstrilerine sağladığı sübvansiyonlar bu niteliktedir.

B. İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Kapsamı ve Çeşitleri

Günümüzde gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan çok sayıda ülkede ihracatın arttırılması konusunda büyük çabalar harcanmaktadır. Gerçekten günümüzün gelişmiş ülkelerinde ortaya çıkan işsizlik, dış rekabet, teknolojik yarış gibi nedenlerle en ileri teşvik tedbirleri uygulanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın bir aracı olarak kullanılan

⁵¹ Karluk, a.g.e.,s.103-105

bu tedbirler, Fransa, İngiltere, Japonya gibi gelişmesini tamamlamış ülkelerde başka amaçlar için de kullanılmaktadır. Dünya Bankası'nın sorumluluğu altında B. Balassa tarafından gerçekleştirilen bir araştırma projesi, ihracatı teşvik tedbirlerinin genel olarak bu tedbirleri uygulayan ülkelerin ekonomik kalkınmaları üzerinde olumlu etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Gelişmekte olan bir ülke kalkınma sürecinde karşılaşılabileceği döviz darboğazını gidermek amacıyla bir yerde ihracatını arttırmak ve bunu sağlamak için de ekonomi politikalarına yön vermek ister. Böyle bir isteği olan ülke, şüphesiz bu arzusunu gerçekleştirebilmek için bazı tedbirler almak zorundadır. Alınacak bu tedbirler ihracatı arttırıcı nitelik taşıyorsa, bunlar ihracatı teşvik tedbirleri olarak tanımlanabilir. İhracatı teşvik tedbirleri, maliyetleri düşürecek veya gelirleri arttıracak ihracatı karlı kılan tüm tedbirleri kapsamaktadır.⁵²

Başlıca ihracatı teşvik tedbirlerini ülkeden ülkeye farklılık göstermesine rağmen 4 ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlar: ihracatta prim sistemi, ihracatta vergi iadesi ile vergi indirim ve muafiyeti, girdi teşvikleri ve devlet pazarlama yardımudur.⁵³ Bu tedbirler aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

1. İhracatta prim sistemi

Bu sistemin esası; ihraç malı üreten üreticilere ve dolayısıyla ihracatçılara genel anlamda para olarak devlet tarafından yapılan yardımlardır. Sistemin başlıca dört çeşit uygulama tipi vardır. Bunlardan ilki, ihracattan sağlanmış olan dövizin bir kısmının veya tamamının ihracatçının elinde tutulmasını amaçlamaktadır. Böylece, ihracatçıya bir imkan tanınarak yurtdışından daha ucuza mal satın alma hakkı kendisine verilmektedir. Bu sistemin ikinci tipi, ilkinden daha ileri bir uygulama getirerek ihracatçının elde etmiş olduğu döviz bir sertifika ile belgeleyip bunları başka firmalara satma hakkını sağlamaktadır. Bunun sonucunda, ihracat karşılığında elde edilmiş olan sertifikalar özellikle ihracatı arzu edilen sektörlerden sağlanmış ise, bunlar prim yaparak bu sektörler sübvansede edilmektedir. İhracatçılara verilen özel ithal lisansları, prim sisteminin bir diğer şeklidir. Bu sistemde, ihracatçılara ülkeye sağladıkları döviz karşılığında belli bir oran üzerinden ithalatta bulunma hakkı verilmektedir. Prim sisteminin son şekli çoklu döviz kuru sistemidir. Sistem, lüks malların talebini kısma, yeni gelişen yavru sanayileri koruma, kalkınma için gerek duyulan bazı maddelerin daha ucuza imal edilmesi, ülkeden sermaye çıkışını önleme ve bazı döviz gelirlerinin diğerlerine göre daha avantajlı olarak ülkeye girmesine imkan sağlamaktadır.⁵⁴

⁵² Karluk, a.g.e, 109-110

⁵³ Narlı, a.g.e., s. 28

⁵⁴ Karluk, a.g.e., s.111-112

2. İhracatta vergi iadesi ile vergi muafiyet ve indirimi

İhraç edilen bazı malların üretiminde ithal malları kullanılmaktadır. İthal malların fiyatları ise ülkelerin uygulamış oldukları gümrük vergileri nedeniyle artmaktadır. Aynı durum ithal mallarındaki dahili vergi yükünün ağırlaştırılması durumunda da ortaya çıkmaktadır. Bu durumda ihracatçıların dış pazarlarda fiyat yönünden rekabet edebilmeleri için bu yüklerden kurtarılmaları gerekir. Bir ihraç ürünü içindeki ithal malının gümrük vergisine tabi olması, ihracatçının yurt içinde ürettiği malın değerine oranla daha fazla vergi ödemesini gerektirerek efektif korumanın negatif olmasına yol açar. Eğer bu ürün teşvik edilmek isteniyorsa, koruma oranına eş değerde ihracat desteklenmelidir. Sistemin iki türü bulunmaktadır.

İhracatta vergi iadesi, kısa dönemde ülke içinde üretilen ürüne ihraç olanağı sağlamayı ve diğer ülkelerin aynı cins ve kalitedeki ürünleriyle rekabet gücü kazandırmayı; uzun dönemde ise toplam ihracat içinde işlenmiş ürün ihracatının payını arttırmayı ve ihracatı teşvik tedbirlerinin tümü içinde ihracatın yapısının değiştirmeyi amaçlar. Sistemde, ihracatta vergi iadesine konu olan ürünün üretim süresi içinde ödenen ithal maddelerine ilişkin gümrük vergileri ile bunun dışında diğer bütün vergi (özellikle vasıtalı vergiler), resim, harç ve benzeri etkiler yaratan mükellefiyetler kısmen veya tamamen ihracatçıya iade edilmektedir. Bu ödeme, ürünün üretim süreci esnasında ödenen vergi, resim ve harçlardan fazla olmamaktadır. Vergi iadesi sisteminde ürünün üretim sürecindeki tüm mali yüklerin bütün ihraç ürünleri için geri verilmesi söz konusu değildir. İhracatta vergi muafiyet ve istisnası sisteminde ise, vergi iadesinden farklı olarak tahakkuk eden gümrük, satış ve istihsal, ihracat ve benzeri diğer vergi, resim ve harçlar tahsil edilmeyip tescile tabi tutulmakta veya garanti edilmektedir. Bu vergileri ödemiş olan üretici, eğer o ürünü ihraç ederse ihraç anında vergi yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır.⁵⁵

3. Girdi teşvikleri

Bu teşvikleri 3 ana başlık altında toplamak mümkündür. Birincisi; yatırımlar, işletme sermayesi ve ihracat kredileri üzerine etkili olan tedbirlerdir. İhracatçıya mali gücünün sınırlı kaldığı zamanlarda ucuz kredi verilmesi, onu ihracata yöneltebilmektedir. Bu krediler, genellikle yatırım ve işletme sermayesi üretim ve satışın finansmanında kullanılmaktadır. İkinci grup, ihracat kredi sigortası ile ilgilidir. Burada ihracatçıya verilen kredinin garantisi veya sigortası önem kazanmakta ve devlet bu konuda ihracatçılara yardımcı olmaktadır. İhracatçıya ucuz fiyatla ham madde sağlanması, ulaşım kolaylıkları personel eğitimi gibi diğer üretim

⁵⁵ Narlı, a.g.e., s. 30-31

faktörlerinin teşviki de sonuncu grubu oluşturur.⁵⁶

4. Devlet pazarlama yardımı

İhracatçı kuruluşlara ürünlerini pazarlamada karşılaştıkları sorunları çözümlenebilmek için özellikle gelişmekte olan ülkelerde devlet yardımı zorunludur. Çünkü bu ülkelerdeki işletmelerin, gelişmiş ülkelerin işletmeleri ile rekabet etme gücü ve ürünlerini dış piyasalarda pazarlama ve bu konuda araştırma yapma imkanları sınırlıdır. Bu nedenle dış piyasalar hakkında bilgi toplama, sergi açma, ihracat elemanı yetiştirme, ambalajlama gibi hizmetlerin kamu kuruluşlarınca düşük ücretle veya karşılıksız olarak yapılması gerekmektedir.⁵⁷

C. İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Ekonomik Etkinliği Sorunu

Bilindiği gibi ekonomik kalkınmada dış kaynaklara olan bağımlılığın azaltılması için ihracatta teşvik tedbirlerine duyulan ihtiyaç büyüktür. Ünlü ekonomist Bella Ballassa'ya göre gelişmekte olan ülkelerde ihracatın teşvik edilmesi için uygulanan tedbirlerde dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır.⁵⁸ Bunlardan ilki; tutarlı ihracat teşvik politikaları ihracat artışını ve etkin kaynak dağılımını hedef almalı, sosyal karlılık ölçüsüne yer vermelidir. İhracat teşvik politikalarının sonucunda ihracat artmalı, ekonomide uygun bir kaynak tahsisi sağlanmalı ve sosyal karlılığın gerekleri yerine getirilmelidir. Sosyal karlılık, ihracatın teşvikine ve ithal ikamesine aynı teşvikleri ve korumayı sağlamayı amaçlamaktadır. İhracat teşvik tedbirlerinde dikkat edilmesi gereken ikinci husus; milli ekonomi açısından ihracattan sağlanan bir dolar, ithal ikamesi ile sağlanan bir dolara eşit olduğu için ihracata dönük sanayi ve ithal ikamesine dayalı sanayi eşit teşvik tedbirlerinden yararlanmalı, iç pazar dış pazara oranla cazip hale getirilmelidir. Yani tarifeleri ve ihracat sübvansiyonunu eşit tespit ederek iç ve dış piyasa satışlarında eşit himaye oranları uygulanmış olacaktır. Üçüncü olarak ihraç edilen mamullerinin girdilerini imal eden sanayi kolları ihracatta olduğu gibi teşvik edilmelidir. Dördüncü husus; imalat sektörü işverenin kar olarak bilançosunda yer almayan vasıflı işgücü yetiştirmesi ve teknolojik gelişmeye katkısı olması yönünden ihracatı teşvik tedbirlerinden azami seviyede yararlandırılmalıdır. Beşinci husus, ihracat sübvansiyonları misillemeye (countervailing-duties) yol açmamalıdır. Altıncı önemli husus, ihracatı teşvik tedbirlerinin ekonomiye yüklediği mali külfeti karşılamak için dolaylı vergiler kullanılmalı ve lüks tüketim vergilendirilmelidir. Yedinci husus, ihracat teşvik tedbirleri istikrarlı olmalı, ihracatçıya güven vermelidir. Sekizinci ve hepsinden önemlisi, teşviklerin devamlı uygulanacağı beklentisi yok edilmelidir. Çünkü uzun

⁵⁶ Karluk, a.g.e., s.114

⁵⁷ Narlı, a.g.e., s.32

⁵⁸ Aktaran, Maşa, Soner, İhracatta Vergi İadesi Uygulaması Önemi ve Etkileri, DPT Yayını, Ankara, 1983, s.7

dönemde ihracatın sürekli teşvik edilmesi, ithal ikamesinde olduğu gibi olumsuz etkiler yaratır.⁵⁹

Yukarıda belirtilen ihracat teşvik tedbirlerinde dikkat edilmesi gerekli noktalar paralelinde dahili pazar ile ihraç pazarları için yapılan üretime sağlanan teşvikler, o kesimde ölçek ekonomilerinin ve teknik gelişmenin ortaya çıkmasına yardım etmelidir. Yeni ürünlerin ihracatına teşvik tedbirleri uygulanırken ölçülü davranılmalıdır. Yabancı pazarlara girmenin getireceği ek giderler (pazarlama için bilgi toplama maliyetleri, ihracatın dahili ekonomide karşılaşılabileceğinden daha fazla riskle karşılaşması gibi) uygun teşviklerle karşılanmalıdır. İhracatçılara gerekli teşvikler sağlanırken tıpkı genel sanayilerin tarife ile korunmasında olduğu gibi, teşvikler yeni pazarlar kazanılıncaya kadar devam etmeli ve sonsuza dek sürmemelidir. Ekonomide ihracatı teşvik tedbirlerinin amacı; ihracat pazarlarına üretim yapan üreticileri, aynen tarife ve miktar kısıtlaması ile dahili üreticileri rakip ülkelerin rekabetinden korumada olduğu gibi sakınmaktır. Tarife ve miktar kısıtlamaları bir anlamda ithal ikamesi üreticilerine dolaysız şekilde mali yardım sağlarken, ihracatı teşvik tedbirleri de yerli ürünlere dış pazarlarda rekabet gücü kazandırmaktadır.

İhracatı teşvik tedbirlerinin ekonomide etkin bir biçimde uygulanabilmesi için aşağıda belirtilen şu noktalara dikkat etmek gerekir. Teşvik tedbirleriyle ilgili genel kuralın ilki, teşvik tedbirlerinde mümkün olduğu kadar özel üretim yardımlarından kaçınmaktır. Gerçekten teşvik tedbirlerinin tümü, bir bakıma üretici ve ihracatçıya yardım niteliğindedir. Fakat mali yardımlar, özellikle belli bir kesimde üretimin sağlanması için yapılıyorsa, daha sonra bu yardımları ortadan kaldırmak zorlaşacağı gibi ayrıca böyle bir teşvik politikası ekonomide etkinlikten uzak sanayilerin doğmasına da yol açacaktır. İkinci kural, teşviklerin mümkün olduğu kadar yeni ihraç ürünleri ile sınırlandırılması veya ihracat potansiyeli olan üretimin teşviki için kullanılması ile ilgilidir. Buradaki amaç, zaten mevcut olan daha fazla bir kar sağlamak değil, bu kesimin başlangıçta dezavantajını ortadan kaldırarak ihracatını arttırmasına imkan vermektedir. Üçüncü kural; ihracatı teşvik tedbirleri, mümkün olduğu kadar uluslararası alanda tarife korumalarına ve misillemelere yol açmayacak nitelikte olmalıdır. Uluslararası ticarete geçerli olan kurallara göre, ithalata tarife ve miktar kısıtlamaları uygulamak bir ölçüde mümkün iken, ihracatı geliştirmek için ihracata mali yardımda bulunmak misillemelere yol açabilmektedir. Gerçekten ihracatı teşvikte çeşitli tedbirler vardır ki, bunlar herhangi bir misillemeyi gerektirmez. Mesela, ihracatçılara devletçe sağlanan pazar bilgileri, çeşitli ticaret fuarlarının organizasyonu, ihracat pazarlama kurumları, tercihli ihracat kredileri ve kredi

⁵⁹ Narlı, a.g.e., s.24-25

garantileri bu arada sayılabilir. Bu konuda son olarak değineceğimiz nokta, bu tedbirlerin istikrarı ile ilgilidir. İhracatı teşvik tedbirlerinde arzu edilen etkinliğe ulaşılabilmesi için bu tedbirlerin mutlaka belli bir dönem içinde kesinlik ve kararlılığa sahip olmaları gerekir. Teşvik tedbirlerinde sık ve devamlı değişimler ve kesinlikten uzaklaşmalar, bunların etkinliklerini büyük ölçüde azaltarak kendilerinden beklenen faydanın doğmasına engel olur.

İhracatın geliştirilmesi için teşvik tedbirleri, özellikle mali yardım niteliğinde teşvikler uygulanırken dikkat edilmesi gereken bir nokta da şudur; yardımlarda selektif bir uygulama yaparken, belirli sanayilerin uluslararası rekabete dayanma şansları esas alınmalıdır. Eğer uygulama çok yüksek maliyetle üretim yapan kesimi korumak ve ihracatını teşvik etmek için yapılırsa, ekonomide yüksek maliyetlerle üretim yapan kesim cesaretlendirilirken daha düşük maliyetlerle üretim yapan kesim hayal kırıklığına uğratılabilir. Böyle bir uygulama ise ekonomik etkinlikten uzaklaşılmasına ve ülkede kaynak israfına sebep olur. Gelişmekte olan ülkelerde ihracatı teşvik için yapılan yardımlar, bir yerde dünya kaynaklarının karşılaştırmalı üstünlüklere göre tahsisine yol açarak uluslararası ihtisaslaşmanın sağladığı avantajların ortaya çıkmasına yardımcı olur. Eğer ekonomide böyle teşvikler uygulanmıyorsa, gelişmekte olan ülkeler yüksek tarife duvarları ile miktar kısıtlamalarının koruyuculuğunda sanayileşmelerini gerçekleştirmeye çalışacaklar ve belki de hiçbir zaman karşılaştırmalı üstünlüğü olmayan sanayi dallarında devamlı koruculuk altında pahalı üretim yapılmasına sebep olacaklardır. Eğer teşvik tedbirleri bu ülkelerde yerinde ve iyi seçilerek uygulanırsa, karşılaştırmalı üstünlüğü olabilecek sınıai üretim dalları, başlangıçtaki dezavantajlarını kısa sürede ortadan kaldırarak etkin bir şekilde üretim yapabileceklerdir.⁶⁰

III. TÜRKİYE'DE İHRACATI TEŞVİK ARAÇLARI

1970'li yıllarda yaşanan iki petrol krizi sonrasında dünya ekonomik konjonktüründe baş gösteren olumsuz gelişmelere paralel olarak Türkiye ekonomisinde de yaşanmaya başlanan sorunlar, radikal kararların alınmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Nitekim, 1980 yılı Türk ekonomisi ve dış ticaret politikaları açısından çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yüksek enflasyon, artan dış borç, döviz sıkıntısı ve negatif büyüme sorunlarının yarattığı ekonomik kriz neticesinde 24 Ocak Kararları olarak bilinen, temel amacı ülke ekonomisinin serbest piyasa mekanizması kurallarına göre işlemlerini sağlamak ve dünya ekonomisi ile bütünleşmeyi gerçekleştirmek olan geniş kapsamlı bir ekonomik paket uygulamaya konulmuştur. Bu ekonomik program ile birlikte Türkiye, ülke ekonomisini dışa kapalı bir hale getiren ithal ikamesine dayalı kalkınma modelini terk ederek "ihracata dayalı kalkınma modeli"ni

⁶⁰ Karluk, a.g.e., s.116-120

benimsemiş ve bu kapsamda emek-yoğun ve dünya pazarlarında rekabet gücümüzün yüksek olduğu sektörlerin desteklenmesi ve atıl kapasitelerin harekete geçirilmesi hedeflenmiştir.⁶¹ Oluşturulan bu yeni politikada, özellikle yaşanan dış borç ve döviz sıkıntısı sorunlarını çözmek üzere, ihracat seferberliği başlatılmış ve ihracatımızı arttırıcı bir çok düzenleme yapılmıştır.

Günümüzde ülkelerin dış ticaret gelirlerini arttırma çabaları yoğunlaşan rekabet ortamında, uygulanan devlet yardımlarının ve teşvik araçlarının niteliğini giderek çok daha önemli bir konuma getirmiştir. Ülkemizde uygulanan ihracata yönelik devlet destekleri de değişen ekonomik koşullar ve gereksinimler neticesinde dönem dönem değişikliğe uğramıştır. 1980 sonrası dönemde ekonomiye ilişkin tedbirler kapsamında ihracatın teşvik edilmesi amacıyla, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Türk Eximbank gibi kuruluşlar tarafından; İhracatta Vergi İadesi Ödemesi, DFİF Primi Ödemesi, KKDF Ödemesi, İhracatta Kurumlar Vergisi İstisnası, Enerji Desteği, Navlun Ödemesi, Kamu Kaynaklı Giderlerin Mahsup Yoluyla Karşılanması gibi ana teması doğrudan parasal ödemeler, istisnalar veya düşük faizli krediler olan nakit teşvik enstrümanları uygulanmıştır.⁶² Ancak, 1.1.1995 tarihi itibariyle, DTÖ Anlaşması'na taraf olmamız ve ayrıca AB ile Gümrük Birliği sürecine girilmesi nedeniyle geçtiğimiz yıllara kadar uygulama alanı bulmuş olan "ihracat performansına bağlı ve yasaklanmış sübvansiyonlar" 1994 yılı sonunda bir kez daha gündeme gelmemek üzere yürürlükten kaldırılmıştır. Yukarıda belirtilen doğrudan nakit teşvikler yerine ülkemizde devlet desteği 27.12.1994 tarih ve 94/6401 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı'nın⁶³ 4. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca AB ve GATT normlarına uygun olarak gelişmiş ve batılı ülkelerin uygulamalarına paralel bir şekilde "bir faaliyetin yapılması" şartına bağlı olarak sağlanmaktadır.

İhracat Teşviklerini "Parasal Teşvikler" ve "Parasal Olmayan Teşvikler" şeklinde temel ayırım altında sistematize edebiliriz. Parasal teşvikler, yapılan ihracat karşılığında ve ihraç edilen mala göre değişebilen miktar ve oranlarda nakit ödeme yapılması uygulaması olup, GATT ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası örgütler düzeyindeki ticaret müzakereleri ve AB ile Gümrük Birliği yükümlülükleri ve mevzuat uyumu paralelinde tedricen uygulamadan kaldırılmıştır. Bazı tarımsal ürünlerde ihracat iadesi uygulaması ise DTÖ Tarım Anlaşması kapsamında belirlenen limitler dahilinde, sınırlı düzeyde olsa da ihraç edilen ürünlerin miktar ve değerleri (FOB) üzerinden hesaplanan tutarların, bazı ürünlerde nakden iade bazı ürünlerde ise

⁶¹ DTM İhracat Genel Müdürlüğü, İhracat 2004-2006 Stratejik Planı, Ankara, "t.y", s.6

⁶² DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği ve Türkiye, 5. Baskı, Ankara-Kasım 2002, s. 419

⁶³ 22168 sayılı ve 11 Ocak 1995 tarihli Resmi Gazete

ihracatçıların kamu kuruluşlarına yapmış oldukları vergi, SSK Primi, haberleşme, enerji v.b. ödemelerden mahsup edilmesi sistemi çerçevesinde uygulamaya devam etmektedir.⁶⁴

Halen ülkemizde uygulanmakta olan parasal olmayan ihracat teşvikleri şu tedbirlerden oluşmaktadır:

1. İhracata Yönelik Devlet Yardımları
2. İhracatta KDV İstisnası
3. Dahilde İşleme Rejimi
4. Hariçte İşleme Rejimi
5. Vergi, Resim ve Harç İstisnası
6. İhracat Sayılan Satış ve Teslimlerde Gümrük Muafiyeti
7. Kurumsal Düzenlemeler

Yukarıdaki ihracatı teşvik araçlarından belki de en eski geçmişe sahip olan grup ise eski adıyla “Teşvik Belgeli İhracat Teşvikleri” yeni adıyla “Dahilde İşleme Rejimi”dir. Dahilde İşleme Rejimi halen ülkemizde uygulanmakta olan en önemli ve en çok kullanılan ihracat teşvik aracıdır. Ülkemizde uygulanmakta olan ihracat teşvik tedbirleri kısaca aşağıda açıklanacaktır.

A. İhracata Yönelik Devlet Yardımları

İhracatın teşvik edilmesi, ihraç pazarlarımızın geliştirilmesi, dünya ihracatındaki payımızın artırılması ve uluslararası piyasalara açılan firmalarımızın rekabet güçlerinin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara da uyumlu bir teşvik sistemi oluşturmaya çalışan Dış Ticaret Müsteşarlığı, en önemli teşvik programlarından birisini 27.12.1994 tarih ve 94/6401 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile “İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı” adı altında ilk kez yürürlüğe koymuştur. Geçen yıllar içerisinde söz konusu Karar'da bir dizi değişiklik yapılmış ve günün şartlarına ve ihtiyaçlarına göre düzenlemelere devam edilmektedir. İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı'nın birinci maddesine göre ihracata yönelik devlet yardımlarının amacı, Kalkınma Planları ve Yıllık Programlardaki toplumsal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak faaliyetlerin, uluslararası kuruluşlara olan yükümlülüklerimize aykırılık teşkil etmeyecek yöntemlerle desteklenmesidir. Buna göre ihracata yönelik devlet yardımlarının temel amacı; KOBİ niteliğindeki firmalarımız başta olmak üzere, ihracatçı firmalarımızın ihracata yönelik faaliyetlerini gerek üretim, gerekse pazarlama aşamalarında destekleyerek, uluslararası pazarlarda karşılaştıkları sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü

⁶⁴ Demir, Abdurrahman, “İhracat Teşvik”, Gümrük Teftiş Kurulu Seminerleri-1, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, Yayın No:7, Ankara, Mart-2001, s. 252

kazanmalarına olanak sağlamaktır.⁶⁵

94/6401 sayılı "İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı"nın ikinci maddesine göre ihracata yönelik devlet yardımları; bölgeler arası farklılıklardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal dezavantajların ortadan kaldırılmasına, yeni eğitim olanakları sağlanarak istihdamının güçlendirilmesine, özellikle yeni ürün, üretim sistemi ve teknoloji kullanan sektörlerde araştırma ve geliştirme programlarının uygulanmasına, aynı üretim alanında faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin örgütlenmelerine, çevre sorunlarının önlenmesi için sanayinin yeniden yapılanmasına, GATT taahhütlerimiz çerçevesinde tarım ürünlerimizin desteklenmesine, ürünlerimizin uluslar arası alanlarda tanıtımına ve pazarlanmasına ilişkin devlet yardımlarını kapsar. 94/6401 sayılı "İhracata Yönelik Devlet Yardımları"na ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı ve bu karara dayanarak çıkarılan Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği ile yürütülen devlet yardımları; Ar-Ge Yardımı, Fuar Yardımı, Yurt Dışı Ofis-Mağaza Açma Yardımı, Çevre Yardımı, Eğitim Yardımı, İstihdam Yardımı, Pazar Araştırması Yardımı, Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması ve Türk Malı İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklenmesi, Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımı şeklindeki programlardan oluşmaktadır.⁶⁶ Aşağıda ihracata yönelik devlet yardımlarının kısaca kapsamı ve bu programları uygulayan kuruluşların hangileri olduğu belirtilmektedir.

1. Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) yardımı

98/10 Sayılı Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) Yardımına İlişkin Tebliğ⁶⁷ ile düzenlenen bu yardımın amacı; Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından sanayi kuruluşlarının sadece Araştırma-Geliştirme projeleri kapsamında izlenip değerlendirilebilen giderlerinin belirli bir oranının karşılanması veya bu projelere sermaye desteği sağlanmasıdır. Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından ilk olarak 1995 yılında sağlanmaya başlanan AR-GE desteği, bugüne kadar ekonomimizin ve reel sektörün değişen talep ve ihtiyaçları dikkate alınarak, gözden geçirilmek suretiyle uygulanmaktadır. Desteğin uygulanmasında, firmaların AR-GE niteliği taşıyan projelendirilebilecek veya projelendirilmiş harcamalarına %60'a kadar varan oranlarda hibe (grant) ve/veya hem hibe hem de ucuz kredi (soft-loan) şeklinde destek sağlanmaktadır. Bu destek kapsamına alınacak projelerin AR-GE faaliyeti niteliği taşıyıp taşımadığı değerlendirilmesi ise, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) vasıtasıyla yapılmaktadır.

⁶⁵ Demir, a.g.e., s. 271

⁶⁶ Şahin, Arif, *İhracat Mevzuatı 2003*, İhracat Geliştirme Etüd Merkezi Yay., Ankara, Nisan-2003, s.109

⁶⁷ 4.11.1998 tarih ve 23513 sayılı Resmi Gazete, Ayrıca 10.02.2001 tarih ve 24314 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2001/3 sayılı Tebliğ ve 9 Eylül 2003 tarih ve 25223 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/5 sayılı Tebliğ ile değişiklik yapılmıştır.

2. Çevre maliyetlerinin desteklenmesi yardımı

97/5 Sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kapsamında “Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi” Hakkında Tebliğ⁶⁸ ile düzenlenen bu yardım; KOBİ’lerin Türk Standartları Enstitüsü ile akredite edilmiş kuruluşlardan, ürünlerimizin uluslararası pazarlarda karşılaştıkları çevre, kalite ve insan sağlığına yönelik teknik mevzuata uyulması amacıyla kalite güvence sistemi belgeleri (ISO 9000 serisi) ve çevre yönetim sistemi belgeleri (ISO 14000) ile CE işaretinin alınması için yaptıkları belgelendirilmiş harcamalarının belirli bir kısmının karşılanmasını kapsamaktadır. Firmaların, yukarıda belirtilen belgeler ile uluslararası nitelikteki diğer kalite ve çevre belgelerini (sadece belgelendirme masrafları) almaları halinde yapacakları harcamaların en fazla %50’si destekleme kapsamında karşılanabilir.

Bu yardım kapsamındaki destekten yararlanacak firmalar, doğrudan Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Genel Müdürlüğü tarafından değerlendirilmektedir. Desteklemede, ibraz edilen harcama belgelerindeki giderlerin TL cinsinden olanları TL, döviz cinsinden olanları ise fatura tarihindeki T.C. Merkez Bankası çapraz kurları ve döviz alış kuru esas alınarak ABD Doları karşılığı TL olarak T.C.M.B.’nce öncelikli olarak Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan ödenir.⁶⁹

3. Eğitim yardımı

31.7.1997 tarih ve 23066 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 97/7 sayılı İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kapsamında Eğitim Yardımı Hakkında Tebliğ; 2000/2 sayılı Eğitim Yardımı Hakkında Tebliğ⁷⁰ ile yürürlükten kaldırılmış olup eğitim alanındaki yardım konusunda sınırlama getirilmiştir. 2000/2 sayılı Tebliğ ile KOBİ ve SDŞ ve bu şirketlerin ortağı bulunan şirketlerin münhasıran dış ticarete ilişkin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması suretiyle uluslararası pazarlama ve ihracat işlemleri ile ihracatta pazar bulma konusundaki niteliklerinin artırılarak dünya pazarlarına hızla açılmalarının sağlanması amacıyla yönelik uygulama esasları belirlenmiştir. Firmalarımızın mevcut işgücünün kalifiye düzeyinin artırılmasını teşvik etmek amacıyla uygulamaya konan bu yardım kapsamında, firmalar tarafından özellikle dış ticaret konularında personel eğitimiyle ilgili olarak yapılacak harcamaların SDŞ’ler için %75’i, KOBİ’ler için %50’si devlet tarafından hibe şeklinde destek olarak sağlanmaktadır. Uygulamacı kuruluş İGEME (İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi)’dir.

⁶⁸ 31.07.1997 tarih ve 23066 sayılı Resmi Gazete, Ayrıca 14 Kasım 1998 tarih ve 23523 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 98/13 sayılı Tebliğ ile değişiklik yapılmıştır.

⁶⁹ Yıldırım, Öznur, “İhracata Yönelik Devlet Yardımları”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:141, MGKD Yayınları, Haziran-2000, s.23

⁷⁰ 29.01.2000 tarihli ve 23948 sayılı Resmi Gazete

4. İstihdam yardımı

2000/1 sayılı İstihdam Yardımı Hakkında Tebliğ⁷¹ ile Sektörel Dış Ticaret Şirketi (SDŞ) statüsüne sahip firmaların münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere, konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve eleman istihdamının sağlanması amaç olarak belirlenmiştir. Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ), Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) ihracata yönlendirilmesi amacıyla geliştirilmiş bir “ihracat amacı etrafında örgütlenme modeli” olarak düşünülmüştür. Modelin asıl amacı, KOBİ’ler arası işbirliği suretiyle sinerjik avantajlar ortaya çıkarmaktır. Sinerjik avantajların yanı sıra ortak pazarlama, pazar araştırması ve dış pazarlara açılma ve dış pazarlarda derinleşme faaliyetlerinde yatay ve dikey maliyet ve uzmanlaşma avantajları yaratılması da modelin oluşturulma amaçları arasında yer almaktadır. İstihdam yardımı ile SDŞ modelinin özendirilmesi amacıyla, bu şirketlerin istihdam edecekleri profesyonel yönetici ve kalifiye elemanların bir yıllık ücretlerinin %75’i devlet tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, Bir SDŞ’ne istihdam edeceği en fazla bir yönetici ile iki elemanın ücretleri için bir defalık destek sağlanır.⁷² Uygulamacı kuruluş Dış Ticaret Müsteşarlığı’dır.

5. Yurtdışında düzenlenen fuar ve sergilere milli düzeyde veya bireysel katılımın desteklenmesi yardımı

2001/4 sayılı Yurtdışında Milli veya Bireysel Düzeyde Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ’in⁷³ amacı, yurtdışında düzenlenen fuar ve sergilere katılımın artırılmasıdır. Tebliğ kapsamında, yurtdışındaki fuar ve sergilere Türkiye adına milli katılımı gerçekleştiren bir organizatörün organizasyonunda, fuarlara iştirak edilmesi veya bireysel katılım olması halinde katılım ücretleri, stand kirası, nakliye ücretleri, organizatör firmanın konferans, panel v.b. tanıtım faaliyetlerine ilişkin harcamaları belirli oranlarda (%50, %60 veya %80) devlet tarafından Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan karşılanmaktadır. Bir firmanın uluslararası pazarları tanınması ve bu pazarlara açılmasının ilk adımının fuarlara katılım olduğu düşünüldüğünde, sağlanan bu desteğin büyük önem taşıdığı rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Bu destekten yararlanmak amacıyla firmaların ilk başvurularını bağlı buldukları İhracatçı Birliklerine yapmaları gerekmektedir.

6. Pazar araştırması yardımı

97/6 Sayılı Pazar Araştırması Desteği Hakkında Tebliğ’in⁷⁴ amacı; firmalarımıza yeni

⁷¹ 29.01.2000 tarihli ve 23948 sayılı Resmi Gazete

⁷² Akkuzugil, Yüksel-Demir, Musa, “İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Analizi ve Değerlendirilmesi”, Dış Ticaret Dergisi, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ocak-2003, <http://www.dtm.gov.tr>, 15.11.2003

⁷³ 23.03.2001 tarih ve 24351 sayılı Resmi Gazete

⁷⁴ 31.07.1997 tarih ve 23066 sayılı Resmi Gazete, Ayrıca 14 Kasım 1998 tarih ve 23523 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 98/12 sayılı Tebliğ ile değişiklik yapılmıştır.

ihraç pazarları yaratmak ve geleneksel pazarlarımızda pazar payımızı arttırmak amacıyla küçük ve orta büyüklükteki işletmelere yönelik devlet desteği sağlanmasıdır. Pazar Araştırması, bir işletmenin ürünlerine yeni pazarlar araştırması, bu pazarlardaki rekabet ve satış şansını değerlendirmesi veya halen ihracat yapmakta olduğu pazarlarda ürünlerinin durumunu değerlendirmek amacıyla yapacağı masa başı ve alan çalışmalarından oluşmaktadır. Pazar araştırması desteği, firmaların yapacakları pazar araştırması faaliyetleri dolayısıyla katlanacakları maliyetlerin hibe olarak karşılanması şeklinde uygulanmaktadır. Başvurular İGEME'ye doğrudan yapılmaktadır.

7. Yurtdışı ofis/mağaza açma ve marka tanıtım yardımı:

97/9 Sayılı Yurtdışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ'in amacı; Türkiye'de ticari ve sınai faaliyette bulunan veya yazılım sektöründe iştigal eden bir şirketin, pazar potansiyellerini realize ederek pazar paylarını arttırması ile ürünlerimizin geniş çaplı ve uzun süreli tanıtımının yapılmasını teminen yurtdışında mal ticaretine yönelik faaliyette bulunacak şirket kurmaları, depo ve mağaza açmaları ve işletmelerinden doğacak giderlerinin uluslararası kurallara göre devletçe karşılanmasıdır. Firmalarımızın dış pazarlarda doğrudan pazarlama, markalaşma ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla sağlanan bu yardım kapsamında, yurtdışında ofis, mağaza, showroom, depo, temsilcilik gibi adlar altında açılacak birimlerin iki yıllık kiralari, demirbaş alımına ilişkin harcamaları ve tanıtım harcamaları belirli oranlarda desteklenmektedir.⁷⁵ Bu yardım kapsamında şirketler, 2 yıl süresince, farklı şehirlerde olmak üzere, en çok 5 depo veya mağaza ile şirket/şube açabilirler. SDŞ'ler ise bu yardımdan aynı ülke için bir defa olmak ve bu amaçla yapılacak toplam harcamaların %50' sini aşmamak koşuluyla yararlanabilirler. Uygulamacı kuruluşlar DTM ve ihracatçı Birlikleri'dir.

8. Türk ürünlerinin yurtdışında tanıtılması, tutundurulması, Türk malı imajının yerleştirilmesi ile marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi yardımı

2003/3 Sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması ve Türk Malı İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklenmesi Tebliği'nin⁷⁶ amacı; İhracatçı Birlikleri, Üretici Dernekleri, Üretici Birlikleri, Türkiye'de ticari ve/veya sınai faaliyette bulunan şirketler ile Türk moda tasarımcılarının yurtdışı pazarlarda ürünlerinin markalaşması amacıyla gerçekleştirecekleri faaliyetlere ilişkin giderleri ile Turquality mağazalarının kurulması ve

⁷⁵ 31.07.1997 tarih ve 23066 sayılı Resmi Gazete, Ayrıca 15 Kasım 1998 tarih ve 23524 numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan 98/14 sayılı Tebliğ ve 28 Ağustos 2003 tarih ve 25213 numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/4 sayılı Tebliğ ile değişiklik yapılmıştır.

⁷⁶ 28.8.2003 tarih ve 25135 sayılı Resmi Gazete

işletilmesiyle ilgili harcamaların uluslararası kurallara göre desteklenmesidir. Bu destek kapsamında; İhracatçı Birlikleri, Üretici Dernekleri, Üretici Birlikleri, Türkiye’de ticari ve/veya sınai faaliyette bulunan şirketler, Türk moda tasarımcıları ve Turquality mağaza işleticisi ve/veya işleticilerinin tanıtım, reklam ve pazarlama faaliyetlerine ilişkin harcamalarının, belirlenen tutarları veya oranları (%50 veya %80) Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’ndan karşılanır.

Ayrıca, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türk ürünlerinin uluslararası pazarlarda sahip olduğu imajı iyileştirebilmek ve bu pazarlarda tutunabilmelerini sağlamak üzere, sadece belli kriterlere uyan Türk mallarına verilmesi öngörülen bir sembolün oluşturulmasını teminen çalışmalar başlatmış, bu çalışmaların sonucunda ise “Turquality” kavramı ortaya çıkmıştır. İhracat 2000/7 Sayılı Turquality From-Turkey Tebliği⁷⁷ ile Türk ürünlerinin yurtdışında markalaşması, tanıtım ve tutundurulması ile Türk Malı imajının yerleştirilmesine yönelik olarak, firmalarımızın ürünlerinin etiketinde, ambalajında ve/veya doğrudan ürünlerinin üzerinde “Turquality-From Turkey” ibaresinin kullanılması amaçlanmakta ve bu yardımdan yararlanma izni, 2003/3 Sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması ve Türk Malı İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklenmesi Tebliği uyarınca destekten yararlanan firmalara verilmektedir. Bu çerçevede, Türk ürünlerinin uluslararası pazarlarda sahip olduğu imajı iyileştirebilmek amacıyla, ilk etapta ihracatın yüzde 40’ını oluşturan tekstil ve konfeksiyon sektörüne yönelik olmak üzere dünyanın en ünlü moda merkezleri Paris, Londra ve New York’da kaliteli ve markalı ürünlerin sergilenebileceği ve satılabileceği “Turquality” mağazalarının açılmasına ilişkin çalışmalara başlanılmıştır.⁷⁸

9. Tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımı

1994 yılında Türkiye’nin de taraf olduğu Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması’nda devlet yardımlarının tabi olacağı kriterler belirlenmiş ve ülkemizde bu anlaşma çerçevesinde en son, Bakanlar Kurulu’nun 27/12/1994 tarihli ve 94/6401 sayılı "İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı"na dayanılarak Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu’nun 07.03.2003 tarihli ve 2003/1 sayılı Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Kararı yürürlüğe girmiştir. Bu karara istinaden Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu’nun 2003/1 Sayılı Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımlarına İlişkin Tebliğ⁷⁹ hazırlanmıştır. Tebliğin amacı; ülkemiz tarımsal ürünlerinin uluslararası piyasalarda rekabet gücünün ve ihracat potansiyelinin artırılmasıdır.

⁷⁷ 25.03.2000 tarih ve 24000 sayılı Resmi Gazete

⁷⁸ http://www.tokayhaber.com/dis_ticaret_mustesarligi.htm, 27.02.2004

⁷⁹ 14.04.2003 tarih ve 25079 sayılı Resmi Gazete

Tebliğ kapsamında 16 ürün grubunda tarım ürünleri ihracatı desteklenmekte ve sınırlı sayıda üründe sözleşmeli tarım uygulamasına geçilerek üretim aşamasından itibaren tarım ürünleri ihracatına dış pazarın talebine yönelik bir yapı kazandırılması hedeflenmektedir. Tebliğde adı geçen ürünlerin (buket yapmaya elverişli veya süs amacına uygun cinsten çiçekler ve tomurcuklar, sebzeler, kurutulmuş sebzeler, meyveler ve sert çekirdekli meyveler v.b.) ihracatçılarına bazı destekler sağlanmaktadır. Bu yardım kapsamında; ihraç edilen ürünlerin ihracat miktar ve değerleri göz önüne alınarak hesaplanan tutarları, ihracatçıların kamu kuruluşlarına yapmış oldukları SSK primleri, vergiler, haberleşme giderleri, enerji giderleri v.b. ödemelerden mahsup edilmektedir. Uygulamacı kuruluş İhracatçı Birlikleri'dir.

B. İhracatta KDV İstisnası (İhracat İstisnası)

Ülkemizde uygulanmakta olan ihracat teşvik araçlarından ikincisi "İhracatta KDV İstisnası"dır. İhracat istisnası mal ve hizmetlerin uluslararası ticaret itibarıyla varış (destination) ülkesinde vergilendirilmesi prensibini hayata geçiren bir uygulama biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Varış ülkesi prensibine işlerlik kazandırmak için mal ve hizmetlerin sadece tüketildiği ülkede vergilendirilmesini gerektirir. Bu yüzden ister yurt içi ister yurtdışında üretilsin, mal ve hizmetler tüketildiği yerde vergilendirileceğinden, sonuçta bir defa vergi yüküne maruz kalacaktır. Bu başarıldığında mal veya hizmet çıkış ülkesinde tamamen vergiden arındırılmış olacak ve vergi rekabette tarafsız kalacaktır. Rekabet avantajı sadece maliyetleri düşürenler itibarıyla olacaktır. İhracatı teşvik amacıyla uygulanan ihracat istisnası, ihraç olunan mal veya hizmetin yurt dışındaki müşteriye KDV'siz olarak teslimini sağlamasına ilaveten, ihracatçının ihraç ettiği mal veya hizmetin meydana getirilmesi ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımları nedeniyle yüklendiği vergilerin indirim yoluyla giderilememesi halinde mükelleflere KDV'nin iadesi yapılabilmesini de içerir. Bu işlemler sonucunda ihraç olunan mal tamamen KDV'den arındırılmış olur.⁸⁰

İhracatçılarımız 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, KDV Tebliğleri ve Bakanlar Kurulu Kararları'na uygun olarak ihracatta KDV istisnasından yararlanabilmektedirler. 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi (KDV) Kanunu'nun 11'inci maddesinde, ihracat teslimleri ve bu teslimlere ilişkin hizmetler ile yurtdışındaki müşteriler için yapılan hizmetler KDV'den istisna edilmiştir. Bununla birlikte, ihraç edilen mal ve hizmetin meydana getirilmesi ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımları nedeniyle yüklenen vergilerin indirilememesi halinde indirilemeyen verginin mükelleflere iade edileceği hususu da aynı kanunun 32.'nci maddesinde belirlenmiştir. KDV Kanunu'nda yer alan İhracat İstisnası mal ve hizmet ihracı olarak ayrılmaktadır. Mal

⁸⁰ Şenyüz, Doğan, *Türk Vergi Sistemi*, 6. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa-2000, s. 445

ihracında ihracat istisnası 2 şekilde olabilmektedir. İlk yöntem “doğrudan ihracat”tır. Buna göre ihracatçılar bütün mal ve hizmet alımlarında KDV ödeyecekler, ihraç malları için KDV hesaplamayacaklardır. Ödenen KDV’den indirimle giderilemeyen kısmı ise iade olarak talep edeceklerdir. İkinci yöntem ise “tecil-terkin uygulaması”dır. Bu sistem ihracatçıların ihraç ettiği malları KDV ödemediği mal almalarını ifade etmektedir. İhracat istisnası ihracatçıda değil ihracatçıya mal teslim eden mükellefler üzerinde uygulanmaktadır. Malın ihracatçıya teslimini takip eden aydan itibaren 3 ay içinde ihracatın gerçekleşmesi gerekir. Hizmet ihracatından KDV istisnası uygulanabilmesi için şu dört şartın birlikte gerçekleşmiş olması gerekir. Hizmet Türkiye’de yurtdışındaki bir müşteri için yapılmış olmalıdır. Fatura veya benzeri nitelikteki belge yurtdışındaki müşteri adına düzenlenmelidir. Hizmet bedeli döviz olarak Türkiye’ye getirilmelidir. Hizmetten yurtdışında yararlanılmalıdır.⁸¹ İhracat İstisnası veya İhracat Kaydıyla Mal Teslimleri nedeniyle mükelleflerin ibraz etmeleri zorunlu belgeler; gümrük beyannamesinin aslı veya noterce onaylı örneği, ihraç edilen mallarla ilgili alış ve satış faturalarındaki bilgileri içeren ve mükelleflerce tasdik edilmiş bulunan listelerdir. Bu belgelerin tümü, tescil edilmiş olan verginin terkinin için de aranmaktadır.⁸²

C. Dahilde İşleme Rejimi

Çalışmanın ana konusunu oluşturan dahilde işleme rejimi, ülkemizde uygulanmakta olan en önemli teşvik araçlarından birisidir. Ülkemiz ile AB arasında imzalanan ve 1.1.1996 yılında yürürlüğe giren 1/95 sayılı AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı diğer yükümlüklerimiz ile birlikte Topluluk Müktesebatını uyumumuzu öngörmekteydi. Topluluk Müktesebatı ise Topluluk Hukuku’nun bütün unsurlarını içeren bir kavramdır. Bu doğrultuda, AB’nin bütün kurucu Anlaşmaları, AB ile yeni üye ülkeler arasında akdedilen bütün katılma anlaşmaları, Topluluğun üçüncü ülkelerle yaptığı bütün uluslararası anlaşmalar birincil hukuk kaynağı olarak müktesebatın üst çerçevesidir. Bu birincil hukukun yaşama geçirilmesi için çıkartılan ve yürürlükte bulunan bütün tüzük, yönerge, karar, tavsiye ve görüşler ile diğer tasarruflardan oluşan ikincil hukuk topluluk müktesebatının önemli bir parçasıdır. Ayrıca müktesebatın bütün AB üyelerinde bir örnek uygulamasını temin eden Avrupa Toplulukları Adalet Divanı’nın bütün yargı kararları (içtihat) topluluk müktesebatının tamamlayıcı ve ayrılmaz bir unsurudur. Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği’ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Topluluğun tüm bu müktesebatına uyumunu öngörmekteyken aslında her iki taraf da bu Gümrük Birliği’ni gerçekleştirirmede özgür iradeleri ile davranmamışlar, her iki taraf da GATT ve DTÖ’ne üye olmaları nedeniyle bu noktadaki mevzuat uyumunu bu oluşuma uygun olarak

⁸¹ Demir, a.g.m., s.276

⁸² Senyüz, a.g.e., s.445

gerçekleştirmişlerdir.⁸³ Bir başka deyişle Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği ve buna bağlı olarak mevzuat uyumu GATT ve DTÖ Anlaşmaları'nın uluslararası ticareti serbestleştirme çabaları içerisinde koyduğu kurallara uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Tüm bu mevzuat uyumu ile ilgili anlatılanlara göre, 1/95 sayılı AB-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı'nın 26-28. maddeleri arasında düzenlenen gümrüklere ilişkin hükümler, Türkiye'nin Topluluk Gümrük Kodu'na ve Uygulama Yönetmeliği'ne uyumunu öngörmektedir. Türkiye de, Topluluk Gümrük Kodu'nda yer alan ekonomik etkili gümrük rejimlerinden biri olan "dahilde işleme rejimi"ne ilişkin hükümleri uyarlayarak, GATT ve DTÖ normlarına uygun bir ihracat teşvik aracı olarak 1.1.1996 yılında yürürlüğe koymuştur.⁸⁴ Dahilde işleme rejimi; ihraç ürünlerinin üretimi için ithal edilen ve ithali gümrük vergisine tabi girdilere gümrük muafiyeti sağlayan bir ihracatı teşvik politikası aracıdır. Rejim kapsamında firmalar, devlete karşı ihracat taahhüdünde bulunmak koşuluyla, ihraç edilmesi düşünülen malların üretiminde kullanılacak olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, ara malı ve ambalaj malzemelerinin ithalinde vergisel muafiyetlerden ve diğer çeşitli teşviklerden yararlanabilirler.⁸⁵ Bu teşviklerden yararlanmak isteyen firmaların Dış Ticaret Müsteşarlığı'na başvurup Dahilde İşleme İzin Belgesi almaları gerekir.

Dahilde işleme izin belgesi kapsamında, ihraç ürünlerinin üretiminde kullanılan ham madde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerinin, ithalatta alınması gereken Gümrük Vergisi, Fon ve KDV gibi mali yükler teminata bağlanmak suretiyle ithaline olanak sağlanmaktadır. Rejimde 2 sistem uygulanmaktadır, bunlar; "şartlı muafiyet" ve "geri ödeme" sistemleridir.⁸⁶ Dahilde İşleme Rejimi ileriki bölümde daha ayrıntılı olarak işleneceğinden burada sadece bu sistemlerin kısa birer tanımları verilecektir. Şartlı muafiyet sistemi; devlete belirli bir ihracat taahhüdü ve gerekli teminatların verilmesi koşuluyla, ihracatçıların ihraç edecekleri malların üretimi için gerekli olan girdileri ve ambalaj malzemelerini gümrük vergisi, KDV ve fondan muaf olarak dahilde işleme izin belgesi kapsamında ithal edebilmeleridir. Geri ödeme sistemi ise, ihracatçıların dahilde işleme izin belgesi kapsamında, gümrük vergisi, KDV ve fon ödeyerek ithal ettikleri maddeleri işleyerek

⁸³ Baydarol, Can, "Topluluk Müktesebatı ve Türkiye", Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, a.g.e., s.450-471

⁸⁴ DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği ve Türkiye, 4. Baskı, Ankara, Ekim-1999, s. 367

⁸⁵ Maç, Mehmet-Yavuz, Eylem, "Dahilde İşleme İzin Belgesi", Vergi Dünyası, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı: 262, s.51

⁸⁶ Bilgin, Mualla, Sorularla İhracatı Teşvik Mevzuatı, 1. Baskı, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayınları, Yayın No:1998-56, İstanbul, Eylül-1998, s. 17

ihraç etmelerinden sonra ödemiş oldukları vergi ve fonları geri alabilmeleridir.⁸⁷

D. Hariçte İşleme Rejimi

Avrupa Birliği ile gerçekleştirilen Gümrük Birliği neticesinde, daha önce uygulanan Geçici İhracat Rejimi Mevzuatı, Topluluk Gümrük Kodu'ndaki "Hariçte İşleme Rejimi"ne uygun hale getirilmek suretiyle hazırlanan 26.12.1995 tarihli ve 95/7617 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı, bu Karar'ın uygulanmasına ilişkin 96/13 sayılı Tebliğ 1.1.1996 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmişti. Ancak, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun⁸⁸ 05.02.2000 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesi, yukarıda belirtilen Hariçte İşleme Rejimi Kararı ve Tebliğ'inin bu Kanun'a istinaden yeniden hazırlanma zorunluluğunu doğurmuştur. Bu çerçevede, 2000/674 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı⁸⁹ ve bu Karar'ın uygulanmasına ilişkin İhracat 2000/8 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliği⁹⁰ hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. Hariçte İşleme Rejimi; serbest dolaşımdaki eşyanın hariçte işleme faaliyetlerine tabi tutulmak üzere Türkiye Gümrük Bölgesi'nden geçici olarak ihracı ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin ithal vergilerinden tam veya kısmi muafiyet suretiyle yeniden serbest dolaşıma girişine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir.⁹¹ Serbest dolaşımdaki eşyanın geçici ihracı halinde, söz konusu eşyaya Türkiye Gümrük dışına çıkışı için öngörülen ihracat vergileri, ticaret politikası önlemleri ve diğer işlemler uygulanır.⁹²

1. Türkiye'de hariçte işleme rejimi uygulamaları

Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ne girildikten sonra AB mevzuatı ile uyumlu olacak şekilde "Hariçte İşleme Rejimi" yürürlüğe girmiştir. 1615 sayılı eski Gümrük Kanunu'nun 131 ve 132'nci maddelerinde "Geçici Çıkış ve Geri Gelen Eşya" olarak düzenlenmiş bulunan hususlar yeni 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 135-149 maddeleri arasında "Hariçte İşleme Rejimi" olarak düzenlenmiştir. Ayrıca Bakanlar Kurulu'nca hazırlanan 2000/674 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı ve bu karara istinaden Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca hazırlanan İhracat 2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliği ile bu teşvik tedbirinin uygulama usul ve esasları belirlenmiştir. Hariçte işleme rejimi esas itibarıyla, serbest dolaşımdaki eşyanın (ham madde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemeleri) daha ileri bir safhada işlenmek,

⁸⁷ Koban, Emine, *Dış Ticaret Eğitimi*, Uludağ Üniv. Sos. Bil. Mes. Yük. Okulu ve Demirtaş Sanayiciler Derneği, Alfa Basım Yayınları, Bursa, Mart-2002, s.247-248

⁸⁸ 04.11.1999 tarih ve 23866 sayılı Resmi Gazete

⁸⁹ 20.5.2000 tarih ve 24054 sayılı Resmi Gazete, 6 Şubat 2002 tarih ve 24663 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2002/1 sayılı Tebliğ ile değişiklik yapılmıştır.

⁹⁰ 12.7.2000 tarih ve 24107 sayılı Resmi Gazete

⁹¹ PricewaterhouseCoopers-Türkiye, *Dış Ticaret ve Türkiye Gümrük Kılavuzu*, "yay.y", İstanbul, 2003, s.22

⁹² Aşçı, Cenap, "Gümrük Rejimleri, Gümrükçe Onaylanmış Diğer İşlem ve Kullanım Şekilleri", Gümrük Teftiş Kurulu Seminerleri-1, a.g.e., s.99

tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak 3. ülkelere ihraç edilmesi ve bu işleme faaliyetleri sonucunda elde edilen ürünlerin tam ve kısmi muafiyet uygulanarak serbest dolaşıma girmesidir. Rejimi bir örnekle açıklarsak, Türkiye gümrük bölgesinde serbest dolaşımda bulunan cam kırıklarının Türkiye gümrük bölgesi dışında bardağa dönüştürülmesi, bardağın tekrar serbest dolaşıma sokulması, ve bu esnada bardağa ilişkin gümrük vergilerinden cama ilişkin gümrük vergilerinin düşülerek bulunan miktar kadar gümrük vergisi alınması, hariçte işleme rejiminin esasını oluşturur.

Hariçte İşleme Rejimi'nde; temel olarak Türkiye Gümrük Bölgesi'nde üretimi yapılamayan eşyanın ithali yerine ülke girdilerinden üretilmiş ürünlerin kullanılmasını (ithal ikamesi), dolayısıyla döviz tasarrufunun sağlanması amaçlanmaktadır. İşte bu yönüyle hariçte işleme rejimini bir ihracat teşviki olarak kabul edebiliriz. Bunu Bakanlar Kurulu'nun 2000/674 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı'nın amacını belirten 1. maddesinden de anlayabiliriz. Adı geçen maddede şöyle denmektedir: *"serbest dolaşımdaki eşyanın işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak ihraç edilmesi ve işlem görmüş ürünün tam veya kısmi muafiyetten yararlanarak serbest dolaşıma girmesinin sağlanması ile ithal edilen işlem görmüş ürünlerin aynısını veya benzerini üreten Türkiye'deki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmemesi kaydıyla ihraç eşyasının satışının teşviki amacıyla hazırlanmıştır."*

Hariçte İşleme Rejimi'nin esas özü; serbest dolaşımda bulunan eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi'nden geçici olarak ihracı (örneğin üçüncü ülkelere ya da Türkiye üzerinde kurulu Serbest Bölgelere) yapılarak, dışarıda işlenmesi, işlendikten sonra ithal vergilerinden tam muaf olarak (işleme, serbest ticaret anlaşması yaptığımız üçüncü ülkelerde veya Türkiye'deki Serbest Bölgelerde gerçekleştirilirse) diğer hallerde kısmi muafiyet suretiyle yeniden serbest dolaşıma sokulmasıdır. Hariçte işleme faaliyeti; serbest dolaşımda bulunan eşyanın daha ileri safhada işlenmek, tamir edilmek veya yenilenmek üzere geçici olarak Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere ihraç edilmesi ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin gümrük vergilerinden tam veya kısmi muafiyet uygulanmak suretiyle ve ikili veya çok taraflı ticaret anlaşmaları çerçevesinde bazı işlem görmüş ürünler için konulmuş veya konulacak olan gümrük vergi muafiyeti içeren hükümler saklı kalmak kaydıyla, yeniden serbest dolaşıma girmesi ve standart değişim sistemi kapsamında ithali ile ilgili faaliyetleri kapsar.⁹³

2. Hariçte işleme izin belgesinin sağladığı muafiyetler

Hariçte İşleme İzin Belgesi, ithalde alınması gereken her türlü verginin muaf

⁹³ Bağrıaçık, Atilla, Yeni Gümrük Kanunu Çerçevesinde Belgelerle Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri, 6. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2000, s.566-567

tutulmasını (tam muafiyet) veya serbest dolaşıma sunulan işlenmiş ürünlerin ithali esnasında alınması gereken vergilerin, bu ürünlerin üretimi için dışarı gönderilen eşyanın aynı tarihte ithal edilmesi halinde uygulanacak Gümrük Vergilerine tekabül eden kısmına muafiyet (kısmi muafiyet) uygulanmasını sağlamaktadır.

3. Hariçte işleme izin belgesi-hariçte işleme izni müracaatları ve gerekli belgeler

2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliği'nin 6'ncı maddesinde Hariçte İşleme Rejimi müracaatları ve müracaatların yapılacağı merciler belirtilmiştir. Hammadde, yardımcı madde ve ambalaj malzemelerinin daha ileri bir düzeyde işlem görmek üzere üçüncü ülkelere gönderilmesi için Dış Ticaret Müsteşarlığı'na başvurulması ve Hariçte İşleme İzin Belgesi alınması gerekmektedir. Maden cevheri ve konsantrelerinin izabe edilmesi ve işlenmesi amacıyla üçüncü ülkelere veya Serbest Bölgelere gönderilmek istenmesi halinde Hariçte İşleme İzni alımı için Maden İhracatçı Birlikleri'nin bağlı olduğu ihracatçı Birliği Genel Sekreterliği'ne başvuru yapılması gerekir. Tamirat amaçlı, garanti hükümleri uyarınca, ithal edilecek eşyada ambalaj malzemesi olarak kullanılmak üzere veya bir imalat hatası nedeniyle Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere gönderilen eşya (stüdyo banyo ve post-produksiyon işlemleri için geçici olarak ihraç edilecek sinema-televizyon filmleri ve ses bantları dahil) ve/veya bu eşyanın ihracından önce ikame eşyanın ithalatı için Gümrük Müsteşarlığı'na başvuru yapılması gerekir. Yine aynı maddeye göre Hariçte İşleme İzin Belgesi almak için gerekli bilgi ve belgeler şunlardır:

1. Dilekçe (imza sirkülerinde yer alan yetkililerce imzalanmış)
2. Hariçte İşleme Proje Formu
3. İthal Ürünleri İle İlgili Hammadde Sarfiyat Tablosu
4. Ticaret Sicil Gazetesi aslı veya noter tasdikli sureti
5. İmza Sirküleri (Noter tasdikli)
6. Yurtdışında işleme faaliyeti yapacak firma hakkında bilgi
7. Son üç ayda kapatılan belgelere ilişkin kapatma yazıları fotokopileri, kapatma müracaatı yapılan belgelere ilişkin müracaat yazıları fotokopileri ile taahhüt hesabı kapatılmamış Hariçte İşleme İzin Belgeleri kapsamında gerçekleşen ihracat ve ithalat miktarları listeleri.

Hariçte İşleme İzni Almak İçin Gerekli Bilgi ve Belgeler ise;

1. Dilekçe (imza sirkülerinde yer alan yetkililerce imzalanmış)
2. Hariçte İşleme Proje Formu
3. Firma tarafından düzenlenmiş hesap çizelgesi

4. Analiz veya tenör tespitine ilişkin belge
5. Ticaret Sicil Gazetesi aslı veya noter tasdikli sureti
6. İmza Sirküleri (Noter tasdikli)
7. Yurt dışında işleme faaliyeti yapacak imalatçı firma ile yapılan mukavele
8. Geçici ihracata konu maddelerin uluslararası borsa fiyat listesi
9. Son üç ayda kapatılan izinlere ilişkin kapatma yazıları fotokopileri, kapatma müracaatı izinlere ilişkin müracaat yazıları fotokopileri ile taahhüt hesabı kapatılmamış Hariçte İşleme İzinleri kapsamında gerçekleşen ihracat ve ithalat miktarları listeleri.

4. Hariçte işleme rejiminden yararlanmak için gerekli şartlar

2000/674 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı'nın ve 2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliği'nin 7. maddelerinde izin şartları belirtilmiştir. Buna göre Türkiye Gümrük Bölgesinde (serbest bölgeler hariç) yerleşik kişilerce yapılacak müracaatlar;

1. Geçici ihraç eşyasının işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanıldığının tespitinin mümkün olması,
2. Türkiye Gümrük Bölgesindeki (serbest bölgeler hariç) üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmemesi, kriterleri çerçevesinde değerlendirilir.

Bu kriterlere göre Müsteşarlıkça veya Maden İhracatçı Birlikleri'nin bağlı olduğu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerince yapılan değerlendirme sonucunda geçici ihraç eşyası ile ithal eşyasının (ikincil işlem görmüş ürünler dahil) 8-12 (sekiz-oniki)'li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonu, adı, verimlilik oranına göre belirlenen miktarı, değeri ve süresi belirlenerek, Hariçte İşleme İzin Belgesi/Hariçte İşleme İzni verilir veya talep reddedilir. Yine Tebliğin 5. maddesine göre, Hariçte İşleme İzin Belgesi;

1. İhracı, ödenmiş ithalat vergilerinin geri verilmesine veya teminata bağlanmış ithalat vergilerinin kaldırılmasına yol açan,
2. İhracından önce, nihai kullanımları nedeniyle tam muafiyet suretiyle serbest dolaşıma giren ve bu muafiyetin tanınması için gerekli koşulları taşımaya devam eden,
3. İhracı, ihracat vergi iadesini gerektiren veya ihracı nedeniyle tarım politikası çerçevesinde vergi iadesi dışında bir mali avantaj sağlanan, serbest dolaşımdaki eşya için verilmez.

5. Hariçte işleme izin belgesinin süresi ve ek süre verilmesi

Hariçte İşleme İzin Belgesinin süresi proje konusu malın özelliğine göre Müsteşarlıkça belirlenir. Bu süre 12 ayı geçemez. Belgede öngörülen ihracat ve ithalatın bu süre içinde (ek

süreler dahil) yapılması gerekir. 2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliği'nin 9. maddesine göre belge sahibinin gerekçeli talebi üzerine Hariçte İşleme İzin Belgesine belge orijinal süresinin 1/2'si oranında, Hariçte İşleme İznine ise 12 aya kadar ek süre verilebilir.

6. Gümrük idarelerince yapılacak işlemler

2000/8 sayılı Tebliğ'in 12. maddesine göre, gümrük idarelerince, Hariçte İşleme İzin Belgesi/Hariçte İşleme İzninde belirtilen değer ve miktarı geçmemek üzere, belge/izin süresi içerisinde eşyanın ihracı ve ithaline müsaade edilir. İhracat rejiminde ihracı belli kurum veya kuruluşların müsaadesine bırakılmış mallar için, ilgili kurum veya kuruluşun müsaadesi ihracat esnasında aranır. Gümrük idarelerince, gümrük beyannamesi üzerine belge/izin tarih ve sayısının kaydedilmesi zorunludur. Ayrıca, gümrük beyannamesinde yer alan bilgiler, gümrük idarelerince belge/iznin ihraç ve ithal edilen eşya ile ilgili bilgiler bölümüne kaydedilir. Serbest dolaşımdaki eşyanın, ihracında herhangi bir ödemeye veya ticaret politikası önlemine tabi olması durumunda, ilgili gümrük idarelerince bu ihracat esnasında alınması gereken vergi tutarı kadar teminat alınarak veya ticaret politikası önlemleri ile diğer işlemler uygulanarak ihracata müsaade edilir. Ancak, Müsteşarlıkça Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu primi kesintisine tabi eşyanın serbest bölgelere geçici ihracatında teminat aranmaksızın ihracata izin verilebilir. Serbest bölgelere, geçici ihracı yapılan eşyanın işlendikten sonra ithalatının yapılmadığı anlaşılırsa bu ihracata ilişkin vergi, ihraç tarihi itibarıyla 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

7. İhraç edilen eşyanın geri getirilmesi

Hariçte İşleme İzin Belgesi/Hariçte İşleme İznine istinaden ihraç edilen mamullerin herhangi bir sebeple alıcısı tarafından geri gönderilmesi halinde ilgili gümrük idareleri, ihracat rejimi, ithalat rejimi ve gümrük mevzuatı çerçevesinde bu maddelerin ithal ve ihracına müsaade ederler.

8. İthalatın gerçekleştirilmesi-ithalatın gerçekleşmemesi

2000/674 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı'nın 10. ve İhracat 2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliğinin 14. maddesine göre İthalatın gerçekleştirilmesi, Hariçte İşleme Rejimi çerçevesinde ithali taahhüt edilen işlem görmüş ürünün, ithalat rejimi ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye Gümrük Bölgesine girişi (serbest bölgeler hariç) anlamına gelir. Hariçte işleme faaliyeti sonucunda doğan işçilik, navlun, sigorta vb. bedelleri, serbest dolaşımdaki eşya veya hariçte işlenmek üzere gönderilen eşyanın bir kısmı ile de ödenebilir. 2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliği'nin 16. maddesine göre; Hariçte İşleme Rejimi kapsamında 3. ülkelerde

(Türkiye Gümrük Bölgesi dışında veya serbest bölgelerde) işlenerek ithal edilmesi taahhüt edilen ürünlerin belge/izinde belirtilen şartlara ve yararlanılan tedbirlere uygun olarak yurda getirilmemesi halinde, bu ürünlerin üretimi için gönderilen eşyanın aynen geri getirilmesi gerekir. Aksi takdirde, Kambiyo Mevzuatı hükümleri uygulanır.

9. Hariçte işleme izin belgelerinin kapatılması

Hariçte İşleme İzin Belgesi ve İzni sahibi firmaların belge süresi (ek süreler dahil) sonundan itibaren 1 ay içerisinde taahhüt kapatmaya ilişkin bilgi ve belgelerle birlikte belge/izin taahhüdünü kapatmak için müracaat etmeleri zorunludur. Hariçte İşleme İzin Belgesi taahhüdü, belgede belirtilen şartlara uygun olarak İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri tarafından kapatılır. İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri kapatma esnasında, firmaların gönderdiği listeler ile Hariçte İşleme İzin Belgesinde kayıtlı değerleri karşılaştırır. İhraç edilen hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerinin (fire dahil) ithal edilen mamullerin üretiminde kullanıldığının ve ihracat ile ithalat işlemlerinin Hariçte İşleme İzin Belgesinde belirtilen şartlara uygun olarak gerçekleştirildiğinin tespiti halinde, belgeyi kapatarak ilgili mercilere bilgi verir. Hariçte İşleme İzin Belgelerinin Kapatılması İçin Gerekli Bilgi ve Belgeler:

1. Hariçte İşleme İzin Belgesi Aslı
2. Gümrük beyannamesi Asılları
3. İthalat Listesi
4. Geçici ihracat Listesi
5. İthal Ürünleri İle İlgili Hammadde Sarfiyat Tablosu

Hariçte İşleme İzni taahhüdü ise, Maden İhracatçı Birliklerinin bağlı bulunduğu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerince kapatılır ve Gümrük Müsteşarlığı (Gümrükler Genel Müdürlüğü) ile ilgili firmaya bilgi verilir. Hariçte İşleme İzinlerinin Kapatılması İçin Gerekli Bilgi ve Belgeler:

1. Hariçte İşleme İzni Aslı
2. Gümrük beyannamesi Asılları
3. İthalat Listesi
4. Geçici ihracat Listesi

10. Belgenin iptali ve hariçte işleme tedbirlerine uyulmaması

Hariçte İşleme İzin Belgesi/Hariçte İşleme İzni, ilgili firmanın talebi üzerine iptal edilebilir. Ayrıca, Hariçte İşleme Rejimi Kararı'na ve bu karara istinaden yayımlanan tebliğ ve

genelge hükümlerine uyulmadığının, Hariçte İşleme İzin Belgesi/Hariçte İşleme İzninin düzenlenmesi, revizesi için ibraz edilen bilgi ve belgeler ile belge/izin kapsamında yapılan işlemlerin gerçek dışı olduğunun ve belge/izin üzerinde tahrifat yapıldığının tespiti halinde; ilgili belge/izin iptal edilir ve ilgililer hakkında kanuni işlem yapılır. Hariçte işleme tedbirlerine uyulmaması durumunda, Hariçte İşleme Tedbirlerini, Hariçte İşleme Rejimi ve Hariçte İşleme İzin Belgesi/Hariçte İşleme İzninde belirtilen esas ve şartlara uygun olarak yerine getirmeyenlerden;

1. Belge/İzinde kayıtlı miktar ve değer üzerinde ithalat yapıldığının tespiti halinde, bu kısma tekabül eden ithalattan doğan vergi,
2. Belge/İznin iptal edilmesi halinde, bu kapsamda ithalat yapılmışsa bu ithalata ilişkin alınmayan vergi, ithal tarihi itibarıyla 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

Ayrıca kapatma esnasında ibraz edilen gümrük beyannamesi ve eki belgelerin sahte veya üzerinde tahrifat yapılmış olması durumunda, bu beyanname kapsamı ithalata ilişkin vergi, 1 ve 2. maddeler çerçevesinde tahsil edilir, ve belge/izin sahibi firma 1 yıl süreyle Hariçte İşleme Rejiminden yararlandırılmaz. (2000/674 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı'nın 13-14'ncü maddeleri ile İhracat 2000/8 Sayılı Hariçte İşleme Rejimi Tebliğinin 17-18. maddeleri)

E. Vergi Resim ve Harç İstisnası

İhracatı teşvik amacıyla uygulanan tedbirlerden beşincisi, "Vergi, Resim ve Harç İstisnası" uygulamasıdır. Kısaca bu uygulamada firmalar; ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetleri nedeniyle doğan vergi, resim ve harçlardan istisna edilmektedir. Bu yardım, 99/13812 Sayılı İhracat, İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Karar⁹⁴ ile düzenlenmiş ve bu karara istinaden yayımlanan 2000/1 Sayılı İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası Hakkında Tebliğ⁹⁵ ile bu teşvik tedbirinin tabi olacağı düzenlemeler ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Vergi, Resim ve Harç İstisnası uygulamasının amacı; ihracatı arttırmak, ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak ve ihraç pazarlarını geliştirmektir. Vergi, resim ve harç istisnası kapsamında;

1. İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler, döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile

⁹⁴ 31.12.1999 tarih ve 23923 sayılı Resmi Gazete, 22 Temmuz 2000 tarih ve 24117 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2000/894 sayılı karar ile değişiklik yapılmıştır.

⁹⁵ 14.1.2000 tarih ve 23933 sayılı Resmi Gazete, En son 16.3.2004 tarih ve 25404 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/1 sayılı Tebliğ ile değişiklik yapılmıştır.

transit ticaretin finansmanında kullanılmak kaydıyla kredi kuruluşlarınca kullanılan her türlü sevk öncesi ve sevk sonrası krediler ve firmaların sağladıkları prefinansmanlar ile bunların geri ödenmesi,

2. İhracatla ilgili işlem yapan bankaların (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dahil), özel finans kurumlarının, faktoring şirketlerinin, sigorta şirketlerinin, noterlerin ve diğer kuruluşların ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerle ilgili olarak yapmış oldukları bütün hizmet ve muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar ve kambiyo işlemleri,
3. Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan ithalat ve/veya yurt içi alımlar ile ilgili işlemler ve bunların finansmanı amacıyla kullanılan krediler,
4. İhracat karşılığı yapılacak her türlü ödemeler, ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler, döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile transit ticaretle ilgili işlemler ve bu işlemler sebebiyle düzenlenen kağıtlar, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden, 1/7/1964 tarihli ve 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu ile ihdas edilen Damga Vergisinden, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu gereğince alınan harçlar ve diğer kanunlarda yer alan vergi, resim ve harçlar ile 12/9/1960 tarihli ve 80 sayılı Kanuna göre alınan hal rüsumundan muaftır.

Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan ithalat ve/veya yurt içi alımlar, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerin vergi, resim ve harç istisnasından yararlandırılabilmesi için Müsteşarlıktan belge alınması zorunludur. Bu çerçevede kullanılan krediler ve uygulanan istisnalar belgeye kaydedilir. Bunun dışındaki hususlarda vergi, resim ve harç istisnası, ilgili kurum ve kuruluşlarca resen uygulanır ve herhangi bir belge ile irtibatlandırılmaz. Firmaların ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerinde Vergi, Resim ve Harç İstisnasından yararlanabilmeleri için Dış Ticaret Müsteşarlığından "Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi" almaları gerekir. Bu belgelerle iç piyasada satışı ihracat sayılan makine, teçhizat ve ara malının üretimi için gerekli hammadde, yardımcı madde ve ambalaj malzemelerinin gümrük vergilerinden muaf olarak (KDV hariç) ithali mümkündür.

Bunun yanı sıra, Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi sahibi olmadan da, Dahilde İşleme İzin Belgesi ve Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgesi almak amacıyla proje formu ekinde verilecek taahhütnameler ve bunlara ilişkin işlemler ile ihracat karşılığı yapılacak ödemeler, ihracattan doğan alacağın ihracatçı tarafından temliki, ihracat bağlantıları için düzenlenecek anlaşmalar, transit ticarete konu malın satın alınması ve satılması, Dahilde İşleme

İzni kapsamında yapılan ithalat gibi bazı işlemler ve bu işlemler sebebiyle düzenlenen kağıtlara (gümrük idarelerince verilen beyannameler dahil) ihracata ilişkin olduğunun tevsiki halinde işlem yapan kuruluşlarca re'sen vergi, resim ve harç istisnası uygulanır. Vergi Resim Harç İstisnası Belgelerinin süreleri azami 18 aydır. Ancak, yurtdışı veya yurt içi müteahhitlik hizmetleri, savunma sanayi projeleri ile yurtdışında mağaza açılması ve işletilmesine ilişkin belgelerin süresi, proje süresi kadar tespit edilebilir. Ayrıca yap-işlet modeli çerçevesinde düzenlenen belgelerin süresi yatırım projesi süresi kadardır. Vergi Resim Harç İstisnası Belgelerine ilişkin ihracat taahhütleri; belge süresi sonundan itibaren 3 ay içerisinde gerekli bilgi ve belgelerle müracaat edilmesi kaydıyla, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasınca belirlenen usuller çerçevesinde, anılan bankanın ilgili şubesi tarafından kapatılır. Kapatma işlemi Müsteşarlığa, firmaya ve ilgili vergi dairesine bildirilir.

F. İhracat Sayılan Satış ve Teslimlerde Gümrük Muafiyeti

İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ihracatımızı teşvik amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı'na hazırlanmış diğer bir uygulama olup esas itibariyle firmalar, iç piyasada satışı ihracat sayılan bazı mal ve hizmetler için; vergi, resim ve harç istisnası ile gümrük muafiyetli ithalattan yararlandırılmaktadır. Bakanlar Kurulunca hazırlanan 99/13819 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı'nın⁹⁶ Dış Ticaret Müsteşarlığı'na vermiş olduğu yetkiye istinaden Müsteşarlık, İhracat 2001/8 Sayılı İhracat Sayılan Satış ve Teslimler Hakkında Tebliğ'i⁹⁷ hazırlayıp yürürlüğe koymuştur. Tebliğ'de, ihracat sayılan satış ve teslimler tek tek belirtilerek; İhracat Sayılan Satış ve Teslimlere konu mamullerin üretiminde kullanılan, ithali vergiye tabi ürünlere yönelik olarak uygulanacak muafiyetlerin usul ve esasları belirtilmiştir. İhracat Sayılan Satış ve Teslimler'in bazıları şunlardır:

1. Savunma sanayi projelerini üstlenmiş firmaların satış ve teslimleri,
2. Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yer alan yatırım mallarını üreterek, Yatırım Teşvik Belgesi sahibi yatırımcılara teslim eden imalatçı firmaların satış ve teslimleri,
3. Ambalaj malzemesi imalatçıların, belge süresi içerisinde teslim edilmek ve teslim tarihinden itibaren 6 ay içerisinde, ihracatçının ihraç ürünü ile birlikte ambalaj olarak ihraç etmesi şartıyla, yapılan ambalaj malı ve malzeme satış ve teslimleri,
4. Kamu kurum ve kuruluşlarınca uluslararası ihaleye açılan yatırım malı ve sınai mamullerin teslimi,
5. Firmaların, Tebliğ'in '5/d-2 maddesi kapsamındaki yatırım mallarını üreterek yurt

⁹⁶ 31.12.1999 tarih ve 23923 sayılı Resmi Gazete

⁹⁷ 2.1.2001 tarih ve 24628 sayılı Resmi Gazete, en son 5 Temmuz 2003 tarih ve 25159 numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/7 sayılı Tebliğ ile değiştirilmiştir.

içindeki satış ve teslimleri,

6. İmalatçılar tarafından üretilerek gümrük hattı dışı eşya satış mağazalarına yapılan satış ve teslimler (bu mağazalarda yapılan satışlar hariç),
7. İmalatçıların, Dahilde İşleme İzin Belgesi sahibi firmalara yapacakları kütük ve blum satış ve teslimleri.

İhracat Sayılan Satış ve Teslimler uygulaması çerçevesinde firmalar; vergi, resim ve harç istisnasından ve ithalatta gümrük muafiyetinden yararlandırılmaktadır. İhracat sayılan satış ve teslimler çerçevesinde gümrük muafiyetli ithalattan yararlanmak isteyen imalatçı firmaların (müteahhit firmalar dahil), gerekli bilgi ve belgelerle Dış Ticaret Müsteşarlığı'na müracaat ederek, Dahilde İşleme İzin Belgesi (D3) almaları zorunludur. Bu belgelerle; iç piyasada satışı ihracat sayılan makine, teçhizat ve ara malının üretimi için gerekli hammadde, yardımcı madde ve ambalaj malzemelerinin gümrük vergilerinden muaf olarak (KDV hariç), ithali mümkündür.⁹⁸

İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile ilgili düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgeleri'nin süreleri sektörüne göre azami 12 aya kadar tespit edilebilir. Ancak, proje süresi 12 ayı aşan hallerde belgelerin süresi, proje süresi kadar tespit edilebilir. Dahilde İşleme İzin Belgelerine ilişkin taahhütlerin kapatılması için belge sahibi firmaların, belge süresi sonundan itibaren 3 ay içerisinde gerekli bilgi ve belgelerle birlikte, ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'ne müracaat etmeleri gerekmektedir. Yapılan kapatma müracaatları geri alınamamaktadır. İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile ilgili Dahilde İşleme İzin Belgeleri ihracat taahhütleri; belge şartlarına göre ithal edilen hammadde, yardımcı madde, yarı mamul ile ambalaj malzemelerinin, belgede kayıtlı ihracat sayılan satış ve teslim konulu mamulün üretiminde kullanıldığının tespiti ve döviz kullanım oranının aşılmamış olması kaydıyla kapatılır. Belge ihracat taahhütlerinin kapatılmasında, ihracat sayılan satış ve teslim yerine belge kapsamında yapılan ihracata ilişkin gümrük beyannameleri de kullanılabilir. Ancak, ihracat sayılan satış ve teslimlerde aracı ihracatçı kabul edilmez. İhracat sayılan satış ve teslimler ile ilgili Dahilde İşleme İzin Belgeleri ihracat taahhütlerinin kapatılmasında KDV hariç satış fiyatı esas alınır.

G. Kurumsal Düzenlemeler

Son olarak bu bölümde ülkemizde ihracatın desteklenmesi ve ihracat yapan firmaların sorunlarının giderilmesi amacıyla oluşturulmuş kurumsal düzenlemelere yer verilecektir.

⁹⁸ Demir, a.g.e., s.270

1. Dış ticaret sermaye şirketleri ve sektörel dış ticaret şirketleri

Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri; küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ), ihracat sektörü içinde bir organizasyon altında toplanarak dünya pazarlarına yönlendirilmesi amacıyla; ihracat ve ilgili konularda (finansman, tedarik, nakliye, sigorta, gümrükleme vb.) hizmet sağlayarak, dış ticarete uzmanlaşmalarını ve bu suretle daha etkin faaliyet göstermelerini teminen kurulan şirketlerdir.

6 Ocak 1996 tarih ve 22515 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "İhracat Rejim Kararı"nın 3. Maddesinin (k) bendinde; Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Bakanlığın, "Yayımlanacak tebliğler çerçevesinde, ihracatçı şirketlere Dış Ticaret Sermaye Şirketi, Sektörel Dış Ticaret Şirketi veya öngörülecek ihracat modellerine uygun statüler vermeye, geri almaya ve bunların hak, yetki ve sorumluluklarını tespit etmeye" yetkili olduğu ifade edilmektedir. Nitekim, Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ile Sektörel Dış Ticaret Şirketlerine ilişkin tebliğler, bu yetkiye dayanılarak uygulamaya konulmuştur. Dış Ticaret Sermaye Şirketleri Tebliği⁹⁹ ile güdülen amaç kısaca; ihraç ürünlerimizin tanıtılması, çeşitlendirilmesi, pazar paylarının artırılması ve yeni pazarlara girilmesidir. Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Tebliği¹⁰⁰ ile amaçlanan ise; küçük ve orta ölçekli işletmelerin ihracat sektörü içerisinde bir organizasyon altında toplanarak dünya pazarlarına yönlendirilmesi amacıyla; ihracat ile ilgili konularda hizmet sağlayarak, dış ticarete uzmanlaşmalarını ve bu suretle daha etkin faaliyet göstermelerini temin etmektir. Her iki şirket türü de; ihracata yönelik devlet yardımlarından öncelikle faydalandırılmakta olup, pek çok alanda belli kolaylıklardan istifade etmektedir. Sektörel Dış Ticaret Şirketlerine üye olmanın avantajları kısaca şöyledir:

1. İhracat için öncelikle, bilgi, deneyim, sermaye ve kadro ile birlikte iyi bir organizasyon gerekmektedir. Bunu küçük bir işletmenin tek başına yerine getirmesi oldukça güçtür. Sektörel dış ticaret şirketleri (SDŞ) ile böyle bir kadro ve organizasyona sahip olunacağından, malın dış pazarlara satılması çok daha kolay olur.
2. Sektörel dış ticaret şirketi, pazarı, müşteriyi, krediyi ve hatta hammaddeyi kolayca bulabilecektir. Böylece gerek dış pazar gerekse iç pazar araştırmasını sektörel dış ticaret şirketi gerçekleştireceğinden firma bunun sıkıntısına katlanmaz.
3. Sektörel dış ticaret şirketleri kanalıyla devlet yardımlarından daha kolay yararlanılır.

⁹⁹ 6.1.1996 tarih ve 22515 sayılı Resmi Gazete, İhracat 96/4 sayılı Dış Ticaret Sermaye Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğ

¹⁰⁰ 26.12.1996 tarih ve 22859 sayılı Resmi Gazete, İhracat 96/39 sayılı Sektörel Dış Ticaret Şirketleri Statüsüne İlişkin Tebliğ

2. Türk-Eximbank kredileri

Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Türk Eximbank), Türkiye'nin artan ihracat potansiyelinin desteklenmesi amacıyla, resmi ihracat destek kurumu olarak kurulmuştur. Türk Eximbank'ın temel amacı; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ile yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurtdışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir.¹⁰¹

Türkiye'de ihracatın kurumsallaşmış tek asli teşvik unsuru olan Türk Eximbank, bu amaca yönelik olarak ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurtdışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayrinakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir. Türk Eximbank, bir yandan kısa vadeli kredi programları ile bankacılık sistemine ihracatın desteklenmesi amacıyla yönelik olarak kaynak aktarırken, diğer yandan bankacılık sisteminin elinde bulunan fonları ihracatın desteklenmesi yönünde kullanır. Üstlendiği görev ve bu görevin uluslararası boyutu nedeniyle Türk Eximbank, özellikle ticari bankalardan yapı olarak önemli ölçüde farklıdır. Bir diğer ifade ile Türk Eximbank, Türk bankacılık sisteminde kalkınma ve yatırım bankaları grubunda yer alan bir kalkınma bankasıdır.¹⁰²

3. İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME)

İGEME, 02 Kasım 1960 yılında kurulmuş ve T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlı olarak çalışmaya başlamıştır. Türkiye ihracatının geliştirilmesi ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulması temel amacı ile kurulmuş ilk ve tek kamu kuruluşudur. Bu amaç doğrultusunda, yeni pazarlar ve iş olanakları yaratmaya yönelik araştırma, geliştirme çalışmalarını yürütür, ihracatçılarımızın dış pazarlardaki paylarını arttırmalarına yardımcı olmak üzere, eğitim, yayın ve tanıtım faaliyetlerinde bulunur. Ayrıca yerli ve yabancı iş çevrelerine ticari enformasyon sağlayarak, ihracatımızın ürün ve pazarlar yönünden çeşitlenmesine, nitel ve nicel olarak geliştirilmesine de katkıda bulunur. Hedef kitlesi ağırlıklı olarak, KOBİ'ler (küçük ve orta boy işletmeler) olmak üzere Türk ihracatçıları ile yabancı ithalatçılarıdır.¹⁰³

¹⁰¹ Şahin, Arif, *İhracata Yönelik Finansman Araçları*, 3. Baskı, İGEME Yay., Aralık-2000, s. 1

¹⁰² Akın, a.g.e. s. 308-309

¹⁰³ <http://www.kosano.org.tr>, 27.01.2004

4. İhracatçı Birlikleri

İhracatçı birlikleri; ihracatı arttırmak, ihracatçıların mesleki faaliyetlerini ve ilişkilerini düzenlemek, her türlü sorunlarına çözüm bulmak ve yol göstermek amacı ile 3274 sayılı Kanununun 26'ncı maddesine göre, Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulmuştur.¹⁰⁴ Türkiye'deki İhracatçı Birlikleri, belli kriterleri yerine getirmeleri şartıyla Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan ve Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlı örgütlerdir. Bu birliklerin bir üst kurulu Türkiye İhracatçıları Meclisi'dir. Birliğe bağlı olmayanın ihracat faaliyetinde bulunmadığı ve sonuç olarak Türkiye'de ihracatçı olarak tanımlanmadığı söylenebilir. Hem bu zorunluluk hem de son 60 yıldır gerçekleştirdikleri katma değer ile ihracatçı birlikleri ülkemizde büyük önem arz etmektedirler. Günümüzde, Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat Kanunu'nun 6.'ncı maddesinde Müsteşarlığın bağlı kuruluşları arasında yer alan ve 60 yıllık bir geçmişe sahip olan ve kuruluş ve işleyişleri en son 2001/1301 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile düzenlenmiş bulunan İhracatçı Birlikleri halen 13 Genel Sekreterlik altında 20 değişik sektörde 57 İhracatçı Birliği ve bunlara bağlı 28 irtibat bürosu ve 2 yurtdışı temsilciliği ile hizmet vermektedir.

5. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)

12 Nisan 1990 tarihinde, 3624 sayılı Kanun'la kurulmuş olan KOSGEB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile ilgili bir Kamu Kuruluşu olup, tüzel kişiliğe haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir. Küçük işletmelerin küreselleşme ve teknolojik eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlarına çözüm getirmek ve desteklemek, bu işletmeleri kalite, teknoloji ve pazar imkanları açısından daha üst düzeylere çıkarmak ve rekabet güçlerini yükseltmek amacıyla kurulan KOSGEB, kuruluş aşamasından üretime, üretimden pazarlamaya kadar her konuda küçük işletmeler ile yakın ilişki içinde olup çok yönlü hizmet vermektedir. KOSGEB küçük işletmelere; Bilgi Temini, Sanayi Alanlara Projelendirme, Eğitim, Uluslararası Tanıtım, Girişimciliğin Geliştirilmesi, Ar-Ge Destekleri, Danışmanlık, İhracatı Geliştirme ve Pazarlama, Kalite Geliştirme, Finansman Araçlarına Erişim, Laboratuvar Test ve Analizleri, Bölgesel Kalkınma, Modernizasyon, Elektronik Ticaret ve KOBİ-NET konularında hizmet vermektedir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ 5.8.1993 tarih ve 21659 sayılı Resmi Gazete

¹⁰⁵ <http://www.kosgeb.gov.tr>, <http://www.tekmer.gov.tr>, 27.01.2004

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI

I. İHRACATI TEŞVİK ARACI OLARAK DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN DIŞ TİCARET MEVZUATINDAKİ YERİ

A. Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin Dış Ticaret Mevzuatımıza Etkileri

Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında 1963 tarihinde Ankara Anlaşması ve 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile tesis edilen ilişkiler, 1987 yılında Türkiye'nin Topluluğa tam üyelik başvurusu yapmasıyla yeni bir ivme kazanmış ve nihayet 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın (OKK) 1.1.1996 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesiyle de, Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında sanayi ürünlerini (ve işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi paylarını) kapsayan bir Gümrük Birliği oluşturulmuştur. 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, geçiş dönemi sonrasında gümrük birliğinin uygulama usullerini belirleyerek, ortaklık ilişkimizdeki son dönemin işleyişini düzenlemektedir. 1/95 sayılı OKK, gerek klasik gümrük birliği kavramlarının ötesinde gerekse Ankara Anlaşması ve Katma Protokolde öngörülen bütünleşme sürecinin ilerisinde hükümler içermektedir. Adı geçen Karar'da, devlet yardımları sistemi, fikri mülkiyet hakları, teknik mevzuat uyumu, rekabet politikalarının uyumlaştırılması gibi Katma Protokolde bulunmayan bir çok yeni düzenleme mevcuttur.¹

Gümrük Birliği her ne kadar ticari bir entegrasyon olarak değerlendirilse de basit anlamda gümrük duvarlarının kaldırılmasının çok ötesine geçerek ülkemizde yapısal değişimleri de beraberinde getirmiştir. 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı ile beraber Türkiye'de önemli mevzuat değişiklikleri yapılmaya başlanmış ve böylelikle yalnızca gümrük duvarlarından arınmış olan piyasaya düzen getirilmemiş aynı zamanda, gerek bürokrasiye gerek özel sektöre, aralarında işbirliğini de geliştiren yeni bir disiplin kazandırılmıştır. Kapsamı sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ile sınırlandırılan Türkiye-AB Gümrük Birliği taraflar arasında ithalat ve ihracatta gümrük vergileri ile eş etkili tedbirlerin kaldırılmasını ve yenilerinin koyulmamasını, aynı şekilde miktar kısıtlamalarının eş etkili tedbirlerin de kaldırılmasını öngörmektedir. Ayrıca Gümrük Birliği çerçevesinde Topluluğun, Ortak Ticaret Politikası ile tekstil ve konfeksiyon sektöründe üçüncü ülkelere karşı uyguladığı kısıtlamaların, ve ticaret sapsmasının önlenmesi amacıyla 5 yıllık süre içerisinde 3. ülkelerle mevcut tercihli rejimlerinin

¹ Kaçar, Bayram, "Türkiye-AB Gümrük Birliği", Avrupa Birliği ve Türkiye, Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, a.g.e., s.391

üstlenilmesi gerekliliği bulunmaktadır.²

1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı, taraflar arasında tarife dışı engellerin kaldırılması bakımından, Türkiye'nin 5 yıllık bir süre içerisinde Topluluğun teknik mevzuatını üstlenmesini hükme bağlamakta ve bu yönüyle de, tarifelerden arındırılmış ticaretin teknik engeller yoluyla bozulmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir. Topluluk pazarı ile Türkiye pazarının tam anlamıyla entegrasyonunun sağlanabilmesi ve Tek Pazar içinde haksız rekabetin önüne geçilebilmesini teminen ticaret politikası dışında kalan alanlarda da ortak kural ve uygulamalara gidilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı, Türkiye'nin rekabet alanında AB'ye paralel uygulamalara gitmesini öngörmekte olup, Karar'ın yürürlüğe girmesiyle fikri ve sınai mülkiyet hakları alanında AB'dekine eşdeğer bir korumanın sağlanması, bağımsız bir Rekabet Otoritesi kurularak, AB normlarına uygun bir Rekabet Kanunu'na işlerlik kazandırılmasını, takip eden iki yıllık dönemde devlet yardımları ve ticari nitelikli devlet tekelleri bakımından uyumun sağlanmasını hükme bağlamaktadır. Bunun yanı sıra, Ortaklık Anlaşması, kapsamı itibariyle, Türkiye-AB ilişkilerini malların serbest dolaşımı ile sınırlamamakta, işgücü, hizmetler ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamayı, dolayısıyla, Türkiye'nin Avrupa Tek Pazarı'na entegrasyonunu hedeflemektedir.³

Dünya ticaretinde yaşanan gelişmeler ve halihazırda Avrupa'da ulaşılan bölgesel entegrasyon düzeyi Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin çerçevesinin belirlenmesinde etkili olmuş ve gerek ikili ticarete gerek üçüncü ülkelerle ticarete tarafların aynı ticaret ve rekabet kurallarına tabi olmasını gerektirmiştir. Bu doğrultuda, 1/95 sayılı OKK Gümrük Birliği'nin düzgün işlemesi ve taraflar arasında ticaret sapmasının önüne geçilmesi amacıyla, Türkiye aşağıda yer verilen alanlarda Topluluk Ortak Ticaret Politikasına paralel düzenlemeler gerçekleştirmiştir:

1. Ticarete ortak kurallar
2. Kotaların yönetimi
3. Dampingle ve sübvansiyonlu ithalata karşı korunma
4. Yeni ticaret politikası araçları
5. Bazı üçüncü ülkelerden ithalatta ortak kurallar
6. Tekstil ürünleri ithalatında ortak kurallar
7. İhracatta ortak kurallar

² Avrupa Birliği ve Türkiye, DTM Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 5. Baskı, Ankara, Kasım-2002, s. 356

³ Potto, Steffano, Türkiye'nin AB'ne Katılım Süreci: AB'nin Gümrük Birliği, Malların Serbest Dolaşımı Ortak Dış Ticaret Politikaları ve Türkiye'nin Uyumunu, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, Mart-2002, s.58-59

8. Resmi destekli ihracat kredileri
9. Tekstil ürünleri ithalatında otonom düzenlemeler
10. Dış ticarete standardizasyon
11. Topluluğun tercihli rejimi
12. Dahilde işleme rejimi
13. Hariçte işleme rejimi

1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı kapsamında rekabet alanında, Rekabet Kurulu'nun oluşturulması ve işlerlik kazandırılması, Devlet Yardımları mevzuatının dünya ve AB normlarıyla uyumlu hale getirilmesi, fikri-sınai-ticari mülkiyet haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelere taraf olunması ve uygulanması, Patent Enstitüsü'nün etkin biçimde çalıştırılması gibi Türk iç piyasasını korumaya yönelik düzenlemelerin bir kısmı yapılmış olup, bir kısmının tamamlanmasına yönelik çalışmalar ise sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra, teknik mevzuat ve standartlar alanında da dünya ve AB normlarına uyum sağlanması amacıyla çalışmalar başlatılmış, Türkiye iç pazarı ve tüketicisi kalitesiz, standart dışı ürünlerden Dış Ticarete Standardizasyon rejimi vasıtasıyla korunmuş ve bu yolla kaliteli üretim de teşvik edilmiştir.⁴ Ayrıca 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 28. maddesi Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren AB'nin gümrük işlemleriyle ilgili temel mevzuatını benimsemesini öngörmektedir. Bu çerçevede, Topluluk Gümrük Kodu ve Uygulama Yönetmeliği esas alınarak, üçüncü ülkelere yönelik ekonomik etkili gümrük işlemlerini düzenleyen AB Gümrük Mevzuatı Türk Mevzuatına adapte edilmiştir. Bu doğrultuda 1615 sayılı Gümrük Kanunu yürürlükten kaldırılarak yerine 4458 sayılı Gümrük Kanunu yürürlüğe konmuştur. 31 Aralık 1995 tarihinde yayımlanan 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı ve 5 Ocak 1995 tarihinde yayımlanan 96/1 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği ile daha önce İhracatı Teşvik Mevzuatı kapsamında "ihraç edilen mamullerin üretiminde kullanılacak ithal maddeleri için sağlanan gümrük muafiyetinin", AB'nin Gümrük Kodu ile uyumlu olacak şekilde yeniden düzenlenmesi ile uygulamaya devam edilmesi öngörülmüştür.⁵

B. Dahilde İşleme Rejiminin Hukuki Boyutu

Çalışmanın bu bölümünde, AB ile Gümrük Birliği'ne girilmesi nedeniyle, AB mevzuatına uyum çalışmaları neticesinde ihracatı teşvik amacıyla oluşturulan dahilde işleme rejiminin hukuki boyutu üzerinde durulacaktır.

⁴ Potto, a.g.e., s.61-62

⁵ Avrupa Birliği ve Türkiye, a.g.e., s.422

1. Dahilde işleme rejiminin uluslararası hukuki boyutu

1995 yılında yürürlüğe giren ve Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşma ile, uzun yıllar süren Uruguay Round müzakereleri sonuçlandırılmış ve üzerinde tartışılan GATT hükümlerine son şekli verilerek uygulamaya konulmuştur. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) olarak bilinen uluslararası örgüt, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi ve tarifeler ile tarife dışı engellerin tedricen azaltılmasını amaçlamakta olup, Türkiye de bu örgütte AT, EFTA, Japonya gibi ülke ve ülke gruplarının yanında yer almaktadır. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin önündeki en önemli engellerin başında geldiği düşünülen sübvansiyonlara ilişkin genel hükümler, Genel Anlaşmanın VI., XVI., ve XXIII. maddeleri ile ortaya konmuş olup, uygulamaya ilişkin esaslar ise, Anlaşmanın ekini oluşturan ve 1979 Tokyo Round ertesinde, GATT'a taraf 35 ülkenin imza koymasıyla, 1980'den bu yana yürürlükte olan, Uruguay Round Nihai Senedi ile de bazı eklemelerle de geliştirilmiş bulunan "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Kodu" ile ayrıntılı biçimde düzenlenmiş bulunmaktadır.⁶

Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran Genel Anlaşmanın "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler" bölümünde sübvansiyonun tanımı ve bu tür uygulamalarda bulunan ülkelere yönelik alınabilecek tedbirler ve yapılacak işlemler belirlenmiştir. Bu bölümün 1.1.(a) fıkrasının (ii) bendinde "alınması gerektiği halde vazgeçilen veya toplanmayan kamu gelirleri (örneğin vergi avantajları gibi mali teşvikler)" sübvansiyon olarak nitelendirilmiştir. Ancak, bu madde için düşünülen not bölümünde ise; 1994 GATT Anlaşmasının XVI. maddesinin hükümlerine paralel olarak ve Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasının I., II. ve III. eklerinde yer alan koşullara uygun olmak kaydıyla, ihraç ürünlerinin aynı ürünlerin yerel tüketime sunulması halinde alınması gereken vergilerden muaf tutulması veya tahakkuk etmiş vergileri aşmayacak şekilde bu tür vergilerin alınmaması veya iade edilmesinin sübvansiyon olarak kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.

Diğer taraftan, söz konusu Anlaşmanın 32/8. maddesi, Anlaşmanın ekinde yer alan bölümlerin Anlaşmanın bütünleyici bir parçası olduğunu hüküm altına almıştır. Ek-III'de ise; ihraç ürünlerinin üretiminde kullanılan malların vergiden muaf olarak ithali, ya da ithalat sırasında alınan vergilerin geri ödenmesi, aynı kalite ve özelliklere sahip eşdeğer eşyanın kullanılması, ithal mallarının ithalatında gümrüklerde alınması gereken vergilerden daha yüksek bir istisna tanınmaması kaydıyla, sübvansiyon tanımının dışında bırakılmış ve anlaşmaya üye ülkelerin bu sistemi kullanmasına izin verilmiştir. Bu çerçevede, DTÖ Anlaşmasının

⁶ DPT Özel İhtisas Komisyonları, Türkiye - At Mevzuat Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları, a.g.e., s.1

Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler bölümü ile Anlaşmanın III numaralı ekinde belirtilen hükümlere göre, bir ülkede yerleşik firmaların “Dahilde İşleme Rejimi” ya da benzer sistemler çerçevesinde ihraç ürünlerinin bünyesine giren malları, ithalatta alınması gereken vergilerden muaf olarak ithal ederek nihai ürünleri ihraç etmeleri, Anlaşma kapsamında onaylanmış bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷

2. Türkiye’de dahilde işleme rejiminin hukuki boyutu

Ülkemiz ile AB arasında imzalanan ve 1.1.1996 yılında yürürlüğe giren 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nın gümrük hükümlerine ilişkin III. Kısımın 26. Maddesinin 1. Fıkrası; Türkiye’nin, Topluluk Gümrük Kodu’nu oluşturan EEC 2913/92 sayılı ve 12 Ekim 1992 tarihli Konsey Yönetmeliği ile onun uygulama hükümlerini belirleyen EEC 2454/93 sayılı 2 Temmuz 1993 tarihli Komisyon Yönetmeliğini temel alan konulara ait hükümleri benimsemesini hüküm altına almıştır. Söz konusu 1’inci fıkranın “askıya alma düzenlemeleri ve ekonomik etkili gümrük rejimleri”ni kapsayan f bendi, Dahilde İşleme Rejiminin AB ile ülkemiz arasında yürürlüğe giren Gümrük Birliği Kararı ve bu kapsamda ilgili kanuni düzenlemelere istinaden yürürlüğe konulan Kararlara uygun olarak uygulanabilirliğinin esasını teşkil etmektedir.⁸

Ülkemizde, Avrupa Birliği mevzuatına uygun olarak ilk kez Dahilde İşleme Rejimi adı kullanılarak, 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı, 1996 yılı öncesinde uygulanan İhracatı Teşvik Kararnameleri’nde olduğu gibi, konuyla ilgili Yüksek Planlama Kurulu Raporu üzerine; 27.6.1963 tarihli ve 261 sayılı Kanunun Değişik 1’inci, 28.7.1967 tarihli ve 933 sayılı Kanunun 3’üncü, 20.2.1930 tarihli ve 1567 sayılı Kanunun Değişik 1’inci, 14.5.1964 tarihli ve 474 sayılı Kanunu’nun Değişik 2’nci maddeleri ile 2.2.1984 tarihli ve 2976 sayılı Kanun hükümlerine göre Bakanlar Kurulunca 25.12.1995 tarihinde kararlaştırılarak 31 Aralık 1995 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Anılan kararnamenin dayanağını oluşturan kanun hükümlerinden kısaca bahsedilecek olursa; 261 sayılı Kanun ile, ihraç edilen eşyanın maliyetini etkileyen vergi, resim, harç ve benzeri etkiler yaratan diğer yükümlülükler ve bunların iadesi yetkisi Bakanlar Kurulu’na verilmiştir. Bakanlar Kurulu’nun bu yetkisi de, Dahilde İşleme Rejimi Kararının 3’üncü maddesinin a bendi uyarınca “İthalatta Şartlı Muafiyet Sistemi” olarak tezahür etmiştir. Burada anılan rejim kapsamında ithal edilen eşyanın işlenerek ihraç edilmesi şartına bağlı bir muafiyet söz konusu olup, aksi takdirde askıya alınan vergilerin 6183 sayılı Kanun hükümlerince geri

⁷ Altunyaldız, Ziya-Başer, Feridun, “Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Dahilde İşleme Rejimi Uygulamaları” <http://www.foreigntrade.gov.tr/cad/DTDERGI/nisan99/trkavp.htm>, 10.10.2003

⁸ Gerekçeli Gümrük Kanunu, Gümrük Vakfı Yayınları, Yayın No: 7, Ankara, Ocak-2000, s.13, Ayrıca bak. 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı, O.J. of the EC No L 35, 13.02.1996

tahsili gerekecektir. 2976 sayılı “Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun” uyarınca, ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler konulması ve kaldırılması yetkisi Bakanlar Kurulu’na verilmiştir. 933 sayılı “Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına Dair Kanun” ile; ihracatın kalkınma planı ve yıllık programlar dairesinde geliştirilmesi ve düzenlenmesi için gerekli tedbirlerin Bakanlar Kurulu Kararnameleri ile alınacağı hükme bağlanmış ve bu teşvik tedbirlerini uygulama ve bu amaçla gerekli belgeleri müteşebbislere verme görevi de “Yatırımları ve İhracatı Teşvik Bürosuna” verilmiştir. Diğer taraftan, 4059 sayılı “Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanunu”nun 3’üncü maddesi a bendi hükmü ile; ihracatın teşviki ve yönlendirilmesi hususlarında Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın yetkili olduğu ve bu konularda diğer kuruluşların Müsteşarlık’tan görüş almaları gerektiği hüküm altına alınmıştır.

1996 yılı öncesinde yürürlükte bulunan ve esas itibariyle bugünkü Dahilde İşleme Rejimi mevzuatına paralellik arz eden İhracatı Teşvik Mevzuatı belirtilen Kanunlarda yer alan hükümlere istinaden çıkarılan ve 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe giren 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı ile yürürlükten kaldırılmıştır.⁹ 95/7615 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı’nda da ihtiyaçlar doğrultusunda bir takım değişiklikler yapılmış ve halen yürürlükte bulunan 99/13819 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı¹⁰ ile 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı yürürlükten kaldırılmıştır.

Avrupa Birliği’ne uyum mevzuatı çalışmaları neticesinde 1615 Sayılı Gümrük Kanunu’nun yerine getirilen 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 80. maddesinde dahilde ve hariçte işleme rejimiyle ilgili usul ve esasların Bakanlar Kurulu’nca belirleneceği belirtilmiş ve bu maddenin gerekçesinde de madde politikalarını belirleme yetkisinin Dış Ticaret Müsteşarlığı’na ait olacağı belirtilmiştir. Bu hükümlere istinaden Dahilde İşleme Rejimi ile ilgili düzenlemeler Dış Ticaret Müsteşarlığı’nca yapılmakta ve Bakanlar Kurulu Kararı ve Tebliğler şeklinde yayınlanmaktadır. Diğer taraftan 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 108-122. maddeleri ve 4458 Sayılı Gümrük Yönetmeliği’nin¹¹ 347-398. maddeleri arasında da anılan rejimle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Dolayısıyla aynı konularda, hem Bakanlar Kurulu Kararı ve bu kararlara istinaden Dış Ticaret Müsteşarlığı’nca çıkarılan Tebliğlerde hem de Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliği’nde düzenlemeler yer almaktadır.¹² Günümüzde dahilde

⁹ 31.12.1995 tarih ve 22510 sayılı Resmi Gazete

¹⁰ 31.12.1999 tarih ve 23923 sayılı Resmi Gazete

¹¹ 31.05.2002 tarih ve 24771 sayılı Resmi Gazete, Ayrıca 27.02.2003 tarih ve 25033 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Yönetmelikle değişiklik yapılmıştır.

¹² Nural, Ali-Akçin, Remzi, Açıklamalı 4458 Sayılı Gümrük Kanunu, Gümrük Kontrolörleri Derneği, Yayın No:25, Ankara, Ekim-2000, s.383

işleme rejimiyle ilgili işlemler (izin verilmesi, süreler, teminat vb. konularda), Bakanlar Kurulu Kararları ve bu Kararlara istinaden Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca çıkarılan tebliğ ve genelgelerle belirlenmektedir.

II. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ'NİN UYGULAMA USUL ve ESASLARI

Dahilde İşleme Rejimi, ithal eşyasının, gümrük vergileri ve diğer mali yükümlülükler ile ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmadan yurt içinde işleme faaliyetlerine tabi tutulmasına ve bu faaliyetler sonucu elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmelerine ya da ithal eşyasının vergileri ödenerek serbest dolaşıma girdikten sonra yurt içinde işleme faaliyetine tabi tutularak elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmesi halinde, vergilerin geri ödenmesine olanak veren bir uygulamadır. Rejim, ihracat sanayilerinin teşvik edilip mevcut teşvik tedbirlerinden tam olarak yararlanmasına olanak vermekte ve normal gümrük tarifelerinin ihracat sanayileri açısından kolaylaştırılmasını teminat altına almaktadır.¹³ Dahilde İşleme Rejimi'yle ilgili genel hükümler, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun 108 ila 122. maddeleri arasında düzenlenmiştir. 99/13819 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı ve 2002/6 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği ile dahilde işleme rejiminin amacı, kapsamı ve uygulama esasları ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Esas olarak dahilde işleme rejimi; serbest dolaşımda bulunmayan eşyanın vergileri teminata bağlanmak suretiyle veya bu amaçla serbest dolaşıma giren ya da eşdeğer eşyanın, Türkiye Gümrük Bölgesi'nde bir veya daha fazla işlem görerek, işlem görmüş ürünlerin elde edilmesi ve özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, elde edilen ürünlerin ihraç edilmesinin esas olduğu, ihracatın gerçekleşmesi halinde teminatın veya alınan vergilerin geri verildiği ekonomik etkili bir gümrük rejimidir.

Dahilde işleme rejimi ihracatı teşvik etmek amacıyla uygulamaya konmuştur. 99/13819 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı'nın birinci maddesine göre de dahilde işleme rejimi, ihracatçı firmaların uluslararası rekabet koşullarında rekabet gücünü arttırmak, dünya piyasa fiyatlarında hammadde temin etmek, ihraç pazarını geliştirmek ve ihraç ürünlerini çeşitlendirmek amacıyla uygulanmaktadır. Dahilde İşleme Rejimi; ihraç ürünlerinin üretimi için ithal edilen ve ithali gümrük vergisine tabi girdilere gümrük muafiyeti sağlayan ihracatı teşvik politikası aracıdır. Firmalar, ihraç edilmesi düşünülen malların üretiminde kullanılacak olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, ara malı ve ambalaj malzemelerinin ithalinde başta çeşitli vergisel yüklerden muaf olmak üzere ve devlete ihracat taahhüdünde bulunmak koşuluyla, çeşitli kolaylıklar ve teşviklerden yararlanabilirler. Dahilde İşleme Rejimi

¹³ TÜSİAD, Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Gümrük Birliği'nin Dış Ticaretimize Etkileri, Lebib Yalkın Yayınları, Yayın No. TÜSİAD-T/2003-10-364, İstanbul, Ekim-2003, s.44

kapsamında yurt dışından hammadde ve diğer girdileri ithal etmeyi düşünen firmalar, Dahilde İşleme İzin Belgesi almak zorundadır. Dahilde İşleme İzin Belgesi; Gümrük muafiyetli ithalat ve/veya yurt içi alımlara imkan sağlayan Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca düzenlenen belgedir. Firmaların, vergi muafiyetleri ve diğer avantajlardan yararlanması bu belgeler sayesinde mümkün olmaktadır.

AB uygulamalarında olduğu gibi, ülkemizde de Dahilde İşleme İzin Belgelerine yapılacak işleme göre değişik kodlar verilmiştir. Örneğin, belgede yazılı olan D1 kodu “askıya alma sistemi”ni, D2 kodu “eşdeğer eşya kullanımı”ni, D5 kodu “geri ödeme sistemi”ni temsil eder. D1 kodlu belge, gümrük muafiyetli ithalat için düzenlenir. Belge kapsamında ithali yapılan mallar işlem görmüş ürünler şeklinde ihraç edileceğinden, bu malların ithaline ithalat sırasında alınması gereken her türlü verginin teminata bağlanması durumunda izin verilir. D2 kodlu belge, eşdeğer eşya kullanımı sonrası gümrük muafiyetli ithalat için düzenlenir. Eşdeğer eşya uygulaması ile ithal eşyasının yerine, işlenmiş ürünlerin üretim ve ihracı için serbest dolaşımdaki eşyanın kullanılabilmesi alternatifini getirilmektedir.¹⁴ Şubat 2000 tarihinden itibaren D2-Eşdeğer Eşya Belgeleri düzenlenmemekte D1 “askıya alma sistemi” kapsamında uygulanmaktadır. D3 Kodlu Belge ise, ihracat sayılan satış ve teslimlerle ilgili gümrük muafiyetli ithalat için düzenlenir.¹⁵ Aşağıda dahilide işleme rejiminin uygulama usul ve esasları verilmektedir.

A. Dahilde İşleme Tedbirleri

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 108. maddesi ile 99/13819 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı ve 2002/6 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 4. maddesinde, iki türlü dahilide işleme tedbiri düzenlenmektedir. Bunlar; “ithalatta şartlı muafiyet (askıya alma)” ve ithalat sonrasında alınan vergilerin “geri ödenmesi” sistemleridir.

1. Şartlı muafiyet sistemi

4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun 108. maddesinin 1. fıkrasında “şartlı muafiyet sistemi”nin tanımı yapılmıştır. Buna göre; serbest dolaşımda olmayan eşya, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesi'nden yeniden ihraç edilmesi amacıyla, gümrük vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ve vergileri teminata bağlanmak suretiyle, dahilide işleme rejimi kapsamında geçici olarak ithal edilebilir. Eşyanın işlem görmüş ürünler şeklinde ihracı halinde, teminat iade olunur. Eşyanın

¹⁴ Demir, Abdurrahman, “İhracatı Teşvik Uygulamalarından Dahilde İşleme Rejiminde KDV Nasıl Buharlaştır?”, Gümrük Dergisi, Sayı: 36, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, Mart-2001, s.12

¹⁵ Gökmen, Selahaddin, “Dahilde İşleme Rejimi”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:135, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayınları, Aralık-1999, s. 83-84

bu şekilde dahilde işleme rejiminden yararlanmasına ‘şartlı muafiyet’ denir. Şartlı Muafiyet Sistemi (İhracat Taahhüdü Karşılığı Askıya Alma); Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünlerin üretiminde gerekli olan ve serbest dolaşımda bulunmayan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile ambalaj ve işletme malzemelerinin, Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik firmalarca bedelli ve/veya bedelsiz ithaline, ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın ve bu ithalattan doğan vergi kadar teminat alınarak izin verilmesidir.

2002/6 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği’nin 5. maddesinde şartlı muafiyet sisteminin kapsamı belirlenmiştir. Buna göre; Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ihracı taahhüt edilen işlem görmüş ürünlerin üretiminde gerekli olan (kendileri ve/veya yan sanayicilerinin ihtiyacı) ve serbest dolaşımda bulunmayan hammadde, yardımcı madde (katalizör olarak kullanılanlar dahil), yarı mamul, mamul ile ambalaj ve işletme malzemelerinin, Türkiye Gümrük Bölgesi’nde (serbest bölgeler hariç) yerleşik firmalarca bedelli ve/veya bedelsiz ithaline, Ticaret Politikası Önlemlerine tabi tutulmaksızın ve bu ithalattan doğan vergi kadar teminat alınarak izin verilir. Bu kapsamda yapılacak işletme malzemeleri ithalatında ise KDV tahsil edilir.

Dahilde İşleme Rejimi’nin en yaygın uygulama alanını, ihracat taahhüdü karşılığında, ithal edilecek girdilerle ilgili olarak ortaya çıkan Gümrük Vergisi, KDV ve diğer vergilerin askıya alınması sistemi oluşturmaktadır. Bu sistemde firmalar, ithal ettikleri girdilere karşılık gelen vergileri ödemeyip, ithalatın yapıldığı gümrük idaresi saymanlıklarına, hesaplanan vergi tutarı kadar bir teminat yatırmak sureti ile vergileri askıya aldırma hakkına sahiptirler. Askıya alma sisteminin bir diğer adı da “şartlı muafiyet sistemi”dir. Çünkü vergilerin teminat karşılığında askıya alınması, taahhüt edilen ihracatın gerçekleşmesi şartı ile ilişkilendirilmiştir. İthalatla ilgili vergi muafiyetinden yararlanmak, ancak ihracat taahhüdünün yerine getirilmesi ile kesinlik kazanmaktadır. Eğer firmalar taahhüt ettikleri ihracatı, koşullara uygun bir şekilde gerçekleştiremezlerse, teminat karşılığında askıya alınmış olan vergiler cezalarla birlikte kendilerinden geri tahsil edilmektedir. Alınan teminatın fonksiyonu, devletin muhtemel vergi kaybını garantiye almaktır.

a. Eşdeğer eşya kullanılması

Dahilde işleme rejiminin “askıya alma sistemi”nde firmalara ‘eşdeğer eşya’ kullanabilme imkanı sağlanmıştır. Bu sistem, 4458 Sayılı Gümrük Kanununun 109. maddesi ile 2002/6 Sayılı Tebliğin 6. maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. İthalatta şartlı muafiyet sisteminin bir alt grubu olan “eşdeğer eşya” kullanımında, serbest dolaşımdaki işlenmiş

ürünlerin 3. ülkelere ihracatını müteakip (AB ülkeleri hariç), bu ürünlerin üretiminde kullanılan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemelerinin her türlü vergiden (varsa Anti-damping vergisi dahil) muaf olarak ve teminat alınmaksızın dahilde işleme izin belgesi kapsamında KDV tahsil edilmek suretiyle ithaline müsaade edilir. Eşdeğer eşya kullanılması durumunda, eşdeğer eşyanın ithal eşyası ile gümrük tarife cetvelinin aynı sekiz rakamlı pozisyonunda, aynı ticari kalitede ve aynı teknik özelliklere sahip olması gerekir. Şartlı muafiyet sistemi çerçevesinde, Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında önceden ihracat sonradan ithalat yapılabileceği gibi, ithal eşyası ile serbest dolaşımdaki eşya birlikte de kullanılabilir.

İthal eşyasının ithalinden önce eşdeğer eşyadan elde edilen işlem görmüş ürünlerin ihracı halinde, buna tekabül eden ithalat belge süresi sonuna kadar yapılabilir. İşlem görmüş ürünlerin eşdeğer eşyadan elde edildiği durumlarda, gümrük işlemlerinde ithal eşyası eşdeğer eşya, eşdeğer eşya ise ithal eşyası olarak değerlendirilir. Eşdeğer eşya kullanımını bir örnekle açıklayacak olursak; bir ihracat bağlantısı yapılmış olsun, ancak üretimde kullanılacak ithal eşyasının getirilmesi ihracatın sözleşme süresi içerisinde gerçekleştirilmesini imkansız kılacaksa, ithal eşya yerine serbest dolaşımda bulunan ya da Türkiye’de üretilmiş eşdeğer eşya işleme faaliyetinde kullanılır, elde edilen ürün ithal eşya getirilmeden (önceden ihracat) veya getirildikten sonra ihraç edilir.

b. Yurt içi alımlar

Dahilde işleme rejiminin “askıya alma sistemi”nde firmaların yararlanması için getirilen diğer bir kolaylık da firmaların ihtiyaç duydukları mamulleri yurt içinden de temin edebilmelerinin sağlanmasıdır. Bu durumda firmalar, bir takım muafiyetlerden yararlanabilmektedirler. İşlem görmüş ürünlerin üretiminde gerekli olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ve ambalaj malzemeleri, şartlı muafiyet hükümlerine göre yurtdışından ithal edilebileceği gibi, bu konuda yapılan düzenlemeler çerçevesinde yurt içinden de temin edilebilir. Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ihraç edilmek üzere yurt içinden temin edilen eşya, ikincil işlem görmüş ürünlere ilişkin hükümler hariç olmak üzere 2002/6 sayılı Tebliğ’in 7. maddesine göre (3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla) ithal eşyası gibi değerlendirilir. Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamındaki yurt içi alımın belge süresi içerisinde gerçekleştirilmesi gerekir. Ancak, işlem görmüş ürünün ihracatının gerçekleştiğinin belgelenmesini müteakip, 2002/6 sayılı Tebliğin 30. maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla süresi sona eren Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında da Toprak Mahsulleri Ofisi’nden yurt içi alım yapılabilir.

Yukarıda belirtildiği üzere Dış Ticaret Müsteşarlığınca 2002/6 sayılı Tebliğ'in 6. maddesinde düzenlenen "eşdeğer eşya kullanımı" ile 7. maddesinde düzenlenen "yurt içi alımlar" uygulamaları neticesinde DİİB kapsamında önce ihracat, sonradan ihraç edilen malın üretimi için gerekli hammadde, yardımcı madde gibi girdilerin eşdeğer eşya olarak ithalinin yapılabilmesi veya ithalat yerine bu sayılan girdilerin yurt içinden de temin edilebilmesi sağlanmaktadır. Müsteşarlıkça yapılan bu düzenleme, girdi üreten yurt içi firmaların ithalat lehine doğan haksız rekabetten korunmasını amaçlamaktadır. Bu amacın Katma Değer Vergisi Kanunu'ndaki izdüşümü Kanunun Geçici 17. maddesindeki DİİB kapsamında "tecil-terkin" düzenlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İleriki bölümde "tecil-terkin sistemi" ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2. Geri ödeme sistemi

Dahilde işleme tedbirlerinden ikincisi "geri ödeme sistemi"dir. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nun 108. maddesinin 2. fıkrasında "geri ödeme sistemi"nin tanımı yapılmış olup şöyle denmektedir: *"Serbest dolaşımda bulunan eşyanın, işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesinden ihraç edilmesi halinde, bu eşyanın serbest dolaşıma girişi esnasında tahsil edilmiş olan vergileri, dahilde işleme rejimi kapsamında geri verilir. Eşyanın bu şekilde dahilde işleme rejiminden yararlanmasına geri ödeme sistemi denir."* Buna göre geri ödeme sistemi; Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik firmaların, serbest dolaşıma girmiş (vergi ödenmiş) bir eşyayı işlem görmüş ürünler şeklinde Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında üçüncü ülkelere ihraç etmelerinden sonra, ithalat esnasında ödemiş oldukları vergileri geri alabilmelerini sağlayan bir sistemdir.

Geri Ödeme Sistemi'nin kapsamı 2002/6 sayılı Tebliğ'in 11. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre; serbest dolaşımda bulunan ithal eşyasının işlem görmüş ürünler şeklinde ihracı halinde, ithalat sırasında alınan vergi geri ödenir. Bu sistemden yararlanabilmek için, Müsteşarlığa (İhracat Genel Müdürlüğü) müracaat edilerek Dahilde İşleme İzin Belgesi alınması ve eşyanın geri ödeme sistemi kapsamında olduğunun gümrük idarelerince ithalat esnasında gümrük beyannamesine kaydedilmesi zorunludur.

Geri ödeme sistemini kullanma izni ancak, ithal eşyasının serbest dolaşıma girişine ilişkin beyannamenin tescili sırasında ve işlem görmüş ürünlerin herhangi bir parasal iadedden yararlanmadığı, ithal eşyasının tarım politikası ve işlenmiş tarım ürünleriyle ilgili özel düzenlemeler çerçevesinde alınan ithalat vergilerine tabi olmadığı hallerde uygulanabilir. Uygulamada, vergilerin teminata bağlanması ve tüm eşyaya uygulanabilen şartlı muafiyet sistemi daha çok tercih edilmektedir. Çünkü bütün eşyanın geri ödeme sisteminden

yararlanması esas hüküm olmakla birlikte bazı eşyalar geri ödeme sisteminden yararlanamamaktadır. Geri ödeme sisteminden yararlanamayacak eşyalar şunlardır: Topluluğa üye ülkeler menşeli tarım ürünleri ithalatı hariç olmak üzere;

1. İthal miktar kısıtlamalarına tabi olan,
2. Tercihli tarife ya da özel bir şartlı muafiyet düzenlemesinden kotalar dahilinde yararlanabilen,
3. Tarım politikası veya işlenmiş tarım ürünleriyle ilgili özel düzenlemeler çerçevesinde ithalat vergilerine tabi olan,
4. İthal eşyasının serbest dolaşıma giriş beyanının kabulü sırasında, işlem görmüş ürünlerden parasal ihracat iadesine tabi olan mallar.¹⁶

İthalat Rejimi çerçevesinde her türlü vergisi ödenerek serbest dolaşıma giren malların kullanılması ile üretilen mamullerin Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında üçüncü ülkelere ihracı halinde ithalat esnasında tahsil edilen vergiler geri ödenmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır; eğer bir firma geri ödeme sisteminden yararlanıp ihracat yapmak istiyorsa, ithalat esnasında gümrük beyannamesi üzerine malların geri ödeme sistemi çerçevesinde ithal edildiğini şerh düşürmelidir. Aksi halde firmalar bu teşvik uygulamasından yararlanamazlar. Geri Ödeme Sistemi çerçevesinde düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgesi İhracat taahhüdünün kapatılmasını müteakip 3 ay içerisinde, ithalat sırasında ödenen vergilerin iadesi için ilgili gümrük idaresine müracaat edilmesi gerekmektedir. Bu verginin ilgilinin müracaatı üzerine geri verme kararının alındığı tarihten itibaren 3 ay içerisinde gümrük idarelerince geri verilmemesi halinde, bu sürenin bitiminden itibaren 6183 sayılı Kanunun tecil faizine ilişkin hükümleri uygulanır.¹⁷

B. Teminat ve İndirimli Teminat Uygulaması

Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında ithal edilen mallar için Gümrük Vergisi, KDV ve varsa anti-damping gibi başka türlü vergiler tahsil edilmemekte, ancak ihracat taahhüdünün yerine gelmemesi ihtimaline karşı bu vergiler teminata bağlanmaktadır. Dahilde işleme rejiminde teminat uygulaması sadece “askıya alma” sisteminde uygulanmakta olup esasen “geri ödeme” sisteminde teminat alınmamaktadır. 2002/6 Sayılı Tebliğ’in 8. maddesine göre, Dahilde İşleme Rejimi kapsamındaki teminat işlemleri 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Kanunu çerçevesinde yapılmakta olup para, banka teminat mektubu, hazine tahvil

¹⁶ Bakınız: 4458 sayılı Gümrük Kanunu md 117, 13819 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı md. 8, 2002/6 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği md. 12

¹⁷ 2002/6 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği md. 13 ve 23/12/1999 tarih ve 99/13819 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı md.16

ve bonoları teminat olarak kabul edilebilmektedir. Genel olarak firmalar, bankalardan alınan teminat mektuplarını tercih etmektedirler.

Belge kapsamında ithal edilen eşyanın işlem gördükten sonra partiler halinde ihraç edilmesi halinde ilgili firmanın belge geçerlilik süresi içerisinde talebi üzerine, ithalat sırasında alınan teminatlar gerçekleşen ihracata tekabül eden oranda iade edilir. Ancak iade tutarı teminatın %90'ını geçemez. Teminatların tamamı ihracat taahhüdü kapatıldıktan sonra ilgili gümrük idarelerinden geri alınır. Ancak DİR çerçevesinde yapılan ithalatların Gümrük Vergisi, KDV ve başka türlü vergisel yükümlülükler karşılığı olarak verilen teminatların da firmalara bir maliyeti söz konusudur. Örneğin firmalar teminat mektupları için bankalara çeşitli oranlarda komisyon ödemek, teminat işlemleri için bünyelerinde fazla eleman çalıştırmak zorundadırlar. Teminat sisteminin bu maliyetleri dolayısıyla 99/13819 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı'nın 6. maddesi¹⁸ ile 2002/6 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 9. maddesinde indirimli teminat uygulaması başlatılmıştır. İndirimli teminat çerçevesinde;

1. Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ile Sektörel Dış Ticaret Şirketlerinin müracaat tarihinden önceki takvim yılı içerisinde gerçekleştirdikleri ihracat kadar,
2. İmalatçı-ihracatçı firmaların, müracaat tarihinden önce dört yıl içerisinde düzenlenmiş ve ihracat taahhüdü kapatılmış belgeler kapsamında toplam 2 milyon ABD Dolarından az olmamak üzere gerçekleştirdikleri ihracat kadar,
3. Son üç takvim yılı itibarıyla ihracatı her bir yıl için 5 milyon ABD Doları'nı geçen veya son beş takvim yılı itibarıyla ihracatı her bir yıl için 1 milyon ABD Doları'nı geçen ihracatçı firmaların, müracaat tarihinden önce dört yıl içerisinde düzenlenmiş ve ihracat taahhüdü kapatılmış belgeler kapsamında toplam 2 milyon ABD Doları'ndan az olmamak üzere gerçekleştirdikleri ihracat kadar

DİİB kapsamında yapacakları ithalata, bu ithalattan doğacak verginin %10'unun, ithal eşyası gibi değerlendirilen ve Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'nden temin edilen şekerlere ise %10 teminat yatırılması kaydıyla müsaade edilir. Ancak ihracat sayılan satış ve teslimler ile ilgili düzenlenen DİİB kapsamında yapılan ithalat ile satış ve teslimler indirimli teminat uygulamasından yararlandırılmaz.

C. Dahilde İşleme Rejiminden Yararlanmak İçin Gerekli Şartlar

Bütün ekonomik etkili rejimlerde olduğu gibi, dahilde işleme rejiminden yararlanmak için de izin alınması gerekir. Gümrük Kanunu'nun 80. maddesinde, dahilde ve hariçte işleme

¹⁸ 3 Kasım 2000 tarih ve 24219 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1364 sayılı karar ile değiştirilmiştir.

rejimleri ile ilgili usul ve esasların Bakanlar Kurulunca belirleneceği ve devamında bu rejimlerden yararlanmak için genel şartlar belirtilmiştir. Bu şartlar; işlemlerin usulüne uygun olarak yürütülmesi için gerekli taahhütnamelerin ve teminatların verilmesi, gümrük idarelerinin rejimi denetim altında tutabilmesi veya izleyebilmesi için yapması gereken idari düzenlemelerin rejimden hedeflenen ekonomik amaçlarla orantılı olmasıdır. 99/13819 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı'nın 9'uncu, 2002/6 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 14'ncü maddeleri gereğince Dahilde İşleme Belgesi almak isteyen firmaların müracaatları;

1. Firmanın Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olması,
2. İthal eşyasının işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanıldığına tespitinin mümkün olması (işletme malzemeleri hariç),
3. Türkiye Gümrük Bölgesindeki üreticilerin ekonomik çıkarlarına ciddi bir zarar vermemesi (serbest bölgeler hariç)
4. İşleme faaliyetinin, katma değer yaratan ve kapasite kullanımını arttıran bir faaliyet olması yanında, mamulün rekabet edebilirliği ile ihraç potansiyelini arttıran koşullar yaratıyor olması,
5. Firmaların, Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında gerçekleştirdiği performans kriterleri çerçevesinde değerlendirilir ve uygun bulunanlara Dahilde İşleme İzin Belgesi verilir.

Dahilde İşleme İzin Belgesi almak için gerekli bilgi ve belgeler 2002/6 Sayılı Tebliğ'in 1. ekinde belirtilmiştir. Bunlar:

1. Dilekçe (İmza sirkülerinde yer alan yetkililerin adı ve soyadı belirtilerek imzalanmış)
2. Dahilde İşleme Proje Formu
3. İhraç Ürünleri ile İlgili Hammadde Sarfiyat Tablosu
4. İhraç edilen mamulün üretimi ile ilgili Kapasite Raporu (Ticaret ve/veya sanayi odalarınca tasdikli)
5. Yan sanayici kullanılması halinde (İmalatçı-İhracatçı, İhracatçı, Dış Ticaret Sermaye Şirketi ve Sektörel Dış Ticaret Şirketi için);
 - a) Yan sanayici firmaya ait Kapasite Raporu (Ticaret ve sanayi odalarınca tasdikli)
 - b) Yan sanayici firmaya ait İmza Sirküleri (Noter Tasdikli)
 - c) Yan sanayici ile yapılan protokol (Taraflarca imzalanmış)
6. Ticaret Sicil Gazetesi aslı, noter veya ticaret ve/veya sanayi odaları ile ticaret sicili memurluklarınca tasdikli örneği (Kuruluşa, varsa unvan değişiklikleri ile mevcut duruma ilişkin Ticaret Sicil Gazetelerinin her biri)
7. İmza Sirküleri (Noter tasdikli)

8. İhracatçı Birliği üyesi olduğuna dair belge (İlk kez belge müracaatında bulunan imalatçı-ihracatçı veya ihracatçı firmalar için)
9. Son üç ayda kapatılan belgelere ilişkin kapatma yazıları fotokopileri, kapatma müracaatı yapılan belgelere ilişkin müracaat yazıları fotokopileri ile taahhüt hesabı kapatılmamış Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında gerçekleşen ihracat ve ithalat listeleri.

D. Belge Düzenlenmesi

2002/6 sayılı Tebliğ'in 15'inci maddesine göre, Dış Ticaret Müsteşarlığı (İhracat Genel Müdürlüğü) dahilde işleme rejimi müracaatlarını yukarıda belirtilen kriterlere göre değerlendirerek;

1. İthal ve ihraç eşyasının (ikincil işlem görmüş ürünler ve işletme malzemeleri dahil) 8-12 (sekiz-oniki)'li bazda gümrük tarife istatistik pozisyonunu, adını, verimlilik oranına göre belirlenen miktarını, değerini,
2. Belge süresini,
3. Döviz kullanım oranını (bedelsiz ithalat veya ikincil işlem görmüş tarım ürünü taahhüdü içeren belgeler hariç), belirler ve proje bazında 'Dahilde İşleme İzin Belgesi'ni verir veya talebi reddeder.

Düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgelerinin bir nüshası, başvuruyu yapan firmaya verilir, bir nüshası Gümrük Müsteşarlığı'na, bir nüshası ise, ilgili firmanın bağlı bulunduğu kapatma işlemini yapacak olan İhracatçı Birliği'ne gönderilir. Firmalar, Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında her ithalat yapılarında, belgelerinin aslını ithalatın yapıldığı Gümrük İdarelerine ibraz ederek gerekli vergisel muafiyetlerden yararlanırlar. Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında döviz kullanım oranı azami %80'dir.(FOB İhracat tutarının CIF İthalat tutarını karşılama oranı) Belge kapsamında ithaline müsaade edilecek işletme malzemesi değerinin ihracat taahhüdüne oranı, bu oranın içerisinde kalmak kaydıyla %2'yi geçemez. İkincil işlem görmüş tarım ürünü taahhüdü içeren Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ise döviz kullanım oranı aranmaz.

2002/6 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 15. maddesine göre, süs hayvanları, canlı balık (larva hariç), küçük ve büyükbaş hayvanlar ile çevre kirliliğine neden olan ürünler Dahilde İşleme Rejimi kapsamında değerlendirilmez. Ayrıca, Dış Ticaret Sermaye Şirketleri, Sektörel Dış Ticaret Şirketleri ve sermayesinin en az %51'i imalatçı firmanın hissedarlarına ait olan ihracatçı firmalar hariç olmak üzere işlenmiş gıda ürünleri ihracı için imalatçı olmayan

ihracatçı firmalar adına belge düzenlenmez. İşlenmiş gıda ürünü taahhüdü içeren Dahilde İşleme İzin Belgesi sahibi imalatçı firmalar, ihraç konusu eşyanın üretiminin bir kısmını veya bir aşamasını, yan sanayici olarak başka bir firmaya yaptırabilirler.

E. Verimlilik Oranı ve Önemi

2002/6 sayılı Tebliğin 15. maddesine göre dahilde işleme rejiminden faydalanmak için yapılan müracaatlardan olumlu görülenlerine belge düzenlendiğinde, belgede yazılı bulunması gereken bir kavram da 'verimlilik oranı'na göre belirlenen ithalat ve ihracat eşyası miktarlarıdır. Esasen verimlilik oranı, bir eşyanın işlenmesinden ne kadar ürün elde edileceğini gösteren bir kavramdır ve yüzde olarak ifade edilmektedir.(2002/6 sayılı Tebliğ md.3) Örneğin 100 kg. buğdayın işlenmesinden 80 kg. un elde ediliyorsa verimlilik oranı % 80'dir. Burada verimlilik oranı aslında ithalat ve ihracat eşyalarının miktarlarını belirlemek için kullanılmaktadır. Verimlilik oranı yardımı ile rejim kapsamında yurda sokulan eşyadan ne kadar ürün elde edileceğini kolaylıkla tespit etmek her zaman mümkündür. Verimlilik oranının izin hak sahibi tarafından izin başvurusunda belirtilmesi izin merci tarafından bu oranın onaylanması esastır. Bununla birlikte izin belgesinde rejimden yararlanacak eşya miktarı ile ihraç edilecek ürün miktarı belirlenmiş ise bu miktarların zımnen verimlilik oranını gösterdiği söylenebilir. 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 112. maddesi ile 4458 sayılı Gümrük Yönetmeliği'nin 354. maddesine göre izin hak sahibi beyan ettiği verimlilik oranını ve bu orana nasıl ulaştığını dahilde işleme kayıtlarında göstermekle yükümlüdür. Yani gerçekçi bir verimlilik oranı beyanı yapıp bu orana nasıl ulaşıldığı da tevsik edilecektir, ve ayrıca buna ilişkin belgeler saklanacaktır.

Verimlilik oranı tespiti yapılırken, işleme faaliyetinin gerçekleştiği veya gerçekleşeceği koşullar göz önünde bulundurularak ve mümkün olduğu ölçüde üretim verilerine dayanılarak yapılmalıdır. Örneğin sanayi odalarında onaylanmış kapasite raporları, işleme faaliyetinde kullanılacak makinelere ilişkin raporlar, bu oranlara ilişkin tevsik edici bir belge olabilir. Verimlilik oranı, işleme faaliyetlerinde kullanılan teknoloji dolayısıyla aynı eşya için farklı olabilir. Verimlilik oranının her ne kadar işleme faaliyetinin gerçekleşeceği şartlar dikkate alındığında farklılık göstermesi mümkünse de bazı işleme faaliyetleri için bu oran standarttır. Dünyaca kabul görmüş standart verimlilik oranlarının dikkate alınması gerekir. Avrupa Topluluğu mevzuatında standart verimlilik oranları bir liste halinde belirlenmiştir.

Verimlilik oranı dahilde işleme rejiminin uygulanmasında, rejim kapsamındaki eşyanın işlenmesinden elde edilecek ürün konusunda en pratik kontrol imkanı verecek verilerden birisidir. Bu oran yardımıyla ihraç edilen ürünün, eşyanın işlenmesinden elde edilen ürünün

tamamına tekabül edip etmediği kontrol edilebilir. Yine işleme faaliyetinin herhangi bir aşamasında yapılacak kontrollerde, kullanılan eşya miktarı ve elde edilen ürün miktarı dikkate alınarak, verimlilik oranı kontrolü yapılabilir. Bu oranın dahilde işleme kayıtlarında gösterilmesi, işleme faaliyetleri içinde uygulanan oranın açıklıkla belirtilmesi de mevzuatımızın getirdiği bir zorunluktur.¹⁹

F. Dahilde İşleme Rejimi İzin Belgesinin Süresi ve Ek Süre Verilmesi

Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin süresi Dış Ticaret Müsteşarlığınca proje konusu malın özelliğine göre belirlenir ve bu süre 12 ayı geçemez. Ancak, Müsteşarlık proje konusu malın özelliğine göre bu süreden fazla veya daha az süre belirleyebilir. (örneğin ham bez ve kumaş ithalatı öngören projeler için süre 6 aydır) Dahilde işleme izin belgelerine belge kapsamında ilk ithalatın yapıldığı tarihe kadar, azami 3 ay olmak üzere ek süre verilebilir.(99/13819 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı md.10) Ayrıca, belge kapsamında gerçekleştirilen ihracat değerinin belge ihracat taahhüdü değerine oranının en az %25 olması halinde, Dahilde İşleme İzin Belgelerine haklı sebebe istinaden (deprem, sel, grev, lokavt v.b.) toplam 6 ayı geçmemek kaydıyla belge orijinal süresinin 1/2'si kadar ek süre verilebilir.

G. Belge Kapsamında İthalat ve İhracatın Yapılması

Belge kapsamında ithal edilen eşyaların, belge süresi içinde işlenerek ihraç mamulleri bünyesinde kullanılması ve bunların Türkiye Gümrük Bölgesi'nden bir üçüncü ülkeye, serbest bölgeye veya Avrupa Topluluğu'na üye ülkelere ihraç edilmesi gerekmektedir. İhraç bedellerinin yurda getirilmesine ilişkin esaslar Kambiyo Mevzuatı hükümlerine tabidir. İhraç bedelleri, döviz veya mal olarak getirilebilir. Ancak, ihraç bedelinin mal olarak getirilmesi halinde, bu mallar Dış Ticaret Mevzuatı hükümlerine tabidir. Dahilde İşleme İzin Belgesi alan ihracatçılar veya imalatçı ihracatçılar, ihracını taahhüt ettikleri malların ihracatını bizzat yapabilecekleri gibi, Müsteşarlıktan (İhracat Genel Müdürlüğü) izin almadan başka bir ihracatçı aracılığı ile de yapabilirler.(2002/6 sayılı Tebliğ md.22) Aracı ihracatçı ile yapılan ihracatta gümrük idarelerince, aracı ihracatçı, belge sahibi ve yan sanayici firmaların unvanları ile Dahilde İşleme İzin Belgesi sayısı gümrük beyannamelerine kaydedilmelidir. Aracı ihracatçı ile yapılan ihracatın Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında değerlendirilmesi için, belge sahibi firmadan tedarik edildiği ve belge ihracat taahhüdünde yer aldığı şekliyle ihracının gerçekleştirilmesi gerekir.

Belge kapsamında taahhüt edilen ihracatın aracı ihracatçı ile yapılabileceği gibi belge

¹⁹ Nural-Akçin, a.g.e., s.396-397

kapsamında ithalat, bir temsilci aracılığıyla da yapılabilir. Bunun için temsilcinin Borçlar Kanunu'nun doğrudan ya da dolaylı temsil hükümlerine göre tayin edilmiş olması ve belge sahibinin unvanı ile Dahilde İşleme İzin Belgesi sayısının gümrük beyannamelerine kaydedilmesi gerekir. 2003/3 sayılı İhracat Tebliği'ne göre, 43 ve 61 sayılı KDV Tebliğleri kapsamında özel fatura ile yapılan satışlar; bu faturanın ilgili gümrük idaresine onaylatılmış olması şartı ve mal bedeli olan dövizlerin banka veya özel finans kurumlarına satılarak döviz alım belgesi düzenlenmesi kaydıyla, ihracat olarak kabul edilmektedir. Deri ve deri mamulleri dışındaki tekstil ve konfeksiyon ürünleri satışına ilişkin özel faturalar hariç olmak üzere diğer tüm özel faturalar dahilde işleme izni ve dahilde işleme izin belgesi ihracat taahhüdüne sayılabilirler.

1. Dahilde işleme izin belgesi kapsamında firma sorumlulukları

Dahilde İşleme İzin Belgesine sahip firmaların 2 tür sorumlulukları vardır. Bunlardan ilki; belge kapsamında ithal edilen hammaddelerin, ihraç edilecek ürünlerin imalatında (kapasite raporunda yazılı kullanım oranlarına göre) kullanılması zorunluluğu, ikincisi ise; ihracatın gerçekleştirilmesi zorunluluğudur. Dahilde işleme izin belgesi kapsamında ithal edilen eşyanın süresi içerisinde Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya serbest bölgelere, belgede belirtilen miktar, değer, ve oranlarda fiilen ihracı zorunludur. Bu kapsamda ihracı gerçekleştirilemeyen eşyaya ilişkin daha önce alınmayan vergi, ithal tarihi itibarıyla 6183 sayılı Kanun'a göre tahsil edilir. Ayrıca, firmadan bu verginin 2 katı para cezası alınır.(2002/6 sayılı Tebliğ mad. 36)

2. Dahilde işleme izin belgeleri kapsamında AB ülkelerinden girdi temini

AB ülkelerinde serbest dolaşımda bulunan sanayi ürünleri, AB ile Türkiye arasında tesis edilen Gümrük Birliğinin bir koşulu olarak, Türkiye'de de serbest dolaşım hakkına sahiptir. Yani bu kapsamdaki ürünler, KDV dışında başka bir vergi ödenmeden Türkiye'ye ithal edilebilmektedir. Bu bakımdan Dahilde İşleme İzin Belgelerinin AB ülkelerinden sanayi ürünleri ithalatında sağlayacağı avantaj KDV'nin askıya alınması ile sınırlıdır. AB ülkelerinden tarım veya işlenmiş tarım ürünü veya denizcilik ve su ürünleri ithalatı söz konusu olduğunda, bu ürünlerin Türkiye'ye ithalatında mevcut olan her türlü vergi ve fonun askıya alınması ve ihracat taahhüdünün yerine getirilmesi durumunda muafiyet sağlanması mümkündür.

3. Dahilde işleme izin belgeleri kapsamında üçüncü ülkelerden yapılan ithalat

Avrupa Birliği'ni teşkil eden 15 ülkenin dışında kalan ülkeler, Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında yapılacak ithalat ve ihracat işlemleri açısından 3. ülke olarak tanımlanmaktadır. Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamındaki ithalatı, dünyanın bütün

ülkelerinden yapmak mümkün olmakla birlikte, belgelerin sağladığı avantajlar ithalat ve ihracatın yapıldığı ülkeler, ithalat konusu malların sanayi ürünü, tarım ürünü ve işlenmiş tarım ürünü olup olmadığına göre farklılık göstermektedir. Üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta AB ülkelerinden yapılan ithalatta askıya alınan KDV'nin yanı sıra Gümrük Vergisi, Fon ve diğer benzeri vergiler de muaf tutulmaktadır.

4. İthalatı koruma ve gözetim önlemlerine tabi eşya

99/13819 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı'nın 14'ncü ile 2002/6 Sayılı Tebliğ'in 26'ncı maddelerine göre belge kapsamında ithali gözetim ve koruma önlemlerine tabi eşyanın serbest dolaşıma girebilmesi için firmaların (yan sanayici ve aracı ihracatçılar dahil) bu maddeler ile ilgili olarak ithal lisanslarının ve/veya gözetim belgesinin bulunması gerekir. Aksi takdirde, bu maddelerden üretilen mamullerin üçüncü ülkelere veya serbest bölgelere ihracı ya da gümrük idareleri gözetiminde imhası gerekir. Örneğin Tayvan menşeli kotaya tabi bir malzeme (koltuk kumaşı) kullanılarak imal edilen ihracı taahhüt edilen ürünün, A.TR belgesi eşliğinde Avrupa Birliği'ne üye bir ülkeye ihracında ithal lisansı gerekmektedir.

5. AB ülkelerine yapılan ihracatta telafi edici vergi uygulaması

99/13819 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı'nın 15'nci ile 2002/6 Sayılı Tebliğ'in 27'nci maddeleri, dahilde işleme izin belgesi kapsamında üçüncü ülkeden ithal edilen malların Türkiye'de işlenip AB'ye üye ülkelere veya Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığımız ülkelere serbest dolaşım sertifikaları eşliğinde ihraç edilmek istenmesi halinde "telafi edici vergi" ödenmesi hükmünü içermektedir. Buna göre, belge kapsamında üçüncü ülkelere ithal edilen hammadde, yarı mamul ve mamulün ihracı taahhüt edilen ürünün bünyesinde kullanılarak üretilen ürünün Avrupa Birliği'ne A.TR Dolaşım Belgesi eşliğinde, Serbest Ticaret Anlaşması imzaladığımız ülkelere EUR-1 Dolaşım Sertifikası eşliğinde sevk edilmesi halinde, ihraç edilen ürünün bünyesinde kullanılan girdilere tekabül eden gümrük vergisi ihraç tarihinde vergi oranı ve döviz satış kuru esas alınıp hesaplanarak, gümrük saymanlıklarına telafi edici vergi olarak yatırılır. Bu vergiye ait makbuzlar kapatma esnasında ilgili ihracatçı birliklerine ibraz edilir.

Gümrük Birliği, sanayi ürünleri ticareti ve sanayi ürünlerinin ortak gümrük alanında dolaşımı ile ilgili olarak, özetle, üçüncü ülkelere sanayi ürünleri ithalatının OGT (Ortak Gümrük Tarifesi) düzeyinde vergiye tabi olduğu, gümrük vergisi ve varsa diğer vergiler ödenmeden üçüncü ülke menşeli malların Türkiye ve AB ortak gümrük alanında serbest dolaşamayacağı hükmünü içermektedir. Bu nedenle, Dahilde İşleme Rejimi çerçevesinde üçüncü ülkelere ithal edilen sanayi ürünleri, Türkiye'de işlendikten sonra, işlem görmüş

ürünler olarak üçüncü ülkelere ihraç edilmelidir. Ancak bu şekilde Dahilde İşleme Rejimi ile Gümrük Birliği prensipleri bağdaştırılabilmektedir. Şayet, üçüncü ülkelerden ithal edilen girdilerle üretilen işlem görmüş ürünler, üçüncü ülkeler yerine AB ülkelerine ihraç edilmek istenirse, girdiler için ödenmesi gereken ancak Dahilde İşleme İzin Belgeleri ile askıya alınan vergilerin, ihracat esnasında ödenmesi gerekmektedir. Bu şekilde sonradan ödenen vergilere, kamuoyunda telafi edici vergi denilmektedir.

Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında, işlenmiş tarım ürünlerinin A.TR Dolaşım Belgesi eşliğinde Topluluğa üye ülkelere ihracında bu ürünlerin üretiminde kullanılan üçüncü ülke menşeli sanayi ürününe ilişkin vergi, kullanılan girdi işlenmiş tarım ürünü ise bu üründeki sanayi payına ilişkin vergi ödenir. Ancak, işlenmiş tarım ürünlerinin A.TR Dolaşım Belgesi eşliğinde Topluluğa üye ülkelere ihracında, bu ürünlerin üretiminde kullanılan girdi tarım ürünü ise bu ürüne ilişkin verginin tahsili aranmaz. Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında tarım ürünlerinin menşe ispat belgeleri eşliğinde Topluluğa üye ülkelere ihraç edilmesi durumunda; bu ürünlerin üretiminde kullanılan üçüncü ülke menşeli eşyaya ilişkin verginin tahsili kaydıyla ihracata müsaade edilmektedir.

Telafi Edici Verginin Hesaplanması:

Üçüncü ülkelerden Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında, sanayi ürünü niteliğinde hammadde, ara malı ve yardımcı madde ithal eden firmalar, bunları kullanarak ürettikleri işlenmiş ürünleri AB ülkelerine ihraç ederlerse, her ihracat partisi içerisinde kullanılan üçüncü ülke menşeli hammaddelere karşılık gelen Gümrük Vergisini (telafi edici vergi) hesaplayarak ihracat esnasında ödemeleri gerekmektedir. Ödenecek verginin doğru olarak hesaplanmasında aşağıdaki yöntemin takip edilmesi gerekmektedir;

- i. AB ülkelerine ihraç edilecek mal partisi içerisindeki üçüncü ülke menşeli sanayi girdisi miktar olarak saptanmalıdır.
- ii. Bulunan bu miktarın CIF kıymeti ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihindeki Merkez Bankası döviz satış kurundan TL'ye çevrilmelidir.
- iii. Bulunan meblağa ihracata ilişkin gümrük beyannamesinin tescil tarihinde yürürlükte olan gümrük vergisi oranı uygulanarak ödenecek vergi tutarı hesaplanır.
- iv. Hesaplanan bu meblağ ihracatın yapıldığı Gümrük İdaresi Saymanlığına ödenerek ödeme makbuzu saklanmalıdır.

H. Belge Kapsamında İhraç Edilen Mamullerin Geri Gönderilmesi

2002/6 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 32. maddesine göre; Dahilde İşleme

İzin Belgesi kapsamında ihraç edilen mamullerin herhangi bir sebeple alıcısı tarafından belge süresi içerisinde geri gönderilmesi halinde; ilgili gümrük idarelerince, İhracat Rejimi ve Gümrük Mevzuatı çerçevesinde, bu maddelerin ithal ve ihracına müsaade edilir ve bu durum, ihracat taahhüdünün kapatılması sırasında değerlendirilmek üzere ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine bildirilir. Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ihraç edilen ancak, belge süresi sona erdikten veya ihracat taahhüdü kapatıldıktan sonra alıcısı tarafından evsafına uygun hale getirilmek veya üzerinde değişiklik yapılmak üzere iade edilen mamulün; Dış Ticaret Müsteşarlığınca düzenlenecek yeni bir belge kapsamına alınmasını müteakip, aynıyapı tespiti ve ihracat nedeniyle yararlanılan hak ve menfaat varsa bunların iade edildiğinin tevsiki kaydıyla, ilgili gümrük idarelerince ithalatına müsaade edilir. İhracat taahhüdü kapatılmış Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ihraç edilen mamulün alıcısı tarafından yeniden ihracat yapılmamak üzere iade edilmesi halinde ise, taahhüt kapatma işlemi yeniden değerlendirilir. Yapılan değerlendirme sonucunda, varsa bu mamulün üretiminde kullanılan eşyanın ithalatında alınmayan verginin geri alındığının ve ihracat nedeniyle yararlanılan hak ve menfaatlerin iade edildiğinin tevsiki kaydıyla ilgili gümrük idarelerince ithalatına müsaade edilir.

İ. İhracat Taahhüdünün Kapatılması

Dahilde İşleme İzin Belgesi sahibi firmaların, belge süresi sonundan itibaren 3 ay içerisinde gereken bilgi ve belgelerle birlikte, belge ihracat taahhüdünü kapatmak için ilgili İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'ne müracaat etmeleri gerekmektedir. Dahilde İşleme İzin Belgeleri, belgede belirtilen şartlar esas alınarak ve eşdeğer ve/veya ithal eşyasının işlem görmüş ürünün üretiminde kullanıldığının tespiti kaydıyla, DTM veya DTM'nin belirleyeceği İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri tarafından kapatılır. Kapatma bildirim yazısına istinaden, teminatlar veya geri ödeme sistemine ilişkin ithalatta ödenen vergiler ilgili firmaya geri verilir.

Dahilde işleme izin belgesi taahhüt kapatımı için başvuru yapıldığında bu başvuru geri alınmamaktadır. Yukarıda belirtilen süre içerisinde kapatma müracaatında bulunmayan firmalara, on iş günü içerisinde, İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerince bir ay içinde ihracat taahhüdünü kapatma müracaatında bulunmaları bildirilir. Bu süre (üç ay+on iş günü+bir ay) dışında yapılan kapatma müracaatları değerlendirmeye alınmaz ve belirtilen süre içerisinde kapatma müracaatında bulunmayan firmalar adına düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgeleri İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerince müeyyide uygulanarak re'sen kapatılır. Re'sen kapatma işlemi ilgili mercilere ve ilgili vergi dairesine bildirilir.(99/13819 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı md. 18 ve 2002/6 Sayılı Tebliğ md. 30) İhracat taahhüdünün kapatılması ile ilgili

olarak firmalar tarafından İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği'ne verilmesi gereken belgeler 2002/6 Sayılı Tebliğ'in 5 No.lu ekinde belirtilmiştir. Bunlar:

1. Dahilde İşleme İzin Belgesi aslı,
2. Gümrük Beyannameleri asılları (Kapatma işlemini müteakip taahhüde sayıldığına dair meşruhat düşülerek iade edilmek üzere) ve fotokopiler,
3. Döviz Alım Belgesi aslı (İhracatın özel fatura ile yapılması halinde),
4. İhraç Ürünleri İle İlgili Hammadde Sarfiyat Tablosu,
5. İhracat Listesi,
6. İthalat Listesi,
7. İhraç edilen mamulün üretimi ile ilgili Kapasite Raporu (Ticaret ve/veya sanayi odalarınca tasdikli),
8. Ekspertiz Raporu (İlgili en az iki mühendis tarafından imzalanmış ve ilgili birimin yetkilileri tarafından tasdik edilmiş),
9. Telafi Edici Vergi Makbuzu (Gerekli olması halinde),
10. A.TR Dolaşım Vergisi Belgesi (Gerekli olması halinde),
11. Menşe İspat Belgeleri (Gerekli olması halinde),
12. Tedarikçi Beyan (Gerekli olması halinde),
13. Ön Statü Belgesi (İhracatın serbest bölgeye yapılması halinde).

Yukarıda belirtilen hususların dışında Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından gerekli görüldüğü takdirde başka bilgi ve belgeler de istenebilmektedir. İhracatçı Birlikleri tarafından, belgeler üzerinde aşağıdaki hususların incelenmesi yapılarak belge taahhütleri kapatılır:

1. İthalat ve ihracat işlemlerinin yapılışında sürelere uyulup uyulmadığı,
2. İthalat ve ihracatta Dahilde İşleme İzin Belgesinde belirtilen niteliklere ve niceliklere uyulup uyulmadığı,
3. İthal edilen malların tamamının üretilmiş mal bünyesinde ihraç edilip edilmediği,
4. Telafi edici vergi ödenmesini gerektirir bir durumun olup olmadığı,
5. İthal lisanslarından düşüm yapılmış olmasını gerektirir durumların olup olmadığı,
6. Dahilde İşleme İzin Belgesi üzerinde belirtilen özel koşullara uyulup uyulmadığı.

İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerince yapılan inceleme sonucunda; Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında ithal edildiği saptanan ürünlerin tamamının ihraç edilen ürün bünyesinde kullanıldığının tespit edilmesi durumunda, belge kapatılarak belge ile ilgili mercilere "Kapatma Yazısı" yazılır. Eğer ithal edilmiş ürünlerin tamamının ihraç edilmediği

ortaya çıkar ise, firmanın yararlanmış olduğu vergisel avantajlar gecikme zammı ve cezaları ile birlikte (6183 sayılı Yasa'ya göre) tahsil edilir. Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında üçüncü ülkelerden ithal edilen sanayi girdileri kullanılmak suretiyle üretilen malların AB ülkelerine ihraç edildiğinin tespiti durumunda, telafi edici verginin ödenip ödenmediği kontrol edilmekte, ödenmemiş bir vergi söz konusu ise cezalı bir şekilde ödenmesi sağlanmaktadır. Benzer şekilde, belirli üçüncü ülkelerden ithalatı kotalara tabi olan girdiler kullanılmak suretiyle üretilen ürünlerin AB ülkelerine ihraç edilmesinde, kotalarla ilgili yükümlülüklerle uyulmadığının saptanması durumunda gerekli yaptırımın uygulanması sağlanmaktadır.

J. Dahilde İşleme Rejiminde İhracatçı Birliklerinin Fonksiyonu

Dahilde İşleme İzin Belgeleri ile ilgili, süre uzatımı, adres, unvan, vergi dairesi ve vergi numarası değişikliği, taahhüt kapatma işlemleri ve bunun gibi işlemler firmaların bağlı bulunduğu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri tarafından yapılmaktadır. Ayrıca; Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Genel Müdürlüğü'nün 12 Kasım 2003 tarihli talimatına göre Dahilde İşleme İzin Belgesi alımı için ön izin uygulamasına geçilmiştir. Buna göre; dahilde işleme izin belgesi alımı için gerekli bilgi ve belgelerle önce İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri'ne başvuru yapılacak, talepleri uygun görülenler Dış Ticaret Müsteşarlığı'na gönderilecektir. İhracatçı birlikleri, ön izin için başvuruda, firmanın SSK prim borcunun olup olmadığına, SSK'lı işçi çalıştırıp çalıştırmadığına, firmanın hakikaten bu sektörde olup olmadığına ve firmanın ithal ettiği ürünü kendi üretiminde kullanıp kullanmayacağına ilişkin unsurları göz önünde bulunduracaktır. Bu yeni uygulamayla şunu belirtmek gerekir; eskiden olduğu gibi Dahilde İşleme İzin Belgeleri Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca düzenlenecek ve gerekli yerlere gönderilecektir. Son olarak, Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Genel Müdürlüğü'nün 18.11.2003 tarihli talimatına göre, belge taahhüdünün revizesi için müracaatlar da 2004 yılının başından itibaren İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği aracılığıyla Müsteşarlığa yapılmaktadır.

K. Dahilde İşleme Tedbirlerine Uyulmaması Halinde Uygulanacak Müeyyide

Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ithal edilen malzemenin belge süresi içinde ihraç edilmemiş olması halinde eşyaya ilişkin daha önce alınmayan vergiler, gecikme zammı ve 2 kat cezası ile birlikte tahsil edilir.(2002/6 Sayılı Tebliğ md.36) 2002/6 Sayılı Tebliğ'in 35'inci maddesine göre dahilde işleme tedbirlerini dahilde işleme rejimi ve belgede belirtilen esas ve şartlara uygun olarak yerine getirmeyenlerden;

1. Belge kapsamında ithal edilen ve Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere fiilen ihracı gerçekleştirilmeyen eşyanın ithali esnasında alınmayan vergi,

2. Belgede kayıtlı miktarın üzerinde ithalatın yapıldığının belge ihracat taahhüdünün kapatılması esnasında tespiti halinde, bu kısma tekabül eden ithalattan doğan vergi,
3. Belge kapsamında ithal edilen eşyanın tamamı ihraç edilen mamulün bünyesinde kullanılmış olsa dahi döviz kullanım oranının %80'i geçmesi halinde, bu oranı aşan kısma tekabül eden ithalatla ilgili alınmayan vergi,
4. Belge kapsamında ithal edilen işletme malzemesi CIF ithalat tutarının, gerçekleşen FOB ihraç tutarından %2 den fazla olması halinde bu oranı aşan kısma tekabül eden ithalatla ilgili alınmayan vergi,
5. Belge iptal edilmesi halinde belge kapsamında alınmayan vergi,

ithal tarihi itibarıyla 6183 sayılı kanun hükümlerine göre tahsil edilir. Ayrıca (1), (2) ve (3.) maddelerinde ticaret politikası önlemlerine dair mevzuat hükümleri uygulanır. Örneğin ithali kotaya tabi bir eşyaya müeyyide uygulandığında bu eşya için ithal lisansının da ibraz edilmesi gerekmektedir. Aksi halde eşyanın ya üçüncü bir ülkeye veya serbest bölgeye ihraç edilmesi ya da gümrük idareleri tarafından imhası gerekir.

Kapatma esnasında ibraz edilen gümrük beyannamesi ve eki belgelerin sahte olması veya üzerinde tahrifat yapılmış olması durumunda, bu beyanname kapsamı ihracata tekabül eden ithalata ilişkin vergi tahsil edilir. Ayrıca, kapatma dosyası, ilgililer hakkında kanuni işlem yapılması için DTM'ye gönderilir. İbraz edilen gümrük beyannamesinde kayıtlı bulunan aracı ihracatçı, beyanname konusu eşya nedeniyle daha önce alınmayan vergiden belge sahibi firma ile birlikte müştereken ve müteselsilen sorumludur. İnceleme veya soruşturma sonucunda, sahteciliğe iştiraki tespit edilen belge sahibi firma ve/veya sahte gümrük beyannamesinde kayıtlı aracı ihracatçı adına 1 yıl süreyle Dahilde İşleme İzin Belgesi düzenlenmez.

L. Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Yapılacak İşlemlerle İlgili Esneklik Hükümleri

Dahilde İşleme İzin Belgesi'ne sahip firmalara ihracat taahhütlerini gerçekleştirebilmeleri amacıyla Dahilde İşleme Rejimi Kararı ve Tebliği'nde madde hükümlerinin uygulanması bakımından sağlanan esneklik hükümleri kısaca şunlardır:

1. Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamındaki mallar, belgenin süresi içinde kalmak koşulu ile, muhtelif partiler halinde ithal edilebilir. Benzer şekilde, yapılan ithalatlara karşılık gelen ihracat taahhütleri de partiler halinde yerine getirilebilir. Peyderpey gerçekleştirilen ihracat taahhüdü karşılığı olan teminatlar da peyderpey geri alınabilir. Ancak bu şekilde geri alınacak teminat tutarı toplam teminatın % 90'ını aşamaz. Teminatın tamamı, ancak ihracat taahhüdü kapatıldıktan sonra geri alınabilmektedir.

2. Dahilde İşleme rejimi sayesinde ithal eşyası yerine; eşdeğer eşya kullanımına izin verilebilir.
3. Belge kapsamında ihracatta önceden ithal edilme şartı aranmaz. Önceden ihracat da yapılabilir. Belge eki ithal eşya listesinde kayıtlı eşyalar, yurt içinden de KDV ödenmeksizin tedarik edilebilir.
4. Belgede kayıtlı ithal eşyaları temsilci aracılığı ile ithal edilebilir. Bunun için temsilci ile belge sahibi firma arasında ticaret kanununa göre sözleşme yapılması gerekmektedir.
5. İhracı taahhüt edilen eşyalar Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan izin alınmaksızın aracı ihracatçı tarafından da ihraç edilebilir.
6. İhracatçı firmalar, ihracı taahhüt edilen eşyanın tamamına veya bir kısmını yan sanayiciye de ürettirebilirler. Bunun için belgeye yan sanayicinin de kayıt ettirilmesi gerekmektedir.
7. Bir firma, aynı anda birden fazla DİİB'ne sahip olabilir. Ancak, yeni projelerin incelenmesi sırasında, DTM önceki belgelerin akıbetini araştırabilir, uygun görmez ise eski DİİB'ler kapatılmadıkça yeni başvurular değerlendirmeye alınmayabilir.
8. Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında ithal edilen mallar, ilgili firma tarafından evsafına uygun bulunmazsa, Gümrük Mevzuatı ve Kambiyo Mevzuatının sağladığı esneklik hükümleri çerçevesinde mahrecine iade edilebilir.
9. Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında ihraç edilen ürünler alıcısı tarafından kabul edilmeyerek Türkiye'ye geri getirilmek istenirse, yine Gümrük ve Kambiyo Mevzuatlarının esneklik hükümleri uygulanır. Ancak böyle durumlarda, ilgili firmanın taahhüdü yerine gelmemiş addedilir.

M. Dahilde İşleme Rejiminin Firmalara Sağladığı Muafiyetler

Dahilde İşleme İzin Belgesine sahip firmaların yararlanacağı muafiyetler şunlardır:

1. AB ülkelerinden ithalde KDV ve diğer vergi, resim ve harçlardan muafiyet sağlanır. Üçüncü ülkelerden yapılan ithalat da Gümrük Vergisi, KDV ve diğer vergilerden muaftır.
2. Kabul kredili, mal mukabili (açık hesap) ve vadeli akreditifli ödeme şekillerine göre yapılan ithalatlarda Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF) muafiyeti sağlanır.
3. Vergi, resim ve harç istisnası muafiyeti; Dahilde işleme izin belgesi kapsamında yapılan ithalat ve/veya yurt içi alımlar ile ilgili işlemler ve bunların finansmanı amacıyla kullanılan krediler, ihracat karşılığı yapılacak her türlü ödemeler, ihracat, döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile transit ticaretle ilgili işlemler ve bu işlemler

sebebiyle düzenlenen kağıtlar, banka ve sigorta muameleleri vergisinden, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu ile ihdas edilen damga vergisinden, 492 sayılı Harçlar Kanunu gereğince alınan harçlar ve diğer kanunlarda yer alan vergi, resim, harçlar ile 80 sayılı Kanuna göre alınan hal rüsumundan müstesnadır.

4. Serbest Bölgeler üzerinden, ithalat yolu ile tedarik etmek suretiyle Türk menşeli girdiler de KDV'den muaftır.
5. İhracat taahhüdünü üçüncü ülkelere yapılan ihracatla yerine getirmek koşulu ile ithalatta kota ve gözetim önlemlerinden muafiyet uygulanır.
6. DİR ile yapılan ithalat, Dış Ticarete Standardizasyon ve Teknik Düzenlemeler (TSE) mevzuatından muaftır.
7. İhracat sayılan satış ve teslimler ile ilgili olarak gümrük vergisi muafiyetli ithalat olanağı sağlanır.
8. DİR geri ödeme sistemi sayesinde, önceden ödenmiş vergilerin geri alınması sağlanır.

III. DAHİLDE İŞLEME REJİMİ MEVZUATINA TABİ DİĞER UYGULAMALAR

A. Dahilde İşleme İzni

Dahilde İşleme Rejimi içerisinde "Dahilde İşleme İzni" uygulamasını da bir ihracat teşviki olarak kabul etmemiz gerekir. Dahilde işleme izniyle ilgili düzenlemeler, Gümrük Kanunu'nun 80 ve 110'uncu maddesi ile İhracat 2001/7 sayılı Dahilde İşleme İzni Tebliği²⁰ ile yapılmıştır. 2001/7 sayılı Tebliğ ise 23.12.1999 tarihli ve 99/13819 sayılı Kararname eki Karar'ın 2 ve 25'inci maddelerine istinaden düzenlenmiştir. Adı geçen Tebliğ, Dahilde İşleme İznine konu mamullerin bünyesinde kullanılan, ithali vergiye tabi türünlere yönelik olarak şartlı muafiyet ve geri ödeme sistemlerinin hangi durumlarda kullanılabilmesine ilişkin hükümler içermektedir. Dahilde İşleme İzni, ihraç ürünlerinin bünyesinde kullanılan yardımcı maddeler ile işlenmek, tamir edilmek, boyanmak, yenilenmek, monte edilmek, kurulmak, birleştirilmek, ambalajlanmak, temizlenmek, elenmek veya benzeri bir işlem görmek üzere getirilen eşyanın, şartlı muafiyet veya geri ödeme sistemi kapsamında ithaline imkan sağlayan ve gümrük idarelerince gümrük beyannameleri üzerinden verilen izindir.

1. Dahilde işleme izni verilecek haller

Dahilde İşleme İzni kapsamında, aşağıda belirtilen işlemlere konu eşyanın ithaline, Ticaret Politikası Önlemlerine tabi tutulmaksızın ve bu ithalattan doğan verginin, şartlı muafiyet

²⁰ 31.10.2001 tarih ve 24569 sayılı Resmi Gazete, en son 14 Ağustos 2003 tarih ve 25199 numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/10 sayılı Tebliğ ile değiştirilmiştir.

sistemine göre teminat olarak alınması veya geri ödeme sistemine göre de tahsil edilmesi kaydıyla, ilgili gümrük idarelerince müsaade edilir;

1. Elyaf, iplik, ham ve mamul mensucat (astar dahil) gibi temel tekstil hammaddeleri ile tekstil ve deri kimyasal maddeleri dışında kalan yardımcı maddelerin (tela, etiket, düğme, fermuar, çitçit, rivet, askı, kuşgözü, şerit, kordela, lastik vb.) 10.000 \$'a kadar yapılacak ithalatını müteakip, ihrac ürünlerinin bünyesinde kullanılması,
2. Kıymetli maden ve taşların, 32 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Karar hükümleri çerçevesinde ithalatını müteakip, işlendikten sonra ihrac edilmek üzere işçiliğe tabi tutulması,
3. Eşyanın korunması, görünüş ya da satış kalitesinin iyileştirilmesi, yeniden dağıtım veya yeniden satış için hazırlanmasına yönelik işlemler,
4. Eşyanın montajı, kurulması, diğer eşyayla birleştirilmesi, bir araya getirilmesi veya ihrac edilecek eşyanın tamamlanması dahil olmak üzere işçiliğe tabi tutulması,
5. Eşyanın yenilenmesi ve düzenli hale getirilmesi dahil olmak üzere tamir edilmesi veya boyanması,
6. Eşyanın elden geçirme ve ayarlar da dahil olmak üzere onarımı,
7. Eşyanın baskı işlemine tabi tutulması, etiketlenmesi, ambalajlanması, temizlenmesi, elenmesi, kavrulması veya kabuğundan ayrılması,
8. Bedelsiz olarak ithal edilen eşyanın işleme faaliyetine tabi tutulması.

2. Dahilde işleme izni verilmesi için gerekli şartlar

Gümrük idareleri tarafından dahilde işleme izni verilebilmesi için işleme faaliyetinin yukarıda belirtilen faaliyetler olması gerektiği gibi Dahilde İşleme İzni verilebilmesi için Gümrük Kanunu'nun 110. maddesine göre şu şartları da ihtiva etmesi gerekir:

1. İşleme faaliyetini yapan veya yaptıran kişinin talepte bulunması,
2. Ticari nitelikte olmayan ithalat hariç izin hak sahibinin Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik olması,
3. İşletme malzemesi hariç ithal eşyanın işlem görmüş ürün içinde mevcudiyetinin tespit edilebilmesi, eşdeğer eşyanın ithal eşyayla aynı teknik ve ticari nitelikler ile aynı tarife pozisyonunda yer alması,
4. Türkiye Gümrük Bölgesindeki üreticilerin temel ekonomik çıkarlarını olumsuz etkilememesi,
5. İşlem görmüş ürünlerin ihracı veya yeniden ihracı için en iyi imkanların oluşturulmasına yardımcı olunması,

6. İşlemlerin yürütülmesi için gerekli teminat ve taahhütnamelerin verilmesi,
7. Yapılan idari düzenlemelerin rejimden hedeflenen ekonomik amaçlarla orantılı olması.

3. Dahilde işleme izni verilmesi ve iznin süresi

Dahilde İşleme İzni talebinde bulunacak firmaların, Gümrük Mevzuatında belirtilen yetkili gümrük idarelerine müracaat etmeleri zorunludur. Gümrük idareleri, yukarıda belirtilen işlemler için, ithalata ilişkin gümrük beyannamesi üzerine izin süresini kaydetmek suretiyle Dahilde İşleme İzni verir. Ancak, DTM'nca belirlenen eşyaların ithalatı için, gümrük idarelerince Dahilde İşleme İzni verilmez. Firmalar, Dahilde İşleme İzni "şartlı muafiyet sisteminden" yararlanmak isterlerse gerekli teminatları gümrük idarelerine verdikleri takdirde izin verilir. Dahilde İşleme İzinlerinin süreleri azami 12 aydır.²¹ Dahilde İşleme İznine firmanın gerekçeli talebi üzerine, ilgili gümrük idarelerince en çok izin süresi kadar ek süre verilebilir.

4. Dahilde işleme izni çerçevesinde gümrük idarelerince yapılacak işlemler

Gümrük idareleri; ithalinde belli kurum veya kuruluşların iznine tabi eşyanın Dahilde İşleme İzni kapsamında getirilmesi istenildiğinde, bu kurum veya kuruluşların müsaadesi olduğu takdirde ithalata izin verir. Ayrıca gümrük idarelerince; Dahilde İşleme İzni kapsamında ithal edilen eşyanın işleme faaliyeti sonucunda elde edilen ürün şeklinde ihracatına müsaade edilir. Gümrük idareleri rejimin kontrollünün sağlanması için verdikleri ve ihracat taahhütlerini kapattıkları Dahilde İşleme İzinleri'ni üçer aylık dönemler itibarıyla DTM'ye bildirirler.

Dahilde işleme izin belgesi alımından farklı olarak, dahilde işleme izni yetkili gümrük idareleri tarafından verilmekte ve yine taahhüt kapama işlemleri gümrük idareleri tarafından yapılmaktadır. Oysa dahilde işleme izin belgesi kapsamında şartlı muafiyet ve geri ödeme tedbirlerinden yararlanmak isteyen firmalar belge alımı ve kapatma işlemleri için İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterlikleri'ne başvururlar. Firmalar, İhracat 2001/7 Sayılı Tebliğ'in 4. maddesi kapsamında ithalini talep ettikleri eşya için Gümrük Müsteşarlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün 15.11.2001 Tarihli ve 2001/41 Sayılı Genelgesinin 1. ekinde belirtilen "Dahilde İşleme İçin İzin Başvuru Formu"nu doldurup ilgili gümrüklere vermelidirler.

5. İhracat taahhüdünün kapatılması

2001/7 sayılı Dahilde İşleme İzni Tebliği'nin 10. maddesine²² göre izin sahibi firmaların, izin süresi bitiminin rastladığı ayın son gününe kadar bu kapsamda getirdikleri eşyayı işleme faaliyeti sonucunda elde edilen ürün olarak ihraç etmeleri gerekmektedir. Dahilde

²¹ Bu süre daha önce 6 ay ile sınırlıydı. Ancak; 14.08.2003 tarih ve 25199 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/10 Sayılı Tebliğ ile 12 aya çıkarılmıştır.

²² 01.8.2003 tarih ve 25186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/9 sayılı Tebliğ ile değiştirilmiştir.

İşleme İzni ihracat taahhütleri; izin şartlarına göre ithal edilen eşyanın, ithalata ilişkin gümrük beyannamesi tarih ve sayısının ihracata ilişkin gümrük beyannamesi üzerine kaydedilmesi ve ihraç edildiğinin tespiti kaydıyla ilgili gümrük idarelerince kapatılır. Dahilde işleme izninin gümrük idarelerince kapatımı sonrasında şartlı muafiyet sistemine göre alınan teminatlar veya geri ödeme sistemine ilişkin ithalatta ödenen vergiler firmaya geri verilir. Dahilde İşleme İzni alan firmalar, ihracını taahhüt ettikleri malların ihracatını bizzat yapabilecekleri gibi, ilgili gümrük idaresinden izin almaksızın başka bir ihracatçı aracılığı ile de yapabilirler.

B. Türkiye’de Oturmayanlara Özel Fatura İle Yapılan Satışlar

Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yürütülen diğer bir uygulama da Türkiye’de ikamet etmeyenlere yapılan satışların dahilde işleme rejimi çerçevesinde ihracat taahhüdüne saydırılabilmesidir. 2003/3 sayılı Türkiye’de İkamet Etmeyenlere Özel Fatura ile Yapılan Satışlar Hakkında Tebliğ²³ uyarınca; 61 Seri No.lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği²⁴ ile 43 Seri No.lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği²⁵ hükümleri çerçevesinde Özel Fatura düzenlenmek suretiyle yapılacak satışlar; Özel Faturanın ilgili gümrükten onaylatılması ve buna ilişkin mal bedeli dövizlerin, aracı banka veya özel finans kurumlarına satılarak Döviz Alım Belgesi (DAB) düzenlenmesi kaydıyla ihracat sayılmaktadır.

Özel faturalar ilgili gümrük idaresine ibrazından önce veya gümrük idaresine onaylatılmasını müteakip İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerine de onaylatılması halinde, Belgesiz İhracat Kredisi, Dahilde İşleme İzni, Dahilde İşleme İzin Belgesi ve Vergi Resim Harç İstisnası Belgesi ile ilgili işlemlerde gümrük beyannamesi yerine kabul edilerek ilgili belgelerin ihracat taahhütlerinin kapatılmasında kullanılabilir. Ayrıca 2003/3 Sayılı Tebliğ’in 2’nci maddesine göre; özel fatura muhteviyatı ihracat, özel faturayı düzenleyen firmaya ait ihracat taahhütlerine sayılacağı gibi, özel fatura üzerinde unvanı kayıtlı olması halinde, imalatçı firmaya ait ihracat taahhütlerine de sayılabilmektedir.

Özel fatura kapsamında yapılan satışların dahilde işleme rejimi kapsamında ihracat taahhüdüne saydırılabilmesinin bir istisnası vardır, bu da; deri ve deri mamulleri dışındaki tekstil ve konfeksiyon ürünleri satışına ilişkin özel faturaların Dahilde İşleme İzni ile Dahilde İşleme İzin Belgesi ihracat taahhüdüne saydırılamamasıdır. Bunun yanında, özel fatura kapsamındaki ihracatın, ihracatçı ve/veya imalatçının ihracat taahhütlerinin kapatılmasında kullanılabilmesi için, gümrükçe tasdikli özel fatura üzerinde, belge tarih ve sayısı ile firmanın

²³ 30.04.2003 tarih ve 25094 sayılı Resmi Gazete

²⁴ 1.3.1997 tarih ve 22920 sayılı Resmi Gazete

²⁵ 28.7.1994 tarih ve 22004 sayılı Resmi Gazete

imalatçı veya ihracatçı sıfatıyla kaydedilmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle firma mağduriyetinin önlenmesi açısından, kullanılan fatura tipinin 64 Seri No.lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği²⁶ ekinde belirtilen “Türkiye’de İkamet Etmeyenlere Döviz Karşılığı Yapılan ve İhracat İstisnası Uygulanan Satışlara Ait Özel Fatura” olması gerekir.

C. Tecil-Terkin Sistemi

Daha önce de belirtildiği üzere; Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ihraç malının bünyesinde kullanılması gereken ham ve yardımcı maddelerin yurtdışından gümrük muafiyetli ithalatı yapılabileceği 2002/6 sayılı Tebliğ’in 7. maddesine göre söz konusu girdilerin yurtiçinden de temin edilebilmesi mümkündür. Dahilde işleme rejimi kapsamında yurt içinden temin edilen girdiler rejimin uygulanması bakımından ithal girdiler gibi değerlendirilmektedir. Dahilde İşleme İzin Belgesi ile yurtiçinden mal alımı yapıldığında belge sahibi firmalar üzerinde doğan KDV yükü tecil-terkin sistemi sayesinde ortadan kaldırılmaktadır.²⁷ Aşağıda tecil-terkin uygulamasının gelişimi ile sistemin usul ve esaslarının nasıl olduğu açıklanmaktadır.

İthalat Rejimi Kararları ve Gümrük Kanunu uygulamasında yer alan “dahilde işleme” ve “geçici kabul” rejimlerinde, yurtdışından getirilen ham ve yardımcı maddelerin işlenerek ihraç edilmesini sağlamak üzere bu malların ithalatları sırasında gümrük vergileri (KDV dahil) ödenmemekte, teminata bağlanarak ertelenmektedir. Yurtdışından getirilen ham ve yardımcı maddelerin, usulüne göre ihraç edilen malların bünyesinde kullanılıp ihraç edilmesinden sonra alınan teminatlar çözülmektedir. Böylece, ihraç edilecek malların ham ve yardımcı maddelerinin yurtdışından ithalinde, imalatçılar üzerinde bir vergi yükü oluşturması önlenmektedir. İthalat rejimi ve gümrük mevzuatından gelen bu uygulama, ihraç edilecek malın üretimine ilişkin ham ve yardımcı maddeleri yurt içinden temin ederken vergi ödeyen (KDV) imalatçılar aleyhine haksız rekabete yol açmaktaydı. Bu durumun önlenmesi amacıyla, kamuoyunda “Vergi Reformu” olarak adlandırılan 4369 sayılı Kanunun 62. maddesiyle KDV Kanunu’na geçici 17. madde eklenmiştir. Bu madde ile dahilde işleme veya geçici kabul rejimleri kapsamında ihraç edilecek malların üretiminde kullanılacak olan maddelerin yurt içinden satın alınmasında “tecil-terkin” uygulatabilmek konusunda Bakanlar Kurulu’na 31.12.2008 tarihine kadar düzenleme yapabilme yetkisi verilmiştir. KDV Kanunu’nun 11/1-c maddesiyle düzenlenmiş olan tecil-terkin uygulamasına ilişkin bu yetki; bölgeler, sektörler veya mal grupları itibarıyla kullanılabilir.

²⁶ 21.9.1997 tarih ve 23117 sayılı Resmi Gazete

²⁷ Gezgin, Burhan, “Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Önceden İhracat ve Tecil Terkin Uygulaması”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:247, Mart-2002, s.79

Bakanlar Kurulu'na verilen bu yetki ilk olarak tekstil ve konfeksiyon sektörünün ham ve yardımcı madde temininde tecil-terkin uygulaması şeklinde kullanılmıştır. 98/11766 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı²⁸ ile dahilde işleme ve geçici kabul rejimi kapsamında ihraç edilecek tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin imalinde kullanılacak olan malların yurt içinden alımında tecil-terkin kapsamında işlem yapılması uygun görülmüştür.²⁹ Gerekli ham ve yardımcı maddeleri yurtdışından değil de yurt içinden satın alan firmaların ilave Katma Değer Vergisi yüküne katlanmalarının ihracatçılara ek bir finansman yükü getirmesi ve bunun da aynı malı üreten yerli üreticiler için haksız rekabet koşulları yaratıyor olması sonucunda Bakanlar Kurulunca uygulamaya konulan tecil-terkin sisteminin uygulamasının nasıl olacağı Maliye Bakanlığı tarafından 13.11.1998 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 71 Seri no.lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği'nde açıklanmıştır.³⁰ Sadece tekstil ve konfeksiyon sektöründe uygulanan bu sistem daha sonra, 2000/1162 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı³¹ ile Dahilde İşleme veya Geçici Kabul İzin Belgesi alan imalatçı-ihracatçılardan demir-çelik, otomotiv ve otomotiv yan sanayii sektörlerinde faaliyet gösterenlere Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimi Kapsamında ihraç edilecek malların üretiminde kullanılacak maddelerin tesliminde, 3065 Sayılı Kanunun 11/1-c maddesi hükümlerine göre işlem yapılabilmesine olanak sağlayacak şekilde genişletilmiştir.

Nihayet Bakanlar Kurulu, 2001/2325 sayılı Kararname³² ile 98/11766 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve bu kararda değişiklik yapan 2000/1162 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nı kaldırmıştır. 2001/2325 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile uygulama genişletilmiş ve Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimi kapsamında ihraç edilecek malların üretiminde kullanılacak maddelerin, dahilde işleme veya geçici kabul izin belgesine sahip mükelleflere tesliminde 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 11/1-c maddesinde düzenlenen tecil-terkin sistemine göre işlem yapılması kararlaştırılmıştır. Maliye Bakanlığı'nca yayımlanan 83 Numaralı KDV Genel Tebliği³³ ile uygulamaya ilişkin usul ve esaslar 01.06.2001 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yeniden düzenlenmiş ve 71 Seri No.lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği'nin birinci bölümü ile 75 Seri No.lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği yürürlükten kaldırılmıştır.

İhraç edilmek üzere ve bu koşulla yapılan satış ve teslimlerde tecil-terkin

²⁸ 14 Ekim 1998 tarihli ve 23493 sayılı Resmi Gazete

²⁹ Oktar, Kemal, "Tekstil ve Konfeksiyon Ürünü İhracında Yeni Bir Tecil-Terkin Uygulaması: Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimi Kapsamında Ham ve Yardımcı Madde Teslimi", Vergi Raporu Dergisi, Sayı: 37, Ekim-Kasım 1998, s.12

³⁰ Uzunoglu, Nihat, "Dahilde İşleme Rejimi ve Geçici Kabul Rejimlerinde Tecil Terkin Uygulaması", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:208, Aralık-1998, s.4

³¹ 15.09.2000 tarih 24171 sayılı Resmi Gazete

³² 16.05.2001 tarih ve 24404 sayılı Resmi Gazete

³³ 29.06.2001 tarih ve 24447 sayılı Resmi Gazete

uygulanmasında genel kural olarak, malın teslimini takip eden aydan itibaren 3 ay içinde ihracatın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Burada belli şartlar altında ihracatçıya mal alımında nakit olarak KDV ödemesi yapmadan malı teslim alma olanağı getirilmektedir. Tecil-terkin uygulamasında, mal alımının esasen, “imalatçı” niteliğine haiz olan mükelleflerden yapılması gerekmektedir. İmalatçı niteliği taşımayan diğer satıcılardan mal alımlarında tecil işlemi uygulanamayıp, KDV’nin nakden ödenmesi ve ihracatı müteakip ihracat istisnasından yararlanılarak KDV’nin iade edilmesi şeklinde uygulama mümkün olabilmektedir. Temel uygulama başlangıçta bu şekildeyken, ihraç edilmek şartıyla yapılan mal teslimlerindeki tecil-terkin sisteminin kapsamı, daha sonra çıkarılan KDV Genel Tebliği ile hem mal alımının “imalatçı vasfına haiz olanlardan” yapılması hem de mal teslim ve satışı yapılanların “ihracatçı” olması yönlerinden genişletilmiştir.³⁴

3065 Sayılı KDVK’nun geçici 17. maddesine göre çıkarılan 2001/2325 sayılı Kararname uyarınca tecil-terkin sistemi çerçevesinde işlem yapılabilmesi için; alıcıların, KDV mükellefi olmaları ve Dahilde İşleme Rejimi Kararı ile bu Karar’a ilişkin Dış Ticaret Müsteşarlığı Tebliğlerine uygun “Dahilde İşleme İzin Belgesine” sahip bulunmaları gerekmektedir. Dahilde İşleme İzin Belgesine sahip olan KDV mükellefleri, bu belgelerde gösterilen maddeleri, Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 11/1-c maddesinde hükme bağlanan tecil-terkin sisteminden yararlanarak teslim alabilirler. Ancak bu kapsamda gerçekleşecek teslimler nedeniyle düzenlenecek faturalarda her bir mal türüne ilişkin KDV hariç bedelin 2,5 milyar (tekstil-konfeksiyon sektöründe pamuk, yün, iplik ve kumaş dışındaki mallarda 500 milyon) lirayı aşması zorunludur.

Sahibi oldukları dahilde işleme veya geçici kabul izin belgesinde yer alan malların alımlarında tecil-terkin sistemi kapsamında işlem yapılmasını isteyen mükellefler, geçici kabul veya DİİB’ni satıcılara ibraz ederek, hesaplanan verginin kendilerinden tahsil edilmemesini talep ederler. Bu kapsamda işlem yapan satıcılar tarafından öncelikle; talep edilen malın, belgedeki cins ve miktara uygun olup olmadığı, daha önce satın alınan miktarlar da göz önüne alınarak belirlenir ve düzenlenecek faturada toplam bedel üzerinden hesaplanan katma değer vergisi alıcılardan tahsil edilmez. Alıcının ibraz edeceği DİİB’nin İthal Edilen Maddelerle İlgili Bilgiler bölümü satıcılar tarafından gerçekleşen teslimine uygun şekilde doldurularak imzalanır ve kaşe basılır.

Bu kapsamda imal edilen malların tecil-terkin uygulanarak ihracatçıya tesliminde de

³⁴ Demir, Abdurrahman, “Dahilde İşleme Rejiminde Önceden İhracat-Sonradan İthalat Uygulamaları ve Realiteler”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 264, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Ağustos-2003, s.163

ihracatçılar, malların belgede ihracı taahhüt edilen mallar olup olmadığını belirleyerek, belgenin ihracat taahhüdü bölümüne belge sahibi imalatçıdan satın aldığı mallar ve miktarlarını belirten bir şerh koyarak kaşe tatbik etmek suretiyle imzalarlar. Bu şekilde şerh düşülen belgelerin bir fotokopisi, belge sahibi tarafından imza ve kaşe tatbik edilmek suretiyle onaylanır ve satıcıya ya da ihracatçıya verilir. Tecil-terkin uygulaması kapsamında teslim edilen mallar için düzenlenen faturaya; "Katma Değer Vergisi Kanunu'nun Geçici 17'nci maddesi hükmü gereğince KDV tahsil edilmemiştir" ibaresi mutlaka eklenmelidir. Bu kapsamda yapılan teslimler için Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 11/1-c maddesi uygulamasına ilişkin genel tebliğlerde yapılan açıklamalara göre işlem yapılacaktır.

Ham ve yardımcı madde satıcıları tarafından bu dönemde verilecek beyannameye, alıcılar tarafından onaylanarak verilen geçici kabul veya dahilde işleme izin belgesinin bir fotokopisi eklenir. İhracatçıya bu kapsamda teslim yapan imalatçılar ise beyannameye, ihracatçı tarafından şerh düşülen geçici kabul veya dahilde işleme izin belgesinin bir fotokopisi eklenir. Diğer taraftan Tecil-terkin kapsamında satın alınan maddelerle imal edilen malların süresi içinde ihraç edildiği Yeminli Mali Müşavirlerce düzenlenecek bir raporla tespit edilmektedir. Satıcılar sözü edilen raporu bağlı olduğu vergi dairesine ibraz etmek suretiyle tecil edilen verginin terkinini sağlarlar. Bu kapsamda satın alınan ham ve yardımcı maddelerle imal edilen malların ihracatçıya tesliminde tecil-terkin uygulanması halinde, aynı rapor ile hem satıcının, hem de imalatçının tecil edilen vergileri terkin edilecektir. Satıcı bu teslimle ilgili olarak iade edilecek KDV beyan etmişse iade, alıcının gönderdiği rapor ile satış faturalarının fotokopisi veya bu faturaların tarihi, sayısı ile fatura muhteviyatı malların cinsi, miktarı ve tutarına ilişkin bilgileri içeren ve satıcı tarafından onaylanan bir listenin ibrazı üzerine ihracatla ilgili KDV iadelerinin tabi olduğu usul ve esaslara göre yerine getirilecektir. Satıcının iade talebine ilişkin olarak imalatçı ve ihracatçı ile ilgili yukarıdaki bilgileri de ihtiva eden bir rapor ibraz etmesi halinde, bu rapor ile tecil edilen vergilerin terkinini de yapılabilir.

83 Numaralı KDV Tebliği'nde, öngörülen esaslara uygun olarak hareket eden satıcıların tecil edilen veya iade edilen vergisi, ihracatın şartlara uygun olarak gerçekleşmemesi halinde satıcılardan değil, alıcılardan aranır. 83 No.lu Tebliğ'de Tecil-terkin uygulaması kapsamında satın alınan mallardan üretilen malların dahilde işleme izin belgesinde öngörülen süre ve şartlara uygun olarak ihraç edilmemesi halinde zamanında alınmayan verginin, tecil tarihinden itibaren vergi ziyası cezası da uygulanmak suretiyle gecikme faizi ile birlikte alıcıdan tahsil edileceği açıkça belirtilmiştir.

IV. DAHİLDE İŞLEME REJİMİYLE İLGİLİ BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

Bu bölümde dahilde işleme rejimi ile anlatılanların akılda daha kolay kalması için, tekstil ve konfeksiyon sektöründe dahilde işleme izin belgesinin kullanımı ile ilgili bir örnek verilecektir. Örnekte belgenin alımından kapatılmasına kadar tüm aşamalar anlatılmaktadır. Belgede adı geçen firma tekstil sektöründe faaliyet göstermektedir. Firma ihracatını yapmak istediği halının üretimi için gerekli olan hammaddeleri dahilde işleme izin belgesinin sağladığı muafiyetler kapsamında yurtdışından ithal etmek istemektedir. Bunun için ilk önce dahilde işleme izin belgesi alımı için gerekli belgeler hazırlanır. 2002/6 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 14. maddesine göre belge alımı için gerekli belgeler şunlardır:

1. Dilekçe (İmza sirkülerinde yer alan yetkililerin adı ve soyadı belirtilerek imzalanmış)
2. Dahilde işleme Proje Formu (İmza sirkülerinde yer alan yetkililerin adı ve soyadı belirtilerek imzalanmış)
3. İhraç Ürünleri ile ilgili Hammadde Sarfiyat Tablosu
4. İhraç edilen mamulün üretimi ile ilgili Kapasite Raporu
5. Yan sanayici kullanılması halinde (İmalatçı-ihracatçı, ihracatçı, Dış Ticaret Sermaye Şirketi ve Sektörel Dış Ticaret Şirketi İçin)
 - a) Yan sanayici firmaya ait Kapasite Raporu (Ticaret veya sanayi odalarınca tasdikli)
 - b) Yan Sanayici firmaya ait imza sirküleri (Noter Tasdikli)
 - c) Yan sanayici ile yapılan protokol (Taraflarca imzalanmış)
6. Ticaret Sicil Gazetesi aslı, noter veya ticaret ve/veya sanayi odaları ile ticaret sicili memurluklarınca tasdikli örneği (Kuruluşa, varsa unvan değişiklikleri ile mevcut duruma ilişkin Ticaret Sicil Gazetelerinin her biri)
7. İmza Sirküleri (Noter tasdikli)
8. İhracatçı Birliği üyesi olduğuna dair belge (ilk kez belge müracaatında bulunan imalatçı-ihracatçı veya ihracatçı firmalar için)

Dahilde İşleme İzin Belgesi almak için firmanın hazırlayacağı en önemli belgelerin başında "Dahilde İşleme Proje Formu" gelir. Firma dahilde işleme proje formu ile üretimini planladığı eşya için hangi ham maddelere ihtiyaç duyduğunu, bunların miktarlarını, hangi birim fiyattan ve hangi ülkelerden satın alacağını önceden belirler. Bunların işlenmesi sonucu ne kadarlık bir ihracat yapabileceğini hesaplar ve proje formunda belirttiği ithalat ve ihracat değerleri üzerinden taahhüt altına girer. Aşağıdaki Proje Formunu (EK 1) incelersek, belgenin 1 numaralı kutucuğunda firmayla ilgili genel bilgiler (örneğin firma adı-unvanı, vergi dairesi adı gibi) yazılır. İki numaralı kutucukta, firmanın dahilde işleme tedbirlerinden hangi sistemi tercih

ettiği belirtilir. Uygulamada en çok "askıya alma sistemi" tercih edilmektedir ve örnekteki firma da bu sistemi tercih etmiştir.

EK 1: DAHİLDE İŞLEME PROJE FORMU ÖRNEĞİ

DAHİLDE İŞLEME PROJE FORMU

1. İHRACATÇI İLE İLGİLİ BİLGİLER
 ADI ÖNVAHI: TEKSTİL AŞ
 ADRESİ: NİLÜFER ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ / BURSA
 VERGİ DAİRESİ ADI ve HESAP NO: ÇEKİRGE / 7748745858
 YAN SANAYİCİ FİRMANIN ADI ve ÖNVAHI:
 İHRACATÇI BİRLİKLERİ GENEK SEKR: ULUDAĞ İHRACATÇI BİRLİKLERİ
 BURSA

İİ- TALEP
 1) ASKIYA ALMA SİSTEMİ (Ç)
 2) GERİ ÖDEME SİSTEMİ

İMALATÇI İHRACATÇI (Ç)

3. İHRACI ÖNGÖRÜLEN ÜRÜNLER

GTİP	MAL ADI ve ÖZELLİĞİ	MİKTAR m2	BİRİM FİYAT (DÖVİZ)	İHRACATIN YAPILDIĞI ÜLKE (AT VEYA ÜÇÜNCÜ ÜLKE)	DEĞER FOB (\$)
57033019	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	715.000 m2	3.46 USD	AT ve ÜÇÜNCÜ ÜLKELER KARIŞIK	2.473.900
TOPLAM					2.473.900

4. İHRAC EDİLECEK MAMULÜN ÜRETİMİNDE OLUŞAN TALİ ÜRÜNLER

GTİP	MAL ADI ve ÖZELLİĞİ	MİKTAR m2	BİRİM FİYAT (DÖVİZ)	İHRACATIN YAPILDIĞI ÜLKE (AT VEYA ÜÇÜNCÜ ÜLKE)	DEĞER FOB (\$)
TOPLAM					

İHRACAT TAHHÜDÜ TOPLAM

5. İHRAC EDİLECEK MAMULÜN ÜRETİMİ İÇİN ÖNGÖRÜLEN İTHAL ESYASI

GTİP	MAL ADI ve ÖZELLİĞİ	MİKTAR KG	BİRİM FİYAT (DÖVİZ)	İTHALATIN YAPILDIĞI ÜLKE (AT VEYA ÜÇÜNCÜ ÜLKE)	DEĞER CIF (\$)
54023810	POLİPROPİLEN İPLİK	715.000 KG	1.50 USD	BELÇİKA / İTALYA	1.072.500,00
53072000	LÜT İPLİĞİ	715.000 KG	0.70 USD	BELÇİKA / HİND / ENDONEZYA	500.500,00
55095100	ÇÖZGÜ İPLİĞİ	143.000 KG	2.00 USD	BELÇİKA / ENDONEZYA	286.000,00
55092210	" "	" "	" "	" "	" "
52054100	RİNG PAMUK İPLİĞİ	10.000 KG	2.20 USD	BELÇİKA	22.000,00
54041090	NAYLON İPLİK	4.000 KG	6.75 USD	BELÇİKA	27.000,00
40021100	LATEKS	70.200 KG	0.75 USD	BELÇİKA	52.650,00
TOPLAM					1.960.650

HER NE KADAR KAPASİTE RAPORUMUZDAKİ BİRİMDE KULLANIM ORANIMIZ YAKLAŞIK OLARAK BELİRTİLMİŞ OLSA DA GERÇEKTE KULLANILAN ORANIMIZ FARKLIDIR. FİRE ORANLARIMIZ KAPANIŞ SAHFASINDA EXPERTİZ RAPORU İLE TEVSİK EDİLECEKTİR.

Proje formunun üç numaralı kutucuğunda ihracı öngörülen ürünle ilgili bilgiler yazılır. Yukarıdaki örnekte firma 715.000 m² polipropilen taban halısı ihraç etmeyi taahhüt etmiş ve halının birim fiyatının 3.46 Dolar olacağı ve bu ihracat sonucu 2.473.900 ABD Doları gelir elde edeceğini hesaplamıştır. 4 numaralı kutucuğa, eğer yurtdışından getirilecek olan hammaddeden asıl ürünün üretimi sırasında her hangi bir tali ürün, yani yan ürün elde edilebiliyorsa bu ürünle ilgili bilgiler yazılır. Ancak, firma her hangi bir tali ürün elde edemeyeceği için bu kutuyu boş bırakmıştır. 5 numaralı kutucuğa ihraç edilecek mamulün üretimi için gerekli olan ve yurtdışından getirilmesi planlanan hammadde ile bilgiler yazılır. Buna göre firma halı üretimi için yurtdışından 6 çeşit ham madde ithal edeceğini ve bunların sırasıyla 8 haneli GTİP'ini

(Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu), mal adı ve özelliğini, miktarını, ithal ülkelerini, birim fiyatları ile toplam ithalat değerlerini belirtmiştir. Örneğin firma, birinci sırada 54023910 GTİP’li polipropilen ipliği Belçika ve İtalya’dan kilosu 1,50 dolardan toplam 715.000 kilogram ithal edeceğini ve bu maddenin toplam ithal değerinin 1.072.500 Dolar olacağını belirtmiştir. 5 numaralı kutucuktaki bilgilere göre firmanın ithal edeceği bütün hammaddelerin toplam ithalat değeri 1.960.650 Dolar’dır. Burada belirtmemiz gereken en önemli nokta; firmanın Proje Formunda belirttiği toplam ithalat ve ihracat değerlerinin dahilde işleme izin belgesine firmanın ithalat ve ihracat taahhüdü olarak yazılacağıdır. Buna göre Sofiteks Firması’nın DİİB kapsamında ihracat taahhüdü 2.473.900 Dolar, ithalat taahhüdü ise 1.960.650 Dolar olacaktır.

2002/6 sayılı Tebliğe göre dahilde işleme izin belgesi alınması için gerekli olan bir diğer belge “Hammadde Sarfiyat Tablosu”dur. Firma bu tabloda ihraç ürünlerinin üretimi için gerekli olan ithal eşyasının hangi miktarda kullanılacağını ve eğer varsa fire oranlarını belirtir. Aşağıdaki Hammadde Sarfiyat Tablolarından EK-2 ithal maddelerinin toplam miktarları üzerinden, EK-3 ise 1 m² üzerinden sarfiyat değerlerini göstermektedir. Örneğin EK-3’e bakarsak 1 m² Polipropilen Taban Halısı üretimi için, 1 numaralı hammadde Polipropilen İpliğinin birimde kullanılacağı miktar 1,150 kilogram, mamulde kullanılacağı miktar ise 1 kilogramdır. Yani 1,150 kilogram iplik üretimde kullanıldıktan sonra 1 kilograma düşecektir. Polipropilen İpliği adlı hammaddenin fire oranı da %15 olarak tahmin edilmektedir. Yine aynı madde için bu sefer EK 2’yi incelersek 715.000 m² Polipropilen Taban Halısının üretimi için birim bazında 822.250 kilogram Polipropilen İplik gerekmekte ve bunun mamulde kullanım miktarı ise 715.000 kilogram olarak hesaplanmaktadır. Bu yüzden, Dahilde İşleme Proje Formunun 5 numaralı kutucuğuna, ihraç edilecek mamulün üretimi için öngörülen ithal eşyası kısmına Polipropilen İplik ithalat miktarı 715.000 kg olarak yazılmıştır.

EK 2’teki Hammadde Sarfiyat Tablosuna tekrar bakacak olursak, 715.000 m² halı üretilmesi için “Hammadde 3 Çözümlü İpliği”nin birimde kullanılacak miktarı 154.440 kilogram, mamuldeki miktarı ise 143.000 kilogramdır. Çözümlü İpliğinin m² bazında kullanım oranına Ek-3’ten bakacak olursak, 1 m² halı için Çözümlü İpliğinin birimde kullanılacak miktarı 0,216 kilogram, mamulde kullanım miktarı ise 0,200 kilogramdır. Çözümlü İpliğinin fire oranı ise %8 olarak belirtilmiştir. Fire oranları belgenin kapatılması açısından çok önemlidir. Hammadde Sarfiyat Tablosunda belirtilen fire oranlarının DTM’ce (Dış Ticaret Müsteşarlığı) belirlenen (bazı ürünler için) fire oranlarını aşmaması gerekir, aksi halde belge kapatımı yapılmamaktadır. Ayrıca İhracatçılar Birliği tarafından belgenin kapatılması sırasında hammaddelerin birim bazında ne kadar kullanıldığını gösteren ekspertiz raporları istenmektedir.

EK 2: İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ HAMMADDE SARFIYAT TABLOSU (Toplam Miktar Bazında)**İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ HAMMADDE SARFIYAT TABLOSU**

İHRAÇ MAMUL ADI	EDİLEN MİKTAR m2	HAMMADDE ADI 1 POLİPROPİLEN İPLİK			HAMMADDE ADI 2 JUT İPLİĞİ			HAMMADDE ADI 3 ÇÖZGÜ İPLİĞİ		
		BİRİMDE KULL. MİK. kg	MAMULDE MİKTAR kg	FİRE ORANI (%)	BİRİMDE KULL. MİK. kg	MAMULDE MİKTAR kg	FİRE ORANI (%)	BİRİMDE KULL. MİK. kg	MAMULDE MİKTAR kg	FİRE ORANI (%)
polipropilen tabanı hesabı	715.000	822.250	715.000	15	838.550	715.000	17	154.440	143.000	8

YETKİLİ İMZA ve KAŞE

HER NE KADAR KAPASİTE RAPORUMUZDAKİ BİRİMDE KULLANIM ORANIMIZ YAKLAŞIK OLARAK BELİRTİLMİŞ OLSADA GERÇEKTE KULLANILAN ORANIMIZ FARKLIDIR. FİRE ORANLARIMIZ KAPANIŞ SAHABINDA EXPERTİZ RAPORU İLE TEVSİK EDİLECEK

EK 3: İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ HAMMADDE SARFIYAT TABLOSU (1 m² Bazında)**İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ HAMMADDE SARFIYAT TABLOSU**

İHRAÇ MAMUL ADI	EDİLEN MİKTAR m2	HAMMADDE ADI 1 POLİPROPİLEN İPLİK			HAMMADDE ADI 2 JUT İPLİĞİ			HAMMADDE ADI 3 ÇÖZGÜ İPLİĞİ		
		BİRİMDE KULL. MİK. kg	MAMULDE MİKTAR kg	FİRE ORANI (%)	BİRİMDE KULL. MİK. kg	MAMULDE MİKTAR kg	FİRE ORANI (%)	BİRİMDE KULL. MİK. kg	MAMULDE MİKTAR kg	FİRE ORANI (%)
polipropilen tabanı hesabı	1 m2	1,150	1,000	15	1,170	1,000	17	0,218	0,200	8

YETKİLİ İMZA ve KAŞE

HER NE KADAR KAPASİTE RAPORUMUZDAKİ BİRİMDE KULLANIM ORANIMIZ YAKLAŞIK OLARAK BELİRTİLMİŞ OLSADA GERÇEKTE KULLANILAN ORANIMIZ FARKLIDIR. FİRE ORANLARIMIZ KAPANIŞ SAHABINDA EXPERTİZ RAPORU İLE TEVSİK EDİLECEKTİR

Dahilde işleme izin belgesi alımı için gerekli olan diğer bir belge aşağıda örneği gösterilen “Kapasite Raporu”dur.(EK 4, EK 5 ve EK 6) Kapasite Raporu Sanayi Odalarına kaydolarak sanayi kuruluşu niteliği kazanan özel veya tüzel kişiliklerin irtibat bilgilerini, üretim konularını ve yıllık üretim kapasitelerini, teknolojilerini, makine parkını, kullandıkları hammaddeleri, sermaye ve istihdam bilgilerini ve benzeri konuları içeren, kuruluşun kimlik kartı niteliğindeki bir belgedir. Kapasite raporu, Yatırım Teşvik Belgesi, Dahilde İşleme İzin Belgesi, Geçici Kabul İzin Belgesi müracaatlarında ve bu belgeler kapsamındaki taahhütlerin kapatılması aşamasında kullanılır. Dahilde işleme izin belgesi alımı için hazırlanan “Dahilde İşleme Proje Formu” ve “Hammadde Sarfiyat Tablosu” ve diğer bazı belgeler için Kapasite Raporu’nda yazılı bilgilere göre hareket edilmeli, firmanın kapasitesini aşan taahhütlerde bulunulmamalıdır.

Dahilde İşleme Proje Formu hazırlanırken Kapasite Raporuyla ilgili dikkat edilmesi kurallar şunlardır; öncelikle belge kapsamında ithali ve ihracı öngörülen ürünler Kapasite Raporu’nda yer almalıdır. EK 4, EK 5 ve EK 6’da Kapasite Raporunun ilgili sayfaları gösterilmektedir. Kapasite Raporu Sayfa 1’de (EK 4), firmanın üretim konusunun “halı” olduğu, ayrıca Sayfa 2’nin II Numaralı Tablosu’nda (EK 5) firmanın ürettiği malın “halı” olduğu belirtilmiştir. Dahilde işleme izin belgesi alımı için hazırlanan Dahilde İşleme Proje Formunda (EK 1) ise ihracı öngörülen ürünün “taban halısı” olacağı belirtilmiştir. Kapasite Raporu 4. sayfasında (EK 6) yer alan 4 numaralı tabloda ise halı üretimi için firmanın ihtiyaç duyduğu tüketim malzemeleri (ana, yardımcı ve ambalaj malzemeleri) sırasıyla belirtilmiştir. Örneğin tabloya göre; Jüt İpliği, Polipropilen İplik, Pamuk İpliği gibi hammaddeler halı üretimi için gerekli olan malzemelerdir. Dahilde İşleme Proje Formunun (EK 1) 5 numaralı sütununda da yine aynı malzemelerin ithal edileceği belirtilmiştir. Sonuçta belge kapsamında ithali ve ihracı öngörülen ürünler ile kapasite raporundaki ürünler arasında bir uyum söz konusudur.

Kapasite Raporuyla ilgili dikkat edilmesi gerekli bir başka husus, “Hammadde Sarfiyat Tablosu”nda ihraç edileceği belirtilen mamulün, Kapasite Raporunda belirtilen miktarları aşmaması gereğidir. Buna göre; Kapasite Raporunun 2. sayfasında (EK 5) yer alan 2. tabloya göre firmanın yıllık halı üretim kapasitesi 757.958 m²’dir. Dahilde İşleme Proje Formunda ve Hammadde Sarfiyat Tablosu’nda (EK 2) firmanın ihracatını taahhüt ettiği halı miktarı ise 715.000 m² halıdır. Yani firmanın ihracatını taahhüt ettiği miktar gerçekçi bir rakam olup üretim kapasitesi buna yeterlidir. Kapasite Raporuyla ilgili dikkat edilmesi gereken son bir husus da; Proje Formunda ve Hammadde Sarfiyat Tablosu’nda öngörülen İhraç edilecek mamulün üretiminde kullanılan ithalat miktarının Kapasite Raporu ile uyumlu olmasıdır. Dahilde işleme

izin belgesi kapsamında firmanın ithal edeceği hammaddelerin miktarları Kapasite Raporu'nda belirtilen yıllık tüketim miktarlarını aşmamalıdır. Kapasite Raporu 4. Sayfa'da (EK 6) yer alan 4 numaralı tabloda; firmanın ürünler bazında yıllık tüketim kapasiteleri gösterilmiştir. Kapasite Raporunda Jüt İpliği için maksimum yıllık tüketim miktarı 951.238 kg iken, Dahilde İşleme Proje Formu'nda aynı maddenin 715.000 kg ithal edileceği belirtilmiştir. Yine Kapasite Raporu'nda Polipropilen İplik için 877.716 kg maksimum tüketim miktarı belirlenmiş iken Proje Formu'nda 715.000 kg olarak ithal edileceği belirtilmiştir. Sonuçta belge sahibinin dahilinde işleme izin belgesi kapsamında ithalatını taahhüt ettiği hammaddelerin tümü Kapasite Raporu'nda belirtilen maksimum tüketim miktarları ile uyumludur.

EK 4: KAPASİTE RAPORU - SAYFA 1

TÜRKİYE TİCARET, SANAYİ, DENİZ TİCARET ODALARI VE TİCARET BORSALARI BİRLİĞİ			
		KAPASİTE RAPORU	
BURSA TİCARET VE SANAYİ ODASI			
Sanayi Sicil No : Oda Sicil No : 43511 Ticaret Sicil No : 35877	Geçerlilik Süresi Sonu 28 EKİM 2003	Rapor Tarihi : 07.10.2000 Rapor No : 6946	[31161497] Firma Etiket No.
Firma Ünvanı : Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.		İşyeri Tel : 493 22 00 (3 Huc)	
Tescilli Markası : İşyeri Adresi : Nilüfer Organize Sanayi Bölgesi BURSA		Fax : 493 22 64 Tele :	
Büro ve İdare Merkezi Adresi : Bağlı olduğu Holding :		Büro Tel :	
Üretim Konusu : Hah		İnşaat Gr. No : Mimarlık Gr. No :	
İşyeri Durumu Arazi (m ²) : 25.600 Toplam Kapalı Saha (m ²) : 11.450 Bina inşaat tipi : Betonarme Mal Sahibi : ☒ Kiracı : ☐		Sermaye - Kaynaklar Durumu (TL) Arazi ve Bina : 450.000.000.000 Makina ve Teçhizat : 1.175.000.000.000 Diğer Sabit Kaynaklar : 15.000.000.000 Döner Sermaye : 250.000.000.000 Toplam : 1.890.000.000.000 Teslim Sermaye : 550.000.000.000	
		Personel Durumu Mükendin : Teknisyen : 3 Usta : 2 İşçi : 38 Çerak : İdari Personel : 2 Toplam : 49	
Yabancı Sermaye	Gayri Maddeli Hük	İnşaat Durumu	Kalite Kontrol
İlkesi : Firması : Oranı (%) :	Faizli : ☐ Know - How : ☐ Lisans : ☐ Çikisi :	Bedeli : (\$) (Firma beyanına göre) : 4 354.800 Yılı : 1998	Çihaz - Laboratuvar : ☐ Var ☒ Yok Arzama Tesli : ☐ Var ☒ Yok
Yukarıda üssarı yarda işletmenin işyerinde mevcut ve özellikleri belirtilmiş makina ve teçhizatın pürürlükteki işletim ve kriterlere göre günde 8 saat yolda 300 kg günde üzerinden hesaplanan mamul üretim kapasitesi ile ana, yardımcı ve yardımcı maddeleri tüketimi kapasitesini kapsayan işbu rapor 07.10.1999 günü tarafsızdan düzenlenmiştir.			
RAPORTÖR Okay CİVELEK	EKSPER Osman BEYTEKİN Mak. Müh.	EKSPER Seçkin ÇAKIR Tek. Müh.	MÜŞAHİT A. Kayhan KAYA Sınay. Müh.

EK 5: KAPASİTE RAPORU – SAYFA 2

TABLO 1 : MAKİNA ve TESİSAT (Fizisyen AŞ)		Sayfa: 2			
Adet	CİNSİ ve TEKNİK ÖZELLİKLERİ	Form	Yerli İthal	Güçü (BG-KW)	Kaç Yıllık Amortismanına Tabi
2	Halk Dokuma Tezgahı (2,5 m enli)		i	30	
3	Halk Dokuma Tezgahı (3 m enli)		i	45	
2	Halk Dokuma Tezgahı (4 m enli)		i	45	
2	Halk Dokuma Tezgahı (4,20 m enli)		i	30	
1	Halk Dokuma Tezgahı (4,20 m enli)		i	15	
1	Halk Düz Tığ Makinesi		i	20	
1	Halk Süt Yıkama Makinesi		i	7	
2	Oveçluk Bandı		i	1	
2	Halk Saçak Makinesi		i	6	
1	Agro Makinesi		i	7,75	
1	Buhar Kazanı (35 m2 ısıtma yüzeyli-Fuel Oilli)		Y	9	
1	Jeneratör		i	336	
1	Faklıt		i	40	
	27				
	Toplam			786	

AMORTİSMANA TABİ İHTİSAP KUVVETLERİN KAYITLI OLDUĞU DEFTERLER Defter Kabin: Yevmiye: Zevcester:

(Noter Onay Tarih ve Numaraları)

TABLO II: YILLIK ÜRETİM KAPASİTESİ

CİNS-ÖZELLİK TİCARİ ve TEKNİK ADI	Miktar	Birim	Madde Kodu
HALI	757.958	m2	

EK 6: KAPASİTE RAPORU – SAYFA 4

TABLO IV: YILLIK TÜKETİM KAPASİTESİ (Ana, Yardımcı ve Anzülüje Malzemeleri)		Sayfa: 4	
Maddes Kodu	CİNSİ ÖZELLİKLERİ ve TEKNİK ADI	Birim	MİKTAR
	Jüt İpliği (Atık İpliği Olarak)	Kg	951.238
	Polyester Pamuk Karşımı İplik Çoğuş İpliği Olarak		174.500
	Polypropilen İplik (Hav İpliği Olarak)		877.716
	Pamuk İpliği (Püskül İpli)		16.675
	Monofilament naylon		37.897
	Polivinil Asetat		307.930
	Hot Melt		57.024
	Fuel Oil	Ton	198
	Yazma YONTAR İşlemi bitmiştir 26.10.1994		

Dokuzuzatlıbın İkiyüzotuzsekiz :
Yüzotuzatlıbın Beşyüz Sekizyüzotuzatlıbın Yediyüzotuzaltı :
Onaltıbin Altyüzotuzatlıbın Otuzyüzatlıbın Sekizyüzotuzatlıbın Üçyüzatlıbın Dokuzyüzotuzatlıbın Elliyeatlıbın Yirmi dört Yüzotuzsekiz :

BORSALAR SİRLİĞİ ONAYI TARİHİ ve NO.
28.10.95-009603

Bu kapasite raporu 1 sayfa 4 diğer hesap edilecekler ile beraber sunulmuştur.

Firma, yukarıdaki belgelere ilaveten dahilde işleme proje formunu ve başvuru dilekçesini imzalayan yetkili kişilere ait İmza Sirküleri ve Ticaret Sicili Gazetesi'ni başvuru dilekçesine (EK 7) ekleyerek bağlı bulunduğu İhracatçılar Birliği Sekreterliklerine verir. Belge alımı için daha önceden Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Genel Müdürlüğü'ne doğrudan başvuruluyordu. Ancak, 2003 yılı Kasım ayından itibaren rejimi sıkı bir kontrol altına almak için yeni bir uygulamaya geçildi. Buna göre; firmalar dahilde işleme izin belgesi almak için gerekli evraklarla birlikte ilk önce bağlı oldukları ihracatçı birlikleri genel sekreterliklerine başvuracaklar, talepleri uygun görülenler Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracat Genel Müdürlüğü'ne sevk edilecektir.

EK 7 : DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ BAŞVURU DİLEKÇESİ ÖRNEĞİ

 TEKS	
T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI İHRACAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ANKARA	05.11.2002
DİLEKÇE	
<p>EKTEKİ BİLGİLER DAHİLİNDE FİRMAMIZA YENİ BİR DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİNİN VERİLMESİ HUSUSUNDA GEREĞİNİ ARZ EDERİZ.</p>	
<p>SaygılarımızlaTekstil San. ve Tic. A.Ş.</p>	
<p>EKLER</p> <p>DAHİLDE İŞLEME PROJE FORMU İHRAÇ ÜRÜNLERİYLE İLGİLİ HAMMADDE SARFIYAT TABLOSU KAPASİTE RAPORU TİCARET SİCİL GAZETESİ İMZA SİRKÜLERİ</p>	
<p>NOT: TEMİNATIN %10 TUTARINDA ALINMASI İBARESİNİN YAZILMASINI ve HALİ ÜRETİCİSİ OLDUĞUMUZ İÇİN TEKSTİL İHTİSAS GÜMRÜĞÜ ŞARTININ YAZILMAMASINI RİCA EDİYORUZ.</p>	

İhracatçılar Birliğince, belge düzenlenip düzenlenemeyeceği ile ilgili olarak yapılacak genel değerlendirme sırasında, ithal eşyasının işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanıldığının

tespitinin mümkün olması, Türkiye Gümrük Bölgesindeki (serbest bölgeler hariç) yerleşik üreticilerin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmemesi, ithal eşyasının yurt içinden fiyat, kalite, miktar ve süre açısından temin edilebilme imkanı ve rekabet gücü sağlayabilmesi, müracaat sahibi firmanın projede sunduğu üretim faaliyetini gerçekleştirebilme kapasitesi, firmanın istihdam ve üretimi göz önünde bulundurulur, ayrıca firmanın Dahilde İşleme Rejimi'nde belirtilen hükümlere aykırı hareket etmeyeceği hususunda kabiliyeti ve yeterliliği dikkate alınır. İhracatçılar Birliği'nce Dış Ticaret Müsteşarlığı'na gönderilen projelerden uygun görülenler belgeye bağlanarak dahilde işleme izin belgesinin bir nüshası ilgili İhracatçılar Birliği'ne, bir nüshası üst yazı (EK-8) ile birlikte firmaya gönderilir. Düzenlenen her dahilde işleme izin belgesine Müsteşarlıkça bir üst yazı eklenir. Bu üst yazıda, firmanın hazırladığı dahilde işleme proje formunun kabul edildiği ve bu projeye istinaden düzenlenen dahilde işleme izin belgesinin gönderildiği merciler belirtilmektedir.

EK 8: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ÜST YAZISI

T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI İhracat Genel Müdürlüğü	
SAYI: B.02.1.DTM.07.11.2002	40892
.....TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş. NİLÜFER ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ-BURSA	
İLGİ: 05.11.2002 tarihli ve 6512 sayılı firma müracaatı	
İlgide kayıtlı firma müracaatı konusu Dahilde İşleme Projesi incelenmiş olup, merfi Dahilde İşleme Rejimi Kararı'na istinaden düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin bir nüshası yazımız ekinde gönderilmektedir.	
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.	
Rasim GÖLTEKİN Müsteşar ü. İhracat Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Y.	
EK: 1 adet Dahilde İşleme İzin Belgesi	
DAĞITIM GEREĞİ İÇİN	BİLGİ İÇİN
GÜMRÜK MÜSTEŞARLIĞI GÜMRÜKLER GENEL MÜD.-ANKARATEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş. NİLÜFER ORGANİZE SAN. BÖLGESİ-BURSA
ULUDAĞ İHRACATÇILAR GENEL SEKRETERLİĞİ-BURSA	

Aşağıda, dahilde işleme izin belgesinin bir örneği (EK9, EK 10) bulunmaktadır. Firmanın hazırlamış olduğu dahilde işleme proje formu DTM İhracat Genel Müdürlüğü'nce uygun görülmüş ve proje kapsamındaki ithalat ve ihracat miktar ve değerleri firmanın dahilde işleme izin belgesi kapsamında taahhüdü olmuştur. Dahilde işleme izin belgesi taklit edilemeyecek şekilde pembe renkli özel bir kağıttan yapılmıştır.

EK 9: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ ÖN YÜZÜ

T.C.
BAŞBAKANLIK
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
İhracat Genel Müdürlüğü

**DAHİLDE İŞLEME
İZİN BELGESİ**

Bu belge, ihracatçıların Dahilde İşleme Tedbirlerinden yararlandırılması amacıyla, İhracat Genel Müdürlüğünce düzenlenmiştir. Dahilde İşleme Tedbirleri, bu belgede belirtilen esas ve şartlara göre Dahilde İşleme Mevzuatı çerçevesinde ilgili kuruluşlar tarafından uygulanır.

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI

Mehmet TÜRKER
Müdürü
İhracat Genel Müdürlüğü
Sıhhi Müdürlüğü

Dahilde İşleme İzin Belgesinin ön yüzünde (EK-9) belgenin veriliş amacı, hangi mevzuata tabi olduğu ve izin veren merci belirtilmiş ve imzalanmıştır. Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin iç sayfalarında (EK-10) ise firmayla ilgili bilgiler, belge numarası, belge süresi ve firmanın ithalat ve ihracatını taahhüt ettiği maddelerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Aşağıdaki örnekte (EK 10) belgenin numarası 2002/D1-3372, tarihi ise 07.11.2002'dir. Normalde dahilde işleme izin belgelerinin süresi 1 yıl olarak belirlenir. Ancak bazı sektörlerde projenin özelliğine göre bu süre daha uzun veya daha kısa olabilmektedir. Örneğin tekstil sektöründe ham bez ve kumaş ithalatı öngörülen projelerde süre 6 ay ile sınırlandırılmıştır. Bu belgede ise süre 9 ay olarak belirlenmiştir. Firmanın daha önce hazırladığı proje formuna uygun olarak firmanın taahhüt ettiği ihracat tutarı 2.473.900 \$, mal miktarı ise 715.000 m² polipropilen taban halısı

olarak dahilde işleme izin belgesinin ihracatla ilgili bilgiler kısmına yazılmıştır. Yine firmaca hazırlanan dahilde işleme proje formuna uygun olarak taahhüt edilen ihracatın gerçekleşmesi için ithali öngörülen hammaddelerle ilgili bilgiler Dahilde İşleme İzin Belgesine aynen yazılmış ve firmanın belge kapsamında toplam ithalat taahhüt tutarı 1.960.650 ABD Doları olmuştur. Belge sahibi firmanın döviz kullanım oranı ise %79,25'tir. Döviz kullanım oranının önemi ise firmanın belge kapsamında kullanacağı dövizin bu belirtilen oranı aşamayacağıdır. Aksi takdirde belge kapatımı yapılmaz ve firma cezalı duruma düşer. Dahilde işleme izin belgesinin özel şartlar bölümünde firmanın indirimli teminattan (%10) yararlanabileceği belirtilmiş ve ayrıca dahilde işlemeye tabi olacak malın özelliğinden dolayı, firmanın kapanış safhasında ekspertiz raporunu vermesi gerektiği belirtilmiştir.

EK 10: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İÇ SAYFALARI

T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI İHRACAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI İHRACAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	
BELGE: 2002/D1-3372		10. İTHAL EDİLECEK MADDELERE İLİŞLİ BİLGİLER	
TARİH: 07.11.2002		GÜMRÜK MUAFİYETLİ İTHALAT	
İZİN SAHİBİ VE İHRACATÇI İLE İLGİLİ BİLGİLER		DÖVİZ KULLANIM ORANI (%): 79,25	
1. ADI ÜNVANI: TEKSTİL SAN. VE TİC. A.Ş. (İMALATÇI)		İTHAL DEĞERİ: 1.960.650 ABD DOLARI	
2. ADRESİ: NİLÜFER ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ-BURSA		(BİR MİLYON DOKUZYÜZALTMİŞİN ALTIYÜZELLİ)	
3. VERGİ DAİRESİ VE HESAP NO: ÇEKİRCE-7748745656			
4. YAN SANAYİCİNİN ADI VE ÜNVANI:			
5. BELGE SÜRESİ: 9- Ay			
6. EK SÜRE:			
7. İHRACAT TAAHHÜDÜ: 2.473.900			
(İKİ MİLYON DÖRTYÜZETMİŞÜÇÜZ DOKUZYÜZ)			
MAL ADI		MİKTAR	BİRİM DEĞER
POLİPROPİLEN TABAN HALISI	715.000	m2	2.473.900
8. SEKTÖRÜ: İMALAT- Dokuma ve Giyim-Hatır, Makina ve El Halısı (Texting ve Non-woven amaçları dâhil)			
9. ÖZEL ŞARTLAR			
a) İşbu belge kapsamında yapılacak ithalatın müddet 15 (on beş) gün içerisinde ihracat 2001/9 Sayılı Tebliğ ekinde ek-9'daki İthalat Bildirim Formuna firmalar tarafından doldurularak (yani bulunduğundan ihracatçı Hükümeti Genel Sekreterliğine gönderilmesi gerekmektedir.			
b) İşbu belge kapsamında yapılacak ithalatın doğarak her türlü vergi (KDV dâhil) ve firm tutumun %10'u oranında teminat alınması kaydıyla ithaleine müsaade edilecektir.			
c) Bu belge kapsamında ithal edilen maddelerin ihraç edilen mamulünün bünyesinde kullanılacağı göstere Ekspertiz Raporunun taahhüt hesabının kapatılması sırasında tevallisi gerekmektedir.			
İşbu belge 05.11.2002 tarih ve 6512 sayılı mikrocaklımın inceleme si sonucu Bakanlar Kurulunun 23.12.1999 tarih ve 99/13819 sayılı Kararına istinaden düzenlenmiştir.			
GEÇİCİ BELGE NO: 2002/D114125			

Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin son sayfasında (EK 11) ise belge kapsamında "İthal Edilen Maddelerle İlgili Bilgiler" in yazıldığı bir tablo yer alır. Bu tabloda, belge kapsamında ithaline izin verilen hammaddenin toplam miktar ve değerinden her bir ithalat beyannamesi sonucunda ithal edilen hammadde miktarı ve değeri düşülür ve bakiye kısım belirlenir. Bu uygulamayla rejimin kontrol altına alınması ve fazla mal ithalatının engellenmesi amaçlanmıştır. Tabloda sırasıyla ithal edilecek maddenin GTİP'i, mal adı ve özelliği, ithal edilen malın miktarı ve değeri, düşümü yapıldıktan sonra kalan bakiye kısmın miktarı ve değeri, hangi gümrük idaresinden malın ithal edildiği, ithalat beyannamesinin tarih ve numarası, ithalat beyannamesini kapatan gümrük muayene memurunun mührü ve imzası yer alır. Aşağıdaki örnekte 53072000012 GTİP'li Jüt İpliği, 50.800 kg 30.872 \$ olarak Bursa Tekstil İhtisas Gümrük Müdürlüğü'nden 06.02.2003 tarihli ve 587 numaralı ithalat beyannamesi ile çekilmiştir. Jüt İpliğine belge kapsamında verilen toplam ithalat izni 715.000 kg'dır. Ancak şu an itibariyle daha önce yapılan ithalatlar nedeniyle 687.331 kg ve 411.273,79 \$ değerinde mal ithalatı izni kalmıştır. 06.02.2003 tarihli ve 587 numaralı ithalat beyannamesi ile çekilen malın düşümünü yaptığımızda kalan bakiye miktar 636.531 kg, 380.401,79 \$ değerinde Jüt İpliğidir.

EK: 11 DİİB SON SAYFASI-İTHAL EDİLEN MADDELERLE İLGİLİ BİLGİLER

ARTİZ	MALADIN VE ÖZELLİĞİNİN	İTHAL EDİLEN		BAKİYE		İTHALAT BEYANNAMESİNİN TARİHİ VE NUMARASI
		MİKTAR (KG)	DEĞERİ (\$)	MİKTAR (KG)	DEĞERİ (\$)	
53072000012	Jüt İpliği	51.592 kg	33.268,26	687.331 kg	411.273,79	Gemlik 06.02.03 - 430
"	"	50.800 kg	30.872 \$	636.531 kg	380.401,79	T. İhtisas 06.02.03/587
"	"	51.651 kg	33.297,43	584.880 kg	347.104,36	Gemlik 06.02.03 - 124
"	"	23.150 kg	16.243,73	561.730 kg	330.860,63	T. İhtisas 06.02.03/649
"	"	33.657 kg	33.321 \$	528.073 kg	297.539,64	Gemlik 12.02.03/18
"	"	53.488 kg	33.224,80	474.585 kg	264.334,84	Gemlik 21.02.03-251
"	"	53.657 kg	31.194,72	420.928 kg	233.142,07	Gemlik 10.02.03 - 3130+
"	"	50.343 kg	47.342,30	370.585 kg	385.388,35	Gemlik 21.02.03 - 4056+
"	"	50.335 kg	30.593,65	320.250 kg	254.751,4	Gemlik 21.02.03 - 4056+
"	"	51.545 kg	31.326,57	268.705 kg	223.425,58	Gemlik 21.02.03 - 4056+

Gümrük idarelerinde Dahilde İşleme İzin Belgesi ile ithalatın nasıl yapıldığı aşağıda anlatılmaktadır. DİİB ile ithalat yapılmak istenildiğinde ithalat beyannamesi üzerine mutlaka Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin tarihi ve numarası yazılmalıdır. Aksi halde belge sahibi firmalar gümrük muafiyetli ithalattan yararlanamazlar. Gümrük idarelerinde otomasyona geçilmesi (BİLGE Sistemi) ile beyannameler artık bilgisayarlar aracılığıyla veri işleme tekniğiyle

yaratılmaktadır. Yakın tarihte bu sisteme yeni eklentiler yapılarak dahilde işleme izin belgelerinin takibatına başlanmıştır. Bu yüzden belge kapsamında ithalat veya ihracat yapılmak istendiğinde sisteme dahilde işleme izin belgesi tarih ve numarasının girilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Bunlar girildiğinde sistem otomatik olarak belge sahibinin adı ve unvanını ekrana getirir ve eğer bu bilgiler belge sahibine ait ise ekranda çıkan soruya evet denilerek işlem tamamlanır. Aksi halde işleme devam edilmez ve ancak kati ithalat (gümrük muafiyetsiz ithalat) yapılabilir.

İthalat beyannamelerinin sisteme girilmesinden sonra bilgisayardan daha önce matbu olarak hazırlanmış gümrük beyannamesi üzerine çıktı alınır ve gerekli belgeler (orijinal fatura, çeki listesi v.b.) beyannameye eklendikten sonra (DİİB fotokopisi dahil) yukarıda da anlatıldığı gibi Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin son sayfasında yer alan "İthal Edilen Maddelerle İlgili Bilgiler" bölümünde (EK 11) beyanname ile hangi hammaddenin ithalatı yapılacak ise buna ilişkin ithalat miktar ve değerlerin düşümü yapılır. Daha sonra beyanname ile birlikte Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin aslı da Gümrük İdaresi Teşvik İnceleme Servisi'ne götürülür. Burada yapılan incelemede; Dahilde İşleme İzin Belgesinin kime ait olduğu, sahte olup olmadığı, belge ile ithalatına izin verilen hammadde ile beyanname yazılı olan ithal malının aynı olup olmadığı (GTİP'i ve diğer özellikleri), izin verilen miktarın aşıp aşılmadığı, belge süresinin dolup dolmadığı ve belgenin son nüshasında yapılan düşümün doğru olup olmadığı kontrol edilir. Yapılan kontroller neticesinde uygunluk saptanırsa Teşvik İnceleme Servisince "Dahilde İşleme İzin Belgelidir" şerhi vurularak imzalanır. Bu işlemlerden sonra ithalat beyannamesi İthalat Onay Servisi'ne oradan da Gümrük Muayene Memurları'na sevk edilir. Muayene memurlarınca beyanname ile beyanname eki belgelerin doğruluğu araştırılır. Gerek görülürse ithal eşyası fiziki kontrole veya kimyane tahliline tabi tutulabilir. Tüm bu işlemlerden sonra, beyan ile kontrol sonucu uygunluk saptanırsa beyanname kapatılır, ve gerekli vergi, resim ve harcin ödenmesi için gümrük saymanlığına gönderilir.

Daha önce de belirtildiği üzere dahilde işleme izin belgesi kapsamında ithalat yapıldığında bu ithalat için doğan vergiler, ya "şartlı muafiyet sistemi"nde gümrük idarelerine gerekli teminatların verilmesi koşuluyla askıya alınır yahut da "geri ödeme sistemi" çerçevesinde gümrük veznelere ödenir, ihracatın yapılmasını müteakip alınan vergiler firmaya iade edilir. Dahilde İşleme Rejimi şartlı muafiyet sistemi kapsamında vergilerin askıya alınabilmesini sağlayan banka teminat mektuplarının gümrük idarelerince kabul edilebilmesi için teminat mektubu üzerinde, mutlaka dahilde işleme izin belgesinin tarih ve numarasının bulunması gerekir. Aksi halde, bu teminat mektuplarının dahilde işleme rejimi kapsamında

Dahilde işleme izin belgesi alımı ve belge kapsamında ithalatın yapılması sürecinde yapılan işlemler yukarıda kısaca özetlenmiştir. Aşağıda dahilde işleme izin belgesi ile ihracatın ve belge kapatımının nasıl yapıldığı anlatılmaktadır.

Firmalar, belge ile yurtdışından yaptıkları hammadde ithalatlarından (belge kapsamında yurt içinden de hammadde alımına olanak sağlanmıştır) sonra bu maddeleri işleyerek, mamul haline getirirler ve yurtdışına ihraç ederler. Ancak; firmaların yaptıkları ihracatları belge kapsamında taahhüt ettikleri ihracata saydırabilmeleri için ihracat beyannameleri üzerine mutlaka dahilde işleme izin belgesi tarih ve numarasını yazmaları ve gümrük idarelerinin teşvik inceleme servisinde “dahilde işleme izin belgelidir” şerhi vurdurmaları gerekir. Aksi takdirde firmalar her ne kadar ihracat yapmış olsalar dahi bu ihracat beyannameleri, ihracatçı birliklerince belge taahhüdünün kapatılması için kabul edilmez. Bu yüzden belki de firmalar ihracat taahhütlerini gerçekleştiremeyecek ve cezalı duruma düşebileceklerdir. Bunun için belge sahibi firmaların bu noktalara çok dikkat etmeleri gerekir.

Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında ihracatın yapılmasında yine ithalatın yapılmasındaki yol izlenir. Ancak bazı farklılıklar da bulunmaktadır. BİLGE Sisteminde ihracat beyannamesi yazıldıktan sonra çıktı alınarak gerekli belgeler (orijinal fatura, çeki listesi vb.) beyannameye eklenir. Burada ithalattan farklı olarak Dahilde İşleme İzin Belgesi aslının gümrüğe sunulmasına gerek yoktur, sadece belge fotokopisinin ihracat beyannamesine eklenmesi yeterlidir. Bu işlemden sonra beyanname Teşvik-İnceleme Servisine götürülür. Burada belgenin kime ait olduğu, süresinin dolup dolmadığı, belgede ihracatı taahhüt edilen mamulle beyannameye ihracatı yapılacak malın aynı olup olmadığı (GTİP’i, mal adı ve özelliği) kontrol edilir ve bunlar doğruysa beyanname üzerine “Dahilde İşleme İzin Belgelidir” meşruhatı düşülür, yetkili memurca imzalanır. Daha sonra beyanname İhracat Onay Servisi’ne oradan da Gümrük Muayene Memuru’na sevk edilir. Muayene memurları, beyannameye yazılı bilgilerle beyanname eki belgeleri karşılaştırır ve hata yoksa gerekli mühürleri vurur, imzalar ve malın yurt dışına gönderilmesi için beyannameyi mal sahibine iade eder. Belge sahibi firmalar taahhüt ettikleri ihracat değerine ulaştıklarında ve/veya belge süresi dolduğunda taahhüt kapatımı için İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği’ne başvururlar.

2002/6 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği’nin 30. maddesine göre taahhüt kapatımı için gerekli belgeler şunlardır:

1. Dahilde İşleme İzin Belgesi aslı
2. Gümrük Beyannameleri asılları (Kapatma işlemi müteakip taahhüde sayıldığına dair

meşruhat düşülmek üzere) ve fotokopileri

3. Döviz Alım Belgesi aslı (İhracatın özel fatura ile yapılması halinde)
4. İhraç Ürünleri İle İlgili Hammadde Sarfiyat Tablosu
5. İhracat Listesi
6. İthalat Listesi
7. İhraç edilen mamulün üretimi ile ilgili Kapasite Raporu (Ticaret ve/veya sanayi odalarınca tasdikli)
8. Ekspertiz Raporu (Gerekli olması halinde, İlgili en az iki mühendis tarafından imzalanmış ve ilgili birimin yetkilileri tarafından tasdik edilmiş)
9. Telafi Edici Vergi Makbuzu (Gerekli olması halinde)
10. A.TR Dolaşım Belgesi (Gerekli olması halinde)
11. Menşe İspat Belgeleri (Gerekli olması halinde)
12. Tedarikçi Beyanı (Gerekli olması halinde)
13. Ön Statü Belgesi (İhracatın serbest bölgeye yapılması halinde)

Dahilde İşleme İzin Belgesi taahhüt kapatımının nasıl yapıldığı Sofiteks Tekstil Sanayi ve Ticaret Şirketi'ne ait olan başka bir Dahilde İşleme İzin Belgesi örneği (EK 14) ve firmanın kapanış işlemleri için hazırladığı diğer belgeler ile anlatılacaktır. EK 14'deki örneği incelersek; Şirketin 10 Ekim 2002 tarihli ve 2002/D1-3435 sayılı Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında taahhüt ettiği ihracat; 57033019 GTİP'li (8 rakamlı GTİP'i) polipropilen taban halısıdır. Firma bu halıdan 490.000 m² satmayı ve 2.200.000 Dolar gelir elde etmeyi planlamıştır. Yani şirketin taahhüt ettiği ihracat tutarı 2.200.000 ABD Dolarıdır. Şirketin bu ihracatı gerçekleştirmek için ithalatını öngördüğü 6 çeşit hammadde bulunmaktadır, ve bunların sırasıyla 8 rakamlı GTİP'leri, özellikleri, miktar ve değerleri belge üzerinde belirtilmiştir. Firmanın tüm bu hammaddelerin ithali için öngördüğü ithalat tutarı 1.759.850 ABD Dolarıdır. Firmanın belge kapsamında döviz kullanım oranı %79,99 olarak hesaplanmıştır. Yani şirketin elde edeceği 2.200.000 dolarlık ihracat gelirinin %79,99'u ithalatta kullanılacaktır. Rejim kapsamında firmaların kullanabilecekleri azami döviz kullanım oranı %80'dir ve bu şirket de tam bu sınıra yakın bir ihracat taahhüdünde bulunmuştur.

Belge sahibi firmalar dahilde işleme izin belgesi ihracat taahhütlerini kapatmak için, belge sürelerinin bitiminden itibaren 3 ay içerisinde hazırlayacakları belgelerle birlikte bağlı buldukları İhracatçılar Birliğine başvururlar. Firmaların hazırlayacakları belgelerden biri EK 15'de örneği gösterilen İhracat Listesi'dir. Belge sahibi firmalar Dahilde İşleme İzin Belgesi süresince yaptıkları tüm ihracatlara ilişkin bir liste hazırlarlar. EK 15'teki örnekte görüleceği

üzere bu listede ihraç edilen malın adı, miktarı (malın satıldığı birimi: örneğin m², adet), değeri, ihracat beyannamesi numarası ve tarihi ile ihracatın yapıldığı gümrük idaresi ile ihracat yapılan ülkenin adı yazılır ve listenin sonunda ihracat tutarının toplamı belirtilir. EK 15'teki listede firmanın ilk ihracat tarihi 17.01.2003 olup, 191 numaralı ihracat beyannamesi ile 34.486,72 ABD Doları değerinde 12.772,86 m² halı Bursa Tekstil İhtisas Gümrük Müdürlüğü'nden Ukrayna'ya ihraç edilmiştir. İhracat Listesi'nin sonunda, belge kapsamında yapılan toplam ihracat tutarı 1.900.471,43 ABD Doları, ihracat miktarı da 669.880,72 m² polipropilen taban halısıdır. Bu halının toplam net ağırlığı da 1.058.300 kilogramdır

EK 14: DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İÇ SAYFALARI

T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEAŞARLIĞI İHRACAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	T.C. BAŞBAKANLIK DIŞ TİCARET MÜSTEAŞARLIĞI İHRACAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ																												
BELGE NO: 2020/1-3463	10. İTHAL EDİLECEK MADDELERLE İLGİLİ HİÇLİKLER																												
TARİH: 10.10.2002	GÜMRÜK MUAFİYETLİ İTHALAT																												
İZİN SAHİBİ ve İHRACAT İLE İLGİLİ HİÇLİKLER	DÖVİZ KULLANIM ORANI (%): 79,99																												
1. ADI, ÜNVANI: TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş.	İTHAL DEĞERİ: 1.759.850 ABD DOLARI (BİR MİLYON YEDİYÜZELLİK DOKUZYİZİN SEKİZYÜZELLİ)																												
2. ADRESİ: NİLÜFER ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ-BURSA																													
3. VERGİ DAİRESİ ve HESAP NO: ÇEKİRGE-774745636																													
4. YAN SANAYİCİNİN ADI ve ÜNVANI:																													
5. BELGE SÜRESİ: 9 AY																													
6. EK SÜRE:																													
7. İHRACAT TAHHÜDÜ: 2.200.000 ABD DOLARI İKİ MİLYON İKİYÜZDÜZİN ABD DOLARI																													
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>MADDE ADI</th> <th>MİKTAR</th> <th>BİRİM</th> <th>DEĞER</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>54023910 POLİPROPİLEN İPLİK</td> <td>667.552</td> <td>KG</td> <td>1.048.057</td> </tr> <tr> <td>53072000 JUT İPLİĞİ</td> <td>740.903</td> <td>KG</td> <td>444.542</td> </tr> <tr> <td>55095100 55092210-ÇÖZGÜ İPLİĞİ</td> <td>106.522</td> <td>KG</td> <td>218.371</td> </tr> <tr> <td>52054100 PAMUK İPLİĞİ-RİNG (22/1 NE)</td> <td>6.000</td> <td>KG</td> <td>12.960</td> </tr> <tr> <td>54041090 NAYLON İPLİK</td> <td>4.000</td> <td>KG</td> <td>26.920</td> </tr> <tr> <td>35069100 HOT MELT</td> <td>4.000</td> <td>KG</td> <td>9.000</td> </tr> </tbody> </table>	MADDE ADI	MİKTAR	BİRİM	DEĞER	54023910 POLİPROPİLEN İPLİK	667.552	KG	1.048.057	53072000 JUT İPLİĞİ	740.903	KG	444.542	55095100 55092210-ÇÖZGÜ İPLİĞİ	106.522	KG	218.371	52054100 PAMUK İPLİĞİ-RİNG (22/1 NE)	6.000	KG	12.960	54041090 NAYLON İPLİK	4.000	KG	26.920	35069100 HOT MELT	4.000	KG	9.000
MADDE ADI	MİKTAR	BİRİM	DEĞER																										
54023910 POLİPROPİLEN İPLİK	667.552	KG	1.048.057																										
53072000 JUT İPLİĞİ	740.903	KG	444.542																										
55095100 55092210-ÇÖZGÜ İPLİĞİ	106.522	KG	218.371																										
52054100 PAMUK İPLİĞİ-RİNG (22/1 NE)	6.000	KG	12.960																										
54041090 NAYLON İPLİK	4.000	KG	26.920																										
35069100 HOT MELT	4.000	KG	9.000																										
MAL ADI	MİKTAR	BİRİM	DEĞER (₺)																										
57033019 POLİPROPİLEN TABAN HALISI	400.000	m ²	2.200.000																										
8. SEKTÖRÜ: İMALAT- Doku ve Giyim-Hab, Makina ve El Halatı (Tatlıng ve Non-woven mensucat dahil)																													
9. ÖZEL ŞARTLAR																													
a) İşbu belge kapsamında yapılacak ithalat miktarı 15 (on beş) gün içerisinde ihracat 2001/9 Sayılı Tebliğ eki ek-9'daki İthalat Bilgi Formunu firmalar tarafından doldurularak Güney Bulvarındaki İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğine gönderilmesi gerekmektedir.																													
b) İşbu belge kapsamında yapılacak ithalattan doğacak her türlü vergi (KDV dahil) ve fon tutarının %10'u oranında teminat alınması kaydıyla ithalata müsaade edilecektir.																													
c) Bu belge kapsamında ithal edilen maddelerin ilgili edilen memurlerin bünyesinde kullanılmadığını gösteren Ekspertiz Raporunun taahhüt şartının kapsamında teminatı gerekmektedir.																													
	İşbu belge 25.09.2002 tarih ve 4526 sayılı kararnamemle incelenmesi sonucu Bakanlar Kurulunun 23.12.1999 tarih ve 99/13619 sayılı kararname sine istinaden düzenlenmiştir.																												
	GEÇİCİ BELGE NO: 2020/116121																												

Firmalar, dahilde işleme izin belgesinin kapatılması için ihracatta olduğu gibi yaptıkları ithalat için de bir liste hazırlarlar, buna da İthalat Listesi denir. EK 16, EK 17 ve EK 18’de birer örnekleri verilen ithalat listelerinde ithal edilen malın GTİP’i, adı ve özelliği, miktarı (adet, kilogram, metre), değeri, ithalat beyannamesi tarih ve numarası ile ithalatın yapıldığı gümrük idaresi ile ülkenin adı yazılır. Liste sonunda toplam ithalat miktar ve değeri hesaplanır. Bu liste her bir hammadde için ayrı ayrı düzenlenebileceği gibi tek bir listede tüm hammadde ithalatları ile bilgiler yer alabilir. Aşağıdaki örneklerde her bir hammadde için ayrı liste düzenlenmiştir. Ek 16’da Polipropilen İplik için düzenlenen İthalat Listesine bakarsak, listenin ilk sırasında 540239102000 GTİP’li 14.495 kg. polipropilen iplik 20.618,79 ABD dolarına Bursa Tekstil İhtisas Gümrük Müdürlüğü’nden 21.10.2002 tarihli ve 3816 numaralı ithalat beyannamesi ile ithal edilmiştir ve malın ithal ülkesi Yunanistan’dır. Polipropilen İplik için hazırlanan liste sonunda ise toplam ithalat miktarı 629.555 kg iplik, ve bu ipliğin toplam değeri de 950.996,20 ABD Doları’dır.

EK 16: DİİB KAPSAMINDA YAPILAN İTHALATLARIN LİSTESİ

FİRMA ADI:TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş
İZİN BELGESİ NO: 10.10.2002 TARİH ve 2002/D1-3435

DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İLE İLGİLİ İTHALAT LİSTESİ						
GTİP	İSİM ve NİTELİĞİ	MİKTAR KG	DEĞER USD	BEYANNAME TARİH NO	GÜMRÜK	ÜLKE
540239102000	POLİPROPİLEN İPLİK	14.495,00	20.618,79	21.10.02/3816	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		14.286,00	19.586,00	18.12.02/4701	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		14.511,00	19.015,87	17.12.02/4732	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		14.571,00	18.477,03	23.12.02/4825	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		14.125,00	18.450,48	17.01.03/232	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		43.814,00	87.899,23	24.01.03/1884	GEMLİK	BELÇKA
		14.538,00	20.970,54	24.01.03/1092	GEMLİK	BELÇKA
		14.283,00	22.898,84	30.01.03/445	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		28.843,00	42.247,78	31.01.03/1436	GEMLİK	BELÇKA
		14.563,00	19.299,25	04.02.03/545	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		14.298,00	20.895,25	05.02.03/866	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		28.845,00	41.414,88	27.02.03/805	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		29.013,00	40.834,83	28.02.03/811	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		15.844,00	22.250,08	18.03.03/1170	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		29.978,00	43.103,80	26.03.03/4251	GEMLİK	BELÇKA
		14.180,00	20.788,36	26.03.03/4246	GEMLİK	BELÇKA
		14.285,00	20.358,82	27.03.03/1333	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		28.329,00	44.351,00	28.03.03/4362	GEMLİK	BELÇKA
		15.952,00	23.478,88	29.03.03/1377	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		43.792,00	67.943,39	02.04.03/4689	GEMLİK	BELÇKA
		14.538,00	21.878,57	04.04.03/4820	GEMLİK	BELÇKA
		12.408,00	19.395,07	07.04.03/6803	BURSA	BELÇKA
		13.984,00	21.491,96	12.04.03/1586	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		43.518,00	72.274,04	15.04.03/5307	GEMLİK	BELÇKA
		18.532,00	23.358,19	22.04.03/1700	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		15.709,00	22.440,57	25.04.03/1768	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		18.262,00	25.978,31	30.04.03/1842	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		17.218,00	28.189,00	10.05.03/2026	T.İHTİSAS	YUNANİSTAN
		28.908,00	48.972,31	16.05.03/7293	GEMLİK	BELÇKA
		29.217,00	52.636,48	16.05.03/7289	GEMLİK	BELÇKA
		629.555,00	950.996,20			

Ek 17 ve Ek 18'de Jüt İpliği, Çözgü İpliği, Pamuk İpliği ve Naylon İplik için düzenlenen listeler görülmektedir. Buna göre 321.086,95 Dolar değerinde Jüt İpliği, 151.087,95 Dolar değerinde Çözgü İpliği, 2.736,43 Dolar değerinde Pamuk İpliği, 3.708,85 Dolar değerinde Naylon İplik yurtdışından gümrük muafiyetli olarak ithal edilmiştir. Ayrıca dahilde işleme rejimi kapsamında yurtdışından mal ithalatı yapılabileceği gibi firmalara yurt içinden de girdi temini imkanı tanınmıştır. Adı geçen firma da belge kapsamında yurt içinden 29.985 kg. Polipropilen İpliği 43.813 Dolara satın almıştır. Firmanın hazırladığı tüm bu listelere göre belge kapsamında yapılan toplam ithalat tutarı 1.473.429,38 ABD Dolarıdır.

EK 17: İTHALAT LİSTESİ

İTHALAT LİSTESİ

FİRMA ADI		TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş.				
İZİN BELGESİ NO		10.10.2002 TARİH ve 2002/01 3433				
DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İLE İLGİLİ İTHALAT LİSTESİ						
GTİP	İSİM VE NİTELİĞİ	MİKTAR	DEĞER	BEYANNAME	GÜMRÜK	ÜLKE
		KG	USD	TARİH NO		
53072000012	JÜT İPLİĞİ	53.572,00	33.280,21	31.01.03 / 1434	GEMLIK	HINDİSTAN
		56.800,00	30.872,00	08.02.03 / 587	T.İHTİSAS	BELÇKA
		53.818,00	33.287,40	08.02.03 / 1788	GEMLIK	HINDİSTAN
		25.100,00	16.243,75	10.02.03 / 848	T.İHTİSAS	BELÇKA
		53.057,00	33.321,00	17.02.03 / 1897	GEMLIK	HINDİSTAN
		53.498,00	33.222,88	26.02.03 / 2531	GEMLIK	HINDİSTAN
		53.857,00	31.174,72	10.03.02 / 3180	GEMLIK	HINDİSTAN
		90.363,00	47.782,76	24.03.03 / 4082	GEMLIK	HINDİSTAN
		50.335,00	30.587,85	24.03.03 / 4086	GEMLIK	BELÇKA
		51.545,00	31.326,55	24.03.03 / 4089	GEMLIK	BELÇKA
		526.237,00	321.086,95			

DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ İLE İLGİLİ İTHALAT LİSTESİ						
GTİP	İSİM VE NİTELİĞİ	MİKTAR	DEĞER	BEYANNAME	GÜMRÜK	ÜLKE
		KG	USD	TARİH NO		
55092210000	ÇÖZGÜ İPLİĞİ	9.050,50	15.385,85	14.10.02/12173	GEMLIK	HINDİSTAN
		20.718,14	37.347,51	18.10.02/12382	GEMLIK	BELÇKA
		20.664,02	37.264,40	31.10.02/13029	GEMLIK	BELÇKA
		17.562,00	29.855,40	31.10.02/13033	GEMLIK	HINDİSTAN
		17.835,30	31.234,78	08.12.02/14817	GEMLIK	BELÇKA
		85.830,21	151.087,95			

EK 18: İTHALAT LİSTESİ

FİRMA ADI
İZİN BELGESİ NO

..... TEKSTİL SAN VE TİC AŞ
10.10.2002 TARİH VE 2002 / D1 3435

DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ İLE İLGİLİ İTHALAT LİSTESİ						
GTİP	İSİM VE NİTELİĞİ	MİKTAR	DEĞER	BEYANNAME TARİH/NO	GÜMRÜK	ÜLKE
520541009019	PAMUK İPLİĞİ	1.248 KG	2.736,43 USD	16.05.03/ 7293	GEMLIK	BELÇİKA

FİRMA ADI
İZİN BELGESİ NO

..... TEKSTİL SAN VE TİC AŞ
10.10.2002 TARİH VE 2002 / D1 3435

DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ İLE İLGİLİ İTHALAT LİSTESİ						
GTİP	İSİM VE NİTELİĞİ	MİKTAR	DEĞER	BEYANNAME TARİH/NO	GÜMRÜK	ÜLKE
540410900000	NAYLON İPLİK	544 KG	3708,85 USD	18.06.03/ 8283	GEMLIK	BELÇİKA

FİRMA ADI
İZİN BELGESİ NO

..... TEKSTİL SAN VE TİC AŞ
10.10.2002 TARİH VE 2002/D1 3435

DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ İLE İLGİLİ YURT İÇİ ALIMLAR					
GTİP	İSİM VE NİTELİĞİ	MİKTAR	DEĞER	FATURA TARİH/NO	FİRMA
340239102000	POLİPROPİLEN İPLİK	8.870,00 KG	12.800,00 USD	09.04.2003	GÜLSAN
		8.190,00 KG	11.900,00 USD	11.04.2003	GÜLSAN
		8.274,00 KG	12.100,00 USD	14.04.2003	GÜLSAN
		4.872,00 KG	7.130,00 USD	18.04.2003	GÜLSAN
		29.985,00 KG	43.813,00 USD		

Yukarıda hazırlanan ihracat ve ithalat listeleri ile ilgili belirtilmesi gereken son bir not, bu listelerin doğruluğunun İhracatçılar Birliğince araştırıldığıdır. Bu araştırma ilgili gümrük beyannamelerinin ve eğer varsa yurt içi alım faturaları ile özel faturaların asıllarının istenerek

listedeki bilgilerle karşılaştırılması ve ayrıca, ilgili gümrük idarelerinden teyitlerinin istenmesi yolu ile yapılmaktadır. Yapılan karşılaştırmalar sonucu eğer bu listelerde bir hata yapılmışsa bu hatalar ihracatçı birliklerince düzeltilir.

Belge sahibi firmaların taahhüt kapatımı için ihracatçı birliklerine vermeleri gereken diğer bir belge de aşağıda örneği gösterilen ekspertiz raporudur.(EK 19) İhracatçı birlikleri belge kapatımını yapan merci olarak, Dahilde İşleme İzin Belgesi ihracat taahhütlerini, belgede belirtilen şartlar esas alınmak suretiyle eşdeğer ve/veya ithal eşyasının işlem görmüş ürünün üretiminde kullanıldığını tespit etmek kaydıyla kapatırlar. İthal eşyasının ihraç edilen mamulde kullanımının tespitinde, belgede belirlenen fire ve kullanım oranlarının esas alınması gerekmektedir. Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin özel şartlar bölümünde taahhüt kapatma esnasında ekspertiz raporu aranacağına ilişkin bir ibarenin yer alması durumunda ise, ekspertiz raporunda yer alan fire ve kullanım oranlarının esas alınması ancak, hiçbir surette izin belgesinde belirlenen fire ve kullanım oranlarının aşılmaması gerekmektedir. Bu çerçevede bir aşımın tespiti halinde, belge kapatımı yapılmaz ve konu DTM'ye intikal ettirilir.

EK 19: EKSPERTİZ RAPORU ÖRNEĞİ

E K S P E R T İ Z R A P O R U	
FİRMA BİYANASI	: SOFİTEKS TEKSTİL SAN VE TİCARET AŞ
ADRESİ	: KATAPA SANAYİ BÖLGESİ BURSA
SİCİL NO	: 35877
SANAYİCİ NO	: 43811
ÜRETİM KONUSU	: POLİPROPİLEN TABAN HALISI

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası yetkili uzmanları olarak yukarıda bahsedilen yazılı firmada ve ilgili kayıtları üzerinde yaptığımız inceleme neticesinde, firmada üretilmekte olan polipropilen taban halısında dokuma saflaşma oranı 20/5 oranında olduğu tespit edilmiştir. Bu bu ekspertiz raporu tarafımızdan tanzim edilmiştir.

EKSPER <i>[Signature]</i> İLKER YERLİ	EKSPER <i>[Signature]</i> MEHMET SEYMEN	BURSA TİCARET VE SANAYİ ODASI <i>[Signature]</i>
--	--	---

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası
TANIM BÜROSU
BURSA

Yukarıda iki mühendis tarafından hazırlanan bir ekspertiz raporu yer almaktadır. Bu raporda, polipropilen taban halısının üretimi için gerekli olan hammaddelerden biri olan çözgü ipliğinin dokuma safhasında 1 m² halıda ne kadar kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna göre firmaca üretilmekte olan polipropilen taban halısında, dokuma safhasında çözgü ipliği 1 m² halıda 0.200 kg. kullanılmıştır. Hatırlanacağı gibi, dahilde işleme izin belgesi alımı için firmanın hazırladığı İhraç Ürünleri İle İlgili Hammadde Sarfiyat Tablosu'nda çözgü ipliğinin birimde kullanılacağı miktar 0,216 gram, mamulde kullanılan miktarın ise 0,200 gram olacağı ve fire oranının da %8 olacağı belirtilmiştir. Sonuçta ekspertiz raporu da bunu doğrulamaktadır. Ekspertiz raporuyla belirtilmesi gereken son bir not da bunun her bir hammadde için ayrı ayrı düzenleneceğidir.

Firmaların belge taahhüdünü kapatmak için İhracatçılar Birliği'ne verecekleri diğer belgeler de ihracat ve ithalat gümrük beyannameleri asıl ve fotokopileri ile eğer yurt içinden hammadde alımı yapılmışsa bunlara ait faturalardır. İhracatçılar Birliği beyanname ve faturaları firmaların hazırladıkları ithalat ve ihracat listeleri ile karşılaştırıp doğru olup olmadıklarını inceler. Dahilde işleme izin belgesinin kapatma işlemi müteakip, ihracat beyanname asılları üzerine bunların ihracat taahhüdüne sayıldığına dair meşruhat düşülür ve beyanname ve faturalar firmaya iade edilir. Yukarıda örnekleri verilen bu belgeler dışında, firmalar dahilde işleme izin belgesi almak için daha önceden hazırladıkları İhraç Ürünleri İle İlgili Hammadde Sarfiyat Tablosu ile Kapasite Raporlarını belge kapatımı sırasında tekrar verirler. Belge sahipleri bu belgeler haricinde, gerekli olması halinde 2002/6 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 5 numaralı ekinde belirtilen diğer belgeleri de aşağıda örneği verilen dilekçeye (EK 20) eklerler. 2002/6 sayılı tebliğe göre belge taahhüt kapama başvuruları geri alınmamaktadır. Bunun için firmaların taahhüt kapama işlemleri için hazırladıkları evraklara çok dikkat etmeleri gerekir.

İhracatçılar Birliği'ne yapılan taahhüt kapama başvuruları sonrasında, İhracatçılar Birliği Teşvik Uygulama Departmanı'nca, belgede belirtilen hammadde kullanım ve fire oranlarına göre yahut da ekspertiz raporlarında belirlenen kullanım oranları ile yapılan hesaplamalar sonucunda ithal edilen maddelerin tamamının ihraç edilen ürünlerin bünyesinde kullanıp kullanılmadığı tespit edilir. Bu hammaddelerin tamamı ihraç edilen ürünlerin bünyesinde kullanılmışsa taahhüt hesabı kapatılır, aksi taktirde belge kapatımı yapılmaz.

EK 20: DİİB TAAHHÜT KAPATIMI İÇİN BAŞVURU DİLEKÇE ÖRNEĞİ

TEKS

ULUDAĞ İHRACATÇILAR BİRLİĞİ
BURSA

12.08.2003

10.10.2002 TARİH ve 2002/D1-3435 SAYILI DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİNİN TAAHHÜDÜ
TAMAMLANMIŞ BULUNMAKTADIR. KAPANIŞ İŞLEMLERİNİN YAPILMASINI ARZ EDERİZ.

SAYGILARIMIZLA

.....TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş.

EKLER

1. DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİNİN ASLI
2. GÜMRÜK BEYANNAMELERİ ASILLARI
3. İHRAÇ ÜRÜNLERİ İLE İLGİLİ HAMMADDE SARFIYAT TABLOSU
4. DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İLE İLGİLİ İHRACAT LİSTESİ
5. DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ İLE İLGİLİ İTHALAT LİSTESİ
6. KAPASİTE RAPORU

İhracatçılar Birliği'nde firmaların daha önce hazırladıkları ithalat ve ihracat listeleri incelenir, gümrük beyannameleri ile karşılaştırılır, herhangi bir hata varsa düzeltilir. Sonra Birlik kendi ithalat ve ihracat listelerini hazırlar, listenin altına birlik mührü vurulur ve imzalanır. İhracatçılar Birliğinin hazırladığı listelerin önemi ise, liste sonunda elde edilen ithalat ve ihracat değerleri toplamlarının, belge kapsamında firmaların kesinleşen ithalat-ihracat miktar ve değerleri olmalarıdır. Aşağıda firmanın daha önce hazırlamış olduğu İhracat Listesi ve İthalat Listesinin İhracatçılar Birliğince yeniden düzenlenmiş şekli bulunmaktadır.

EK 21: İHRACATÇILAR BİRLİĞİNCE HAZIRLANAN İHRACAT LİSTESİ ÖRNEĞİ

FİRMA ÜNVANI:TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş.
 BELGE TARİH ve SAYI: 10.10.2002 - 2002/D1 3435

İHRACAT LİSTESİ

GTP	İSİM ve NİTELİĞİ	MİKTAR m2	NET KG	DEĞER USD	BEYANNAME TARİH NO	GÜMRÜK	ÜLKE
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.772,89	19.820,00	24.404,72	17.01.03-787	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.473,00	13.080,00	24.198,18	21.01.03-1880	GENELİK	İNDONZYAYA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	4.333,00	6.700,00	11.206,28	22.01.03-1836	GENELİK	İSRAİL
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.842,12	21.340,00	28.883,72	24.01.03-285	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	11.283,20	18.340,00	29.095,89	27.01.03-302	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	KUVEYKİSTAN
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.790,25	20.990,00	28.990,88	30.01.03-343	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	10.314,00	18.220,00	24.478,74	31.02.03-384	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	YUGOSLAVYA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.229,87	17.340,00	28.671,89	04.03.03-402	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	BOSNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	7.831,00	14.190,00	20.803,88	04.03.03-3307	GENELİK	MALEZYA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.881,97	13.730,00	28.831,72	04.03.03-3303	GENELİK	LİBYA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.492,78	13.600,00	28.727,88	27.02.03-4133	GENELİK	KUVEYKİSTAN
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.813,17	20.280,00	28.313,88	04.02.03-833	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.828,28	20.110,00	33.548,28	18.02.03-378	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.320,21	14.190,00	28.314,84	18.02.03-4838	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.888,17	18.480,00	28.817,88	20.02.03-618	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	ARABİSTAN
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.281,28	20.840,00	31.788,87	31.02.03-647	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.387,41	12.700,00	28.388,81	28.02.03-1378	GENELİK	FİLİPİNLER
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	6.483,88	13.880,00	24.873,17	28.02.03-8382	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.843,88	20.800,00	34.848,18	27.02.03-120	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.343,82	14.140,00	28.022,81	28.02.03-8414	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.972,22	14.070,00	28.388,34	28.02.03-8449	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.277,28	12.900,00	28.831,43	07.03.03-8847	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	4.678,26	8.780,00	11.811,87	07.03.03-8844	GENELİK	İSPAN
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.086,20	12.740,00	11.201,88	08.03.03-8883	GENELİK	KATAR
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.887,23	21.940,00	36.412,28	18.03.03-872	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	4.232,84	8.860,00	11.884,84	14.03.03-7343	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.284,84	13.870,00	27.388,88	14.03.03-7480	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	1.703,88	6.780,00	10.581,88	18.03.03-1087	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	FİJİ
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	12.787,83	22.080,00	37.472,87	20.03.03-1113	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.387,22	13.020,00	24.884,18	20.03.03-8088	GENELİK	KANADA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.834,24	13.840,00	23.147,83	21.03.03-8284	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	8.438,88	14.220,00	30.299,83	21.03.03-8247	GENELİK	ABD
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	14.028,21	21.440,00	37.287,87	28.03.03-1284	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
87 03 30 19	POLİPROPİLEN TARAN HALI	3.429,83	8.640,00	17.888,88	29.03.03-1388	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	İTALYA

EK 21: DEVAMI

FİRMA ÜNVANI:TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş.
BELGE TARİH ve SAYISI: 10.10.2002- 2002/01 3435

İHRACAT LİSTESİ

GTİP	İSİM ve NİTELİĞİ	MİKTAR m2	NET KG	DEĞER USD	BEYANNAME TARİH NO	GÜMRÜK	ÜLKE
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	8.343,74	8.648,00	19.347,53	20.03.03-1283	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	İTALYA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	8.246,48	10.390,00	28.892,37	31.03.03-9530	GEMLİK	İRLANDA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	10.836,15	10.780,00	31.046,83	01.04.03-1317	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	MACARİSTAN
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.480,74	21.840,00	32.398,00	02.04.03-1224	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	8.795,26	11.340,00	18.502,07	04.04.03-1374	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	MAKEDONYA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	4.126,46	8.600,00	9.094,43	04.04.03-1375	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	BULGARİSTAN
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.821,82	21.900,00	36.906,91	07.04.03-1421	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	8.181,09	11.420,00	21.870,85	08.04.03-1649	GEMLİK	HİNDİSTAN
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	9.448,04	18.180,00	27.390,32	11.04.03-18811	GEMLİK	ABD
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	4.482,00	8.100,00	12.398,23	11.04.03-18813	GEMLİK	ABD
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	11.387,78	19.420,00	39.782,27	14.04.03-1433	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	İHRVATİSTAN
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.382,84	21.880,00	38.780,87	14.04.03-1634	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.483,04	20.760,00	38.404,18	18.04.03-1883	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	8.187,02	12.840,00	24.004,24	17.04.03-11894	GEMLİK	KANADA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	11.083,83	17.840,00	22.548,18	22.04.03-1885	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	ARNAVUTLUK
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	12.846,74	20.120,00	34.090,26	22.04.03-1887	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	3.607,89	13.420,00	24.832,48	23.04.03-12897	GEMLİK	FAS
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.280,87	21.280,00	39.900,84	26.04.03-1723	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.170,13	21.480,00	35.875,81	02.05.03-1842	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	11.890,88	20.080,00	28.683,02	03.05.03-1856	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	YUGOSLAVYA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	18.828,24	13.700,00	28.872,34	04.05.03-1987	GEMLİK	KENYA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	9.884,23	13.280,00	23.905,45	06.05.03-14218	GEMLİK	SINGAPUR
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	7.882,81	18.180,00	28.004,85	09.05.03-14395	GEMLİK	ABD
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.835,26	21.880,00	38.846,29	09.05.03-1948	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	10.006,83	13.800,00	27.018,88	13.05.03-14777	GEMLİK	ABD
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.934,70	22.280,00	37.823,88	13.05.03-1996	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	8.782,88	18.348,00	32.545,87	13.05.03-14775	GEMLİK	ABD
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	10.112,03	18.640,00	23.870,28	14.05.03-2016	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	MAKEDONYA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	9.318,28	13.380,00	23.178,15	14.05.03-14933	GEMLİK	FİLDİP SAN
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	7.388,81	14.180,00	29.424,84	22.05.03-18879	GEMLİK	LİBYA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	9.484,48	14.880,00	28.433,44	23.05.03-18134	GEMLİK	ABD
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	13.808,44	21.880,00	37.417,79	23.05.03-2190	BURSA TEKSTİL İHTİSAS	UKRAYNA
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	7.797,18	14.840,00	21.832,03	21.02.03-4287	GEMLİK	malayya
57 03 30 19	POLİPROPİLEN TABAN HALISI	9.340,23	12.920,00	28.618,57	04.04.03-10119	GEMLİK	s.d.f.
		669.880,72	1.058.300,00	1.900.471,43			

TÜM BEYANNAMELEİNDE ARACI İHRACATÇI FİRMA KULLANILMAMIŞTIR VE SÖZKONUSU DİĞ TARİH VE SAYISI DEĞER EĞİLMEŞTİR

Yukarıda İhracatçılar Birliğince hazırlanan ihracat listesine (EK 21) baktığımızda; belge sahibi firmanın dahilde işleme izin belgesi kapsamında gerçekleşen kesin ihracatı; 669.880,72 m² polipropilen taban halısı olup bunun toplam değeri 1.900.471.43 ABD Dolarıdır. Aşağıdaki listelerde (EK-22, EK-23) İhracatçılar Birliğinin hazırladığı ithalat listesi ve yurt içi alım listesi

bulunmaktadır. Buna göre belge kapsamında yurtdışından yapılan ithalat tutarı 1.463.758,38 ABD doları, yurt içinden yapılan alım tutarı ise 43.813,31 ABD Doları'dır. Toplam ithalat tutarı ise 1.507.571,69 ABD Doları'dır. Burada belirtmemiz gereken bir husus, firmanın düzenlediği ithalat listesinde belge kapsamında yapılan toplam ithalat değeri 1.473.429,38 ABD Dolar olduğudur. Oysa ihracatçı birliği yaptığı kontrol neticesinde bu listede bir hata bulmuştur. Buna göre, belge kapsamında yapılan toplam ithalat 1.473.429,38 Dolar değil, 1.507.571,69 Dolar'dır. Firmanın hazırladığı ihracat listesinde ise herhangi bir hata yoktur.

EK 22: İHRACATÇI BİRLİKLERİNCE HAZIRLANAN İTHALAT LİSTESİ ÖRNEĞİ

FİRMA ÜNVANI:TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş.
BELGE TARİH ve SAYI: 10.10.2002 - 2002D1 3435

İTHALAT LİSTESİ

GTİP	İSİM ve NİTELİĞİ	MİKTAR		DEĞER		BEYANNAME TARİH NO	GÜMRÜK	MENŞE ÜLKESİ
		KG	USD	USD	USD			
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 450,00	30 628,79	21 10 02/2816	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 290,00	19 843,00	18 12 02/4701	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 513,00	19 013,87	17 12 02/4732	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 273,00	18 477,03	20 12 02/4825	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 125,00	18 450,48	17 01 02/212	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	43 814,00	67 028,23	24 01 02/1084	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 538,00	30 970,54	24 01 02/1092	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 283,00	27 858,84	30 01 02/443	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	28 463,00	42 247,79	31 01 02/436	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 593,00	19 299,25	04 02 02/42	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 290,00	20 092,25	05 02 02/58	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	28 543,00	41 414,80	22 02 02/55	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	29 012,00	40 834,65	28 02 02/119	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	15 844,00	22 240,08	18 01 02 / 1170	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	29 016,00	43 103,08	26 02 02 / 4253	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 180,00	20 284,36	26 02 02 / 4258	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 299,00	20 358,82	27 02 02 / 1530	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	28 322,00	44 351,00	28 02 02 / 4322	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	15 052,00	23 419,88	29 02 02 / 1377	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	43 780,00	67 045,39	02 04 02 / 4809	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	14 538,00	21 878,57	04 04 02 / 4830	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	12 450,00	18 583,87	07 04 02 / 5833	GÜMRÜK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	13 964,00	21 491,86	17 04 02 / 1266	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	43 518,00	72 274,04	15 04 02 / 5337	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	16 032,00	23 356,10	22 04 02 / 1700	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	18 700,00	22 440,57	25 04 02 / 1786	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	18 282,00	25 078,31	30 04 02 / 1847	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	17 218,00	28 180,09	10 05 02 / 7020	GÜMRÜK Y 001	YUNANISTAN		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	28 088,00	48 877,31	18 05 02 / 7205	GEMERİK	BELÇİKA		
54 02 39 10	POLİPROPİLEN BİLEK	29 217,00	57 036,48	18 05 02 / 7209	GEMERİK	BELÇİKA		
		670 378,00	920 338,20					

53 07 20 00	AUT BİLEK	53 577,00	33 268,21	31 01 02 / 1434	GEMERİK	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	50 850,00	30 872,00	06 02 02 / 1537	GÜMRÜK Y 001	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	53 819,00	33 297,49	06 02 02 / 1766	GEMERİK	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	25 180,00	16 243,75	10 02 02 / 1640	GÜMRÜK Y 001	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	33 657,00	33 321,60	17 02 02 / 1697	GEMERİK	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	33 499,00	33 222,88	26 02 02 / 2531	GEMERİK	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	53 637,00	31 174,72	10 03 02 / 3100	GEMERİK	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	60 383,00	47 789,70	24 03 02 / 4282	GEMERİK	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	50 339,00	30 307,66	24 03 02 / 4080	GEMERİK	HİNDİSTAN
53 07 20 00	AUT BİLEK	51 545,00	31 326,25	24 03 02 / 4069	GEMERİK	HİNDİSTAN
		526 237,00	321 688,06			
55 05 22 10	ÇİDİR BİLEK	9 600,00	15 383,80	14 10 02 / 2173	GEMERİK	HİNDİSTAN
55 05 22 10	ÇİDİR BİLEK	26 718,16	37 347,59	18 10 02 / 2302	GEMERİK	İNDONEZYA
55 05 22 10	ÇİDİR BİLEK	20 084,00	37 284,40	31 10 02 / 3050	GEMERİK	İNDONEZYA
55 05 22 10	ÇİDİR BİLEK	17 569,00	29 858,40	31 10 02 / 3053	GEMERİK	İNDONEZYA
55 05 22 10	ÇİDİR BİLEK	17 833,66	31 254,26	09 12 02 / 4817	GEMERİK	HİNDİSTAN
55 05 22 10	ÇİDİR BİLEK	18 660,00	34 747,08	13 08 02 / 7987	GEMERİK	HİNDİSTAN
		104 220,71	185 650,00			
25041000010	PAMUK BİLEK	1748	2750,43	18 05 02 / 7263	GEMERİK	BELÇİKA
		1748	2750,43			
24041000000	NAVİLON BİLEK	544	3708,88	18 05 02 / 9282	GEMERİK	BELÇİKA
		544	3708,88			

1.463.758,38

EK: 23 İHRACATÇI BİRLİKLERİNCE HAZIRLANAN YURT İÇİ ALIM LİSTESİ

FİRMA ADI:TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş
İZİN BELGESİ NO: 10.10.2002 TARİH ve 2002/D1-3435

YURTIÇİ ALIM LİSTESİ

İÇİ ALIM KODU	MİKTAR (KG)	SAĞIRI (KG)	İÇİ ALIM DEĞERİ (TL)	MALİYET (TL)	İÇİ ALIM DEĞERİ (TL)	TOPLAM (TL)	İZİN BELGESİ NO	MÜHÜR NO
POLYESTER İPLİK	2.427.000	27.626.000	2.427.000	22.422.261.870	2.714.167.134	24.246.428.004	10.10.2002-D1-3435	10.10.2002-D1-3435
POLYESTER İPLİK	2.139.000	21.408.000	2.139.000	20.422.261.870	2.372.780.169	22.805.042.039	10.10.2002-D1-3435	10.10.2002-D1-3435
POLYESTER İPLİK	2.378.000	21.107.000	2.378.000	20.963.343.542	2.591.254.377	23.554.597.919	10.10.2002-D1-3435	10.10.2002-D1-3435
POLYESTER İPLİK	2.877.000	2.130.000	2.877.000	27.244.543.128	2.624.417.235	29.868.960.363	10.10.2002-D1-3435	10.10.2002-D1-3435
		29.985.438,31						

İhracatçılar Birliği, bu listeleri hazırladıktan sonra belge taahhüdünü kapatıldığını içeren bir yazıyı (EK 24) bu listelere ekler ve taahhüt kapatma yazısının bir nüshasını firmaya, bir nüshasını ilgili yerlere gönderir. (Gümrük Başmüdürlükleri, Gümrük Müsteşarlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü) Aşağıda İhracatçılar Birliği Taahhüt Kapatma Yazısı örneği gösterilmiştir.

EK 24: İHRACATÇI BİRLİKLERİ TAAHHÜT KAPATIMI YAZISI ÖRNEĞİ

T.C.
BAŞBAKANLIK
DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI
ULUDAĞ İHRACATÇI BİRLİKLERİ
GENEL SEKRETERLİĞİ
BURSA

SAYI: B.02.1.DTM.2.10.05.03/12004

31.10.2003

KONU: Taahhüt Hesabının Kapatılması Hakkında

.....TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş - Çekirge V.D. 7748745656
NİLÜFER ORGANİZE SAN. BÖLGESİ-BURSA
İLGİ: 21.08.2003 tarihli firma müracaatı
(Genel Sekreterlik Evrak Kayıt: 21.08.2003-21730)

Firmanız adına kayıtlı 10.10.2002 tarih ve 2002/D1 3435 sayılı Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında 29 Haziran 2001 tarih ve 24447 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Katma Değer Vergisi Genel Tebliği'ne (Seri No:83) uygun olarak yurtiçinden temin edilen 29.985,00 kg Polyester İplik ve yine adı geçen belge kapsamında gümrük muafiyetli olarak ithal edilen 629.375 kg Polyester İplik ve 526.237,00 kg Jut İpliği, 104.520,21 kg Çözgü İpliği, 1.248,00 kg Pamuk İpliği ve 544 kg Naylon İpliğin tamamının ihracat edilen ürünler bünyesinde kullanıldığı tespit edilmiş ve taahhüt hesabı aşağıdaki değerler üzerinden kapatılmıştır.

Söz konusu belge kapsamında gümrük muafiyetli ithalat sırasında ilgili gümrük müdürlüklerince alınan teminatların firmanıza iadesi gerekmektedir.

Bilginizi rica ederim.

Saygılarımla

GENEL SEKRETER ADINA

ÖZTANER BAŞI
GENEL SEKRETER YARDIMCISI

TAAHHÜT : 2.200.000 \$
GERÇEKLEŞEN İHRACAT : 1.900.471,43 \$
GERÇEKLEŞEN İTHALAT : 43.813,31 \$
(Yurtiçi Alım)
GERÇEKLEŞEN İTHALAT : 1.463.758,38 \$
(Gümrük Muafiyetli İthalat)
GERÇEKLEŞEN TOPLAM İTHALAT : 1.507.571,69 \$
DÖVİZ KULLANIM ORANI : %79
İLGİLİ GÜMRÜK MÜDÜRLÜĞÜ : Gemlik Gümrük Müdürlüğü, Bursa Tekstil İhtisas Gümrük Müdürlüğü, Bursa Gümrük Müdürlüğü

DAĞITIM GEREĞİ İÇİN:

- T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı
Gümrükler Genel Müdürlüğü
- Bursa Gümrükleri Başmüdürlüğü

BİLGİ İÇİN:

- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı
İhracat Genel Müdürlüğü
- Firma

EK: İthalat-İhracat, Yurtiçi Alım Listeleri E.B.

Yukarıdaki taahhüt kapatma yazısında; firmanın belge kapsamında ithaline izin verilen maddelerin ayrı ayrı toplam ithalat miktarları belirtilmiş, örneğin 629.375 kg. Polyester İplik, 526.237 kg Jüt İpliği, ve bunların tamamının ihraç edilen ürünler bünyesinde kullanıldığının tespit edildiği ibaresi eklenmiştir. Ayrıca, firmanın taahhüt hesabının gerçekleşme değerleri üzerinden kapatıldığı ve bu yüzden belge kapsamında gümrük muafiyetli ithalat sırasında gümrük idarelerince alınan teminat mektuplarının firmaya iade edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Firmanın gerçekleştirdiği değerlere bakıldığında; firmanın ihracat taahhüdü 2.200.000 ABD Doları, gerçekleştirebildiği ihracat tutarı ise 1.900.471,43 ABD Dolarıdır. Gerçekleşen toplam 1.507.571,69 ABD Dolarlık ithalatın 43.813,31 ABD Dolarlık kısmı yurt içinden alınmış, 1.463.758,38 ABD Dolarlık kısmı yurtdışından gümrük muafiyetli olarak ithal edilmiştir. Döviz kullanım oranı ise %79 olarak gerçekleşmiş ve %80'lik sınır aşılmamıştır.

İhracatçılar Birliği kapatma yazısı ile birlikte hazırladığı ithalat-ihracat listelerinin bir örneğini firmaya, bir örneğini Gümrük Müsteşarlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü'ne ve bir örneğini de firmanın bulunduğu bölgedeki Gümrük Başmüdürlükleri'ne gönderir. Gümrük Başmüdürlükleri kendilerine ulaşan bu kapatma yazısı sonucu, ithalat-ihracat listelerinde belirtilen ithalat ve ihracatların ilgili gümrüklerden yapıp yapılmadığının araştırılması için her bir gümrük idaresine yazı gönderir. Bu yazıları alan gümrük idareleri kendi aralarında yazışarak ilgili ithalat ve ihracatların listede belirtilen gümrüklerden yapıp yapılmadığını araştırırlar. Bu araştırma sonucunda belge kapsamında yapılan ithalat ve ihracatların doğru olduğu ve bu ithalata ilişkin hammaddelerin tamamının işlenerek ihraç edildiği ilgili gümrük idarelerinden de teyitleri alınarak tespit edilmişse gümrük idarelerindeki Teşvik İnceleme Servisi ithalat sırasında alınan teminatların iade edilmesi için gümrük saymanlığına yazı yazar. Firma teminat mektuplarını geri alabilmek için gümrük idaresine hitaben aşağıda örneği verilen dilekçeyi yazar (EK 25) ve bu dilekçeye elindeki kapatma yazısı ile menkul kıymet alındıklarını ekler.

Firma gümrük idarelerinden teminat mektuplarını geri aldıktan sonra, son bir iş olarak bu teminat mektuplarını aldığı bankaya iade eder ve dahilde işleme rejimi çerçevesinde sistemi tamamlamış olur. Bankalar da geri aldıkları bu teminat mektuplarına "iş bitmiştir" ibaresi vurarak iptal ederler. Teminat mektupları ile belirtilmesi gereken önemli bir husus teminat mektuplarının firmalara belli bir maliyeti olduğudur. Taahhüt kapama işlemleri ne kadar kısa sürede bitirilirse firmalar açısından o kadar iyi olacaktır. Zira, bankalar verdikleri bu teminat mektupları için her ay ithal değeri üzerinden belli oranda masraf (komisyon) almaktadır. Bu da firmalar açısından katlanılan maliyetin artmasına sebep olmaktadır. Firmaların teminat mektubu iadesi için bankalara hitaben yazdığı dilekçe örneği aşağıdadır.(EK 26)

EK 25: TEMİNAT MEKTUBU İADESİ İÇİN GÜMRÜKLERE YAZILAN DİLEKÇE ÖRNEĞİ

GEMLİK GÜMRÜK MÜDÜRLÜĞÜNE
GEMLİK

15.11.2003

FİRMAMIZA AİT 10.10.2002 TARİH ve 2002/D1 3435 SAYILI DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİNİN TAAHHÜT HESABI KAPANMIŞ BULUNMAKTADIR. FİRMAMIZA AİT TEMİNAT MEKTUPLARININ İADE EDİLMESİNİ ARZ EDERİZ.

SAYGILARIMIZLA...

.....TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş.

EKLER:
DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGESİ KAPATMA YAZISI
MENKUL KIYMET ALINDILARI

EK 26: BANKALARA YAZILAN TEMİNAT MEKTUBU İADESİ DİLEKÇESİ

YAPI ve KREDİ BANKASI
HEYKEL ŞUBESİ

17.11.2003

BURSA

KONU: TEMİNAT MEKTUBU İADESİ HAKKINDA

BANKANIZDAN ALMIŞ OLDUĞUMUZ AŞAĞIDA DÖKÜMÜ YAPILAN 83.785.000.000 TL (SEKSENÜÇMİL YAR YEDİYÜZSEKSENBEŞMİLYON) TUTARINDAKİ 7 ADET TEMİNAT MEKTUBU İADE EDİLMEK ÜZERE EKTE TARAFINIZA SUNULMUŞTUR. SAYGILARIMIZLA...

.....TEKSTİL SAN. ve TİC. A.Ş.

Tarih	No	Tutar
10.01.2002	20 126	15.500.000.000 TL
10.01.2002	20 128	16.750.000.000 TL
20.01.2002	20 142	20.000.000.000 TL
23.01.2002	20 151	30.000.000 TL
15.02.2002	20 155	5.750.000.000 TL
27.02.2002	20 172	4.710.000.000 TL
15.03.2002	20 193	12.765.000.000 TL
TOPLAM		83.785.000.000 TL

V. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNDEKİ ÖNEMİ

Bu bölümde Dahilde İşleme Rejimiyle ilgili olarak Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından tutulan istatistiki veriler ele alınıp ülkemiz dış ticaretindeki önemi vurgulanmaya çalışılacaktır. Ülkemizde DİR en yaygın olarak kullanılan ihracat teşvik aracıdır. Bilindiği üzere eski adıyla İhracat Teşvik Belgesi olan bu teşvik türü, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliğine girilmesi üzerine Toplulukla uyumlu olacak şekilde 1996 yılından itibaren dahilde işleme rejimi adı altında ihracatçılarımızın kullanımına sunulmuştur.

Aşağıda Tablo 1’de yıllar itibariyle düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgesi sayıları ve belge alan firma sayıları gösterilmektedir. Buna göre, 1996 yılında dahilde işleme izin belgesi alan firma sayısı 1.513, düzenlenen belge sayısı ise 2.383 adettir. Yine aynı yıl 8.923.979.988 \$ ihracat, 5.050.666.639 \$ ithalat yapılması öngörülmüştür. 1997 yılında ise bir önceki yıla göre belge alan firma sayısı %52,3 oranında artarak 2.305, düzenlenen belge sayısı %72,4 oranında artarak 4.108 olmuştur. Bu artış 1998 yılında da sürmüştür. Ancak 1999 yılında firma ve belge sayısında 1998 yılına göre bir azalma olmuştur. 1998 yılında 2.555 olan firma sayısı 1999 yılında %10,8 düşerek 2.277’ye, 4.119 olan düzenlenen belge sayısı %10,2 düşerek 3.700’e inmiştir. Bu düşüş sektörler itibariyle bakıldığında tüm sektörler için geçerli olduğundan düşüş sebebi için şunlar söylenebilir; 1998 yılı ortasında DTM tarafından DİR ile ilgili yapılan düzenlemeler, ithalat müsaadelerinde bir kısıtlamaya itmiş olabilir. Ayrıca Türkiye’nin toplam ithalatında genel %11,4 oranında azalma ve ihracatta durağanlık -%1,4 etkilemiş olabilir. 2000’li yıllarda ise bir toparlanma olmuş hem düzenlenen belge sayısında hem de firma sayısında önemli artışlar olmuştur. 2002 yılıyla 1996 yılını karşılaştığımızda düzenlenen belge sayısı %75 artarak 4.173, firma sayısı %68 artarak 2.536 olmuştur. 2002 yılında 1996 yılına göre öngörülen ihracat taahhüdü %105 artarak 18.296.369.946 \$, ithalat taahhüdü %125 artarak 11.302.878.413 \$ olmuştur.

Tablo 1 : Dahilde İşleme İzin Belgesi (D1) Alan Firma Sayısı (1996-2003)

Yıl	Firma Sayısı	Belge Sayısı	Öngörülen İhracat (\$)	Öngörülen İthalat (\$)
1996	1.513	2.383	8.923.979.988	5.050.666.639
1997	2.305	4.108	14.669.757.470	8.290.555.984
1998	2.555	4.119	13.815.261.067	7.928.913.762
1999	2.277	3.700	12.024.305.261	6.733.350.769
2000	2.418	3.979	13.916.852.419	8.043.213.166
2001	2.547	4.242	15.541.936.199	9.145.775.179
2002	2.536	4.173	18.296.369.946	11.302.878.413
2003	*	4.769	*	*
Toplam firma sayısı (96-02)	6.683	31.473	97.188.462.350	56.495.353.912

Kaynak: DTM (*) 2003 yılı için sadece düzenlenen belge sayısı bilinmektedir.

Aşağıdaki tablolarda 2001-2003 yılları arasında düzenlenen ihracatı teşvik belgeleri (Dahilde İşleme İzin Belgesi çeşitleri ile Vergi Resim ve Harç İstisnası ve Hariçte İşleme İzin Belgeleri) ile ilgili veriler karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Tablo 2’de 2001 yılında düzenlenen teşvik belgelerinin sayısı ve oranları verilmektedir. Buna göre; 2000 yılında 3.979 olan Dahilde İşleme İzin Belgesi (D1) sayısı 2001 yılında %6,61 oranında artarak 4.242 olmuştur. 2000 yılında düzenlenen toplam belge sayısı içerisinde Dahilde İşleme İzin Belgesi (D1) oranı %78,61 iken, 2001 yılında bu oran %85,25’e yükselmiş ve Dahilde İşleme İzin Belgesi en çok kullanılan ihracatı teşvik aracı olmuştur. 2001 yılında 533 adet belge ile Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgesi (Y) ikinci sıradadır. Bu belgelerin tüm belgeler içerisindeki payı ise %10,71’tir. Üçüncü sırada 106 adet belge ve %2,13 payla Yurt İçi Satış ve Teslim belgeleri (D3), dördüncü ve son sırada ise 95 adet belge ile Hariçte İşleme İzin Belgeleri yer almaktadır. Eşdeğer Eşya Belgeleri ise Şubat 2000 yılından itibaren verilmemektedir. Eşdeğer eşya sistemi günümüzde Dahilde İşleme Rejimi “şartlı muafiyet sistemi”nin bir alt sistemi olarak uygulanmaktadır.

Tablo 2 : 2001 Yılında Düzenlenen İhracat Teşvik Belgeleri					
	OCAK ARALIK 2000	%	OCAK ARALIK 2001	%	DEĞİŞİM (%)
DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ (D1)	3.979	78,61	4.242	85,25	6,61
EŞDEĞER EŞYA BELGELERİ (D2) (*)	29	0,57	0	0,00	0,00
YURT İÇİ SATIŞ VE TESLİM BELGELERİ (D3)	95	1,88	106	2,13	11,58
VERGİ RESİM VE HARÇ İSTİSNASI BELGELERİ (Y)	839	16,57	533	10,71	-36,47
HARİÇTE İŞLEME İZİN BELGELERİ (H)	120	2,37	95	1,91	-20,83
TOPLAM	5.062	100,00	4.976	100,00	-1,70
Kaynak: DTM (*) Eşdeğer Eşya Belgeleri (D2) Şubat 2000 tarihinden sonra verilmemektedir.					

Tablo 3’te 2002 yılında düzenlenen tüm ihracatı teşvik belgeleri yer almaktadır. Buna göre; 2002 yılında Dahilde İşleme İzin Belgesi sayısı bir önceki yıla göre %1,63 düşerek 4.173 olmuştur. Dahilde İşleme İzin Belgelerinin tüm ihracatı teşvik belgelerinin içerisindeki payı 2001 yılında %85,25 iken 2002 yılında %81,57’ye düşmüştür. 725 adet belge ile ikinci sırada yer alan Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgeleri’nin toplam belgeler içerisindeki payı %14,17’dir. 127 adet belge ile üçüncü sırada yer alan Yurt İçi Satış ve Teslim Belgelerinin tüm belgeler içerisindeki payı %2,48, 91 adet belge ile dördüncü sırada yer alan Hariçte İşleme İzin Belgeleri’nin payı ise %1,78’dir.

Tablo 3 : 2002 Yılında Düzenlenen İhracat Teşvik Belgeleri

	OCAK ARALIK 2001	%	OCAK ARALIK 2002	%	DEĞİŞİM (%)
DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ (D1)	4.242	85,25	4.173	81,57	-1,63
YURT İÇİ SATIŞ VE TESLİM BELGELERİ (D3)	106	2,13	127	2,48	19,81
VERGİ RESİM VE HARÇ İSTİSNASI BELGELERİ (Y)	533	10,71	725	14,17	36,02
HARİÇTE İŞLEME İZİN BELGELERİ (H)	95	1,91	91	1,78	-4,21
TOPLAM	4.976	100,00	5.116	100,00	2,81
Kaynak:DTM					

Tablo 4'te 2003 yılına ait veriler bulunmaktadır. 2003 yılında düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgesi (D1) belge sayısı 2002 yılına göre %14,25 artarak 4.173'ten 4.769'a yükselerek yine birinci sıradadır. Düzenlenen toplam belgeler içerisindeki oranı %81,29 olup bir önceki yıla göre hemen hemen aynı düzeydedir. İkinci ve üçüncü sıraları %15,03 ile Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgeleri (Y), %1,91 ile Hariçte İşleme İzin Belgeleri(H) almaktadır. Son sırayı ise %1,77 pay ise Yurt İçi Satış ve Teslim Belgeleri almaktadır.

Tablo 4 : 2003 Yılında Düzenlenen İhracatı Teşvik Belgeleri

	OCAK ARALIK 2002	%	OCAK ARALIK 2003	%	DEĞİŞİM (%)
DAHİLDE İŞLEME İZİN BELGELERİ (D1)	4.173	81,59	4.769	81,29	14,25
YURT İÇİ SATIŞ VE TESLİM BELGELERİ (D3)	126	2,46	104	1,77	-17,46
VERGİ RESİM VE HARÇ İSTİSNASI BELGELERİ (Y)	725	14,17	882	15,03	21,66
HARİÇTE İŞLEME İZİN BELGELERİ (H)	91	1,78	112	1,91	23,08
TOPLAM	5.116	100,00	5.867	100,00	14,68
Kaynak: DTM					

Yukarıda verilen tablolardan çıkaracağımız sonuç şudur; 1996 yılından itibaren uygulanmaya başlayan bir teşvik türü olan dahilde işleme rejiminin kullanımı, rejimin uygulanmaya başladığı ilk yıldan günümüze kadar sürekli artmaktadır. Yıllık bazda değerlendirildiğinde 1996 yılında 1.513 olan düzenlenen belge sayısı, 2003 yılı itibariyle 4.769'a ulaşmıştır. Günümüzde Dahilde İşleme İzin Belgesi (D1) tüm belgeler içerisinde ortalama %82'lik payla en çok kullanılan ihracat teşvik belgesidir. Dahilde İşleme İzin

Belgesi'nden sonra kullanımı en yaygın olan belge Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgesi'dir. Günümüzde söz konusu belgenin tüm belgeler içerisindeki payı ortalama %15'tir. Yurt İçi Satış ve Teslim Belgeleri ile Hariçte İşleme İzin Belgeleri'nin kullanımı ise diğer belgelere göre çok daha azdır.

Ülkemizde Hariçte İşleme İzin Belgesi kullanımı Dahilde İşleme İzin Belgesi'ne göre çok az düzeydedir. Hariçte İşleme İzin Belgesi'nin yıllar itibariyle düzenlenen belgeler içerisindeki payı ortalama %1,8 düzeyindedir. Dolayısıyla bu teşvik sisteminin ihracatımıza katkısı AB ülkelerine göre çok az seviyededir. AB ülkelerinde bu sistem bizdekinin tam tersine daha çok kullanılmaktadır. AB işlenmesi gereken bazı eşyaları, kendi içinde üretim maliyetleri (örneğin işçilik ücretleri, girdi maliyetleri) daha pahalı olduğu için, girdi maliyetlerinin daha ucuz olduğu ve fiziki yakınlık nedeniyle özellikle Romanya, Polonya gibi Doğu Avrupa ülkelerinde hariçte işleme rejimine tabi tutulmaktadır. Hariçte İşleme Rejimi'nin AB ihracatındaki payı yaklaşık %20-25 düzeyindedir. Buna mukabil dahilde işleme rejiminin kullanımı bize göre çok daha azdır ve genel ihracatı içerisindeki payı yaklaşık %5 düzeyindedir.

Aşağıdaki Tablolarda (Tablo 5 ve Tablo 6) ülkemizin dış ticaret değerleri ile dahilde işleme rejimi ile ilgili veriler bulunmaktadır ve bu tablolar karşılaştırılarak dahilde işleme rejiminin ülkemiz dış ticaretindeki yeri sorgulanacaktır. Tablo 5'te 1996-2002 yılları arasında düzenlenen DİİB ile ilgili genel veriler verilmektedir. Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre, uygulamanın başladığı 1996'dan 2002 yılı sonuna kadar, 6.683 firma için toplam 26.704 Dahilde İşleme İzin Belgesi düzenlenmiştir. Bu belgeler kapsamında 97 milyar 188 milyon dolarlık ihracat, bu ihracatı gerçekleştirmek için de 56 milyar 495 milyon dolarlık ithalat öngörülmüştür. Bu dönemde düzenlenen 26.704 belgeden yüzde 69,90'ı, 18.586'sı kapatılmıştır. Kapatılan belgelerde 66 milyar 47 milyon dolarlık ihracat öngörülmesine karşın, 56 milyar 475 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. İhracat taahhütlerinde gerçekleşme oranı, ortalama yüzde 85,51'dir. Kapatılan Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamında taahhüt edilen 66 milyar 47 milyon dolarlık ihracatın gerçekleşmesi için firmalara, 38 milyar 111 milyon dolarlık gümrüksüz hammadde veya yan mamul ürün ithalat izni verilmiştir. Firmalar, bu izin kapsamında 26 milyar 83 milyon dolarlık ithalat yapmıştır. Buna göre, öngörülen ithalatın yüzde 68,44'ü gerçekleştirilmiştir. Dahilde İşleme İzin Belgesi kapsamındaki ihracat ve ithalat verilerine göre, ihracat gelirinin ortalama yüzde 46,19'u kadar ithalat yapılmıştır. Yani ihracat gelirinin yüzde 46,19'u ithalatta kullanılmıştır. Böylece, Dahilde İşleme Rejimi'nin, 1996-2002 döneminde Türkiye'nin ihracatına net katkısı, 30 milyar 391.6 milyon dolar olmuştur.

Tablo 5: Düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgeleri (DI) (1996-2002)

YIL	TÜM BELGELER						KAPALI BELGELER						ORANLAR			
	Belge Adedi	Öngörülen İhracat (\$)	Öngörülen İthalat (\$)	Belge Adedi	Öngörülen İhracat (\$)	Öngörülen İthalat (\$)	Gerçekleşen İhracat (\$)	Gerçekleşen İthalat (\$)	Net İhracat (\$)	Belge Kapatma	İhracat Gerçekleşme	İthalat Gerçekleşme	Döviz Kullanım			
	A	B	C	D	E	F	G	H	G-H	D/A	G/E	H/F	H/G			
1996	2.383	8.923.979.988	5.050.666.639	2.095	8.213.022.721	4.667.068.025	7.011.158.801	3.079.767.650	3.931.391.151	%87,91	%85,37	%65,99	%43,93			
1997	4.108	14.669.757.470	8.290.555.984	3.593	13.252.999.139	7.461.426.251	11.016.989.770	5.078.651.049	5.938.338.721	%87,46	%83,13	%68,07	%46,10			
1998	4.119	13.815.261.067	7.928.913.762	3.531	12.621.568.064	7.265.154.420	10.244.030.250	4.359.163.443	5.884.866.807	%85,72	%81,16	%60,00	%42,55			
1999	3.700	12.024.305.261	6.733.350.769	3.096	10.701.026.682	6.084.185.364	9.177.070.123	4.454.200.903	4.722.869.220	%83,68	%85,76	%73,21	%48,54			
2000	3.979	13.916.852.419	8.043.213.166	3.175	11.423.241.962	6.693.109.509	10.082.977.040	4.718.457.184	5.364.519.856	%79,79	%88,27	%70,50	%46,80			
2001	4.242	15.541.936.199	9.145.775.179	2.658	8.776.693.376	5.273.541.382	7.971.498.533	3.889.894.938	4.081.603.595	%62,66	%90,83	%73,76	%48,80			
2002	4.173	18.296.369.946	11.302.878.413	438	1.059.300.999	667.372.044	971.476.587	503.488.118	467.988.469	%10,50	%91,71	%75,44	%51,83			
Toplam	26.704	97.188.462.350	56.495.353.912	18.586	66.047.852.943	38.111.856.995	56.475.201.104	26.083.623.285	30.391.577.819	%69,60	%85,51	%68,44	%46,19			

Kaynak: DTM

Tablo 5'ten de görüleceği üzere Dahilde İşleme İzin Belgeleri'nde ortalama kapatma oranı, 1996-1999 döneminde ortalama yüzde 80'in üzerinde, olurken, 2000 yılında yüzde 79'a, 2001'de yüzde 62,66'ya, 2002'de ise yüzde 10,50'ye düşmüştür. Belgeler kapsamında ithal edilen ürünlerin 6-12 aylık dönem içinde işlenerek ihraç edilmesi gerekmektedir ve gıda gibi bazı sektörlerde bu süre 3-4 aya kadar düşebilmektedir. Bu nedenle, 2002'de düzenlenen belgelerin kapatılma süresi 2003'e sarktığı için, 2002 yılı belge kapatma oranı çok düşük görünmektedir. Ayrıca, ekonomik krizler nedeniyle Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında taahhüt edilen ihracat, zaman zaman gerçekleştirilememektedir. Bu nedenle ihracatçılara yönelik, DTM, birkaç kez af çıkarmıştır. Bu af lar ile ihracatçının cezalı duruma düşmemesi için, taahhüt edilen ihracatın yüzde 40-60'ının gerçekleştirilmesi halinde, belgelerin kapatılmasına olanak sağlanmıştır.

Dahilde işleme izin belgeleri kapsamında yapılan ithalat ve ihracatı ülkemizin genel ihracat değerleri ile karşılaştırılırsa bu teşvikin önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Tablo 6'da yıllar itibariyle ülkemizin dış ticaret değerleri verilmiştir. Türkiye'nin 1996 yılında toplam ihracat tutarı 23.224.000.000 ABD Doları'dır. Aynı yıl dahilde işleme rejimi kapsamında gerçekleşen ihracat ise 7.011.158.801 ABD Doları'dır. Rejim kapsamında gerçekleştirilen ihracatın toplam ihracata oranı ise %30 civarındadır. Neredeyse ihracatımızın üçte birlik kısmı dahilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirilmektedir. 2000 yılına baktığımızda ise toplam ihracatımız 27.775.000.000 ABD Dolar'a çıkmıştır. Dahilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirilen ihracat tutarı ise 10.082.977.040 ABD Dolar'dır. 2000 yılında dahilde işleme rejimi kapsamında gerçekleştirilen ihracatın toplam ihracata oranı %36 civarındadır. Dahilde işleme rejimine ait 2002 yılı verileri tam olarak bilinmemektedir. Bunun sebebi ise çeşitli nedenlerle (ekonomik kriz v.b.) belge kapatımlarının 2003 yılına sarkmasıdır. Bu yüzden 2002 yılı için değerlendirmeler taahhüt değerleri üzerinden yapılacaktır. 2002 yılında yapılan toplam ihracat 35.761.000.000 Dolar iken dahilde işleme rejimi kapsamında yapılması taahhüt edilen toplam ihracat tutarı 18.296.369.946 Dolar'dır. Bu ikisinin birbirine oranı %50 civarındadır. Ancak Tablo 5'te belirtildiği üzere, 1996-2002 yılları arasında ihracat taahhütlerinde gerçekleşme oranı ortalama %85,51'dir. 2002 yılı 18.296.369.946 Dolarlık ihracat taahhüdünün %85,51 oranında gerçekleştiğini varsayarsak 2002 yılında dahilde işleme rejimi kapsamında ortalama 15.500.000.000 Dolarlık ihracat yapılmıştır denilebilir. (daha da az olabilir) 15.500.000.000 Dolarlık ihracatın 2002 yılında yapılan toplam 36.080.715.000 Dolarlık genel ihracata oranı ise %42 civarındadır. Sonuç olarak; rejimin ilk uygulanmaya başlandığı 1996 yılında dahilde işleme rejimi ile yapılan ihracatın genel ihracattaki payı ortalama %30 iken 2002

yılında genel ihracattaki payı %42'ye kadar çıkmıştır. Bu veriler ışığında, bir ihracat teşvik aracı olarak dahilde işleme rejiminin kullanımı oransal olarak her geçen yıl artmış ve günümüzde bu teşvik tedbirinin ülkemiz genel ihracatındaki payı ortalama %38-40 arasındadır.

1996 yılında dahilde işleme rejimi kapsamında 5.050.666.639 Dolar ithalat taahhüt edilmiş olup, bunun 1996 yılında 43.627.000.000 Dolar olarak gerçekleşen toplam ithalat içindeki oranı %11,5 civarındadır. Ancak; firmalarımız dahilde işleme izin belgesi kapsamında ithalatını taahhüt ettikleri bu ithalatın 3.079.767.650 Doları'nı gerçekleştirmişlerdir ve bunun da toplam ithalata oranı %7'lerdedir. 1999 yılında rejim kapsamında taahhüt edilen mal ithalatının genel ithalata oranı %16'dır. Rejim kapsamında gerçekleşen ithalat ise 4.454.200.903 Dolar olup bunun 40.671.000.000 Dolarlık ithalat içindeki payı ise %11'dir. Daha önce de belirtildiği gibi çeşitli nedenlerle (ekonomik kriz v.b.) 2002 yılına ait belgelerin kapatımları 2003 yılına sarktığı için 2002 yılına ait veriler tam olarak bilinmemektedir. Bu yüzden 2002 yılı için değerlendirmeler taahhüt değerleri üzerinden yapılacaktır. 2002 yılında dahilde işleme izin belgesi kapsamında taahhüt edilen mal ithalatı 11.302.878.413 Dolar'dır. Toplam ithalat 51.270.000.000 Dolar olup belge kapsamı ithalatın toplam ithalata oranı ise %22'dir. Ancak Tablo 5'te görüleceği üzere rejim kapsamında yapılması taahhüt edilen ithalatın gerçekleşme oranı %68,44'tür. 11.302.878.413 Dolarlık ithalatın %68,44'ü ise 7.735.000.000 Dolar civarındadır. Gerçekleşmesi muhtemel olan bu tutarın toplam ithalat içerisindeki payı ise %15 civarındadır. Rejimin ilk kullanılmaya başladığı yıl olan 1996 yılında rejim kapsamında yapılan ithalatın genel ithalattaki payı %7'lerdeyken 2002 yılında %15'lere kadar çıkmıştır. Sonuç olarak rejim kapsamında yapılan ithalatın genel ithalatımız içerisindeki payı her geçen yıl artış göstermiştir. Ancak bu oransal artış ihracattaki gibi yüksek düzeylerde değildir.

Yıl	İhracat \$	İthalat \$	Karşılama Oranı %	Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı %	
				İhracat	İthalat
1993	15.345	29.428	52,14		
1994	18.105	23.270	77,80	17,99	-20,93
1995	21.637	35.709	60,59	19,51	53,46
1996	23.224	43.627	53,23	7,33	22,17
1997	26.261	48.559	54,08	13,08	11,30
1998	26.974	45.921	58,74	2,72	-5,43
1999	26.587	40.671	65,37	-1,43	-11,43
2000	27.775	54.503	50,96	4,47	34,01
2001	31.334	41.339	75,69	12,81	-24,04
2002	35.761	51.270	69,75	14,13	23,84
2003	47.600	64.429	73,87	33,10	25,66

Kaynak: DİE-İTKİB Verileri

Dahilde işleme rejimi kullanımının en çok hangi sektörlerce kullanıldığına ilişkin bir soru aşağıdaki tabloya bakarak cevaplanabilir. Tablo 7'de ana sektörler tarafından öngörülen ithalat ve ihracat taahhütleri gösterilmiş olup buna göre en çok belge kullanımı imalat sanayiinde olmaktadır. 2002 yılına kadar düzenlenen toplam 26.704 belgenin 26.484 adedi yani yaklaşık %99'u imalat sanayiinde faaliyette bulunan firmalarca alınmıştır. İmalat sanayiini sırasıyla 126 belge ile tarım sektörü, 76 belge ile madencilik sektörü ve 18 adet belge ile hizmetler sektörü izlemektedir. 2002 yılına kadar öngörülen 97.188.462.350 Dolarlık toplam ihracatın 96.987.427.414 \$'lık kısmını, yani %99,7'sini, imalat sanayii tek başına taahhüt etmiştir. Geri kalan kısımları ise sırasıyla madencilik, tarım ve hizmetler sektörü taahhüt etmiştir. Belge kapsamında taahhüt edilen ithalat da ihracatla orantılı olarak %99,8'le imalat sanayiine aittir. Geri kalan kısım da yine sırasıyla madencilik, tarım ve hizmetler sektörüne aittir. Ayrıca tablodan da anlaşılacağı üzere diğer sektörler hariç imalat sanayiinde dahilde işleme izin belgesi kullanımı her geçen yıl giderek artmaktadır.

Yukarıda tüm bu anlatılanlardan çıkarabilecek sonuç şudur: Dahilde işleme rejiminin ilk kullanılmaya başlandığı 1996 yılından itibaren bu teşvik türünün firmalar tarafından kullanımı gittikçe artmaktadır. Başlangıçta toplam ihracatın %30'unu karşılayan bu teşvik türünün günümüzde toplam ihracattaki payı %38-40, toplam ithalattaki payı ise %12 düzeyindedir. Ülkemiz ihracatçıları için en önemli teşvik konumunda olan dahilde işleme rejimi ana sektörler itibariyle en çok (%99 oranında) imalat sanayiinde kullanılmaktadır. Dördüncü bölümde de anlatılacağı gibi, alt sektörler itibariyle incelendiğinde ise imalat sanayii içerisinde yer alan tekstil ve konfeksiyon sektörü rejimin en çok kullanıldığı sektördür.

Dahilde İşleme İzin Belgesi'ne sahip firmalar, rejim kapsamında önemli girdi avantajları yakalayarak uluslararası piyasalarda diğer firmalarla rekabet edebilme, ihracatlarını artırma şansı yakalamaktadırlar. Ülkemizin de bu teşvik sayesinde döviz darboğazından kurtulmasına, ihracatımızın ithalatımızı karşılama oranı artırılarak dış ticaret açığının kapatılmasına yardımcı olmaktadır. Ancak; Avrupa Birliği'nde bu teşvik sistemi, birlik ülkelerinde yaygın olmakla beraber kullanımı gittikçe azalmaktadır. 1996 yılında Avrupa Birliği'nde düzenlenen toplam belge sayısı 3.464'tür. Oysa ülkemizde 1996 yılında düzenlenen belge sayısı 2.383 adettir ve bu rakam Avrupa Birliği'nde düzenlenen tüm belgelerin neredeyse tek başına %70'ini oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde dahilde işleme rejiminin Avrupa Birliği'nde kullanımının nasıl olduğu ve dış ticaretindeki yeri ile ülkemiz ile AB arasında rejimin kullanılış farklılıkları anlatılacaktır.

Tablo 7 : Dahilde İşleme İzin Belgelerinin (D1) Ana Sektörlere Göre Dağılımı (1997-2002)

SEKTÖRLER	YILLAR	TÜM BELGELER		
		Belge Adedi	Öngörülen İhracat (\$)	Öngörülen İthalat (\$)
HİZMETLER	1997	5	1.429.886	901.064
	1998	6	7.349.000	5.321.068
	1999	1	2.517.500	1.496.250
	2000	3	1.020.696	317.339
	2002	3	3.037.200	2.299.747
Toplam		18	15.354.282	10.335.468
İMALAT	1996	2.341	8.870.154.917	5.031.976.622
	1997	4.075	14.640.272.070	8.274.460.337
	1998	4.074	13.778.456.748	7.910.772.474
	1999	3.668	11.992.226.675	6.719.638.101
	2000	3.959	13.904.357.189	8.039.020.639
	2001	4.216	15.523.490.138	9.134.411.121
	2002	4.151	18.278.469.677	11.291.241.764
Toplam		26.484	96.987.427.414	56.401.521.058
MADENCİLİK	1996	7	10.165.900	6.744.163
	1997	6	18.625.750	11.365.300
	1998	8	11.275.923	3.646.689
	1999	12	23.267.630	9.799.256
	2000	9	8.579.880	3.106.726
	2001	19	16.061.463	10.742.844
	2002	15	12.667.844	8.001.585
Toplam		76	100.644.390	53.406.563
TARIM	1996	35	43.659.171	11.945.854
	1997	22	9.429.764	3.829.283
	1998	31	18.179.396	9.173.531
	1999	19	6.293.456	2.417.162
	2000	8	2.894.654	768.462
	2001	7	2.384.598	621.214
	2002	4	2.195.225	1.335.317
Toplam		126	85.036.264	30.090.823
Genel Toplam		26.704	97.188.462.350	56.495.353.912

Kaynak: DTM

VI. DAHİLDE REJİMİNİN FAYDALARI ve YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Global ekonomi ve ticaret şartlarında rekabetin korunması amacıyla devlet yardımlarının nakit ödemeler şeklinde olanların giderek azalmasına yönelik bir çok uluslararası anlaşmayı Türkiye de imzaladığından, ülkemizde de diğer önemli ticari partnerlerinde olduğu gibi dünya piyasalarında ihracat rekabet gücü kazandıracak yeni yöntem ve teknikler arasında Dahilde İşleme Rejimi önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle, Dünya Ticaret Örgütü ve AB ile imzalanan taahhütler nedeniyle Türkiye'nin doğrudan teşvikleri uygulamasında sakınca

olduğundan, tekstil, hazır giyim, otomotiv gibi ihracatın önemli olduğu sektörlerde ihracatçı firmaların rekabetinin girdi maliyetinin düşürülmesi yöntemi ile yapılması önem taşımaktadır. Dahilde işleme rejimi uygulamasının firmalar açısından sağladığı en önemli avantaj “firmaların girdi maliyetlerinin” düşürülmesine olanak sağlanmasıdır. Örneğin yurt içinde üretilen hammaddelerin, alıcı firmalar tarafından istenilen kalite veya özelliklere sahip olamaması veya vaktinde teslimat yapamayacağı hallerde, bu hammaddeleri düşük maliyetle temin etme olanağı sağlanmaktadır. İşte dahilde işleme rejiminin bu şekilde sağladığı avantaj bu teşvikin özellikle tekstil ve hazır giyim sektöründe yaygın şekilde kullanılmasının en temel sebeplerindendir.

Dahilde işleme rejiminin firmalar açısından sağladığı diğer önemli bir avantaj da firmalara likidite yaratmasıdır. Ülkemizde konjonktürel sorunlar ve özellikle enflasyon, faiz oranları gibi firmaların finansman ihtiyaçlarını etkileyen unsurlar önemli bir dezavantaj yarattığından, özellikle üçüncü ülkelere ithal edilip üçüncü ülkelere satışlarda ihracatçı için %35'lere varan bir nakit döngü sağlayan bu rejim çekici bir teşvik olmaktadır. Gümrük vergisi, vadeli ithalat yapılması veya belge kapsamında ithalatın finansmanı amacıyla kredi kullanılması halinde KKDF'na yapılan %3 oranındaki fon kesintisi, KDV, ve varsa anti-damping vergisi teminata bağlanarak, ihracatın gerçekleşmesi sonrasında teminatların çözülmesi ile likidite yaratmaktadır. İthal malların üçüncü ülkelere gerçekleştirilip AB ülkelerine ihraç edilmesi halinde, AB ile ülkemiz arasında geçerli olan sanayi ürünlerindeki serbest dolaşım kuralı gereğinde üçüncü ülke kaynaklı ithal mallarına tekabül eden Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) oranındaki Telafi Edici Vergi (TEV), bu ülkelere yapılan ihracat sırasında tahsil edilmektedir. Bu durumda da ithalat ile ihracat arasında geçen süreden likidite yaratılmış olmaktadır.³⁵ Dahilde işleme rejimi uygulamasının genel olarak faydalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Girdi maliyetleri düşürülerek rekabet gücünün artırılması,
2. Yurt içi üretimi olmayan ya da yetersiz olan ham madde ve yarı mamullerin daha ucuz olarak dış kaynaklardan temin edilmesi imkanını sağlaması,
3. Yurt içinde ihracatçılara girdi sağlayan üreticilerin ürettiği malların, ihracat için gerekli kaliteye ve niteliklere sahip olmaması veya zamanında teslim edilememesi hallerinde, ihracatçı firmalara ihtiyaç duydukları malları diğer ülkelere temin etme imkanı sağlaması,
4. Yurtdışı pazarlarda mevcut talebe yönelik yeni iş ve işgücü imkanlarının yaratılması,
5. Üretimin yurt içi tüketimin yanı sıra uluslararası pazarlarda mevcut talebe yönelik bir

³⁵ Oğuz, Binhan, Dahilde İşleme Rejimi ve Tekstil Sektörüne Etkileri, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2000/22, İstanbul, Haziran-2000, s.46-47

boyut kazanması ile birlikte, ölçek ekonomisi yaratması,

6. Tüketicilerin kullanmış oldukları nihai ürünlerin üretiminde belirli girdilere hassas olmaları halinde, bu girdilerin sağlandığı ülkelerden temin edilmesi zorunluluğuna çözüm yaratıyor olması,
7. Rekabeti arttırması nedeniyle yurt içinde faaliyet gösteren firmaların kendilerini uluslararası piyasa koşullarına uyum sağlamaya zorlaması.

Dahilde işleme rejimine yönelik eleştiriler ise şunlardır:

1. Kamu gelirlerinin bir kısmından vazgeçiliyor olması,
2. Yerli ham madde ve ara malı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik ülke içi talebin daralması nedeniyle zor durumda kalmaları,
3. Firmalar arasında haksız rekabet yaratıyor olması gibi nedenler dahilde işleme rejimine yönelik eleştirilerin kaynağını oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI

I. TOPLULUK MEVZUATINDA DEVLET YARDIMLARININ YERİ

A. Avrupa Topluluğu'nda Sübvansiyonlar

Avrupa Topluluğu'nda devletler ekonomik, sosyal, bölgesel ve sanayi politikası hedeflerine yönelik olarak çeşitli şekil ve planlar altında yardımlar sağlamaktadırlar. Bu yardımlar özellikle 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizle birlikte hızlı bir artış göstermiştir. Bu yıllarda üye ülkeler, ekonomilerinin ve sanayilerinin karşı karşıya kaldığı düşük büyüme ve artan işsizlik gibi ortak sorunları tek başlarına çözümlenmeye çalışmışlar ve bu doğrultuda yoğun biçimde devlet yardımlarına başvurmuşlardır. Bu müdahalede amaç, yeni ekonomik ortamda zora düşen yerli sanayilerin korunması şeklindeki tamamen politik ve hedeflenen entegrasyonu göz ardı eden bir amaç olmuştur. Değişen dünya ekonomik ve sanayi koşullarına uyum hedefi yerine kısa vadeli korunma hedefinin ön plana çıkmasıyla bu araç üye ülkeler arasında bir sübvansiyon savaşına yol açmış, uyumda başarısız kalmıştır. Böylece genel olarak Topluluk sanayiinin rekabet gücü başlıca rakipleri karşısında gerilemiştir. 80'li yıllarla birlikte bu trend biraz yavaşlamış, elde edilen olumsuz sonuçların etkisiyle kaynaklar yeniden yapılanma, mevcut dünya sanayi koşulları içinde rekabet gücünü geliştirme hedeflerine daha ağırlıklı olarak yönlendirilmiştir.

Topluluk, 1985 yılından itibaren girdiği yeni dönemde sanayisinin rekabet gücünün zayıflamasına kaynaklık eden hususları ortadan kaldırma, serbest ticaret ve rekabet koşullarının hakim olacağı tek Topluluk iç pazarını kurma çabası içine girmiştir. Bu çabaya üye devletlerin sanayilerine uyguladıkları yardımların kontrolü ile ilgili Topluluk disiplininin daha da sıkılaştırılması da dahil edilmiştir. Bunun gerekçesi, bugüne kadar üye ülkeler arası ticaretin tam anlamıyla serbestleşmesine engel olan hususlar ortadan kalktıktan sonra daha da yoğunlaşacak rekabet ortamında üye devletlerin Topluluğun devlet yardımlarına yönelik olarak uyguladığı disiplinin dışına çıkma eğilimlerinin daha da artacak olmasıdır. Yoğun rekabet ortamında üye devletler, örneğin yaşama şansı uzun vadede dahi kalmayan sanayi ya da işletmelere kendi ülkelerindeki ya da diğer üye ülkelerdeki rekabet gücü olan sanayi ya da işletmeler aleyhine kaynak sağlayarak varlıklarının devamını sağlayacak olurlarsa arzu edilen amaçlara ulaşmanın güçleşeceği ve sonuçta kurulacak Tek Topluluk Pazarından hedeflenen

yararların elde edilmesinin zorlaşacağı ifade edilmiştir.¹

Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nda başlıca 5 ana hedef belirtilmiştir. Bu hedeflerden biri politik diğer dördü ise ekonomik hedeflerdir. Topluluk Antlaşması'ndaki bu yaklaşımdan ana hedefin politik bir birlik oluşturmak olduğu ve bu birliğe gidişte ekonomik bütünleşme yolunun seçildiği anlaşılmaktadır. Topluluk bu hedeflere ulaşmada kendine başlıca iki araç seçmiştir. Bunlar; üye devletler arasında bir Ortak Pazar kurulması ve üye devletlerin ekonomi politikalarının bir birine yakınlaştırılmasıdır. Ortak Pazar, üye devletler arasında gümrük vergi ve resimlerinin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili vergi ve tedbirlerin kaldırılması, üçüncü ülkelere karşı bir ortak gümrük tarifesinin kabul edilmesi ve bir ortak ticaret politikasının kabulü ve üye devlet-kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını önleyen engellerin kaldırılması ile oluşturulacaktır. Anlaşma bu pazarın kuruluşu için ayrıca kurulduktan sonra işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla üye ülkelerin ulusal mevzuatlarını bu pazarın işleyişinin gerektirdiği ölçüde uyumlaştırılmasını öte yandan kurulduktan sonra rekabeti bozucu engellerle tekrar bölünmesini önlemek amacıyla rekabetin kötüye kullanılmasını önleyen bir sistemin kurulmasını öngörmüştür.

Ortak Pazar; malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaştığı malların sınırlarda, hiçbir engelle karşılaşmadan bir üye ülkenin sınırlarından geçerek diğer üye ülkeler pazarlarında müşteri bulduğu ve üçüncü ülkelere gelen mallara Ortak Gümrük tarifesinin uygulandığı bir alandır. Avrupa Topluluklarında da devlet yardımları genelde Ortak Pazar oluşturulması hedefine göre şekillendirilmiştir.² Ortak Pazar hedefi Topluluğun bel kemiğidir. Tüm ortak politikalar Ortak Pazar'ın oluşturulabilmesi için düzenlenmektedir. Sistemin çatısı olan bu serbest piyasa düzeni her şeyden önce rekabeti arttırmaktadır. Bu Pazar tam olarak oluşturulduğunda daha önce çeşitli ticari engellerin arkasında korunan üye ülke ekonomileri birbirlerinin rekabetine açılacaktır. Kaynakların etkin dağılımını sağlayan, verimliliği dolayısıyla daha fazla mal ve hizmet üretimini teşvik eden bu rekabet ortamında daha verimli çalışabilen, bilgi ve yeteneklerini geliştiren ve bununla yeni ürün ve üretim yöntemleri geliştirebilen üreticiler, bu sistem içerisinde diğer üye ülkelerin pazarlarında herhangi bir korumacı ya da ayrımcı uygulamaya maruz kalmadan faaliyette bulunabilmekte, ölçek ekonomilerinden sağlayacakları fayda ile verimliliklerini ve karlılıklarını daha da arttırabilmektedir. Sistem üreticiye bu avantajları sağlarken tüketicilere de rekabet fiyatlarından daha geniş ve kaliteli bir seçme şansına kavuşmasını sağlamaktadır. Ancak, bu faydaların sağlanabilmesi ancak üye

¹ İnceci, s. 68-70

² Çimen, Ahmet, Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri, Vakıfbank Yayınları, Ankara, 1996, s.77

ülkeler ulusal pazarlarını birbirinden ayıran çeşitli engellerin kaldırılması ile oluşacak bu ortak pazarın çeşitli suni engellerle bozulmadan bütünleşmiş bir büyük Pazar olarak kalması ve oluşan rekabet ortamının bozulmaması ile mümkündür.

AB'de rekabet politikaları, Avrupa Birliği'nin inşasında temel taşlarından birisi olmuş ve hayati rol oynamıştır. Rekabetin mümkün olan en ileri düzeyde tesisi, korunması ve geliştirilmesi, farklı gelişme düzeylerine, farklı siyasi ve ideolojik anlayışlara sahip üye ülke temsilcilerinin anlaşabilme ve uzlaşabilme kuralı ve kriteri olmuştur.³ AB rekabet politikası, Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Anlaşması'nın 4. maddesinde sayılan, "*Üye ülkelerin serbest rekabetin olduğu açık piyasa ekonomisi ilkesine uygun olarak yürütülecek bir ekonomi politikasını kabul edecekleri*" ilkesi doğrultusunda, ortak pazarda rekabeti korumak ve geliştirmek şeklinde somut bir amaç takip etmektedir. Topluluğun rekabet politikası ile esas olarak hedeflenen, ortak pazarın tüm kurumlarıyla en iyi biçimde işlemesi ve üye ülkeler arasındaki hukuksal uygulamaların uyumlaştırılması için ortak bir baz yaratılmasıdır. Avrupa Birliği rekabet politikalarının amaçları politik ve ekonomiktir. Bu amaçlar, üye devletler arasında engelleri kaldırarak bütünleşmeyi sağlamak, tüketiciyi korumak, verimliliği arttırmak, dürüst ve adil bir rekabet politikası oluşturmaktır. Topluluk mevzuatında ise rekabet kuralları ile ortak kurallar, AT Anlaşması'nın 81-89 maddeleri arasında düzenlenmiş olup 81-86. maddeler arası işletmelere uygulanacak kuralları, 87-89. maddeler ise devlet yardımlarını içermektedir.⁴

Devlet yardımları, AB rekabet politikasının hassas konularından biridir ve ister Birlik kaynaklarından finanse edilsin isterse ülke kaynaklarından finanse edilsin yapılacak tüm yardımlar, AB mevzuatına ve Dünya Ticaret Örgütüncü getirilen düzenlemelere uygun bir şekilde yürütülmelidir. AB'de devlet yardımlarına ilişkin kurallar 1999 Amsterdam Antlaşması ile yeniden düzenlenen Roma Antlaşması'nın 87. ve 88. maddelerinde düzenlenmiştir. Devlet yardımları genel olarak rekabeti bozucu görülmele birlikte bölgesel gelişme yardımları rekabeti bozmayan, ortak pazarla bağdaşır yardımlar olarak görülmektedir.⁵ Bu yasal çerçeve içerisinde AB'nin rekabet politikası, dört ana başlık altında toplanabilir.

1. Rekabeti kısıtlayıcı anlaşmaların ve hakim durumun kötüye kullanılmasının önlenmesi,
2. Firma birleşmelerinin denetlenmesi,
3. Tekelci ekonomik sektörlerin özelleştirilmesi,

³ Türkkan, Erdal, "Avrupa Birliği'nin Rekabet Politikası", Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, a.g.e., s.215

⁴ DTM- AB Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği ve Türkiye, a.g.e., s.117

⁵ Okumuş, Önder, "AB Bölgesel Gelişme Politikaları", Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Meryem Aykın, a.g.e., s.143

4. Devlet yardımlarının izlenmesi (örneğin; yapılan yardımın geri alınması ihtimalinin olmadığı zarar veren firmaları, iş hayatında tutmak amacıyla verilen devlet yardımlarının yasaklanması).

Devletin ekonomiye müdahale biçimi olan sübvansiyonlar yukarıda belirtilen rekabet politikaları ışığında, genel olarak Topluluğun denetimi altına alınırken, Ortak Pazarın işleyişine zarar verdikleri ölçüde yasaklanmışlar, aksi halde serbest bırakılmışlardır. Bu yaklaşım devletin ekonomiye yaptığı tüm müdahaleler için geçerlidir. Topluluk; rekabeti bozan maksat ve etkideki devlet müdahaleleri için genel bir yasaklama getirmemiştir. Aksine bu müdahalelerden hangilerini hedefleriyle bağdaşmaz bulunduğunu spesifik olarak ortaya koymuş, şeffaflaştırmıştır. Bu devlet yardımları için de böyledir. Devlet yardımları, yerli üreticileri haksız rekabet avantajı sağladıklarından bu üreticiler diğer üye ülke pazarlarına ihracat yaptıklarında veya diğer üye ülkelerde faaliyette bulunan Topluluk üreticilerinden gelen ithalata karşı rekabet etmede bir rekabet aracı olarak kullanıldıklarında Topluluk içinde rekabetin bozulmasına sebep olurlar. Bu, üye devletlerin aralarında bir gümrük birliği oluşturmaktan bekledikleri yararların yok olması demektir. Üye ülkeler eğer rekabet etmede devlet yardımlarına müracaat edecek olurlarsa yıkılmış olan gümrük duvarlarının yerini bu tarife dışı engel alacak ve sonuçta gümrük birliği anlamsız hale gelecektir. Çünkü, gümrük birliğinin işlerlik kazanması ancak tarifelerin ve tarife dışı diğer engellerin kaldırılması ile üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin oluşturulması ile mümkündür.⁶

Diğer taraftan, kaynaklar en verimli şekilde kullanılacakları alan yerine sübvansiyon edilmiş oldukları alana yöneleceklerinden bir yandan toplam yerli üretimin değeri düşerken, diğer yandan kaynak dağılımında genel bir bozulma meydana gelecektir. Bu nedenle AT Roma Antlaşması'nın 87'nci maddesinin birinci fıkrasında, devlet yardımlarının Antlaşma'da aksi öngörülmedikçe Ortak Pazar düzeni ile bağdaşmadıkları genel prensibi getirilmiştir. Ortak Pazar düzeni ile bağdaşmama otomatik olarak yasaklama anlamına gelmektedir. Aksi belirtilmedikçe hükmü getirilmekle, bu uygulamalar Topluluğun etki ve kontrol alanına sokulmuş ve yine aynı hükümlerle spesifik bir ayırma gitmenin, Ortak Pazarla bağdaşır uygulamalarla, bağdaşmaz uygulamalar arasında bir ayırma gitmenin önü açılmıştır. Ortak Pazar ile bağdaşmaz addedilen devlet yardımları Roma Antlaşması'nın 87'nci maddesinin 1. fıkrasında belirtilmiştir. Bu maddeye göre; *"bir üye devlet tarafından veya devlet kaynakları vasıtasıyla herhangi bir şekilde yapılan ve belirli teşebbüsleri veya belirli malların üretimini kayıtarak rekabeti bozan"*

⁶ Ingram, James C., *International Economic Problems*, 3. Edition, University of North Carolina, Published by John Wiley&Sons Inc., Canada, 1978, s.145

veya bozmakla tehdit eden her türlü yardım, üye devletler arasındaki ticareti etkilediği ölçüde ortak pazarla bağdaşmaz". Bu ifadeden, Antlaşma'da bir yardımın tanımına yer verilmediği ve bunun en geniş şekilde yorumlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle söz konusu yardımın mutlaka devlet yardımı şeklinde ve bu isim altında yapılması gerekmekte; bunun yanı sıra çeşitli sübvansiyonlar, uygun koşullu borçlar, yardım ögesinin ön plana çıkmadığı vergi muafiyetleri, borç garantileri, faiz indirimleri, vb. yardım kapsamına girmektedir.

Toplulukta devlet yardımları, devletlerin direk olarak bütçelerinden gerçekleştirdikleri, işletmelere verilen hibeler veya ucuz krediler gibi yardımlar ile aynı zamanda, milli, bölgesel veya federal hükümetlerin, belediyelerin, yerel yönetimlerin, devlet bankalarının, vakıfların veya özel veya kamu kuruluşları ve derneklerin kullanımı ile verilen yardımları da kapsar. AB'de Devlet Yardımlarının tanımlarında değişik yardım çeşitleri de göz önüne alınmıştır, devlet yardımları sadece hibeler veya ucuz krediler değil, aynı zamanda kredilere verilen garantiler (kefalet), hızlandırılmış amortisman uygulamaları, sermaye katılımı (Ortaklık), ve benzeri uygulamalarda bu grupta değerlendirilmiştir. Devlet yardımlarının sonucunda firmaların ekonomik bir çıkar elde etmeleri ana unsurdur. Örneğin; kamuya ait bir arazinin piyasa fiyatlarının altında bir işletmeye satışı veya tahsisi, bir firmanın arazisini piyasa fiyatlarının üstünde bir fiyatla kamuya satması veya kiralaması, bir işletmenin kamuya ait bir alt yapıyı düşük bedelle kullanması, işletmenin kamudan risk sermayesi yolu ile kaynak sağlaması, gibi uygulamalar da devlet yardımları olarak değerlendirilir.⁷ Ayrıca, bir devlet yardımının AT Anlaşması'nın 87/1 madde kapsamına girmesi için belirli işletmelere ya da belirli malların üretimine yönelik olması gerekmektedir. Hiçbir ayırım gözetmeden tüm işletmelere yönelik önlemler devlet yardımı sayılmazlar.

Toplulukta genel ilke olarak devlet yardımları yasaklanmış olmakla birlikte 87'nci maddenin 2 ve 3'üncü fıkralarında devlet yardımlarına bazı istisnalar getirilmiştir. AT Antlaşması, 87/2 maddede belirtilen yardımların Ortak Pazarla bağdaştığını açık bir şekilde hükme bağlamıştır ve belirli şartları taşıyan yardımları Komisyon reddetme yetkisine sahip değildir. Söz konusu yardımlar şunlardır:

1. Sosyal karakterli olan devlet yardımları, (belirli bir tüketici grubuna ürünler bazında ve ürünlerin sağlandığı ülkeler bazında ayrıma gidilmeden, sosyal sorunları çözebilmek amacıyla uygulanabilecek devlet yardımlarıdır).
2. Doğal afetler veya olağanüstü şartların oluşturduğu zararların karşılanabilmesi için

⁷ Söğüt, Mehmet Atilla, Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayiinde Uygulamaları, KOSGEB, Ankara, Eylül-2000, s.4

verilecek devlet yardımları.

3. Almanya'nın birleşimi nedeni ile, Doğu Almanya'nın geri kalmış bölgelerinin kalkındırılması amacı ile Federal Almanya'nın gerçekleştirileceği yardımlar.

AT Anlaşması'nın 87. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen yardımlar ise otomatik olmayan bağdaşma rejiminden yararlanır. İkinci fıkrada belirtilen yardımların aksine bu yardım kategorisinde Komisyon oldukça geniş bir takdir yetkisine sahiptir. Bu yardıma ilişkin kararlar Topluluk ölçeğinde yapılacak bir ekonomik ve sosyal değerlendirme ile alınabilecektir. Söz konusu yardımlar şunlardır:

1. Yaşam standartlarının belirgin oranda düşük veya işsizliğin ciddi oranlarda yükseldiği bölgelere yapılacak devlet yardımları,
2. Üye ülkelerin ortak olarak geliştirdikleri ve müştereken fayda sağladıkları projelerin yürütülmesi için yapılacak devlet yardımları,
3. Belirli bölgelerin geliştirilmesi amacıyla uygulanacak belirli faaliyetlerin başlatılması için gerçekleştirilecek yardımlar (Bu tip programların üye ülkelerde haksız rekabete yol açacak kapsamda geniş amaçlı olmayan ve ortak çıkarlara zarar vermeyecek programlar olmaması gerekir),
4. Kültür ve tarihi varlıkların korunması veya geliştirilmesine yönelik, ticarete ve rekabete etkisi olmayacak devlet yardımları,
5. Komisyonun önerisi üzerine, AB Konseyi'nin onaylayacağı diğer kategorilerdeki yardımlar.⁸

AB Antlaşması 87. maddesinde belirtilen genel prensip altında AB'deki teşvik uygulamasını şu başlıklar altında toplayabiliriz; bölgesel yardımlar, bozulan ekonominin düzeltilmesine yönelik yardımlar, sektörel yardımlar, genel teşvikler, yatay teşvikler, ihracat teşvikleri.⁹

1. Bölgesel teşvikler

AB'deki çeşitli bölgeler arasındaki farklılığın kaldırılması ve az gelişmiş bölgelerin geri kalmışlığını telafi için verilmektedir. Hayat standartlarının oldukça düşük olduğu veya ağır bir işsizliğin hüküm sürdüğü bölgelerdeki ekonomik kalkınmayı sağlamaya ya da bazı ekonomik bölgelerdeki kalkınmayı kolaylaştırmaya yönelik yardımlar adı altında bazı ortak politikalar çerçevesinde verilmektedir. Bölgesel teşvikler; yapısal fonlar (Avrupa Bölgesi Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Rehberlik ve Garanti Fonu), çeşitli krediler (Avrupa

⁸ Türkkan, a.g.m., s.229-230

⁹ İyibozkurt, Erol, Türkiye-AB Gümrük Birliği, 2. Baskı, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 1996, s.92

Yatırım Bankası, Avrupa Atom ve Enerji Topluluğu Kredileri gibi) ile uyumlaştırma fonudur.

2. Bozulan ekonominin düzeltilmesine yönelik yardımlar

Bu tür yardımlar iki çeşittir. Birincisi; bir üye ülkenin önemli derecede bozulan ekonomisinin düzeltilmesine yönelik yardımlar; ikincisi; Avrupa çıkarlarına uygun önemli bir projenin (otoyolları, demir yolları gibi) gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik yardımlardır.

3. Sektörel yardımlar

Sektörel Yardımlar; tekstil, sentetik, iplik, bilişim ve iletişim, otomotiv, demir-çelik, gemi inşa, tarım, balıkçılık, taşımacılık, madencilik gibi sektörlerdir. Sektörel yardımların amacı, iç tüketimdeki gelişmelere kendi imkanlarıyla cevap veremeyen firma ve sektörün durumunu ve rekabet edemeyen veya talep seviyesindeki değişikliklere uyum sağlayamayan firma veya sektörün durumunu düzeltmektir.

4. Genel teşvikler

Genel teşvikler, bölgesel ve sektörel teşviklerin dışında kalan teşviklerdir. Genel teşviklerin amaçları genel ekonomik gelişme, ulusal ekonominin modernleştirilmesi, uyum zorluğu yaşayan firmaların yeniden yapılanması gibi nedenlere dayanmaktadır.

5. Yatay teşvikler

Yatay teşvikler, çevre korumaya, araştırmaya geliştirmeye, küçük ve orta boy işletmelere, zor durumda olan işletmelere ve istihdama yönelik teşvikleri kapsamaktadır. Teşvikler sübvansiyon, düşük faizli kredi veya devlet garantileri şeklinde olmaktadır.

6. İhracat teşvikleri

İhracat teşvikleri, yatırım teşviklerinin zaman alacağı düşüncesiyle firmaların ihracat rekabetliklerini korumak için uygulanmaktadır. Çünkü yatırım teşviklerinin sonucu orta ve uzun vadede ortaya çıkar.¹⁰ AT Anlaşması'nın 132. maddesi üye ülkelerin üçüncü ülkelere yönelik ihracat teşvik tedbirlerinin de tedricen uyumunu öngörmektedir. Avrupa Birliği'nde ihracat teşvikleri, Topluluğun GATT ve OECD nezdindeki yükümlülükleri dikkate alınarak, önemli ölçüde kredi ve garanti şeklinde sağlanmaktadır. Bunların dışında uygulanan teşvik araçları ise vergi istisnaları ile yaygın biçimde kullanılan pazarlama ve dış tanıtım destekleri olmaktadır. AB üyesi ülkelerde uygulanmakta olan ihracat teşvikleri, üç ana grupta incelenebilir. Teşvikler ülkeden ülkeye değişmekte ve farklı koşullara tabi olarak verilebilmektedir.

¹⁰ İyibozkurt, a.g.e., s.92-93

a. İhracat kredi ve faiz sübvansiyonu

Bu grup; Alıcı Kredileri, Satıcı Kredileri, Ülke Kredileri, Sevk Öncesi İhracat Kredisi, Sevk Sonrası İhracat Kredisi, Reeskont Kredisi, KOBİ'lere yönelik İhracat Kredileri ve Yardımları gibi araçlardan oluşmaktadır.

b. İhracatta sağlanan vergi istisnası ve indirimleri

Kurumlar Vergisi İstisnası, Vergi İndirimi, İhracatta KDV İadesi, İthalatta KDV Muafiyeti, Gümrük Vergisi Muafiyeti'nden oluşmaktadır.

c. İhracat kredi sigorta ve garantileri kapsamında sağlanan teşvik unsurları

İhracat Kredi Sigortası, İhracat Öncesi Üretim Sigortası, Teminat Mektubu Sigortası, Üretim Girdi Fiyat Sigortası, Senet ve Bono Sigortası, Gümrük Teminat Sigortası, İhracat Promosyon Faaliyetleri (Reklam, Piyasa Araştırması, Tutundurma, Tanıtım) Sigortası, Fuarlara Katılım Sigortası, Alıcı Kredilerinde Garanti, Satıcı Kredilerinde Garanti, Ticari Risk Garantisi, Politik Risk Garantisi, İhracatta Kur Garantisi ve Kontrat Garantisi gibi teşvikler bu gruba örnek olarak gösterilebilir.

Avrupa Birliği'nde rekabetin bozulmaması, kaynakların etkin kullanımı ve Ortak Pazarın bütünlüğü açısından devlet yardımları büyük önem arz etmektedir. AB üyesi ülkelerin aynı zamanda GATT üyesi olmaları nedeniyle yükümlülüklerine ters düşmeyecek bir biçimde uyguladıkları devlet yardımları AB Komisyonu tarafından kurallar konularak sıkı bir şekilde takip edilmektedir.¹¹ Komisyon, teşviklerin kontrolü için mevcut rejimlerin sürekli denetim altında tutulması, teşviklerle ilgili bilgilerin saklanarak haksız rekabete yol açan teşviklerin önlenmesi ve verilen toplam yardım hacminin önceden saptanarak gerekirse sınırlandırılması önlemlerini de dikkate almaktadır. Aslında, AB teşvik politikası açık ve gizli teşviklerden oluşmaktadır. Gizli teşvikleri incelemek ancak tek tek olayları inceleyip, araştırmakla mümkündür. Gizli teşvikler çok çeşitlidir. Örneğin AB ülkeleri tarafından Türkiye'ye karşı tekstilde uygulanan anti-damping soruşturmalarının önemli bir kısmı subjektiftir ve kendi tekstil sektörünü korumak amacı ile yapılmaktadır. Yine İtalya'nın Japon otomobillerine karşı tek bir kapıdan giriş izni vermesi bir koruma aracıdır. Ayrıca AB'nin birçok ülkesinin yerel yönetimler kanalıyla bazı sektör ve firmalara verdiği teşviklerin bir kısmı gizli teşviklerdir.¹²

¹¹ Ege, Ayşe-Acar, Ufuk, *Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Mühtemel Etkiler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, KOSGEB Yayınları, Aralık-1995, s.55-57

¹² İyibozkurt, a.g.e., s. 90

B. Topluluk Gümrük Kodu ve Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri

Bir gümrük birliği temeli üzerinde yapılanarak bugünkü yapısı ile ekonomik ve parasal birliği gerçekleştirmiş olan Avrupa Birliği, bölgesel entegrasyonlar içinde uluslar üstü yapısı ile bir ekonomik bütünleşme hareketinin en ileri noktasına örnek teşkil etmektedir. 1951 yılında Paris Antlaşması ile 6 üye ülke Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun başarısı kurucu üyeleri spesifik, dolayısıyla sınırlı alandaki bir birleşmeden ekonominin tüm alanlarını kapsayacak bir bütünleşmeye yönlendirmiştir. 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşmasının imzalanması ulusal yetkilerin tek bir merkezde toplanacak şekilde devri anlamına gelen ve geçiş dönemi sonrasında ortak politikaların yürütülmesi hususunda Komisyonu yetkili kılan bir yapıyı da beraberinde getirmiştir.

Bu tarz bir bölgesel ekonomik entegrasyon hareketinin güçlenme süreci incelendiğinde, Avrupa Topluluğu'nun temelde taraflar arasında gümrük vergileri ve eş etkili diğer vergilerin kaldırıldığı ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin uygulandığı klasik bir gümrük birliğinin çok ötesine geçerek, ortak gümrük ve ticaret politikalarını uygulamaya başladığı, bu alanlarda üye devletler tarafından Komisyon lehine yetki transferinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Nitekim, 1968 yılında 6 kurucu ülkenin aralarında gerçekleştirdiği gümrük birliği ertesinde gümrük birliğini esas alan bölgesel entegrasyon hareketinin avantajlarını ve özellikle ticaret yaratıcı etkisi ve AET'nin diğer başarılı çalışmaları, Batı Avrupa'daki diğer devletlerin de ilgisini çekmiş ve AET ilk genişlemesini hayata geçirmiştir. 1.1.1973'te İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın katılımıyla üye sayısı 9'a çıkmıştır.¹³ 1.1.1981'de Yunanistan; 1.1.1986'da İspanya ve Portekiz ile 1.1.1995'te de İsveç, Avusturya ve Finlandiya Topluluğa katılmışlar ve Topluluk üyesi ülke sayısı 15'e yükselmiştir. Öte yandan, tüm bu genişleme süreci esnasında Topluluğun uluslararası ticaret sistemindeki rekabet gücü ve ekonomik potansiyelinin olumsuz etkilenmemesi için derinleşme hareketinin yani birlik içerisinde uygulanan politikaların harmonizasyonun sağlanmasının da genişleme kadar önemli olduğu ortaya çıkmış ve özellikle gümrük ve dış ticaret politikalarının yeknesak hale getirilmesi çalışmaları hız kazanmıştır.

Aslında, Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması, kurulacak gümrük birliğinde üçüncü ülkelere uygulanacak olan ortak gümrük tarifesi ve bunun oluşturulabilmesi için detaylara ilişkin hükümler içerdiği halde ortak bir gümrük mevzuatının oluşturulmasına ilişkin

¹³ Çayhan, Esra, "Kuruluşundan Günümüze Avrupa Birliği", Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, a.g.e., s.48

kesin bir hüküm ihtiva etmemektedir. Ayrıca, GATT'ın (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) 24. maddesi bir gümrük birliğinden tek bir gümrük ülkesinin anlaşılacağını belirttiğinden, üçüncü ülkelere yönelik uygulanacak tek bir gümrük mevzuatının olması gerektiği şeklinde bir yorumun yapılabilmesine rağmen, belki bu bir problem olarak görülmediğinden, belki de gümrük idareleri bireysel kimliklerini korumaya öncelik verdiklerinden, ulusal gümrük kanunları bir çeşit bağımsızlığın önemli bir unsuru olarak korunmuştur. Bu geçmiş dikkate alındığında Roma Antlaşması'nın 27. maddesinin üye ülkelerin özerk mevzuat uyum çalışmalarının sadece koordinasyonu için Komisyonun yetkisini öngörmesi oldukça gerçekçi bir yaklaşımdır. Ancak, Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girişinden 10 yıl sonra gümrük birliğinin tesisi ve OGT'nin uygulanmaya başlanması ile koordinasyonun tek başına yeterli olmadığı, pazarın bütünlüğünün korunması için harmonizasyonun gerektiği ortaya çıkmıştır. Tek bir gümrük tarifesinin varlığına rağmen tamamen farklı gümrük mevzuatlarının bulunması da pazarda serbest dolaşım ilkesinin geçerliliği ile çelişmekteydi.

Bu bağlamda, Antlaşma ile başlayan 20 yıllık uyumlaştırma süreci sonunda kısmen tüzük, kısmen yönetmelikler çıkarılarak bir mevzuat örgüsü oluşturulmuştur. Hazırlıkların zaman alması nedeniyle, yani tek pazara geçişi karşılamak için geç kalınmış olsa da, gümrük rejimlerine ilişkin tüm hükümleri kapsayan ve kurucu antlaşmanın 28, 100/a ve 113. maddelerine dayanılarak hazırlanan Gümrük Kodu'nu oluşturan 2913/92 sayılı Konsey¹⁴ ve Gümrük Kodu Uygulama Yönetmeliği'ni oluşturan 2454/93 sayılı Komisyon Tüzüğü¹⁵ hazırlanarak 01.01.1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bir gümrük birliği, gümrük bölgesi içerisinde aynı gümrük politikalarının izlenmesi ve kuralların yeknesaklığı ticaret sapsmasının önlenmesi açısından vazgeçilemez bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, Topluluk gümrük bölgesinin¹⁶ tümünü kapsayarak her bir gümrük noktasında aynı şekilde kuralları gösteren yekpare bir yasal metnin kılavuzluk etmesine ticarete tarife-dışı engellerin ortadan kaldırılması için ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaçların ve ticaret politikaların zamanla değişmesinden ötürü mevzuat da gelişmelere paralel olarak değişmektedir. Şimdiye kadar 2913/92 Sayılı Konsey Yönetmeliği'nde ve 2454/93 Sayılı Komisyon Yönetmeliği'nde bir çok değişiklikler yapılmıştır.¹⁷

¹⁴ O.J of the EC No L 302, 19.10.1992, p.1

¹⁵ O.J of the EC No L 253, 11.10.1993, p.1

¹⁶ Topluluk gümrük bölgesi terimi genel olarak üye ülke topraklarını kapsamakla birlikte sınırları ve kapsamı içinde yer alan topraklar ile gümrük bölgesi haricinde sayılan bölgeler Kod'un 3. maddesinde yer almaktadır. Adı geçen madde, bu haliyle Topluluk gümrük mevzuatının geçerli olduğu sınırları da çizmektedir.

¹⁷ 2913/92 Sayılı Konsey Yönetmeliği'nde yer alan yeni düzenlemeler; Regulation (EC) No 82/97 of the European Parliament and of the Council of 19 December 1996; Official Journal L17,21.01.1997, Regulation (EC) No 955/99 of the European Parliament and of the Council of 13 April 1999, Official Journal L 119, 07.05.1999,

Topluluk Müktesebatı'nın¹⁸ gümrüklere ilişkin 2913/92 Sayılı Topluluk Konsey Yönetmeliği'ni esas aldığımızda, Yönetmeliğin 4. maddesinin 16. fıkrasına göre gümrük rejimleri; serbest dolaşıma giriş, transit, gümrük antrepo, dahilde işleme, gümrük denetimi altında işleme, geçici kabul, hariçte işleme ve ihracat rejimi olarak sayılmakla birlikte; ekonomik etkileri dikkate alındığında bazı rejimler özel öneme sahiptir.¹⁹ Ekonomik etkili gümrük rejimleri başlığı altında toplanan rejimler söz konusu olduğunda ticaret politikası uygulamaları ile sanayi politikalarına ilişkin bir rol üstlenmeleri nedeniyle ekonomik, normal şartlar dahilinde ithalat esnasında tahsil edilecek olan gümrük vergilerine tam veya kısmi muafiyet tanınmasından ötürü de mali etkilerin ağır bastığı göze çarpmaktadır. Uluslararası ticaret açısından gümrük politikaları iktisadi gelişmeyi artırıcı bir araç olarak kullanılmakta olup; Topluluk mevzuatında ekonomik etkili rejimlere ilişkin hükümler de uluslararası pazarda Topluluk firmalarının rekabet gücünü arttıracak ve ihracat kapasitesini geliştirecek şekilde tasarlanmıştır. Özellikle, Topluluk içerisinde üretimi yetersiz olan hammaddelerin ithalatında özel sektörün kısmi ya da tam vergi muafiyetten yararlandırılması suretiyle üretim maliyetini düşüren, dolayısıyla ihracatı teşvik eden yönleri ile ekonomik etkili gümrük rejimleri dikkat çekmektedir. Yine, Topluluk içerisinde üretimi yapılmayan bir ürünün Topluluk'tan gönderilen girdiler kullanılarak, üretim faktörleri maliyetinin daha düşük olduğu 3. ülkelerde işlenerek, gümrük vergisi muafiyetinden yararlanmak üzere, yeniden Topluluk gümrük bölgesine sevki de ekonomik etkili gümrük rejimlerinin sağladığı bir avantaj olarak görülmektedir.²⁰ Diğer taraftan, gümrük vergileri ve formaliteleri açısından rejim kullanıcılarına büyük kolaylıklar tanıdığından ayrıca, rejimler arası geçişkenlik ve işlemlerin bir kaç üye ülkeyi kapsayacak şekilde yürütülmesi söz konusu olduğundan, sistemin denetimine de özel önem verilmektedir.

Topluluk Gümrük Kodu'nun 84. maddesinin b fıkrasına göre ekonomik etkili gümrük rejimleri; gümrük antrepo rejimi, dahilde işleme rejimi, gümrük denetimi altında işleme rejimi, geçici ithalat (geçici kabul) rejimi ve hariçte işleme rejimidir. Çalışmanın esas konusu dahilde işleme rejimi olmasına rağmen rejimlerin birbirleri ardına kullanımının -örneğin dahilde işleme sonucu elde edilen bir işlem görmüş ürünün daha ileri derecede işçilik görmek üzere hariçte

Regulation (EC) No 2700/2000 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2000, Official Journal L 311, 12.12.2000

¹⁸ Topluluk müktesebatı: Son 40 yıl boyunca birikmiş ve yeniden gözden geçirilmiş tüm Avrupa Topluluğu mevzuatından oluşur. Tek Senet, Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları ile yeniden gözden geçirilmiş şekliyle Topluluğu kuran Roma Anlaşması'nı; Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen tüm düzenlemeleri ve yönergeleri; ve Avrupa Adalet Divanı kararlarını içerir, Günter Verhougen, *European Union Enlargement A Historic Opportunity*, <http://www.esi2.us.es/~mbilbao/pdf/enlargeu.pdf>, 27.01.2004

¹⁹ O.J of the EC No L 302, 19.10.1992, <http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l11010.htm>, 25.01.2004

²⁰ Dirlik, Didem, *Topluluk Hariçte İşleme Rejiminin Mevzuat Uygulama ve Sorunlar Açısından İncelenmesi ve Türkiye'nin Uyum Çalışmaları-Uzmanlık Tezi*, T.C Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı At ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, Eylül 1998, s.14

işleme rejimine tabi tutulmak suretiyle ihracı mümkün olması nedeniyle dahilde işleme rejiminin incelenmesinden önce tüm bu rejimler için ortak olan kurallara kısaca değinilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ekonomik etkili gümrük rejimlerine ilişkin ortak hükümler 2913/92 sayılı Konsey Yönetmeliği'nin 84 ve 90. maddeleri ile 2454/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği'nin 496 ve 502. maddeleri arasında düzenlenmiş olup bu rejimlerin tümünde vergilerin belli bir süre askıya alınması esas olduğundan, denetimin sağlanabilmesi için rejim kullanıcıları gümrük idaresinden yetki belgesi (izin) almak zorundadır. Rejimi kullanma hususunda yetkili kılınacak firmaların izin için gerekli tüm bilgileri içeren belgeleri başvuru formu ile birlikte gümrük idarelerine ibraz etmeleri gerekmektedir. İzin başvuru formları da 2454/93 Sayılı Topluluk Gümrük Yönetmeliği'nin 67 nolu ekinde yer almakta olup; her rejim için belirli formatta formlar kullanılmaktadır.²¹ Ayrıca, başvurulara ilişkin gümrük idaresinin cevabı için de yine önceden belirlenmiş formatta formlar doldurulmaktadır.

Ekonomik etkili gümrük rejimlerinin tümü için geçerli olan kavramlara gelince, 2913/92 sayılı gümrük yönetmeliğinin 85 ve 86'ncı maddelerine göre, öncelikle bu rejimleri kullanmak arzusunda olan firmaların yetkili gümrük idaresine yazılı başvuruda bulunarak izin almaları gerekir. Bu rejimler için gerekli izinler; işlemlerin usulüne uygun olarak yürütülmesi için gerekli teminatların verilmesi ve gümrük idarelerinin rejimi denetim altında tutabilmesi için yapması gereken idari düzenlemelerin bu rejimlerden hedeflenen ekonomik amaçlarla orantılı olması halinde verilir. Ekonomik etkili gümrük rejimlerinin (antrepo, dahilde işleme, gümrük kontrolü altında işleme, geçici ithalat ve hariçte işleme rejimleri) kullanımına ilişkin şartlar verilen izin belgelerinde belirtilir.(2913/92 sayılı Konsey Yönetmeliği md. 87)

Üye ülke gümrük makamları tarafından yetkili kılınan ve yetki belgesinde (izin) belirtildiği üzere, rejimi denetleyen bir "denetleyici gümrük idaresi" (supervising customs office) rejimin işleyişinden sorumludur. Yine, yetki belgesinde belirtildiği üzere eşyanın rejime giriş beyannamesinin ibraz edildiği "rejime giriş gümrük idaresi" (office of entry for procedure) üye ülke gümrük idareleri tarafından yetkili kılınmaktadır. Ayrıca, rejimin kullanımına izin veren üye ülke gümrük idaresi, "rejimin sona erdiği gümrük idaresi" (office of discharge) olarak adlandırılan ve ekonomik etkili bir gümrük rejimine tabi tutulmuş olan eşyanın bu rejimi

²¹ Gümrük antrepolarının işletilmesi veya E tipi Antrepunun kullanımı için Gümrük Yönetmeliği'ne Ek 67/A 2454/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği md.509, dahilde işleme rejiminin kullanımı için Ek 67/B 2454/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği md.555, gümrük kontrolü altında işleme rejimi için 67/C 2454/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği md.651, geçici ithalat için 67/D 2454/93 sayılı Komisyon Yönetmeliği md.691

müteakip gümrükçe onaylanmış işlem veya kullanıma tabi tutulmasına²² imkan tanıyan idareyi belirlemektedir. Tüm rejimlerde üretim zincirinin halkalarının takip edilebilmesi için de, gümrük idareleri arasındaki bilgi akışı vazgeçilmez öneme sahip olup, eşyaya ait tüm verilerin izlenmesi suretiyle ayniyat tespitinin yapılabilmesi amaçlanmaktadır. Nitekim, gümrük formaliteleri bakımından, ekonomik etkili işleme faaliyetleri arasındaki izin, rejime giriş, gümrük kontrolü gibi hususlarda benzer hükümlerin uygulanması, bu rejimlerin tümü için geçerli kuralların saptanmasını ve farklılıklar için özel hükümler konulmasını amaçlayan bir modernizasyon çalışmasını da vazgeçilmez kılmıştır.

II. TOPLULUK DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN UYGULAMA USUL ve ESASLARI

Daha önce belirtildiği üzere, DTÖ Anlaşmasının Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler bölümü ile anlaşmanın III numaralı ekinde belirtilen hükümlere göre, bir ülkede yerleşik firmaların “Dahilde İşleme Rejimi” ya da benzer sistemler çerçevesinde ihraç ürünlerinin bünyesine giren malları, ithalatta alınması gereken vergilerden muaf olarak ithal ederek, nihai ürünleri ihraç etmeleri, Anlaşma kapsamında onaylanmış bir faaliyettir. Avrupa Birliği de DTÖ ve GATT Anlaşması’ndan doğan yükümlülüklerine uygun şekilde gümrük mevzuatında düzenlemeler yapmıştır. Avrupa Birliği’nde bir ihracat teşvik aracı olarak Dahilde İşleme Rejiminin genel esasları, Topluluk Gümrük Kodu’nu oluşturan 2913/92 sayılı Konsey Yönetmeliği’nin IV. Başlık 3. bölümünün D bendi 114-129. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin uygulama usul ve esasları ise 2454/93 sayılı Komisyon Uygulama Yönetmeliği’nin II. Bölümünde Ekonomik Etkili Gümrük Rejimleri Ana Başlığı’nın 3. kısmı 549-649. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu bölümde esas olarak, Avrupa Birliği’nde “dahilde işleme rejimi”nin uygulamalarına esas teşkil eden 2913/92 sayılı Topluluk Gümrük Kodu ve 2454/93 Sayılı Komisyon Yönetmeliği incelenecektir.

A. Dahilde İşleme Tedbirleri

Dahilde işleme rejimi 2913/92 Sayılı Topluluk Gümrük Kodunun 84. maddesinde belirtildiği gibi, ekonomik etkili gümrük rejimlerinden biridir ve Avrupa Birliği’nde ihracatı teşvik aracı olarak kullanılan en yaygın rejimdir. “Dahilde İşleme” terimi, 2913/92 Sayılı Topluluk Gümrük Kodu Yönetmeliği altında düzenlenen vergisel bağımsızlığı tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. AB Gümrük Kodu’nun 114. Maddesinin 1.fikrasında; Dahilde İşleme ile; ihraç edilecek nihai ürünlerin üretiminde kullanılan malların Topluluk Gümrük

²² Eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması deyimi, eşyanın; Bir gümrük rejimine tabi tutulması; Bir serbest bölgeye girmesi; Topluluk gümrük bölgesi dışına yeniden ihracı ve İmhası anlamına gelir.

Bölgesine gümrük vergilerinden muaf olarak ve Ticaret Politikası Önlemlerine tabi tutulmadan getirilmesine ve nihai ürünlerin Topluluk dışına ihraç edilmesi halinde bu ürünlerin üretiminde kullanılan serbest dolaşımdaki mallara tekabül eden gümrük vergilerinin geri ödenmesine, imkan tanındığı ifade edilmektedir.

Dahilde işleme rejimi, Topluluk dışı malların gümrük vergisiz Avrupa Birliği'ne girerek burada tekrar işlenip Topluluk Gümrük Bölgesi dışına ihraç edilmesini sağlayan bir sistemdir. Ayrıca gümrük vergisi muafiyeti sağlaması yanında bu eşyalara ticaret politikası önlemleri de uygulanmamaktadır.²³ Bu sistemin kullanımı, yerli üreticilerin çıkarlarına zarar vermeyi önleyip sağlama alacak kesin şartlara bağlanmıştır. Bu düzenleme Topluluk firmalarının ihracatını arttırmak ve uluslararası iş paylaşımının gelişmesine yardım edecek fakat Topluluk yerli üreticilerinin temel çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde dizayn edilmiştir. Topluluk bakış açısına göre dahilde işleme rejiminde üretim Topluluk dışı bir üçüncü ülkede başlar daha sonra üretimin daha ileri safhası Topluluk içinde yapılır ve son olarak da elde edilen işlenmiş ürün, üretimim ilk başladığı bir ülkeye ya da başka bir üçüncü ülkeye ihraç edilir.²⁴

Dahilde işleme rejimi, ihracatı teşvik amacıyla üçüncü ülke girdileri kullanılarak üretilen eşya için izin belgesi sahibine gümrük vergileri açısından avantaj sağlayan bir gümrük rejimidir. Dahilde işleme rejiminde özellikle vergiler açısından 2 temel uygulama vardır. Bunlar askıya alma sistemi-şartlı muafiyet-(suspension sytem) ve geri ödeme (drawback system) sistemleridir. Askıya alma sisteminde, Topluluk dışı malların tekrar ihraç edilmek amacıyla gümrük vergileri askıya alınarak ithaline olanak sağlanır. Bu sistemin kullanımına, başvuru sahibinin gerçekten ithal ettiği malları işleyerek ihraç etme niyetinde olduğu ve gerekli teminatları gümrük idarelerine verdiği izin verilir.²⁵ Askıya alma sistemi (suspension system) çerçevesinde, dahilde işleme izin belgesi kapsamında firmalar, üçüncü ülke menşeli girdileri, vergileri ödenmeksizin ve ticaret politikası önlemleri uygulanmaksızın teminat verilmesi suretiyle ithal edebilmekte, bu girdiler kullanılarak elde edilen işlem görmüş ürünün ihracında ise teminatlarını geri alabilmektedirler. Bu sistemde üçüncü ülke menşeli girdiler serbest dolaşımda olmamakta, işlem görmüş ürünün de ihracı yerine serbest dolaşıma sokulmak istenmesi halinde, gümrük vergilerinin yanı sıra bir miktar ceza faizi de tahsil edilmektedir. Ayrıca, serbest dolaşıma giren söz konusu eşyaya ilişkin ticaret politikası önlemleri de

²³ Inward Processing Guidelines For Traders, http://www.revenue.ie/pdf/ip_guide03.pdf, 27.01.2004

²⁴ Snyder, Francis, *Globalisation and Europeanisation as Friends and Rivals: European Union Law in Global Economic Networks*, European University Institute, Florence, Department Of Law, EUI Working Paper LAW No:99/8, Badia Fiesolana, San Domenico(FI),1999, s.16, http://www.iue.it/LAW/WP-Texts/law99_8.pdf, 24.01.2004

²⁵ Snyder, a.g.e., s.33

uygulanmaktadır.

Geri ödeme sisteminde ise ithal vergileri ödenerek Topluluk içinde serbest dolaşıma giren eşyanın, dahilde işlemeden sonra elde edilen işlenmiş ürünlerin Topluluk Gümrük bölgesi dışına ihraç edilmesi halinde ihracatçı tarafından ithalde ödenen gümrük vergilerinin iadesi isteyebilir. İhracat vergilerine tabi eşya için muafiyet ise sadece “askıya alma sisteminde” mümkündür. Geri ödeme (drawback) olarak adlandırılan bu sistemde üçüncü ülke menşeli girdiler önce vergileri ödenmek ve ticaret politikası önlemleri uygulanmak suretiyle serbest dolaşıma sokulmakta, bu girdilerin kullanılmasıyla elde edilen işlem görmüş ürünün ihracında ise daha önce tahsil edilen vergiler izin kullanıcısına geri ödenmektedir. İşlem görmüş ürünün ihraç edilmemesi halinde işleme sonucunda elde edilen ürün zaten serbest dolaşıma girmiş olan eşyadan üretildiğinden, bir gümrük borcu doğmamaktadır.

İhracatçıların faydalanabilmesi için “askıya alma sistemi” içerisinde için dört yan sistem daha oluşturulmuştur. Bunlardan ilki “İşleme Faaliyetinin Topluluk Dışında Geçici Olarak Yapılabilmesi (Processing Operations Outside Community Customs Territory)”dir. 2913/92 Sayılı Topluluk Gümrük Kodu’nun 123. maddesine göre; gerekli izin alınması koşuluyla, işlem görmüş ürünlerin veya değişmemiş eşyanın tamamı veya bir kısmı, hariçte işleme rejimi hükümleri çerçevesinde daha ileri düzeyde işlenmek üzere Topluluk Gümrük Bölgesi dışına geçici olarak ihraç edilebilir. Bu uygulamada, yeniden ithal edilen ürünler için bir gümrük borcunun doğması halinde aşağıda belirtilen vergiler alınır:

1. Elde edilen ürünler veya değişmemiş eşya için Topluluk Gümrük Kodu’nun 121-122’nci maddeler uyarınca hesaplanan ithalat vergileri,
2. Topluluk Gümrük Bölgesi dışında işlendikten sonra yeniden ithal edilen ürünler için; tutarı, hariçte işleme rejimi (outward processing regime) çerçevesinde ihraç edilmiş ürünlerin ihracattan önce serbest dolaşıma geçmiş olsalardı uygulanacak olan şartlar altında, hariçte işleme rejimi kurallarına göre hesaplanacak olan ithalat vergileri.

Şartlı muafiyet sisteminde İkinci yan sistem ise eşdeğer eşya (equivalent goods) kullanımınıdır. Eşdeğer Eşya Kullanımı Sistemi, 2913/92 Sayılı Topluluk Gümrük Kodu’nun 115/1-a maddesi uyarınca işlenmiş ürünlerin, 2454/93 Sayılı Topluluk Gümrük Yönetmeliği’nin 569/1. maddesinde belirtilen şartlara uygun eşyalardan elde edilmesine imkan veren sistemdir. Buna göre sistem; Rejim kapsamında ihraç edilecek işlem görmüş ürünlerin imalinde, serbest dolaşımda bulunan eşdeğer eşya kullanılarak elde edilen işlem görmüş ürünün, ithal eşyanın rejime tabi tutulmasından önce veya tutulduktan sonra, ihraç edilmesine imkan verir. Eşdeğer

eşya kullanılması durumunda, Topluluk içinde mevcut olan eşdeğer eşyanın ithal eşyası ile aynı teknik ve ticari niteliklere sahip, kombine nomanklatür bazında aynı şekilde sınıflandırılan (8 basamaklı) üründen elde edilmiş olması gerekir. Ayrıca şartlar gerekirse eşdeğer eşyanın ithal eşyasına göre daha ileri bir imal aşamasında olmasına izin verilebilir.

Üçüncü yan sistem; dahilde işleme rejimi kapsamında önceden ihracat müessesesinin getirilmesidir (prior exportation). Önceden ihracata ilişkin kurallar Gümrük Kodu'nun 115. maddesinde düzenlenmiştir. Gümrük Kodunun eşdeğer eşya kullanımına ilişkin 115/1-b maddesi uyarınca elde edilen ürünün, dahilde işleme rejiminde kullanılacak üçüncü ülke girdilerinin askıya alma (suspension system) düzenlemelerine tabi olarak ithalinden önce ihraç edilmesine imkan sağlar. 115/2. maddeye göre; eşdeğer eşyanın ithal malları ile aynı kalitede olmaları ve aynı nitelikleri taşımaları gerekir. Ancak, Komite usulü uyarınca belirlenecek özel hallerde eşdeğer eşyanın daha ileri bir imalat aşamasında olmasına izin verilebilir. Eşdeğer eşya kullanımında gümrük işlemlerinde ithal eşyası eşdeğer eşya, eşdeğer eşya ise; ithal eşyası olarak değerlendirilir. 2454/93 Sayılı Gümrük Yönetmeliği'nin 561. maddesine göre, gümrük idaresi önceden ihracat durumunda ithal ürünlerinin Topluluğa satın alınması ve nakli için 2913/92 sayılı Kod'un 118/3. maddesinde belirtilen izin süresini belirtecektir. Bu uygulamada, eşdeğer eşyadan üretilen eşya ihraç edilince KDV iade ediliyor, ayrıca ithalatta da yararlanma oluyor. Eşyanın çıkışında gümrük idaresi incelemeyi yapar ve hangi eşyanın çıkmış olduğunu tespit eder. İhracattan sonra ithal edilen eşya da aynı şekilde incelenir.²⁶

Dördüncü sistemse üçgen trafik sistemidir.(triangular traffic system) Önceden ihracat uygulamasının bir parçası olan bu sistemle, ithal eşyasının Topluluk'taki rejim için işlenmiş ürünlerin önceden ihracatının gerçekleştiği gümrük idaresinden başka bir gümrük idaresinden ithalatının yapılmasına olanak sağlanır. İhracatın İngiltere'den ithalatınsa İtalya'dan yapılması buna örnektir. Üçgen Trafikle ilgili kurallar 2913/92 Sayılı Topluluk Kodu'nun 115-116 ve 2454/93 Sayılı Yönetmeliğin 600-601'nci maddelerinde düzenlenmiştir. 2454/93 Sayılı Topluluk Yönetmeliği'nin 600. maddesine göre, gümrük idareleri üçlü trafiğe sadece önceden ihracat sisteminin bir parçası olarak izin verebilirler. Yine Yönetmeliğin 601'nci maddesine göre, üçgen trafik için "bilgi belgesi INF 5" düzenlenmelidir. Bilgi belgesi INF 5, 2454/93 Sayılı Gümrük yönetmeliğininin 81 Numaralı ekinde belirtilen örneğe uygun bir form ile bir orijinal olmak üzere üç nüsha olarak düzenlenmekte ve ihracat belgesi ile birlikte gümrük bürosuna sunulmaktadır.

²⁶ Atan, Turhan, "Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Gümrük Mevzuatı", Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, Yayın No:4, Dilek Ofset, İstanbul-1995, s.172-173

Bilgi belgesi INF 5 ihraç edilen işlenmiş ürünlerin miktarına tekabül eden ithalat eşyaları için düzenlenmektedir. Eşyaların çeşitli sevkiyatlar halinde ithal edilmesi durumunda, birden fazla INF 5 belgesi düzenlenir. 2454/93 Sayılı Yönetmeliğin 602'nci maddesine göre, işlenmiş ürünler konusundaki ihracat beyanının ihracat formalitelerinin gerçekleştirildiği gümrük bürosuna sunulması halinde, gümrük idaresi INF 5 belgesinin 9 ve 10'uncu kutularını, eşyanın gümrük bürosunu terk etmesi durumunda onaylayarak, 1 No.lu nüshayı alıkoyacak, aslını ve diğer nüshaları beyan sahibine verecektir. Yönetmeliğin 604'ncü maddesine göre, ithal eşyalarının rejime girişi için beyanla birlikte INF 5 bilgi belgesinin 2 ve 3 nolu nüshaları ve aslı sunulacaktır.

Özellikle askıya alma rejiminin uygulandığı durumlarda eşyanın serbest dolaşımında olmamasından ötürü geçici olarak ithal edilen ürünün işleme faaliyetlerinde kullanılıp kullanılmadığının, işlem görmüş ürünün ihraç edilip edilmediğinin-aksi halde bir gümrük borcu doğacak olmasından ötürü- gümrük idaresi tarafından tespit edilmesi gerekmektedir. Birkaç ülkenin dahil olduğu trafiğin denetim altında tutulabilmesi için gümrük idareleri arasında bilgi alışverişinin sağlanması gerektiğinden ürünlerin statüsünü gösteren bilgi formlarının (örneğin yukarıda anlatılan INF 5 Bilgi Formu) düzenlenmesi ve eşya ile birlikte gümrük idarelerine ibraz edilmesi gerekmektedir.

B. İzin Verilmesi ve İzin Şartları

Avrupa Birliği'nde dahilde işleme izni, ülkemizden farklı olarak yetkili yerel gümrük idareleri tarafından verilmektedir. Dahilde işleme rejimi izni ile ilgili şartlar 2913/92 Sayılı Gümrük Kodu'nun 116-117. ve 2454/93 Sayılı Yönetmeliğin 551-567'nci maddelerinde düzenlenmiştir. Konsey Yönetmeliği'nin 116. maddesine göre dahilde işleme izni sadece; işleme faaliyetlerini yapan veya yaptıran kişinin talebi üzerine verilir. 117. maddeye göre izin verilebilmesi için diğer şartlar şunlardır:

1. Firmanın Topluluk bölgesinde kurulmuş olması,
2. İthal edilen ürünlerin ihraç mamullerinin üretiminde kullanıldığının tespit edilebilmesi,
3. DİR'nin nihai ürünlerin ihracatı için avantajlı koşullar yaratması ve Topluluk üreticilerinin temel çıkarlarını olumsuz yönde etkilememesi (ekonomik koşullar).

Dahilde İşleme Rejiminin esas amacı; en uygun koşulların sağlanmasına bağlı olarak ihracatı teşvik etmek olmakla birlikte, bu rejimin uygulanabilmesinin ön koşulu, Topluluk

üreticilerinin temel çıkarlarına ters düşülmemesi olarak belirlenmiştir.²⁷ Firmalar gümrük idarelerine yapacakları dahilde işleme izni müracaatlarında, yapılacak işlemin Topluluk üreticilerinin temel çıkarlarını olumsuz yönde etkilemediğini gösterir bilgi ve belgeleri sunmak zorundadırlar. İhracatçı firmalar tarafından yapılan müracaata ilişkin değerlendirme ve incelemeyi yapacak mercilerin, müracaat dosyalarını 2454/93 Sayılı Uygulama Yönetmeliği'nin 552. Maddesine göre ekonomik teste tabi tutma yükümlülükleri vardır. Ekonomik koşullara ilişkin test incelemesi neticesinde, uygun görülen proje sahibi firmaların, Dahilde İşleme Rejiminden yararlanabilmelerini teminen yetkilendirilmesi mümkün olmaktadır. Anılan Yönetmeliğin 552. Maddesine göre yapılacak işlemler çok çeşitli kategorilere ayrılmış olup, üye ülkelerde belirli bir standart sağlanarak, ekonomik etkili gümrük rejimlerinden biri olan Dahilde İşleme Rejiminin Topluluk ekonomisi üzerine etkilerinin incelenebilmesini teminen her bir işlem için ayrı kodlar oluşturulmuştur. Bu kategorilerden örnekler aşağıda verilmiştir:

- Kod 6101 :İşleme tabi tutulacak eşyayla aynı cinsten hiçbir eşyanın yurt içinde üretilmemesi. Aynı cins eşyadan, ithal eşyası ile aynı ticari ve teknik özelliklere sahip aynı 8'li GTİP'te olan eşya anlaşılmalıdır.
- Kod 6102 :Aynı cins eşyanın Topluluk içinde yeterli miktarda üretilmemesi,
- Kod 6202 :Ticari nitelikte olmayan işlemler,
- Kod 6203 :Bakım ve ayarlamalar da dahil olmak üzere tamirler,
- Kod 6104 :Topluluk hammadde ve ara malı fiyatlarının, üretimi ekonomik olarak mümkün kılmadığı durumlar,
- Kod 6105 :Gerekli kalite ve özelliklere sahip olmayan ikame ürünler,
- Kod 6302 :Basit işlemler
- Kod 6303 :İleri derecede işleme,
- Kod 7002 :İzin başvurusunda bulunan kişi ithal eşya ile aynı cinsten eşyanın, %80'den daha az oranını temin edebildiği durumlarda, tedarik ve satış problemlerine karşı önlem almaya çalışmalıdır. Bununla ilgili ispatlayıcı bilgileri ibraz etmelidir.
- Kod 7005 :İzin başvurusunda bulunan kişi sivil uçakların onarımı, tadilatı veya dönüşümünü yapıyor olmalıdır.

Avrupa Birliği'nde dahilde işleme izin şartlarının en önemlilerinden biri olan "Topluluk Gümrük Bölgesinde yerleşik üreticilerin ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmediği haller"

²⁷ Importing Goods in the EU, Saving Taxes by Import Tax Planning
http://www.ahk.org.hk/Archive/01_3_germany.PDF, 12.01.2004

somut olarak tespit edilmiş ve yukarıdaki gibi belli kodlar verilmiştir. Bu somut tespitler uygulamada izin merci açısından büyük kolaylıklar getirmekte, izin mercinin kim olacağı veya olduğu da çok önemli olmamaktadır. Çünkü dahilde işleme izni talep eden kişilerin bu taleplerinin, diğer şartlar yanı sıra mevzuatta açıkça zikredilmiş olan “...üreticilerin ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmediği haller”e uygun olması halinde izin verilmekte aksi taktirde reddedilmektedir. Şartlar gerektirdiğinde Komite kararı ile bu şartlarda değişiklik yapılabilir. Örneğin, izin talebinde bulunulacak eşyanın, gümrük bölgesinde üretilmemesi veya yeterli miktarda veya istenilen zamanda veya kalitede üretilmemesi ya da fiyatının dünya fiyatlarının çok üstünde olması, üreticinin temel ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmediği hallerden sayılmakta ve izin verilmesi için yeterli olmaktadır. Rejimin işleyişi, denetleyici gümrük büroları tarafından kontrol edilmektedir. Verilen veya reddedilen izinlere ilişkin bilgiler bu bürolara gelmekte, rejim kapsamında rejime giren veya çıkan eşya ve ürünlere eşlik eden belgeler bu bürolarda çakıştırılmaktadır.

Komisyon Yönetmeliği'nin 551. maddesine göre rejimden yararlanma izni iki şekilde verilmektedir. Bunlar, askıya alma ve geri ödeme sistemleridir. Her iki sistemin kullanılması için şartlar yerine getirildiğinde, başvuru sahibi, iznin askıya alma sistemi veya geri ödeme sistemi için olmasını isteyebilir. Dahilde işleme ile ilgili izin başvurusu, işleme faaliyetlerini yapan ya da yaptıran kişi tarafından yazılı olarak yapılmalıdır. Başvuru yönetmeliğin 555'nci maddesinin 1. fıkrasına göre, Ek 67/B'de belirtilen örneğe uygun olarak düzenlenen bir form ile işlemin gerçekleştirileceği üye ülke tarafından tayin edilmiş gümrük idarelerine sunulacaktır. Başvuru sahibi tarafından veya onun adına farklı üye ülkelerde birbirini izleyen işlemler gerçekleştirilmesinin beklenmesi durumunda, tek bir izin için başvuru yapılabilir. Bu durumda, işlemlerin sırası ve gerçekleştirilecekleri yerler konusundaki bütün bilgileri kapsayacak başvuru, ilk işlemin gerçekleştirileceği üye ülke gümrük idaresine sunulacaktır. Ayrıca izinle ilgili başvuru formunda işleme tabi tutulacak eşyanın niteliği, süre, miktar, tanım, işlemler ve kıymet gibi bilgileri belirtilmesi gerekir.

Dahilde işleme rejiminden yararlanarak Topluluğa mal ithal edenler bu eşyalara ilişkin kayıtları saklamalıdır. Bu kayıtlar ithal edilen eşyaların ne olduğunu, ithalat tarihini, işlemeyle ilgili detayları ve bu eşyaların nasıl ihraç edildiğini göstermeye yarar. Ayrıca hak sahibi tarafından ticari amaçlarla tutulan kayıtların rejimin denetlenmesine imkan vermesi durumunda bu kayıtlar “dahilde işleme kayıtları” olarak kabul edilebilir.²⁸ Dahilde işleme rejimi

²⁸ Inward Processing Guidelines For Traders,
<http://customs.businessline.com/GuideTraders/inwardprocessing.pdf>, 12.01.2004

kayıtları, gümrük idaresinin denetimine her zaman açık tutulmakta ve bu kayıtlar işleme faaliyetinin hangi aşamasında olursa olsun eşyanın/ürünün durumunu göstermek durumundadır. Bütün ekonomik etkili gümrük rejimlerinde olduğu gibi DİR de iyi bir kayıt sistemi gerektirmekte ve özellikle basitleştirilmiş usullerden yararlanma şartlarından biri olmaktadır.

C. Rejimin İşleyişi

1. Beyan ve teminat

Dahilde işleme izni verilmesinden sonra, eşyanın gelişinde beyanla ilgili olarak tek idari belge düzenlenmekte ve bu belgenin bir nüshası varış yerinde kalmaktadır. İlgili belgeler tek idari belgeye eklenmektedir. Ayrıca teminat belgesinin de tek idari belgeye eklenmesi gerekmektedir. Tek idari belgede belirtilen eşya, tekrar ihraç edilmezse, daha önceden alınmayan vergiler tahsil edilir. Teminat miktarı vergilerin toplam miktarının %10'u kadardır.

2. Kontrol

Beyan ve ithalatla ilgili olarak, gümrük idaresi gerekli kontrolü yapmaktadır. Kontrolde, eşyanın niteliğine bakılır ve miktarı tespit edilir. Eşyanın analize tabi tutulması gerekirse örnek alınarak tahlil yapılır. İthalatta yapılan bu kontrolden sonra, eşyanın ihraç edilmesinde de kontrol yapılmaktadır. Bu uygulama ile ne gibi eşyanın girdiği ve ne gibi eşyanın çıktığı tespit edilmektedir. Eşya doğrudan fabrikaya gelmişse, gümrük idaresi beyanla ilgili belgeleri inceler ve eşyanın kontrolünü fabrikada yapar.

3. İzin Süresi

Topluluk Gümrük Kodu'nun 118. maddesine göre; gümrük idareleri işlenmiş ürünlerin ihraç edilmesi veya yeniden ihraç edilmesi ya da başka bir gümrükçe onaylanmış işleme tabi tutulması için gerekli süreyi tespit ederler. Dahilde İşleme izninin geçerlilik süresi gümrük idareleri tarafından başvuru sahibinin ekonomik koşullarına ve özel ihtiyaçlarına göre belirlenir. İzin geçerlilik süresinin iki yılı aşması durumunda, bu izin verilmesinde esas alınan şartlar içinde belirtilen aralıklarla periyodik olarak gözden geçirilir. Süre Topluluk dışı eşyanın, DİR'ne tabi tutulduğu tarihten itibaren işlemeye başlar ve bu süre gerektiğinde uzatılabilir.

4. Verim oranı ve vergiler

Dahilde işleme rejimi ile ilgili önemli konulardan biri de, verim oranının tespit edilmesidir. 2913/92 Sayılı Gümrük Kodu'nun 119. maddesine göre, gümrük idareleri dahilde işleme faaliyetinin verim oranını ya da gerekli olduğunda bu oranın belirleme yöntemini saptarlar. Verim oranı, işleme faaliyetlerinin gerçekleştiği veya gerçekleşeceği şartlara göre tespit edilir. Belirtilen şartlar altında ve özellikle standart niteliklere sahip eşya üzerinde

gerçekleştirilen işleme faaliyetleri için doğruluğu önceden belirlenen gerçek verilere istinaden Komite usulü uyarınca verim oranları saptanabilir. DİR kayıtlarında gösterilmesi zorunlu olan verimlilik oranı rejimin uygulanmasında ve kontrolünde gümrük idarelerine büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Şöyle ki, rejim kapsamında işlenmek üzere getirilen eşyadan ne kadar ürün elde edileceğinin tespiti uzmanlık gerektiriyorsa, gümrük idaresi ilk aşamada bu kontrolü verimlilik oranını kullanarak kolaylıkla tespit edebilecektir. Oran, standart verimlilik oranı listesinde ise sonuç kesin gibidir, değilse izin sahibi verimlilik oranını zaten izin başvurusunda beyan etmekte ve muhasebe/dahilde işleme kayıtlarında bu orana nasıl ulaştığını göstermek zorunluluğu bulunmakta ve gümrük idaresince de gerek görülürse araştırılabilmektedir.

Dahilde İşleme Rejimi çerçevesinde elde olunmaları tamamlanmış veya henüz bitmemiş ürünlerin, ihraç edilmeyip serbest dolaşıma konu olmalarının hangi hallerde ve hangi koşullara bağlı olarak mümkün olabileceği de Gümrük Kodu Komitesince öngörülen prosedüre uygun olarak belirlenmektedir.(Gümrük Kodu md.120) Öngörülen ihracatın gerçekleşmemesi durumunda bir gümrük borcu doğmakta olup, bu borcun tutarı, ilgili malların Dahilde İşleme Rejimine tabi tutulmasına ilişkin beyanın kabul edildiği tarihte ithal mallarına uygulanan vergi unsurları tabanı dikkate alınarak belirlenmektedir. Dahilde işlemede ithal eşyasının hangi oranlarda kullanıldığı ve buna ilişkin gümrük vergilerinin nasıl tespit edileceğine ilişkin kurallar Topluluk Gümrük Kodu'nun 121-122. maddelerinde düzenlenmiştir. 121'inci maddeye göre, 122'nci maddedeki hükümleri saklı kalmak üzere, bir gümrük borcu tahakkuk ettiğinde, bu borcun tutarı, ithal eşyasının dahilde işleme rejimine tabi tutulmasına ilişkin beyannamenin kabul edildiği tarihteki vergi unsurlarına göre belirlenir. Yine aynı maddeye göre; beyannamenin kabul edildiği tarihte, ithal eşyası tarife kotaları veya tarife tavanları çerçevesinde tercihli tarife uygulamasından yararlanma şartlarına uygun bulunuyor ise, söz konusu eşya serbest dolaşıma geçiş beyannamesinin kabul edildiği tarihte aynı eşya için mevcut bir tercihli uygulamasından yararlanabilir. Gümrük Kodu'nun 121. maddesine göre yapılan verim oranlarının ve vergilerinin tespiti uygulamalarına ilişkin şöyle bir örnek verebiliriz: Belirli bir miktarda buğday ithal ediliyor, un yapılıyor ve ihraç ediliyor. Ayrıca, işlemden sonra geriye kepek kalıyor. Kepek için vergi buğday üzerinden alınmıyor, kepek üzerinden alınıyor. Buğdayın işlenip un yapılmasından sonra geriye kalan kepek kullanılabilen bir madde olduğu için vergi alınmıyor. Eğer geriye kalan mal kullanılmayacak bir mal olsaydı vergi alınmayacaktı.

5. İbra senedi

İthal eşyasının işlenmesinden sonra elde edilen eşyanın ihraç edilmesi gerekir ancak, izin alınmak suretiyle elde edilen eşya gümrükçe onaylanmış başka bir işlem veya kullanıma

tabi tutulabilir. Eşyanın yeni bir rejime tabi tutulabilmesi dahilde işleme rejiminin bütün şartlarına uyulduğunun tespiti halinde uygulanabilir. İbra işlem görmüş ürünlere tekabül eden ithal eşyası miktarları ya da değişmemiş durumdaki eşyanın miktarları göz önünde bulundurulur. ²⁹ Dahilde işleme rejimi ile ilgili uygulamada, izin sahibi yönetmeliğin 595. maddesine göre, gümrük kontrol bürosuna bir ibra senedi verecektir. İbra senedi Yönetmeliğin 596'ncı maddesine göre, 565'ni madde uyarınca hesaplanan yeniden ihraç süresinin dolmasından sonra 30 gün içinde sunulacaktır. İbra senedinde şu bilgiler bulunmalıdır:

1. İzin referans numarası,
2. İthalat eşyalarının miktarları ve rejime giriş beyanının referans bilgileri,
3. İthal eşyalarının tarife pozisyonları,
4. İthal eşyalarının gümrük kıymeti ve tabi oldukları ithalat vergi oranları,
5. İbra için kıymet ölçü yönteminin kullanılması durumunda işlenmiş ürünlerin kıymeti,
6. Yönetmeliğin 580/3. maddesi uyarınca serbest dolaşıma girecek eşyanın miktarı üzerinden ödenecek vergilerin miktarı,
7. Üçlü trafik sisteminde rejime giriş yapan ithalat eşyaları.

6. Eşyanın nakli

2454/93 Sayılı Komisyon Yönetmeliği'nin 616'ncı maddesine göre, ürünlerin Topluluğun Gümrük Bölgesi içinde bir izin devri veya tek bir izin çerçevesinde taşınması gerektiğinde, ürünler dış transit kurallarına uygun olarak nakledilirler. Ancak, bu nakil bir dış transit değil, ona benzer bir uygulamadır. Dış transitte T1 belgesi kullanılmaktadır. İzinle ilgili taşımada ise T1 belgesi değil, Ek 83'te belirtilen benzer bir form şeklinde düzenlenen belge kullanılmaktadır. Bu belge 1, 4, 5 kopya ile 1'e eş ek bir kopya olarak doldurulmaktadır. Yönetmeliğin 617'nci maddesine göre, gümrük idareleri işlenmiş ürünlerin veya değişmemiş ürünlerin gümrük formaliteleri olmadan ve dahilde işleme rejimi sona ermeden bir operatörün fabrikasından başka bir operatörün fabrikasına daha fazla işleme amacıyla ve bu naklin dahilde işleme kayıtlarına dahil edilmesi koşulu ile izin verilir. Bu uygulamada izin sahibi, nakledilen eşya veya ürünlerden sorumlu olmaya devam edecektir. Yönetmeliğin 620'nci maddesine göre, devredilen ürünlerin veya eşyaların sorumluluğu söz konusu malları teslim alan ve bunları kendi dahilde işleme kayıtlarına geçiren ikinci izin sahibine geçer. Ayrıca, Yönetmeliğin 622'nci maddesine göre, izin sahibi, gümrük idarelerine, bu idarelerin belirleyeceği şekil ve yollarla gerçekleştirilecek nakiller hakkında önceden ihbarda bulunmalıdır.

²⁹ Oğuz, a.g.e., s.45

7. İşlenmiş ürünlerin serbest dolaşıma girmesi ve INF1 belgesi

2454/93 sayılı Topluluk Komisyon Yönetmeliği'nin 611'nci maddesine göre, INF1 Bilgi Belgesi Yönetmelik Ek 82'de belirtilen örneğe uygun bir form üzerinde düzenlenmekte, bir asıl ve iki nüshadan oluşmaktadır. Söz konusu belge, aynı maddeye göre şu amaçlar için kullanılmaktadır; Topluluk Gümrük Kodunun 88. maddesinde belirtilen teminatın miktarının belirlenmesi ve işlenmiş ürünlerin veya değişmemiş durumdaki eşyaların bir ibra bürosu dışındaki bir gümrük bürosunda serbest dolaşıma girişleri için. DİR'de INF1 Bilgi Belgesinin kullanımı daha ayrıntılı olarak şu şekilde açıklanabilir; işlenmiş ürünlerin veya değişmeyen ürünlerin, dahilde işlemeye izin verilen üye ülke dışında bir diğer üye ülkeden serbest dolaşıma girmesi durumunda INF1 Bilgi Belgesi kullanılmaktadır. Söz konusu belge eşyanın serbest dolaşıma gireceği üye ülke gümrük idaresine sunulur. Bu gümrük idaresi INF1 belgesini onaylayarak aslını ve bir nüshasını dahilde işleme rejiminin yapıldığı gümrük idaresine gönderir ve bu gümrük idaresinden eşyanın rejime girdiği tarih, tarife kodu ve menşei gibi bilgileri ister. Komisyon Yönetmeliğin 613'ncü maddesine göre, belgenin gönderildiği gümrük idaresi, belgenin 8, 9, ve 10'nolu kutularında istenen bilgileri belirtecek, onaylayacak, 1 nüshasını alıkoyacak ve aslını iade edecektir. INF1 belgesinin kullanımına şöyle bir örnek verebiliriz:

Üçüncü bir ülkeden eşya İngiltere'ye geliyor ve T1 belgesi ile Almanya'ya gönderiliyor. Almanya gümrük idaresi, söz konusu eşyanın Almanya'ya geldiğini belirtmek ve serbest dolaşıma girmesi için gerekli bilgileri istemek üzere INF1 belgesini düzenleyerek İngiltere gümrük idaresine gönderiyor. İngiltere gümrük idaresi, INF1 belgesinin ilgili kutularını doldurarak istenen bilgileri belirtiyor, onaylıyor ve nüshasını alıkoyarak aslını Almanya'ya gönderiyor. Almanya gümrük idaresi onaylı INF1 belgesi gelince, eşya vergileri ödenerek serbest dolaşıma giriyor.

8. Aylık veya üç aylık toplama

Düzenli olarak eşya ithal edip, dahilde işleme izninden sonra ihraç edenler için formalitelerin azaltılması amacıyla beyanla ilgili olarak aylık veya üç aylık toplama ile ilgili yeniden ihraç süreleri uygulaması vardır. Buna ilişkin kurallar Yönetmeliğin 563'üncü maddesinde düzenlenmiştir ve bu uygulamaya ilişkin örnekler Yönetmeliğin 76 No.lu ekinde verilmiştir. Komisyon Yönetmeliğin 563. maddesine göre, aylık veya üç aylık toplama uygulaması için ilgili kişinin veya firmanın yetkili gümrük idaresine başvuru yapması gerekmektedir. Başvuru üzerine, o ülkenin yetkili gümrük idaresi bu konuda izin vermektedir. Aynı maddeye göre, aylık toplam için belirli bir ayda işlemeye başlayan tüm yeniden ihraç süreleri, söz konusu ayda rejim için son girişe ilişkin yeniden ihraç süresinin dolacağı takvim

ayının son gününde sona erecektir. Üç aylık toplam için, belirli bir üç aylık dönemde işlemeye başlayan tüm yeniden ihraç süreleri, söz konusu üç aylık dönemde, rejim için son girişe ilişkin yeniden ihraç süresinin dolacağı üç aylık dönemin son gününde sona erecektir. Örnek: 1, 5, ve 31 Ocak'ta giren eşyanın 1 aylık toplam süresi ile ilgili yeniden ihraç süresi 30 Nisan olacaktır. Eşya dahilde kalacaksa, 30 Nisan tarihi esas alınacak ve işlem buna göre yapılacaktır. Bu uygulamada belli tarihlerde bölüm bölüm yapılan ithalatlar bir düzene ve süreye konulmaktadır.

9. Geri ödeme sistemi

Geri ödeme sistemi ile ilgili kurallar Gümrük Kodu'nun 124-128 ve Yönetmeliğin 624-649'uncu maddelerinde düzenlenmiştir. Dahilde işleme rejimi ile ilgili geri ödeme sisteminde üçüncü ülkelerden vergileri ödenerek ithal edilen malların yeniden ihraç edilmeleri durumunda, ithalatta alınan vergiler geri ödenmektedir. Aynı eşya serbest dolaşıma girerse, geri ödeme yapılmaz. Geri Ödeme Sistemi'nden bazı eşyalar yararlanamamaktadır. Bunlar;

1. İthal miktar kısıtlamalarına tabi olan,
2. Tercihli tarife ya da özel bir şartlı muafiyet düzenlemesinden kotalar dahilinde yararlanabilen,
3. İthal eşyasının serbest dolaşıma giriş beyanının kabulü sırasında, işlem görmüş ürünlerden parasal ihracat iadesine tabi olan eşyalar ile,
4. Dahilde işleme rejimi altında işlenecek eşyaların gümrük antrepolarına veya serbest bölgelere konulması halinde.³⁰

2913/92 Sayılı Gümrük Kodu'nun 124. maddesinin 2. fıkrasına göre geri ödeme sistemi, ancak ithal eşyasının serbest dolaşıma geçiş beyanının kabulü sırasında, işlenmiş ürünler için herhangi bir ihracat iadesi tespit edilmemiş ise uygulanabilir. Aynı maddenin 3. fıkrasına göre, geri ödeme sistemi uygulama izni, ancak işlenmiş ürünlerin ihraç beyanının kabulü sırasında; ithal eşyasının ortak tarım politikası veya tarım ürünlerinin işlenmesi sonucunda elde edilen bazı eşyaya uygulanan sair vergi veya başka bir ithalat vergisine tabi olmaması, işlenmiş ürünler için hiç bir ihracat iadesi tespit edilmemiş olması hallerinde verilir. Geri ödeme yapılması için ilgili kişi veya firmanın yazılı talepte bulunması gerekir. 2454/93 sayılı Yönetmeliğin 638'nci maddesine göre, bu talep iki nüsha olarak sunulacak ve 640'nci maddede belirtilen bilgileri ihtiva edecektir. Bu bilgiler şunlardır:

1. İzin referans numarası,
2. Geri ödeme ile ilgili ithal eşyasının her türlü miktarı,

³⁰ Inward Processing Guidelines For Traders, <http://customs.businessline.com/GuideTraders/inwardprocessing.pdf>, 12.01.2004

3. İthal eşyasının kıymeti ve ithal vergisi,
4. Geri ödeme sistemi kapsamında ithal eşyasının serbest dolaşıma giriş tarihi,
5. Geri ödenecek veya alınmayacak vergilerin miktarı.

Geri ödeme sistemi uygulaması izni ile ilgili bazı koşullar da Gümrük Kodu'nun 128'nci maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre; hak sahibi, geri ödeme sistemi çerçevesinde serbest dolaşıma geçen ithalat eşyasından elde edilmiş işlenmiş ürünlerin; ihraç edildiklerini veya daha sonra ihraç edilmek üzere Topluluk transit rejimi, gümrük antrepo rejimi, geçici ithalat rejimi veya dahilde işleme rejiminin askıya alma sistemine tabi tutulduğunu veya serbest bölge veya serbest antrepoya konulduğunu, gümrük idaresine kanıtladığı takdirde ve rejimin uygulanmasına ilişkin diğer tüm şartlara uyulmuş olması kaydı ile, ithalat vergisinin geri verilmesini veya alınmamasını isteyebilir.

10. Sistemin tamamlanması

Dahilde işleme ile ilgili sistem, üçüncü ülkeden Topluluk Gümrük Bölgesine ithal edilen eşyaların dahilde işleme tabi tutulmasından ve işlenmiş ürünün elde edilmesinden sonra çeşitli şekillerde tamamlanabilir. Üçüncü bir ülkeden gelen eşyanın işleme tabi tutulmasından sonra, işlenmiş ürün yeniden ihraç edilince sistem tamamlanmış olur. Eşya ihraç edilirken yine gümrüğe beyan edilir. İşlenmiş ürün ihraç edilmeyip yeni bir rejime veya statüye tabi tutulabilir, özellikle serbest dolaşıma girebilir, serbest bölgeye veya serbest antrepoya konabilir, gümrüğe terk edilebilir veya imha edilebilir. Sistemin sona ermesi, eşyanın herhangi bir değişikliğe uğramadan da belirtilen bu uygulamalarla gerçekleşebilir. Söz konusu mallar yeniden ihraç edilirken, serbest dolaşıma geçerken veya başka bir rejime ya da statüye tabi tutulurken beyanlar, gümrük kontrol idaresince kontrol edilir. Kontrolde, özellikle gelen eşya ile dahilde işleme rejimi sonucu çıkan işlenmiş ürünün belgeleri karşılıklı incelenir. Bu belgelerle ilgili kayıtların tutulması için belirli bir kayıt sistemi vardır. Kontrolü yapan gümrük idaresi de, eşyanın girişinin yapıldığı gümrük idaresidir. Gümrük idareleri 2454/93 sayılı Yönetmeliği'nin 580'inci maddesine göre, telafi edici ürünlerin veya değişmemiş eşyaların Topluluk kurallarına aykırı olmaması koşulu ile serbest dolaşıma girmesine izin verebilirler. Yönetmeliğin 589'uncu maddesine göre, işlenmiş ürünler veya değişmemiş durumdaki eşyalar için bir gümrük vergisi tahakkuk ettiğinde, uygulanacak ithalat vergileri için faiz de ödenmektedir.

III. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE AB'YE ÜYE ÜLKELERDEN ÖRNEKLER

Topluluk üyesi ülkeler arasında en fazla Dahilde İşleme İzin Belgesi düzenlenen iki ülkenin İspanya ve İngiltere olması nedeniyle, anılan ülkelerdeki, Dahilde İşleme Rejimi (DİR)

uygulamaları, bu konudaki kurumsal yapıları, istenilen bilgi ve belgeler ile inceleme yöntemlerine ilişkin bilgiler verilmesinin, Toplulukta yer alan Dahilde İşleme Rejimi uygulamaları hakkında bir fikir vermesi bakımından uygun olacağı düşünülmüştür.

A. İspanya

AB'nin konuya ilişkin Gümrük Kodu ve Yönetmeliğinde düzenlemesini bulan DİR, ekonomik etkili bir rejim olması itibariyle ülke ekonomisi ve ihracatına ilişkin makro politikalar paralelinde, ancak mikro bazda sektör düzeyinde meydana gelen değişiklikleri de gözetmek suretiyle yürütülmesi zorunluluğundan dolayı, üye ülkelerin farklı idari yapılanmaları çerçevesinde farklı birimler tarafından yürütülmektedir. İspanya'da anılan rejim, Gümrükler ve Özel Vergi Bölümü ile Mali ve Ekonomik İşler Bakanlığı'na bağlı Dış Ticaret Genel Sekreterliği olmak üzere iki kurum tarafından yürütülmektedir. Bunlardan birincisi basit işlemleri inceleyip sonuçlandırırken, ikincisi olan Dış Ticaret Genel Sekreterliği, daha ileri derecede işlemleri kapsayan ve hassas ürünlere ilişkin müracaatların kabulü, incelenmesi ve izin belgesi verilmesi konularına bakmaktadır.

Dış Ticaret Genel Sekreterliği, ülke düzeyinde ve sektör bazında ihracat, ithalat ve üreticilere ilişkin tüm bilgi ve belgelerin toplandığı, madde ve teşvik politikalarının oluşturularak uygulandığı ve sonuçları itibariyle izlenerek gerekli değişikliklerin zamanında yapılabildiği bir birim olması nedeniyle, dahilde işleme için yetki belgesi verilmesinde en uygun birim olarak görülmektedir. Anılan birim ayrıca, Topluluk düzeyinde ticaret politikalarının oluşturulması, tarifeler, ticaretin korunması ve ticaret anlaşmalarını yürüttüğünden, Topluluk ve ulusal düzeyde daha geniş bir yetki ve görev alanına sahip bulunmaktadır. Diğer taraftan Dış Ticaret Genel Sekreterliği, ekonomik koşulların incelemesini yapan yegane birim olma özelliği nedeniyle, müracaatların sonuçlandırılmasında farklı uygulama ve değerlendirmelerin önüne geçilmesi ve uygulamada paralelliğin sağlanmasını mümkün kılmaktadır.

Bunun yanı sıra, bazı durumlarda Gıda, Balıkçılık ve Tarım Bakanlığı ve Enerji ve Sanayi Bakanlığı ile de temasa geçilerek izin belgesi müracaatı sonuçlandırılmaktadır. Buna ilaveten, değişik çıkar gruplarından, örneğin ihracatçı, ithalatçı ve üreticilerin kurmuş oldukları birlik, dernek ve federasyonlardan da bilgi ve görüş temin edilmesi yoluna gidilmektedir. Gümrük Kodu'nun 117. Maddesinin c fıkrasında yer alan ekonomik koşulların incelenmesini kolaylaştırmak için, İspanya Dış Ticaret Genel Sekreterliği, Topluluk üreticilerinin çıkarlarının korunması, ihracatın artırılması ve ekonomik koşulların en uygun biçimde inceleme yöntemlerinin geliştirilmesi ve iş yükünün azaltılması amacıyla, her bir firma ve belge için ayrı kayıtlar tutmaktadır. İspanya'da ekonomik koşulların incelenmesi ve müracaatlarda istenen

dökümanlar, üreticilerin faaliyette bulunduğu sektöre göre değişmektedir. Bu nedenle, bu ülkede en fazla kullanılan 6102 ve 6104 Kodları için istenen bilgi ve belgeler açıklanacaktır.

Kod 6102 : Topluluk gümrük bölgesinde hammadde ve ara malının yeterli düzeyde üretilmediği halleri kapsadığından, bu Kod altında yapılan dahilde işleme müracaatlarında; ithal edilecek ürünün Topluluk içinde yeterli düzeyde üretilmediğinin müracaatta bulunan proje sahibi firmaca araştırılması ve ilgili mercileri ikna edici bilgi, belge ve raporları müracaat dosyasında sunması gerekmektedir. Projeyi inceleyen merciler daha sağlıklı ve doğru bilgilere ulaşmak amacıyla, Topluluk düzeyindeki derneklerden ve federasyonlardan da incelemeye konu Dahilde İşleme Projesi çerçevesinde talep edilen ithal malları ile ilgili olarak Topluluk içi üretim, tüketim ve bu alanda faaliyet gösteren firmalara ilişkin bilgi istemektedirler. Ayrıca, ithalata konu malların dış ticaret verileri de incelenmektedir.

Kod 6104: Bu kod; Topluluk gümrük bölgesinde üretilen ve nihai ürünlerin üretiminde kullanılacak hammadde ve ara malı fiyatlarının yüksek olması ya da ihraç pazarlarında nihai ürünleri satan rakip firma fiyatlarıyla rekabet edecek koşulları yaratmaması durumunu kapsamaktadır. Bu çerçevede, üreticiler Topluluk içinden temin edilecek malların fiyatlarının, dahilde işleme kapsamında yapılacak üretim işleminin yapılmasını ekonomik olarak mümkün kılmadığını her türlü bilgi, belge ve raporlarla göstermek zorundadırlar. Bu Kod altında yapılan Dahilde İşleme İzin Belgesi müracaatlarında aşağıdaki bilgiler istenilmektedir:

1. Topluluk ürünlerinin fiyatları,
2. İthal edilen ürünlerin fiyatları,
3. Maliyet yapısı; üretim maliyeti, nakliye, pazarlama vb. unsurlara ilişkin dokümanlar,
4. İşlem sonrası üretilen nihai ürünün ihraç pazarlarındaki satış fiyatı.

Bütün rapor ve bilgilerin sağlanması halinde ekonomik koşulların incelenmesi birkaç gün almaktadır. Ancak, dahilde işleme belgesi verme süresi birçok faktöre bağlı olmaktadır. Bunlardan en önemli ikisi; üretici/ihracatçılar ile üretim prosesinin türü olmaktadır. İnceleme süresini kısaltma konusunda müracaatta bulunan firmaya büyük görev düşmektedir.³¹

B. İngiltere

İngiltere'de dahilde işleme izni alabilmek için firmalar ilk müracaatlarını yerel gümrük idarelerine yapmaktadırlar. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, İngiltere'de gümrük idarelerinin merkezi bir otoriteden ziyade yerel yönetim şeklinde yapılmış olması ve tüm kararların yerel olarak alınıyor olmasıdır. Sadece bir problem olması halinde merkez ile temasa

³¹ Altınyaldız-Başer, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/trkavp.htm>, 10.10.2003

geçilmektedir. İngiltere’de basit işlemler denilen ekonomik test gerektirmeyen dahilde işleme ile gümrük kontrolü altında işleme yöntemlerinde gümrükler tek yetkili birimlerdir. Ancak, daha ileri işlemler olarak adlandırılan ekonomik test gerektiren müracaatlarda ise; Ticaret Bakanlığı devreye girmektedir. Bu nedenle, gümrük idareleri, ileri derecede işlem gerektiren dahilde işleme müracaatlarını Ticaret Bakanlığına gönderme görevini üstlenmiştir.

Topluluğa katılmadan önce de, İngiltere’de ekonomik test yapma yetkisi Ticaret Bakanlığına ait iken, gümrük idarelerinin Ticaret Bakanlığı ile temasa geçmeleri zorunludur. Ekonomik testin tüm ekonomik ve ticari kriterler baz alınmak suretiyle yapılması gerektiği hususundan hareketle, anılan test gümrük idareleri yerine Topluluk düzeyinde üyelerin ekonomik çıkarlarının tespiti, korunması ve izlenmesi görevini de yürüten Ticaret Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Diğer taraftan, gümrükler ile ilgili Bakanlıklar arasında çok yakın bir çalışma anlayışı oluşturulmuştur. İlgili Bakanlıkların yaptığı inceleme neticesinde gümrük idarelerine gönderdiği görüş ve tavsiyeler doğrultusunda, firma müracaatları gümrük idarelerince sonuçlandırılmaktadır. Dahilde işleme müracaatlarında ekonomik test için aşağıdaki hususlarda temin edilen bilgi ve belgeler değerlendirmeye tabi tutulmaktadır:

1. İthal edilecek malın Topluluk’ta üretilmemesi,
2. Bu malların gerekli kalite ve teknik özellikleri sağlayamaması,
3. Tüketicilerin özellikle Topluluk dışı malların kullanımını tercih ediyor olması,
4. 80/20 kuralı (ekonomik test altındaki malın %80’inin Topluluk tarafından sağlanması)
5. Fiyatların yüksek olması.

Aynı zamanda müracaat sahibi firmanın gerekli tüm araştırmaları yaparak ithal edilecek malın Topluluk içinden temin edilemeyeceğini belgelemesi gerekmektedir. Bunun için aşağıdakilerden biri ya da birkaçı değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

1. İthal edilecek mal ile ilgili yapılan araştırma raporu,
2. Tüketici sözleşmeleri ile ilgili bilgiler,
3. Topluluk ürünlerinin yeterli kalite ve özellikte olmadığını gösterir test raporları,
4. Pazar araştırma raporları,
5. Patent ya da lisans anlaşmaları.

Ayrıca, sadece Topluluk fiyatlarının çok yüksek olduğunun belirtilmesi yeterli olmamaktadır. Bunun yanı sıra; işlenmiş ürünlerin piyasa fiyatları, rakip firmaların aynı piyasadaki satış fiyatları, Dahilde İşleme Belgesi alan firmanın piyasa fiyatına etkisi gibi hususlar izin merciiine sunulmalıdır. Buna ilaveten, gerekli görüldüğü takdirde başka bilgi ve

belgeler de istenilebilmektedir. Bu çerçevede, birçok AB üyesi ülkede olduğu gibi İngiltere’de de her bir dahilde işleme izin müracaatı tüm yönleriyle ve birçok kurum ve kuruluşun görüşüne de sunularak detaylı bir şekilde incelenmekte, ancak ülke ve Topluluk çıkarlarını olumsuz yönde etkilemeyeceği kanaatine varılan projelere izin verilmektedir.

AB ülkelerinde dahilde işleme izin projelerinin büyük bir bölümünün ekonomik testten geçirilmesinin büyük oranda zaman ve para kaybına neden olması ile özel sektöre ve kamu kesimine ağır yükler getirmesinin anlaşılması neticesinde, ekonomik test incelemelerinin basitleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultularda çalışmalara başlanmış ve gerekli düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin esası, hassas ürünlerle ilgili olarak yapılacak dahilde işleme izin müracaatlarında; yapılan müracaatı değerlendirecek olan merciin DİR kapsamında ithali talep edilen mallarla ilgili incelemesinin maliyet (fiyatlar), bulunabilirlik ve kalite olmak üzere üç temel kıstas üzerinde yapılmasına dayanmaktadır. Ayrıca yaratılan işgücü ile ekonomi ve ticaret politikalarına uygunluk DİİB projelerinin incelenmesinde göz önünde tutulacaktır.³²

IV. AB’DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMA SONUÇLARI

A. Dahilde İşleme Rejiminin Topluluk Dış Ticaretindeki Yeri

Avrupa Birliği’nde genel olarak dahilde işleme rejimi Türkiye’ye oranla çok daha az kullanılan bir teşvik türüdür, ancak AB ülkelerinde yaygın olan bir ekonomik etkili gümrük rejimidir. Toplulukta giderek azalan bir kullanımı olan bu teşvik sistemi, Topluluktakinin tersine Türkiye’nin dış ticaretinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Avrupa Birliği’nde uygulama sonuçları ile ilgili veriler sağlıklı ve düzenli olmamakla beraber, çeşitli kaynaklardan elde edilen istatistiklerin sunulması bir fikir vermesi açısından yine de önemlidir. Dahilde işleme rejiminin Topluluk toplam ithalat ve ihracatındaki yeri 1993 yılı verilerine göre miktar ve değerlere dair net sayılar bilinmemekle birlikte elde edilen yüzdeler bu rejim çerçevesinde gerçekleşen ithalat ve ihracatın hacmine ışık tutacak niteliktedir. 1993’te DİR çerçevesinde yapılan ithalat toplam Topluluk ithalatının %6’sını oluşturmaktadır. 1993’te DİR çerçevesinde yapılan ihracat, toplam Topluluk ihracatının %13’ü oranındadır.

Ülkeler itibariyle, 1995-1996 yıllarında verilen Dahilde İşleme İzin Belgesi sayısı Tablo 8’de verilmektedir. Bu tablonun incelenmesinden de görüleceği üzere, Avrupa Birliği’nde 1995 yılında toplam 3.061 adet belge düzenlenmiş olup, sırasıyla İngiltere, Avusturya ve İspanya en çok belge düzenlenen ilk üç ülke olmuştur. 1996 yılında ise düzenlenen belge sayısı 3.464’e yükselmiştir. 1996 yılında İngiltere’de belge sayısında %55’e yakın bir artış olmuş ve ayrıca

³² Altunyaldız-Başer, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan99/trkavp.htm>, 10.10.2003

Hollanda ile Belçika önemli kullanıcılar arasına girmiştir. Belirtilen yıllar itibariyle ülkeler bazında düzenlenen belgelere ilişkin miktar ve değerler temin edilemediğinden, bu belgeler kapsamında yapılan ithalat ve ihracat hacimleri hakkında bir değerlendirme yapılamamaktadır. Türkiye'nin bu ülkeler ile mukayesesinde ülkemizde verilen belge adedi sayısının çokluğu dikkat çekmektedir. Rejimin ilk kullanılmaya başlandığı 1996 yılında Türkiye'de 2.383 adet Dahilde İşleme İzin Belgesi düzenlenmiş olup aynı yıl Avrupa Birliği'nde tüm ülkelerde düzenlenen toplam belge sayısı ise 3.464'tür. Türkiye'de düzenlenen tüm belgeler 15 AB üyesi ülkede düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgelerinin yaklaşık %70'ine denk gelmektedir ve bu oran bize rejimin ülkemizde ne kadar çok yaygın kullanıldığını, AB de ise daha az kullanıldığını açıkça göstermektedir. Ancak, Tablo 8'de verilen DİİB sayılarının önemi ülkelerin dış ticaret hacmi verileri ile karşılaştırılması ile daha anlamlıdır.

Tablo 8: Topluluk Ülkelerinde Verilen Dahilde İşleme İzin Belgeleri ve Türkiye, (1995-1996)		
ÜLKE	1995	1996
Türkiye		2.383
İngiltere	713	1.109
Avusturya	552	183
İspanya	392	231
Fransa	309	138
Hollanda	244	479
İtalya	216	263
Belçika	186	339
Almanya	150	160
Yunanistan	119	103
Finlandiya	70	262
Portekiz	63	83
İrlanda	47	114
Danimarka	0	0
İsveç	0	0
Lüksemburg		
Toplam AB	3.061	3.464
Kaynak: DTM		

Aşağıda verilen Tablo 9'dan da anlaşılacağı üzere 1996 yılında Dahilde işleme rejiminden en çok yararlanan ülke olan İngiltere'de aynı yıl ihracat 206 milyar Euro, ithalat ise 226 milyar Euro'dur. Hollanda 479 adet DİİB ile ikinci en fazla kullanıcı sıfatında olup, ihracatı 1996'da 155 milyar Euro, ithalatı 142 milyar Euro'dur. Üçüncü ülke konumundaki Belçika'nın ise 1996 yılında ihracatı 138 milyar Euro, ithalatı 128,8 milyar Euro'dur. Tüm AB dahilde işleme izin belgeleri toplamının %70'i oranında 2.383 adet Dahilde İşleme İzin Belgesi kullanan Türkiye'de ise 1996 yılında ihracat 18 milyar Euro, ithalat 34 milyar Euro'dur. 15 AB üyesi ile mukayesede Yunanistan'dan sonra dış ticareti en dengesiz olan ülkemizde, DİİB sayısının bu

derecede yüksek olması dikkat çekmektedir. Bu veriler ışığında, Avrupa Birliği'nde dahilde işleme izin belgesi ile yapılan ihracat ve ithalatların Topluluğun dış ticaretinde ülkemize oranla çok daha az pay aldığı söylenebilir.

Tablo 9: AB Ülkeleri ve Türkiye'de Dış Ticaret ve DİİB Uygulama Sonuçları, 1996 (Milyar Euro)

Ülkeler	İhracat Fob	İthalat Cif	DİİB Adet
	1996	1996	1996
Avusturya	45,54	53,04	183
Belçika	138,13	128,88	339
Danimarka	39,46	35	0
Finlandiya	30,28	23,05	262
Fransa	227,82	221,94	138
Almanya	412,93	361,4	160
Yunanistan	7,47	21,58	103
İrlanda	38,34	28,28	114
İtalya	197,56	162,97	263
Lüksemburg	5,68	7,61	0
Hollanda	155,51	142,29	479
Portekiz	18,77	26,86	83
İspanya	80,35	95,93	231
İsveç	66,84	52,66	0
Türkiye	18,29	34,37	2.416
İngiltere	206,46	226,41	1.109

Kaynak: IMF/DTM/STRATEKO

B. AB Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe Dahilde İşleme Rejimi Kullanımı

1. Tekstil ve konfeksiyon sektörünün AB dış ticaretindeki yeri

Tekstil ve Giyim Sanayileri AB açısından büyük öneme sahiptir. Yıllık cirosu 200 milyar dolara, yatırımları 6.7 milyar dolara ulaşan AB tekstil ve giyim sektörü yaklaşık 120.000 işletmede 2.3 milyon kişiyi istihdam etmektedir. AB imalat sanayiinde yaratılan katma değer yaklaşık %5'i, istihdamın %8'i bu sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. AB tekstil ve giyim sektörü yıllık ihracatı, AB toplam ihracatının yaklaşık %6'sını oluşturmaktadır.³³ AB tekstil, deri ve ayakkabı sektöründe 2000 yılında 59.3 milyar Euro'luk katma değer üretilmiş olup bu değer imalat sanayi toplam üretiminin %4,5'ine tekabül etmektedir.(Tablo 10)

³³ Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği Semineri 7-8 Ekim 1995, Türkiye Avrupa Topluluğu Derneği İstanbul Şubesi, Esbank Yayın No: 6, İstanbul, Mart-1996, s.112

Tablo 10: AB'de Üretim Sektörlerinin Toplam Katma Değer İçerisindeki Payı (2000 Yılı)	
Sektörler	%
Kimyasallar, Kauçuk ve Plastik	16,2
Elektrikli Makineler ve Elektronik	13,7
Taşımacılık Ekipmanları	12,0
Gıda, İçecek ve Tütün(*)	11,3
Makine ve Ekipmanları	10,5
Kereste, Kağıt, Basım ve Yayın	10,4
Metal Ürünleri	7,6
Tekstil, Konfeksiyon, Deri ve Ayakkabı	4,5
Metal Dışı Mineraller	4,4
Metaller	4,2
Diğer İmalat Sanayileri	2,9
Kömür, Rafine Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıtlar	2,2
Yeniden Kazanılan Ürünler	0,1
Kaynak: Eurostat, Structural Business Statistics (*) Tahmini Veri	

Sektörün en fazla etkin olduğu ülke Portekiz olup, imalat sanayii katma değeri içindeki payı %19,5'tir. Tekstil, hazır giyim ve deri sektörünün imalat sanayiinde önemli paya sahip olduğu diğer ülkeler; Yunanistan, İtalya, İspanya ve Belçika olup 1990 yılı itibarıyla sektörün toplam imalat sanayii içindeki payları sırasıyla %12,2, %11,5, %7,1 ve %6,1'dir. Bu ülkelerde üretim genellikle belirli bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Tekstil üretimi 3 faaliyet kolundan (tekstil, konfeksiyon, deri) en geniş kapsamlı grubu oluşturmakta ve 2000 yılı itibarıyla sektörün 31.6 milyar Euro katma değer ürettiği tahmin edilmektedir. Söz konusu değer sektördeki toplam katma değer %53,3'üne tekabül etmektedir. Konfeksiyon ve deri üretiminin payları ise sırasıyla %30 ve %16,4 olarak kaydedilmiştir.

Tekstil, deri ve ayakkabı sektörünün AB dış ticaretinde ne oranda pay aldığına ilişkin bir soru Tablo 11'deki verilere göre yanıtlanabilir. AB tekstil, deri ihracatında İtalya 35 milyar 980 milyon ABD Doları ile ilk sırada yer almaktadır. Bu ihracat değerinin İtalya'nın toplam ihracatındaki payı ise %15'ler düzeyindedir. İtalya'nın ardından Almanya 19 milyar 498 milyon ABD Doları ile ikinci sırayı, Fransa 14 milyar 243 Milyon ABD Doları ile üçüncü sırayı almaktadır. Bu ihracat değerlerin ülkelerin toplam ihracatları içerisindeki payları ise sırasıyla %3,54 ve %4,74'tür. Sektör itibarıyla Almanya'nın ithalatı 34 milyar 759 milyon ABD Doları olup genel ithalatı içerisindeki payı %7'dir. İkinci sıradaki İngiltere'nin ithalatı 22 milyar 746 milyon ABD Doları, üçüncü sıradaki Fransa'nın 20 milyar 623 milyon ABD Doları olup bunların genel ithalatlarındaki pay ise sırasıyla %6,80 ve %6,63'tür. Tekstil, deri ve ayakkabı sektörü ihracatının toplam 15 AB üyesi ülkenin ihracatındaki payı ise yaklaşık %5,5, ithalatındaki payı ise %6,5'tir.

Tablo 11 : AB'nin Tekstil, Deri ve Ayakkabı Sektörlerinde Dış Ticareti, (2000 Yılı) (Milyon \$)

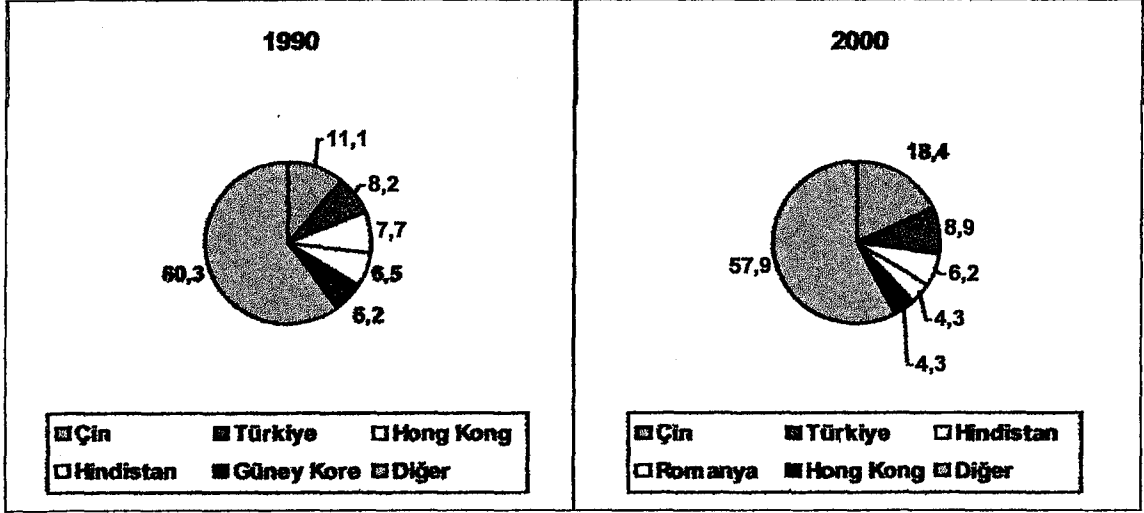
Ülkeler	T.H.G.D. AK. ihracatı	Toplam İhracat	T.H.G.D. AK'nın Top. İhr. Payı %	T.H.G.D. A.K. İth.	Toplam İthalat	T.H.G.D. AK'nın Top. İth. Payı %
Belçika	11.529	187.847	6,14	9.900	160.877	6,15
Danimarka	2.920	49.747	5,87	4.048	39.731	10,18
Almanya	19.498	550.150	3,54	34.759	495.380	7,01
Yunanistan	1.827	10.747	17	2.142	29.221	7,33
İspanya	7.342	113.325	6,47	8.115	152.870	5,30
Fransa	14.243	299.921	4,74	20.623	310.591	6,63
İrlanda	742.7	77.081	9,63	2.043	51.464	3,97
İtalya	35.980	239.886	15	16.417	238.023	6,89
Lüksemburg	446.5	7.946	5,62	471	10.716	4,39
Hollanda	7.387	208.782	3,54	10.178	198.291	5,13
Avusturya	3.686	64.155	5,75	5.150	68.972	7,46
Portekiz	5.950	23.274	25,56	3.382	38.184	8,85
Finlandiya	643	45.473	1,41	1.537	33.893	4,53
İsveç	1.461	86.954	1,68	3.512	72.972	4,81
İngiltere	9.156	281.564	3,25	22.746	334.396	6,80
AB Toplam	122.811,2	2.246.852	5,5	145.023	2.235.581	6,5

Kaynak: Eurostat, Comext, International Financial Statistics, Ağustos, 2003

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere tekstil ve deri sektörünün AB ihracatındaki payı düşüktür. Ülkemiz tekstil-konfeksiyon ve deri sektörünün AB'ye göre farkı ve önemi işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira; Tekstil ve hazır giyim sektörünün ülkemiz toplam ihracatı içerisindeki payı yaklaşık %38 olup ülkemiz ihracatının gelişmesinde yıllardır lokomotif sektör konumundadır. Ayrıca ülkemizde dolaylı ve dolaysız olarak yaklaşık 6 milyon kişi bu sektörden geçimini sağlarken AB ülkelerinde bu oranlar çok düşük seviyelerde kalmaktadır. Ülke ihracatımızın sadece bir sektöre bağlı olarak gelişimini sağlaması sağlıklı bir durum değildir.

Aşağıda Grafik 1'de AB'nin tekstil, deri ve ayakkabı ithalatlarında pay alan ülkeler gösterilmektedir. Buna göre, 2000 yılında sektör ürünleri itibariyle AB'nin en önemli ticaret ortağı Çin olup, ithalatın %18,4'ü anılan ülkeden gerçekleştirilmektedir. Çin, aynı zamanda, AB pazarındaki payını en fazla arttıran ülke olmuş, bu bağlamda 1990 yılında %11 olan pazar payını, 2000 yılında %18,4'e yükseltmiştir. Aynı dönemde diğer en önemli tedarikçi olan Türkiye'nin payı 1990'da %8,2 iken, 2000 yılında %8,9'a çıkmış ayrıca, Romanya, Vietnam, Bangladeş, Polonya ve Endonezya'nın paylarında da büyüme olmuştur.

Grafik 1: AB'nin Tekstil, Deri ve Ayakkabı İthalatında Önemli Tedarikçiler, (1990-2000)

Kaynak: Eurostat, Comext

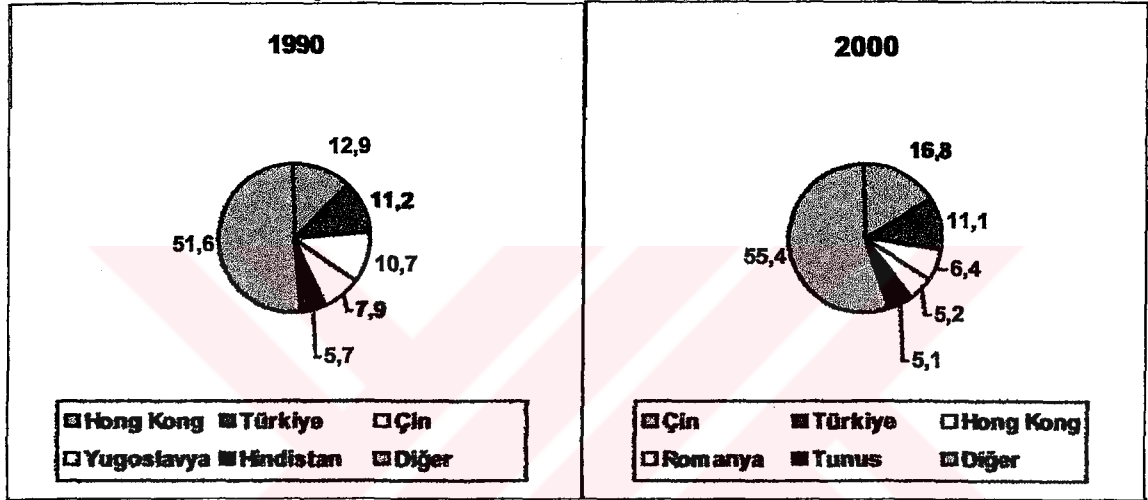
Konfeksiyon sektöründe ise, AB'nin konfeksiyon sektörü üretimi 1998 yılında değer bazında dünya üretiminin %22'sini oluşturmuştur. Sektörün ürettiği katma değer 1999 yılı itibariyle 21.4 milyar Euro'dur. 1998 yılı verilerine göre, sadece İtalya AB konfeksiyon sektöründeki katma değerinin %25,4'ünü gerçekleştirmiştir. AB imalat sanayiinde konfeksiyonun payı azalma eğilimindedir. AB'nin üçüncü ülkelere yönelik konfeksiyon ihracatı 2000 yılı itibariyle 16.3 milyar Euro, bu ülkelerden gerçekleştirdiği ithalat ise 50.1 milyar Euro'dur. Aşağıda Grafik 2'den görüleceği üzere 2000 yılı itibariyle AB konfeksiyon ithalatında %16,8'lik payla Çin birinci, Türkiye ise %11,1'lik payla ikinci sıradadır. Türkiye'yi %6,4 ile Hong Kong, %5,2 ile Romanya ve %5,1 ile Tunus takip etmektedir. AB konfeksiyon İthalatının yaklaşık %75'i Asya, Akdeniz ve Doğu Avrupa'daki 15 ülkeden yapılmaktadır. Çin'in AB'nin hazır giyim ithalatındaki payını 1990 yılında %10,7'den 2000 yılında %16,8'e çıkarmış olması Uzakdoğu baskısının arttığını gösteriyor.³⁴ Grafiklerden de anlaşılacağı üzere AB'nin tekstil ve konfeksiyon dış ticaretinde Pan Avrupa Akdeniz ülkeleri kadar Uzakdoğu ülkeleri de önemlidir.

Tekstil, konfeksiyon ve deri sektörünün üretim sürecinin emek yoğun olması, yatırımların, işgücünün göreceli olarak ucuz temin edildiği AB dışı bölgelere kaymasına neden olmuştur. Bu çerçevede, AB işletmeleri son dönemde emek yoğun işlemleri, hariçte işleme rejimi (HİR) kapsamında gerçekleştirmeye yönelmiştir. AB'nin HİR kapsamında kendi tekstili ile işleme yaptırdığı en önemli ülkeler; Romanya ve Polonya gibi aday ülkeler ile Akdeniz

³⁴ Oğuz, Binhan, "Tekstilde Gerçek Bir Serbest Pan Avrupa Akdeniz Bölgesinden Uzağuz", Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:271, Temmuz 2002, s.24

ülkeleridir.³⁵ AB'nin hariçte işleme rejimi yoluyla topluluk dışına işlenmesi amacıyla gönderdiği tekstil ürünlerinin ithalatının toplam tekstil-hazır giyim ithalatındaki payı 1994'te %8 iken 1995'te %4,5'e düşmüştür. AB'nin kendi tekstil ürünlerini hariçte işleme rejimi kapsamında Türkiye'ye gönderip yeniden ithal ettiği miktarın toplam AB tekstil-hazır giyim hariçte işleme ithalatındaki payı %1,2'dir. Yani Türkiye diğer ülkelere göre çok az bir pay almaktadır. 1999 yılı itibariyle HİR kapsamında yapılan ithalatın AB toplam ithalatındaki payının %25 olduğu tahmin edilmektedir.

Grafik 2: AB'nin Konfeksiyon İthalatında Önemli Tedarikçiler (1990-2000)

Kaynak: Eurostat, Comext

Tekstil, konfeksiyon ve deri sektörünün AB ekonomisinde ve dış ticaretindeki önemini rakamsal verilerle açıkladıktan sonra son olarak da belirtmemiz gereken bir nokta AB'nin tekstil-hazır giyim sektöründe son 20-30 yılda gerçekleştirdiği yapısal değişikliklerdir. AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve 29 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen "Genişlemiş Bir Avrupa'da Tekstil ve Konfeksiyon Sanayii'nin Geleceği" başlıklı bir Mesaj'da (Communication) belirtildiği üzere AB, AB tekstil ve konfeksiyon işletmelerinin son 30-35 yıl içerisinde tedricen, ucuz sıradan malların ve basit moda ürünlerinin (yükte ağır, pahada hafif ürünlerin) üretimini bırakarak, katma değeri daha yüksek moda-marka (yükte hafif, pahada ağır) ürünlerin üretimine yöneldikleri ve teknik/endüstriyel tekstiller ile non-woven'ların üretiminde de lider durumda olduklarıdır. Ayrıca Mesaj'da AB Tekstil ve Konfeksiyon Sanayiinin diğer ülkelere göre en önemli mukayeseli üstünlüklerinin kalite ve tasarım, araştırma ve geliştirme ile inovasyon ve yeni maharetler geliştirmek olduğu vurgulanmaktadır.³⁶

³⁵ AB'de Üretim ve Hizmet Sektörleri, DTM AB Genel Müdürlüğü, Ankara, Ekim-2003, s.43-49

³⁶ Tarakçıoğlu, Işık "Avrupa Birliği Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sanayii'ni Harcıyor Mu" Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:287, Kasım 2003, s.30

Bilindiği üzere 2005'te tüm dünyada tekstil ve konfeksiyon sektöründe kotalar kalkacak ve bu durumda Çin ve Uzakdoğu ülkelerinin ürünleri ile rekabet etmek çok zorlaşacaktır. Çünkü tekstil sektöründe maliyetleri etkileyen en önemli unsur olan işgücü ve hammadde maliyetleri Uzakdoğu ülkelerinde çok düşüktür. Ama Uzakdoğu ülkeleri gibi el emeğinin çok düşük olduğu ülkeler şu anda sıradan ürünlerin üretimine ağırlık vermektedirler. Avrupa ülkeleri ise bu ülkelerle rekabet şanslarını kaybetmemek için tekstil ve konfeksiyon üretiminde yapısal değişikliklere gitmiş ve teknik tekstiller, çok işlevli tekstiller, akıllı tekstiller, yüksek performanslı tekstiller gibi bilgi ve teknoloji yoğun ürünlerin üretimine ağırlık vermişlerdir. Ve bunun neticesinde kotalar kalktığına bile AB'nin Çin, Hindistan, Endonezya ve Pakistan gibi Uzakdoğu ülkeleriyle rekabet etmekten kaçınmayacağı aşikardır. Çünkü AB, bu ülkelerle farklı kategorilerde, farklı kulvarlarda yarışıyor. Son 20-25 yıl içerisinde AB ülkeleri ve ABD, bir taraftan kota uygulamaları, MFA ve ATC gibi uluslararası anlaşmalarla tekstil sanayilerini korurlarken, diğer taraftan daha önce de değinildiği gibi gerçekleştirdikleri yapısal değişikliklerle sanayilerine yeni, güçlü rekabet üstünlükleri kazandırmayı başarmışlardır.³⁷

2. AB'de DİR kapsamında gerçekleştirilen tekstil ve hazır giyim ithalat ve ihracatı

AB ülkelerinde, DİR kapsamında ithalat tekstil ve hazır giyim sektöründe düşmektedir. Tablo 12'ye bakıldığında; 1995-1999 yılları arasında DİR kapsamında AB dışı ülkeler ile yapılan Tekstil ve Hazır Giyim ihracat ve ithalatı 1997 yılı hariç giderek azalan bir trend göstermektedir. 1995'te 719.881 bin ECU olan DİR ile ithalat, 1999'ta 640.760 bin ECU'ye inmiştir. Bu dönemde 1996'da %5,5'lik inişi takip eden % 17,5'lik artış 1997'de bir istisna oluşturmaktadır. 1999'da dönemin en önemli düşüşü %11,27 oranında olarak kaydedilmiştir.

	1995	1996	96/95	1997	97/96	1998	98/97	1999	99/98
İthalat	719.881,1	680.254,5	-5,50	799.531,8	17,50	722.094,6	-9,70	640.760,9	-11,27
İhracat	1.283.244,54	1.177.612	-8,24	1.191.928	1,20	1.055.012	-11,49	980.962,5	-7,02

Kaynak: Comext-EEC Special Trade

Tablo 13, Avrupa Birliği'nde DİR kapsamında tekstil ve hazır giyim sektörü için ithalat yapan ülkeleri göstermektedir. Buna göre, İtalya ve İngiltere bu rejimi en çok kullanarak ithalat yapan ülkeler konumundadır. 1995 yılında İtalya'nın DİR kapsamında ithalatı 241.426.000 ECU olup AB toplam ithalatındaki payı %33,5'tir. 1999 yılında İtalya'nın ithalatı %11,3

³⁷ Tarakçıoğlu, Işık, "Uluslararası İzmir Tekstil ve Hazır Giyim Sempozyumu 26-29 Ekim 2001", Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:262, Ekim-2001, s. 10

düşerek 214.261 bin ECU olmuştur. Ancak, toplam ithalattaki payı yine %33 seviyelerinde kalmıştır. Bunun sebebi ise genel olarak AB ülkelerindeki DİR kapsamında toplam ithalatın düşmesidir. İngiltere'nin ise DİR kapsamında ithalatı 1995 yılında 151.776.000 ECU olup AB genel ithalatı içindeki payı %21'dir. 1999 yılında ise DİR kapsamında ithalatı 186.049 bin ECU olup %22,6 oranında artmıştır. Neticede İngiltere'nin AB toplam ithalatındaki payı %21'den %29'a yükselmiştir. Dahilde işleme rejimi kapsamında AB'nin en fazla ithalat yaptığı ülkelerin başında 1995'te ABD ve Avustralya gelmektedir. Bunları sırasıyla Çin, Endonezya, İsviçre, Pakistan ve Hindistan takip etmektedir. 1999'da AB'nin DİR kapsamında en fazla ithalat yaptığı ülkeler yine Avustralya ve ABD olmaktadır. Bunları yine Çin, Hindistan, Pakistan ve Tayvan takip etmektedir. Avrupa Birliği'nin DİR kapsamında Türkiye'den ithalatı göreceli olarak zayıftır.

Ülkeler	1995	1996	1997	1998	1999
Fransa	19.234,9	18.133	27.328,5	23.766,2	19.499,9
Belçika Lüksemburg	89.453,7	94.701,5	89.269	61.868,7	
Hollanda	39.468	36.280	33.802	32.549,6	35.237,9
Almanya	48.088	41.854	45.183,5	40.627,1	48.245,9
İtalya	241.426	214.675	289.303	260.763	214.261
İngiltere	151.776	179.656	200.208	178.108	186.049
İrlanda	14.209	4.555	9.046	21.411,4	22.674
Danimarka	11.459	12.280	13.335	13.378	13.225,2
Yunanistan	6.043	4.590,6	5.312,3	3.059,5	1.542,57
Portekiz	28.730	24.293	18.496,3	12.474	9.315,41
İspanya	40.826,3	33.026	47.179	56.277	36.539
İsviçre	7.549,9	3.390	5.794,5	8.917,81	6.105,63
Finlandiya	1.705,1	2.482	2.013,1	1.892,9	1.671
Avusturya	19.911,2	10.339	13.262	7.000,4	10.992
Toplam-AB	719.881	680.255	799.532	722.095	640.761

Kaynak: Comext2 k0321289.txt (Extracted:11.07.2000) DataSet: EEC Special Trade Since 1988

AB'nin dahilde işleme rejimi kapsamında Türkiye'den yaptığı ithalat ABD, Avustralya, Çin ve Hindistan gibi ülkelere göre çok düşüktür. Tablo 14'te AB'nin DİR kapsamında Türkiye'den tekstil ve hazır giyim ithalatı gösterilmektedir. Buna göre; AB'nin Türkiye'den DİR ile ithalatı 1995'te 3.721.210 ECU iken 1999'da 1.936.380'e inmiştir. AB'nin 1995'te DİR kapsamında tekstil ve hazır giyim toplam ithalatı 719.881.000 ECU olup

Türkiye'den 3.721.000 ECU'luk ithalatı, bunun ancak %0,5'lik kısmını oluşturmaktadır. 1999'da ise, 1.936.380 ECU'luk ithalatla bu oran %0,3'e düşmüştür. Türkiye'den dahilde işleme rejimi kapsamında 1995'te en fazla alımı Hollanda, Yunanistan ve Fransa gerçekleştirirken, 1999 yılında İspanya ve İtalya görülmektedir.

Ülkeler	1995	1996	1997	1998	1999
Fransa	455,21	112,7	116,96	204,92	126,25
Belçika Lüksemburg	138,43	17,25	201,42	188,33	
Hollanda	1.289,5	127,8	0,5	57,11	29,71
Almanya		51,43	44,64	32,62	32,09
İtalya	214,49	12,69	601,49	666,59	698,11
İngiltere	137,21	176,9	519,23	628,25	237,22
İrlanda					
Danimarka	48,56		1,55	23,54	1,54
Yunanistan	1.286	560,13	119,83	236,59	
Portekiz	41,9	10,97	61,76		
İspanya	0,57	42,24	82,63	505,99	782,17
İsviçre	0,05		10,37		
Finlandiya					
Avusturya	109,66	30,02	44,74	150,42	29,29
Toplam-AB	3.721,21	1.142,14	1.805,12	2.694,36	1.936,38

Kaynak: Comext2 k0321289.txt (Extracted:11.07.2000) DataSet: EEC Special Trade Since 1988

Avrupa Birliği'nde dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan tekstil ve konfeksiyon sektörü ihracatı yıllar itibariyle azalmaktadır. Aşağıda Tablo 15'ten de görüleceği üzere; 1995'te 1.283.245.000 ECU olan Topluluk DİR ihracatı 1999'da 980.962,5 ECU'ye inmiştir ve düşüş oranı yaklaşık -%24'tür. 1.191.928.000 ECU olan 1997 DİR ile ihracatı bir önceki yıla göre %1,2 artış göstermesi istisnai bir yıl olmuş ancak, tekrar 1998 yılı dahilde işleme rejimi ihracatında -%11,05 oranında düşüş yaşanmıştır. 1999 yılı -%23 düşüşle dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ihracatın en az yapıldığı yıl olmuştur. Tekstil ve hazır giyim sektöründe, 1995 yılı için Almanya, Belçika-Lüksemburg, İspanya, ve İngiltere DİR kapsamında en fazla ihracat yapan ülkelerdir. 1999 yılında yine Almanya bu teşvik şeklini ihracatta en fazla kullanan ülkedir ve AB DİR ile ihracat toplamında payı 1995'te %21,7 iken 1999'da yaptığı ihracatın 223.500.000 Dolara düşmesine rağmen, AB toplam ihracatındaki payını %23'e yükseltmiştir.

1999'da ikinci sırayı alan İngiltere'nin dahilde işleme rejimi kapsamında yaptığı ihracatın toplam ihracattaki payı 1995'te %13,5 iken 1999'da %20'dir. AB'den tekstil ve konfeksiyon sektöründe DİR ile en fazla ihracat yapılan ülkeler 1995'te sırasıyla ABD, Rusya, İsviçre, Japonya, Fas ve Çin'dir. 1999'da ise ABD, AB'nin DİR ile tekstil ve hazır giyim ihracatının %30'unu alırken, onu Hong Kong, Japonya ve Fas izlemektedir.

Tablo 15: Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe AB Ülkelerinin AB Dışı Ülkelere DİR Kapsamında İhracatı (1995-1999)					
	(1000 ECU)				
Ülkeler	1995	1996	1997	1998	1999
Fransa	37.692	31.912,7	48.711	42.488,4	29.515,9
Belçika-Lüksemburg	224.898	259.949	238.454	153.927	149.015,61
Hollanda	98.172	90.711,3	80.323	73650,1	81.637,4
Almanya	280.494	261.865	213.286	221.503	223.500
İtalya	125.909	119.286	126.939	134.701	149.156
İngiltere	173.839	191.717	245.228	202.960	187.976
İrlanda	7.980	3.152	3.575	4.005	7.531,42
Danimarka	5.425	5.577,4	5.747	5.954,8	6.917,76
Yunanistan	16.221	17.933,1	14.128	12.572	5.583
Portekiz	70.354	51.444,3	44.338	48.812	32.105
İspanya	197.242	121.781	142.208	132.836	91.407,7
İsviçre	473	630,7	536,3	600,7	3.658,6
Finlandiya	4.137	901	823,2	811,1	366,11
Avusturya	40.409	20.752	27.630	20.191	12.592
Toplam-AB	1.283.244,54	1.177.612	1.191.928	1.055.012	980.962,5
Kaynak: Comext2 k0321289.txt (Extracted:11.07.2000) DataSet: EEC Special Trade					

Tablo 16'da tekstil ve konfeksiyon sektöründe Avrupa Birliği'nde dahilde işleme rejimi kapsamında ülkemize yapılan ihracat değerleri verilmiştir. Tablodaki verilerden anlaşılacağı üzere AB'de bu teşvik kullanımındaki azalış trendi ülkemize yapılan ihracatta da kendini göstermektedir. Avrupa Birliği'nden ülkemize yapılan ihracat 1995 yılında 22.211.000 ECU iken, 1999 yılında 8.213.170 ECU olmuştur. Bu teşvik sistemiyle Türkiye'ye ihracat yapan en önemli ülke Almanya olmaktadır. Almanya'yı sırasıyla İtalya, İspanya ve Yunanistan takip etmektedir. Türkiye DİR kapsamında yapılan ihracatta AB için 30. ülke konumundadır.

Ülkeler	1995	1996	1997	1998	1999
Fransa	2,41	31,39	165,9		180,45
Belçika-Lüksemburg	869,04	235,8	72,91	61,31	
Hollanda	1.120	192,73	43,84	0,66	
Almanya	15.233	7.753,8	9.844,1	3.757,54	5.975,07
İtalya	843,45	561,19	213,12	356,03	843,28
İngiltere	312,78	132,62	250,06	375,3	170,12
İrlanda	1,68	13,72		0,65	3,6
Danimarka	2,92	25,57	33,42		23,46
Yunanistan	442,5	941,78	1.095	1.880	480,8
Portekiz		130,26	81,93		
İspanya	86,7	1.440,43	2.241,2	384,32	536,39
İsviçre					
Finlandiya		39,8			
Avusturya		22,04		5,09	
Toplam-AB	22.211,86	11.521,2	14.041	6.821,24	8.213,17
Kaynak: Comext2 k0321289.txt (Extracted: 11.07.2000) DataSet: EEC Special Trade Since 1988					

V. AB ve TÜRKİYE'DE DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN UYGULAMADAKİ FARKLILIKLARI

Bilindiği üzere Türkiye'nin Avrupa Birliği ile gerçekleştirdiği "Gümrük Birliği" nedeniyle, 06.03.1995 tarihli 1/95 sayılı AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı'nın 26'ncı maddesi, diğer konular meyanında Topluluk Gümrük Kodu'nda yer alan "askıya alma düzenlemeleri ve ekonomik etkisi olan gümrük işlemleri" uygulamalarının da Türk Gümrük mevzuatı ile uyumlaştırılmasını zorunlu kılmıştır.³⁸ Ülkemiz de bu yükümlüklerine uygun olarak, daha önce İhracat Teşvik Mevzuatı adı altında uygulanmakta olan ihracat desteğinin yerine ilk kez 95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı'nı yürürlüğe koymuştur. Daha sonra bu karar yerine, 23.12.1999 tarihli ve 99/13819 sayılı Dahilde İşleme Kararı ve bu karara dayanılarak hazırlanan ve halen yürürlükte olan 2002/6 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği yürürlüğe konmuştur. Ülkemizde Dahilde İşleme Rejimi, AB ile ülkemiz arasında imzalanan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının ilgili hükümleri çerçevesinde, AB'nin Dahilde İşleme Rejimine ilişkin mevzuatı paralelinde, ancak ülkemiz ekonomisi ve dış ticaretinin yapısı da

³⁸ Artan, Tuğrul, "Dahilde İşleme Kararı'nın Yasal Dayanak, Topluluk Gümrük Kodu'na Uyum ve Doğan Mevzuat ve Yetki Karmaşası Yönlerinden İncelenmesi", Gümrük Dergisi, Sayı:17, Haziran 1995, s.42

gözetilmek suretiyle oluşturulmuştur. Bu nedenle, ülkemiz Dahilde İşleme Rejimi esas itibariyle konu ile ilgili AB düzenlemelerine paralellik arz etmekle birlikte, AB ile ülkemizin ekonomik ve ticari yapısı ile gelişmişlik düzeyindeki farklılıklardan dolayı anılan rejimin ülkemiz uygulamaları ile AB uygulamaları arasında bazı temel farklar da bulunmaktadır. Aşağıda Avrupa Birliği'nde ihracatı teşvik amacıyla uygulanmakta olan dahilde işleme rejimi ile ülkemizde uygulanmakta olan dahilde işleme rejiminin temel farklıklarına değinilmiştir.

AB gümrük mevzuatına uyum çerçevesinde yeniden düzenlenen 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun içerdiği ekonomik etkili gümrük rejimlerinden biri olan Dahilde İşleme Rejimi Avrupa Birliği'nde giderek azalan bir kullanımı olan teşvik sistemi olmasına karşın, Topluluktakinin tersine Türkiye'nin ihracatı teşvik sisteminde önemli bir yer tutmaktadır. Dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ihracatın AB toplam ihracatındaki payı yaklaşık %10-12 civarındayken, ülkemiz ihracatı içerisindeki payı yıllar itibariyle artan bir seyir izleyerek %40'lara ulaşmıştır. Ülkemizde bir yılda düzenlenen dahilde işleme izin belgesi sayısı AB'de düzenlenen toplam belge sayısının yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla; ülkemizde bu teşvik sistemi AB'ye nazaran daha fazla kullanılmaktadır.

AB'nin birçok sanayi dalında üretimin yeterli düzeyde olduğu büyük bir iç pazara sahip olması ve ticaretin önemli bir bölümünün bu iç pazar içerisinde gerçekleştirilmesi ve buna yönelik teşvik sistemlerinin kullanılması nedeniyle, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında düzenlenen belge sayısı açısından ülkemiz ile karşılaştırıldığında, doğal olarak AB'de daha az sayıda Dahilde İşleme İzin Belgesi düzenlendiği görülmektedir. AB'de tarım sektöründe faaliyet gösteren çiftçilerin önemli bir politik güce sahip olması nedeniyle, tarım ürünleri bazı ülkelerde olduğu gibi AB'de de stratejik ve hassas ürünler olarak kabul edilmiş ve tarım ürünleri korumacılığın en yoğun olduğu sektör olma özelliğini korumuştur. Bu durum, Topluluğun Gümrük Kodu ve buna ilişkin Uygulama Yönetmeliğinde yer alan Dahilde İşleme Rejiminin uygulama usul ve esaslarında ithalatın titizlikle incelenmesini (ekonomik test) gündeme getirmiştir. Ancak, ekonomik teste ilişkin hükümlerin gereğinden fazla ağır koşullar içermesi ve büyük miktarlarda para ve zaman kaybına neden olması sonucu, bu koşulların basitleştirilmesi ve standartlaştırılması gereği doğmuştur.

Ülkemizde yurt içi üretimin birçok ham madde ve ara mallarında yetersiz olması nedeniyle, Dahilde İşleme Rejiminin ülkemiz uygulamalarında sektörler itibariyle bir kısıtlama getirilmemiş ve uygulamanın daha liberal olması sağlanarak, yurtdışı ucuz hammadde kaynaklarından ihracatçının azami derecede istifade etmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu nedenle, ülkemizde düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgesi sayısı ile bu Rejimden faydalanan

firma sayısının yüksek olduğu gözlenmektedir. Buna ilaveten, ülkemizde finansman maliyetlerinin göreceli olarak yüksek oluşu da, birçok ihracatçı firmayı Dahilde İşleme İzin Belgesi kullanmaya yöneltmiştir. Ülkemiz ile AB arasında gümrük birliği tesis edilmesine rağmen, AB'den ithal edilerek işlenen ve elde edilen nihai ürünlerin tekrar AB'ye ihraç edilmesi de Dahilde İşleme Rejimi kapsamına alınmıştır. Örneğin, %3'lük KKDF kesintisi ile Katma Değer Vergisinin getirdiği mali yüklerden kurtulmak amacıyla firmalar, AB ülkelerinden ithal edilip işlendikten sonra yine AB'ye ihraç edilen ürünlerde de dahilide işleme izin belgesi kullanmaktadır.

Dahilde İşleme Rejiminden yararlanmada aranacak koşullar gerek AB -ve gerekse Türkiye'de aynıdır. Ancak AB'ye üye ülkelerde "yerli üreticilerin çıkarlarına zarar vermemesi"ne ilişkin hüküm hassasiyetle incelenmekte ve uygulanmaktadır. Örneğin AB'de Topluluk gümrük bölgesinde yerleşik üreticilerin ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmediği haller somut olarak tespit edilmiş 6102, 6400 gibi kodlar verilmiştir. Bu somut tespitler uygulamada izin merci açısından büyük kolaylıklar getirmekte, izin mercinin kim olacağı veya olduğu da çok önemli olmamaktadır. Çünkü dahilide işleme izin talebinde bulunan kişilerin bu taleplerinin, diğer şartlar yanı sıra mevzuatta açıkça zikredilmiş olan üreticilerin ekonomik çıkarlarının olumsuz etkilenmediği hallere uygun olması halinde izin verilmekte aksi halde reddedilmektedir. Türkiye'de ise, 99/13819 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı'nın 9. Maddesinde, bu yönde bir hüküm bulunmasına rağmen, bu kararın uygulama usul ve esaslarını belirleyen 2002/6 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nde bu koşulun nasıl uygulanacağına dair kıstasların belirtilmemesi nedeniyle, bu rejim kapsamında yapılacak ithalatın aynı malları yurt içinde üreten firmaları olumsuz yönde etkileyip etkilemediği konusunda sağlıklı bir değerlendirme yoluna gidilememektedir. İhracatın geliştirilmesinin ancak ve ancak sağlıklı bir ekonomik yapı oluşturulmasından geçtiği gerçeğini de dikkate alarak, yeni düzenlemelerde her bir dahilide işleme projesinin fiyat, bulunabilirlik ve kalite açısından incelenmesini ve değerlendirilmesini sağlayacak kıstasların getirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Ekonominin makro ve mikro büyüklüklerine etkileri bakımından önemli bir uygulama olan DİR'nin ülkemiz uygulamalarında karşılaşılan en büyük eksikliklerinden birisi de, uygulamanın tüm yönlerini kapsayan bir "veri tabanı" oluşturulamamış olmasıdır. Bu eksiklik, anılan rejimin ülke ekonomisine katkısı ve ileriye dönük değerlendirme ve politikaların etkin olarak yapılmasının önündeki en büyük engel olarak gözükmektedir. Ancak Avrupa Birliği rejime ilişkin tüm bilgilerin saklandığı etkin bir veri tabanına sahip bulunmaktadır. Ülkemizde GİMOP (Gümrük İdaresi Modernizasyon Projesi) kapsamında 2003 yılı ortalarında oluşturulan

Gümrük Veri Ambarı Sistemi (GÜVAS) bu eksikliği gidermek için önemli bir adımdır.

Ülkemizde uygulanmakta olan Dahilde İşleme Rejiminin Topluluktaki benzer uygulamalara göre diğer bir farkı “kurumsal yapı”dan kaynaklanmaktadır. AB mevzuatında izin veren, uygulayan ve denetleyen merci tektir ve bunun yerel gümrük idareleri olması tercih edilmiştir. Topluluk mevzuatına göre rejimin tüm uygulama etapları gümrük idarelerindedir ve bunlar merkeze de gerekli bilgi akışı sağladıklarından rejimin işleyişi tek merkezden izlenebilmektedir. Ayrıca Topluluk yerli üreticilerinin çıkarlarını etkileyebilecek dahilde işleme izin başvuruları Topluluk Komisyonunca karara bağlanmaktadır. İngiltere ve İspanya’da inceleme ve karara bağlamalar dış ticaret kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir. Ekonomik etkili bir rejim olması dolayısıyla uygulama bu iki ülkede Dış Ticaret ile ilgili bakanlık ya da Genel Sekreterlik tarafından yürütülmektedir. Ülkemizde ise dahilde işleme rejimiyle ilgili izin verilmesi, süreler, teminat vb. konular Bakanlar Kurulu Kararları ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nca çıkarılan tebliğlerle belirlenmektedir. Yani dahilde işleme rejiminden yararlanma izni yerel gümrük idarelerince değil, Dış Ticaret Müsteşarlığı’nce verilmektedir. Ayrıca belge kapsamında ihracat taahhütlerinin kapatılması ise İhracatçı Birlikleri’nce yapılmaktadır. Rejim kapsamında mal giriş ve çıkışları ise gümrük idarelerince yapılmaktadır. Sonuçta; rejimin takibi Avrupa Birliği’nde olduğu gibi tek elden değil üçlü bir yapıda sürdürülmektedir.

Türkiye ve Avrupa Birliği’nde dahilde işleme rejiminde görülen bir diğer farklılık da rejimin uygulanış sürelerinde görülmektedir. Topluluk mevzuatında rejimin uygulandığı süre 2 yıla kadar olabilmekteyken ülkemizde bu süre 1 yıl olarak uygulanmaktadır. AB’de rejim ile ilgili süreler dahilde işleme projesinin özelliğine göre belirlenmekte ve önceden belli kesin süreler yoktur. Ancak proje süreleri 2 yılı aştığı durumlarda, bu iznin verilmesinde esas alınan şartlar izinde belirtilen aralıklarla periyodik olarak gözden geçirilir. Ülkemizde ise dahilde işleme rejimi mevzuatında iznin süresinin 1 yıl olduğu belirtilmiş ve Müsteşarlık bu süreyi uzatma ve kısaltmada yetkili kılınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
DAHİLDE İŞLEME REJİMİNE İLİŞKİN BİR UYGULAMA:
TEKSTİL ve KONFEKSİYON SEKTÖRÜ

I. TEKSTİL ve KONFEKSİYON SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE ve DÜNYA TİCARETİNDEKİ ÖNEMİ

A. Dünya Ticareti ve Tekstil Sektörü

Tekstil ve konfeksiyon sektörü, dünyada gerek üretim sürecinde yaratılan katma değer ve gerekse de ihracat gelirleri içindeki yüksek payı nedeniyle ekonomik kalkınma sürecinde önemli roller üstlenen ve ülkelerin kolayca vazgeçemediği bir sektördür. Tekstil ve konfeksiyon sektörü, ülkelerin daha ileri sanayilere geçiş için yarattığı sermaye birikimi ve yetişmiş işgücü sebebiyle ellerindeki en önemli basamak taşlarından birisi konumundadır. Ekonomik kalkınmanın ileri aşamalarına geçmiş gelişmiş ülkelerde tekstil ve konfeksiyon sektörünün imalat sanayi üretimi içindeki payı sürekli azalırken, gelişmekte olan ülkelerde ise imalat sanayi üretimi içinde sektörün payı artmıştır. Tekstil ve konfeksiyon sektörü, ülkemiz gibi yoğun genç nüfusa sahip ülkelerde ise önemli bir istihdam kaynağı olma özelliğine sahiptir.

Dünya ticareti içinde teknolojik katma değeri yüksek olan ürünlere olan talep hızla büyümektedir. Söz konusu ürünleri üreten ülkelerin dünya ticaretinden aldıkları pay hızla artmaktadır. Gelişmiş ülkeler emek yoğun, çevre kirliliği yapan ve düşük kâr marjıyla çalışan tekstil, deri gibi sektörleri çok uzun yıllar önce terk ederek kaynaklarını, getirisi daha yüksek olan teknoloji yoğun sektörlerle kaydırmışlardır. Bu büyük ölçüde gelişen teknolojinin ticarileşerek, toplam üretim, toplam talep dengesinin, teknoloji yoğun mallardan yana doğru değişmesiyle gerçekleşmiştir. Yeni buluşların çoğu, yeni bir mala dönüşerek talep olarak ortaya çıkmıştır.

1980 yılından 2000 yılına kadar reel olarak yaklaşık 1,5 kat artan dünya ticareti içinde tarım ürünleri ticareti %66 oranında, madencilik ürünleri ihracatı da tarım ürünlerine yakın bir oranda artmıştır. Sanayi ürünleri ise iki kattan daha fazla artış göstermiştir. Böylece, 1980'den 2000'e tarım ürünlerinin dünya ticareti içindeki payı %15'ten %9'a, madencilik ürünlerinin %29'dan %13'e düşerken, sanayi ürünlerinin payı %55'ten %75'e yükselmiştir. Tablo 17'ye bakarsak, imalat sanayii içerisinde yer alan tekstil sektöründe 1980-1990 döneminde ufak bir artış yaşanmış ancak, 1990'lar boyunca dünya ticareti içerisindeki payı giderek azalmış, 2000 yılında şimdiye dek görülen en düşük seviye olan %2,5 seviyesine gerilemiştir. Buna mukabil

hazır giyim ürünleri ihracatının payı giderek artan bir seyir izlemiş, 1980 yılında %2 iken 2000 yılında %3,2'ye yükselmiştir.

Tablo 17 : Dünya Mal Ticaretinin Sektörel Yapısı, (1980-2000)					
SEKTÖRLER	1980	1985	1990	1995	2000
TARIMSAL ÜRÜNLER	15,0	13,8	12,2	11,7	9,0
MADENCİLİK	28,5	21,9	14,1	10,5	13,1
İMALAT SANAYİİ	55,1	61,2	70,5	73,9	74,9
1. Demir Çelik	3,8	3,6	3,1	3,1	2,3
2. Kimyasallar	7,7	7,8	8,7	9,5	9,3
3. Diğer İşlenmiş Ara Malları	4,6	6,4	7,7	7,9	7,3
4. Makinalar ve Ulaşım Araçları	29,8	31,0	35,8	38,6	41,5
a) Otomotiv Ürünleri	6,4	8,1	9,5	9,2	9,2
b) Büro ve Haberleşme Cihazları	2,9	5,1	8,8	12,2	15,2
c) Diğer Makine ve Ulaşım Araçları	20,5	17,8	17,5	17,3	17,1
5. Tekstil	2,8	2,9	3,1	3,1	2,5
6. Hazır Giyim	2,0	2,5	3,1	3,2	3,2
7. Diğer Tüketim Malları	4,2	7,0	8,9	8,7	8,8
DİĞER ÜRÜNLER	1,4	3,1	3,1	3,8	3,0
TOPLAM	100	100	100	100	100
KAYNAK: DTÖ					

1990-2000 döneminde dünya tekstil ticareti %51'lik artışla 104 milyar Dolar düzeyinden 157 milyar Dolar düzeyine yükselmiştir. Dolayısıyla, ülkelerin iç tüketim düzeyini düşürerek ihracata ağırlık verdikleri anlaşılmaktadır. Bölgeler arası tekstil ticaret artış oranlarına bakıldığında, 1990-2000 döneminde Amerika içi ticarete %16'lık artış kaydedilmiş, bunu Batı Avrupa ülkelerinden Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelik ticarete yıllık ortalama %12'lik bir artış izlemiş, Asya'dan Amerika'ya ticaretteki artış %8, Asya ülkeleri arası ticaret artışı ise %7 olmuştur. Bu veriler ışığında; Batı Avrupa ülkelerinin işlenmek ve konfeksiyon ürünü olarak ithal edilmek üzere iplik ve kumaş gibi tekstil ürünlerini Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine ihraç ettikleri, NAFTA Anlaşması akabinde ABD, Kanada ve Meksika'dan oluşan Kuzey Amerika içinde önemli bir ticaret artışı olduğu ve Meksika'nın bu bölgenin üretim üssü olma özelliğini kazandığı söylenebilir.

1990-2000 döneminde dünya konfeksiyon ticareti %83'lük artışla 108 milyar Dolar düzeyinden 198 milyar Dolar düzeyine yükselmiştir. Dünya konfeksiyon üretimi tekstil üretiminin çok üstünde artmaktadır. Bu durum, tüketicilerin gelir düzeyinin dünyadaki genel ekonomik gelişmeler çerçevesinde kaydettiği gelir artışının bir yansıması olarak görülmektedir. Bölgeler arası konfeksiyon ticaret artış oranlarına bakıldığında ise 1990-2000 döneminde Latin Amerika ülkelerinden Kuzey Amerika'ya yönelik ihracat yıllık ortalama %23 gibi önemli bir oranda artış kaydetmiş, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden Batı Avrupa ülkelerine yönelik

olarak ise %15'lik bir artış kaydedilmiş, Asya ülkeleri arası ticaret artışı ise %11 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu veriler ışığında; Latin Amerika ülkelerinin, ABD ve Kanada'ya konfeksiyon sektörünün en önemli tedarikçisi olarak faaliyet gösterdikleri, Batı Avrupa ülkelerinin ihraç ettiği tekstil ürünlerinin Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerince işlenerek konfeksiyon ürünleri olarak ihraç edildiği, özellikle yeni gelişen Asya ülkelerinin Japonya gibi gelişmiş Asya ülkelerine ihracata yöneldikleri anlaşılmaktadır.

1990'lar, dünya tekstil imalatında önde gelen bölgelerin ticaretteki paylarında önemli değişimlerin görüldüğü bir dönem olmuştur. 1990 yılında dünya tekstil ihracatının yarısından fazlasını gerçekleştiren Batı Avrupa'nın 2000 yılında payı 15 puana varan bir düşüşle %38 seviyesine gerilemiş, buna karşın Asya bölgesinin payı 10 puan artış göstermiştir. Kuzey Amerika ve Latin Amerika'nın pazar paylarında ise özellikle 1995-2000 döneminde az da olsa artış görülmüştür. 2000 yılında, Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'nın hazır giyim ithalatı, dünya toplamının yaklaşık %90'ını oluşturmuştur. Anılan ürün grubunda ithalatın değişim oranları ise bölgeler arasında farklılık arz etmektedir. Japonya'nın ithalatı %20 oranında artarken, Kuzey Amerika'nın ithalatının artışı %13, Batı Avrupa ithalatının artış hızı ise Euro'nun Dolar karşısında zayıflamasının da etkisiyle tedrici bir azalış göstermiştir. Bu gelişmeler neticesinde Kuzey Amerika'nın dünya hazır giyim ithalatı içerisindeki payı %35 civarında gerçekleşirken, Batı Avrupa'nın payı %45, Japonya'nın payı ise %10 oranına gerilemiştir.

Asya bölgesinin hazır giyim ihracatı ise, özellikle ABD, Japonya ve Batı Avrupa'ya yönelen ihracatın etkisiyle %13 oranında artış göstermiştir. Asya, dünya hazır giyim ihracatındaki %45'lik payı ile, anılan ürünlerde en yüksek ihracat hacmine sahip bölge olup, bu özelliğini son beş yıldır devam ettirmektedir. Ancak, 1990-2000 döneminde hazır giyim ürünleri ihracatında en büyük dinamizmi gösteren bölge Latin Amerika olmuştur. 1990'lı yıllarda ihracatını yıllık ortalama %20 oranında arttıran ve ABD pazarında önemli bir paya ulaşan bu bölgenin hazır giyim ihracatı artışı, Kuzey Amerika'daki talep daralmasına bağlı olarak 1999'da yavaşlamıştır. Yine de 10 yıl içerisinde dünya hazır giyim ihracatı içerisindeki payını 1999 yılı itibarıyla üçe katlayarak, yüzde 14,4'e yükseltmiştir. Türkiye'nin ihracatı içinde hazır giyim ürünleri değer olarak son yirmi yılda, yıllık ortalama %7,9 artarken, tekstil ürünleri %5 oranında artmıştır. Aynı dönemde tarım ürünleri yıllık ortalama %3, demir-çelik ürünleri ihracatı ise %2,5 oranında artmıştır.

B. Türkiye İhracatının Yapısı

1980 yılındaki Türkiye ve dünya sektörel ihracat yapısı incelendiğinde, dünya ihracatı ile Türkiye ihracatının sektörel dağılımının önemli ölçüde farklı olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ihracatında en büyük payı %65'lik oranla alan tarım ürünlerinin (gıda dahil) dünya ihracatındaki payı (%15) ile karşılaştırıldığında çok yüksek görünmektedir. Türkiye'nin ihracatının ikinci büyük ürün grubunu ise, 1980 yılı itibariyle %12 oranındaki payı ile "tekstil" ürünleri oluşturmaktadır. Diğer ürün grupları ihracatında ise Türkiye'nin 1980 yılında "yok" sayılabilecek bir konumda olması, 1980 yılı başında ihracatın kompozisyonunun iki ürün grubuna aşırı ölçüde bağlı olduğunu (tarım ve tekstil) ortaya koymaktadır. 2000 yılı dünya ve Türkiye ihracatının sektörel dağılımının yer aldığı Tablo 18'in incelenmesinden de görüleceği üzere, 1980-2000 döneminde, Türkiye'nin ihracatının sektörel yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiş ve tarım ürünlerinin (gıda dahil) 1980 yılında %65 olan payı, 2000 yılında %14'e gerilerken, sanayi ürünlerinin payı yüzde 26'dan yüzde 82'ye yükselmiştir.

Yine aynı tabloda görüleceği üzere, Türkiye'nin 2000 yılı ihracatı içinde önemli yere sahip ürün grupları sırasıyla; hazır giyim %23,7, tarım (gıda dahil) %13,9, dokumacılık ürünleri %13,3, makine ve ulaşım araçları %20,7 ve demir-çelik %6,7 olmuştur. 1990-2000 yılları arasında %10'luk bir büyüme performansı ile sanayi ürünleri ihracat içerisindeki payını da arttırmıştır. Sanayi ürünleri ihracatı içinde en hızlı gelişen ürün grubu ise, anılan dönem zarfında %23,6 oranında büyüyen işlenmiş deri ve deri mamulleri ile %21 oranında büyüyen makine ve ulaşım araçları (özellikle otomotiv ürünleri, elektrikli ve elektronik makine ve cihazlar) ve diğer tüketim malları olmuştur. Tekstil ve hazır giyim sektörü için ayrı bir parantez açarsak bu iki sektörün 1980 yılında Türkiye toplam ihracatı içerisindeki payı yaklaşık %5 iken, değişen ihracat yapısına paralel olarak her geçen yıl gelişimini sürdürmüş ve 2000 yılı itibariyle toplam ihracat içerisindeki payı yaklaşık %37'lere çıkmıştır. Sonuçta şu an sektörler itibariyle tekstil, hazır giyim ve deri sektörü ihracatımız için en önemli sektör haline gelmiştir.

1980 sonrası dönemde, uygulanan teşvik politikaları sonucunda ihracatın ürün kompozisyonu sanayi ürünleri lehine zenginleşerek değişirken, zaman içinde başka tür bir olumsuz yapı oluşmuş; sanayi ürünleri ihracatı tekstil-hazır giyim ve demir-çelik ürünleri ihracatına büyük ölçüde bağımlı hale gelmiştir. Bu gelişmeler dikkate alındığında, Türkiye'nin ihracatının genel olarak, dünya ticaretinde yaşanan gelişmelere paralel bir gelişme göstermekle birlikte demir-çelik ürünlerinde dünya trendinin tersine, hazır giyimde ise dünya trendinin çok üzerinde bir artış gösterdiği görülmektedir. 1980 sonrası dönemde, hammadde ve emek yoğun mal ihracatının artması şeklinde yaşanan gelişmeler, makul bir gelişme olarak kabul edilebilir.

de 15 yılı aşan bir süreçte, bir kaç sektöre bağımlı hale gelen bir yapının, yeterince olumlu bir gelişme olmadığını kabul etmek gerekmektedir. Bu nedenledir ki, ihracatın bağımlı olduğu tekstil ve hazır giyim ile demir-çelik gibi sektörlerde yaşanan sıkıntılar, etkisini tüm ihracat üzerinde hissettirmektedir. 1980'den itibaren uygulanan politikalar neticesinde önemli oranda artış gösteren ihracatın, sanayileşmenin ilk aşamaları olarak kabul edilen tekstil-hazır giyim sektöründe gerçekleştirdiği atılımın bir benzerini 2000'li yıllarda başka sektörlerde de gösterebilmesi, Türkiye'nin yatırım-üretim-ihracat politikalarının dünya ticaretinde yaşanan sektörel gelişmelere paralel bir şekilde belirlenmesiyle mümkün olabilecektir.

Tablo 18 : Dünya ve Türkiye İhracatının Sektörel Dağılımı, (1980-2000) %								
	1980		1990		1999		2000	
	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye	Dünya	Türkiye
TARIM ÜRÜNLERİ	15,0	64,6	12,2	25,5	9,9	16,7	9,0	13,9
Gıda Ürünleri	11,2	51,1	9,3	22,4	8,0	15,4	7,2	12,8
Hammaddeler	3,8	13,6	2,9	3,0	2,0	1,3	1,9	1,1
MADEN ÜRÜNLERİ	28,5	9,5	14,2	6,8	10,2	4,1	13,1	4,2
Maden Cevheri	2,1	6,9	1,6	2,7	1,0	1,6	1,0	1,6
Yakıtlar	23,7	2,0	10,5	2,3	7,3	1,3	10,2	1,2
Demir dışı metaller	2,6	0,5	2,1	1,8	1,8	1,2	1,9	1,3
SANAYİ ÜRÜNLERİ	55,1	25,8	70,5	67,7	76,5	79,0	74,9	81,7
Demir-Çelik	3,9	1,0	3,1	11,5	2,3	6,5	2,3	6,7
Kimyasal Ürünler	7,7	1,6	8,7	5,8	9,6	4,2	9,3	4,5
Diğ. Yarı Mam. San. Ürü	4,1	3,6	7,8	5,2	7,6	7,7	7,3	8,2
Makine ve Ulaşım Araçları	29,8	2,9	35,8	6,6	41,9	18,9	41,5	20,7
a) Otomotiv Ürünleri	6,4	1,7	9,4	1,2	10,0	5,4	9,2	5,5
b) Büro ve Haber. Cihaz.	2,9	0,1	8,8	2,0	14,1	3,1	15,2	3,7
c) Diğer Mak. ve Ulaş. Araç.	20,5	1,0	17,6	3,4	17,8	10,4	17,1	11,5
Tekstil	2,8	11,8	3,1	11,1	2,7	13,1	2,5	13,3
Hazır Giyim (Deri dahil)	2,0	4,5	3,2	25,7	3,4	24,5	3,2	23,7
Diğer Tüketim Malları	4,2	0,5	8,9	1,9	9,0	4,1	8,8	4,6
DİĞER ÜRÜNLER	1,4	0,0	3,1	0,0	3,4	0,2	3,0	0,2
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kaynak: DTÖ, DTM								

C. Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Dış Ticaretimizdeki Yeri

Tekstil ve konfeksiyon sektörü, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de gerek üretim ve istihdama katkısı ve gerekse ihracat yoluyla döviz kazandırması sebebiyle lokomotif sektör olma özelliğini sürdürmektedir. Günümüzün gittikçe şiddetlenen ve

kompleksleşen rekabet ortamında ülkeleri rekabetçi kılan en önemli unsur, sahip oldukları işletmelerin rekabet gücünün uluslararası piyasalardaki başarısıdır. Açıkçası bir ülkenin gelişmesinin de geri kalmasının da en önemli göstergesi, o ülkenin işletmelerinin, ulusal ve özellikle de uluslararası piyasalardaki performansının düzeyidir. Bu açıdan bakıldığında ülkemiz GSMH'nın %11-12'sini, ihracatımızın %37-40'ını oluşturan tekstil ve hazır giyim sektörünün önemi tüm kesimler tarafından tartışmasız kabul edilen bir gerçektir.¹ Tablo 19'da sektörlerin ihracatımız içerisindeki oransal dağılımı verilmiştir. Buna göre; 1997-2000 yılları arasında tekstil, konfeksiyon ve deri sektörünün genel ihracatımız içerisindeki payı ortalama %38'lerdedir. Ancak 2001 yılında bu oran %34'e düşmüştür.

SEKTÖRLER	1997	1998	1999	2000	2001
Tekstil/Hazır Giyim/Deri	38,5	39,6	37,8	37,2	34
Makine ve ulaşım araçları	12.8	15.2	18.9	20.7	22.8
Metal Dışı Mineral Mamul	3.2	3.1	3.2	3.7	3.5
Gıda/Tarım/Hayvancılık	20.8	18.7	16.7	13.8	13.9
Demir-Çelik	8.6	6.8	6.6	6.7	8.0
Diğer	16.1	16.6	16.8	17.9	17.8
TOPLAM	100	100	100	100	100
Kaynak: DTM					

Sektör, üretiminin yaklaşık yarısını ihraç etmektedir. Sektörün genel ithalatımızda ise ortalama %7-8'lerde payı bulunmaktadır. Konfeksiyon sanayinin %80'i KOBİ'lerden oluşmakta ve büyük bölümü fason imalat yapmaktadır. Tekstil sanayii ise ağırlıklı olarak büyük ölçekli firmalardan oluşmuştur. Sektörde faaliyette bulunan firma sayısı 40 binin üzerinde olup, bunun 1/4'ü aktif ihracatçıdır. 500 büyük sanayi kuruluşunun yaklaşık 1/5'i tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet göstermektedir. Konfeksiyon firmalarının büyük bir kısmı Marmara bölgesinde yerleşik olup, tekstil firmaları ise Güneydoğu Anadolu, Akdeniz, Ege ve Marmara bölgesindedir. Tekstil ve konfeksiyon sektörünün ülkemiz ekonomisinin can damarı olduğu sektörün içerdiği şu özelliklerden çok kolaylıkla anlaşılabilir. Sektörün;

1. Ring ipliği kapasitesi AB'nin %90'ına ulaşmıştır.
2. Dokuma kapasitesi AB'nin %80'ine ulaşmıştır.
3. İhracatımızın %37-40'ını tekstil ürünleri oluşturmaktadır.
4. Yıllık ihracat tutarı 10-12 milyar Dolar dolayındadır.

¹ Atılğan, Tufan, "Türk Tekstil Sektörünün Fırsat ve Riskleri?", Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:261, Eylül 2001, s.16

5. Yıllık üretim değeri 20 milyar Doların üstündedir.
6. Yıllık yurt içi tüketim 14 milyar Dolar dolayındadır.
7. İmalat sanayii içindeki istihdam payı %26,2'dir.
8. Toplam istihdam içindeki payı yüzde %11-12'dir.
9. Sektörde faaliyette bulunan firmaların sayısı yüzde 80 KOBİ (küçük ve orta büyüklükte işletme) olmak üzere 44.000 firmadır.
10. 500 büyük sanayi firması içindeki tekstil firmalarının oranı 1/5'dir.

Ayrıca, tekstil ve konfeksiyon sektöründe son 10 yılda 50 milyar Dolar olmak üzere 20 yılda 150 milyar dolarlık yatırım yapılmıştır.² Tekstil ve konfeksiyon sektörü, gerek sağladığı istihdam imkanları, üretim sürecinde yaratılan katma değer ve gerekse de ihracat gelirleri içerisindeki yüksek payı nedeniyle, ekonomik kalkınma sürecinde önemli roller üstlenmektedir. Genel ekonomi içerisinde, sektörün üretim ve istihdamdaki payını ortaya koyabilecek sağlıklı veriler olmasa da, sektörde en az 2.5 milyon kişi doğrudan, alt sektörlerle birlikte dolaylı olarak da 4 milyon kişi istihdam edilmektedir. Yani sektör, 6-6.5 milyon kişiye eklemek sağlayan önemli bir istihdam kapısıdır. SSK kayıtlarına göre, 5.8 milyon olarak ifade edilen toplam kayıtlı işgücünün yaklaşık %12'si bu sektörde istihdam edilmektedir. Ülkemiz tekstil ve konfeksiyon sektörü, tekstilde dünyanın onuncu, Avrupa Birliği'nin ikinci tedarikçisi, konfeksiyonda dünyanın altıncı ve Avrupa Birliği'nin ikinci tedarikçisidir. Tekstil ve konfeksiyon sektörü geçen 10 yıl içerisinde 50 milyar ABD dolarından daha fazla değerde AB teknolojisi ve altyapısına yatırım yapmıştır. Bugün, Türk tekstil ve konfeksiyon sanayii AB'de en yüksek iplik, dokuma, boyama-terbiye ve konfeksiyon kapasitesine sahiptir. Türkiye:

1. AB'de kurulu ring iplik eğirme kapasitesinin %90'ına,
2. AB'de kurulu open-end rotor kapasitesinin %75'ine,
3. AB'de kurulu mekikli tezgah kapasitesinin %80'ine,
4. AB'de kurulu mekiksiz tezgah kapasitesinin %27'sine,
5. AB'de en büyük boyama-terbiye kapasitesinden birine,
6. AB'de en büyük konfeksiyon imalat kapasitesinden birine sahiptir.

Tekstil ve konfeksiyon ihracatının 1999 yılı verileri çerçevesinde ülkeler itibariyle dağılımı incelendiğinde (Tablo 20) AB, Türkiye tekstil-konfeksiyon ihracatında ilk sırayı almaktadır. Avrupa Birliği'ne yapılan toplam tekstil ve konfeksiyon ihracatı 6 milyar 378 milyon Dolar olup bunun toplam sektör ihracatı içerisindeki payı yaklaşık %65'tir. ABD ise, 1 milyar 150 milyon Dolar ihracatla, yani %11,6'luk payla ikinci en önemli ihraç pazarıdır.

² Gülerman, Adnan, "Türk Ekonomisinde Tekstil", Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:260, Ağustos-2001, s.12

Avrupa Birliği ülkeleri arasında ise, Almanya'ya 2 milyar 932 milyon ABD Doları ihracat yapılmış olup bunun oransal karşılığı %29,6'dır. Almanya'dan sonra ikinci sırayı alan İngiltere'ye ise 901 milyon dolar ihracat yapılmış olup bunun oransal karşılığı %9,2'dir. Sırasıyla, Fransa %6,5'le üçüncü ve İtalya ise %5 payla dördüncü sıradadır.

2002 yılı ihracat rakamlarına göre; AB'ye 7 milyar 619 milyon Dolar ihracat yapılmış olup bunun toplam sektör ihracatı içerisindeki payı %63,2'dir ve 1999 yılına göre -%1,8 düşüş olmasına rağmen AB, tekstil-konfeksiyon ihracatımızda birinci sıradaki yerini korumuştur. 2002 yılında ABD'ye yapılan ihracat 1 milyar 694 milyon Dolar olup toplam sektör ihracatı içerisindeki payı %11,6'dan %14,5'e yükselmiştir. ABD, Avrupa Birliği'nden sonra ihracatçılarımız için en önemli ikinci pazar olma özelliğini sürdürmektedir. AB ülkelerinde ise Almanya'ya yapılan ihracat 1999'daki değere yakın olup 2 milyar 960 milyon ABD Dolarıdır. Ancak 2002 yılında toplam sektör ihracatı arttığı için Almanya'nın toplam ihracatımız içerisindeki payı yaklaşık 5 puan düşmüş ve %24,5 olmuştur. Bu düşüğe rağmen Almanya, ülkemiz tekstil ve konfeksiyon ihracatında birinci sıradaki yerini korumuştur. İkinci sıradaki İngiltere'ye yapılan toplam sektör ihracatı 1 milyar 591 milyon dolara ulaşmış, payı da %13,2 olmuştur. Fransa ve İtalya'ya olan ihracatımız genelde aynı düzeyde kalmıştır.

Tablo 20'de ayrıca ülkemiz tekstil ve konfeksiyon ihracatının toplam ihracatımız içerisindeki payı da gösterilmektedir. Sektörde 1999 yılında, toplam 9 milyar 878 milyon ABD doları ihracat yapılmış olup, 1999 yılı toplam ihracatı içerisindeki payı yaklaşık %37'dir. 1999 yılından sonra ise tekstil ve konfeksiyon sektörünün toplam ihracatımız içerisinde aldığı pay giderek azalan bir seyir izlemekte ve 2002 yılında %34 seviyelerindedir. Tekstil ve konfeksiyon ihracatının bu yıllarda azalan bir seyir izlemesinin nedenleri olarak; 1999'da Rusya'da yaşanan kriz ile 2001 yılında ülkemizde yaşanan finansal krizlerin sektör ihracatçılarını olumsuz etkilemesidir. 2002 yılından sonra diğer sektörlerde olduğu gibi ihracatımızın lokomotifini olan tekstil ve konfeksiyon sektöründe büyük bir toparlanma olmuştur. Sonuçta, 2003 yılı Türkiye İhracatının altın yılı olmuş ve ihracatımız bugüne kadar ulaşılan en yüksek değere, 47 milyar 600 milyon dolara ulaşmıştır. Neticede 2002'de %34 olan toplam sektör ihracatı tekrar eski seviyesine, %37-40, ulaşmıştır diyebiliriz. Bilindiği üzere tekstil ve konfeksiyon sektörü 2 alt sektörden oluşmakta; tekstil sektörü ve konfeksiyon(hazır giyim sektörü). Bu iki sektörün Türkiye toplam ihracatındaki %37'lik payının yaklaşık %25'ini Konfeksiyon (hazır giyim) sektörü, %12'lik payını ise tekstil sektörü gerçekleştirmektedir.

Tablo 20 : Türkiye Tekstil ve Konfeksiyon İhracatı, (1999-2002) (Milyon USD)

Ülkeler	1999	2000	Değişim %	2001	Değişim %	2002	Değişim %
ALMANYA	2.932	2.865	-2,3	2.759	-3,7	2.960	7,3
FRANSA	639	623	-2,5	677	8,7	775	14,3
İTALYA	501	508	1,4	564	10,9	527	-6,6
BEL / LÜKS	288	273	-5,1	267	-1,9	286	6,7
HOLLANDA	423	422	-0,3	424	0,5	515	21,4
İNGİLTERE	901	1.094	21,5	1.235	12,9	1.591	28,7
İRLANDA	28	29	2,1	30	3,1	46	51,4
DANİMARKA	119	127	6,9	159	25,0	215,7	34,9
YUNANİSTAN	100	93	-7,1	98	5,6	112,6	14,4
İSPANYA	151	171	13,1	188,3	10,1	242	28,6
PORTEKİZ	61	50,5	-18,3	72,8	44,5	44	-39,7
AVUSTURYA	109	97	-10,9	97,2	-0,6	117	20,3
FİNLANDİYA	17	20	16,2	24,2	19,9	31,9	31,5
İSVEÇ	102	114	11,0	123,6	8,4	155	25,7
AB TOPLAMI	6.378	6.492	1,8	6.724	3,6	7.619	13,3
ABD	1.150	1.475	28,3	1.427	-3,2	1.694	18,7
KANADA	51	62	21,1	66	6,6	81	22,5
RUSYA	168	152	-9,3	137	-10,0	188,7	37,3
İSVİÇRE	87	82,5	-6,0	78	-5,0	89,3	13,8
NORVEÇ	45	45	1,3	40	-12,4	41,5	3,9
İZLANDA	0,5	0,8	51,8	1,3	44,7	976	-22,0
EFTA TOPLAMI	133	129	-3,3	119,7	-7,3	131	10,1
TOPLAM TEKS.KONF. İHR.	9.878	10.101	2,3	10.396	2,9	12.050	15,9
TÜRKİYE GENEL İHRACATI	26.587	27.774	4,5	31.339	12,8	35.761	12
T.K.'NUN GEN. İHR. İÇİNDEKİ PAYI %	37	36		33		34	3,5

Kaynak: DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü / Mayıs 2003

Tekstil ve konfeksiyon sektörü ithalatı Tablo 21'deki verilere göre değerlendirildiğinde, 1999 yılında Avrupa Birliği'nden 1 milyar 375 milyon Dolar ithalat yapılmış olup bunun oransal karşılığı %49,6'dır. Sektörce yapılan ithalatın yaklaşık yarısı AB'den yapılmaktadır. ABD'den yapılan ithalat ise 144 milyon Dolar olup ithalatımızda %5'lik bir pay almaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri arasında ise, Almanya %13,3 ve İtalya %12,5 paya sahip bulunmaktadır. İngiltere ise %4,2 ile üçüncü sıradadır. 2002 yılına gelindiğinde ise AB'den 1 milyar 653 milyon Dolar tekstil ve konfeksiyon ithalatı yapılmış ve bunun toplam sektör ithalatındaki payı %40'tır. 1999'a göre yaklaşık 10 puanlık bir düşüş olmasına rağmen AB en çok tekstil-konfeksiyon ithalatı yaptığımız bölge konumundadır. 2002'de ABD'den yapılan ithalat ise 339 milyon dolara yükselmiş, bunun sonucunda ABD'nin ithalatımızdaki payı %5'ten %8,2'ye çıkmış ve AB'den sonra en çok ithalat yaptığımız ikinci bölge olmuştur. Avrupa Birliği ülkeleri

içerisindeki ülkelerden İtalya, 2000 yılından itibaren ülkemizin en çok tekstil ve konfeksiyon ithalatı yaptığı ülke olmuş ve 2002 yılında 500 milyon Dolarlık ithalat ve %12,2'lik payla ilk sıraya yerleşmiştir. Almanya ise %8,6 ile ikinci sıradadır. Fransa ise %3,4 ile ABD'den sonra dördüncü ülke konumundadır. Asya ülkeleri arasında ise, Kore %5,7, Çin %5,6 ve Hindistan %4,3 paya sahip bulunmaktadır.

Tablo 21 : Türkiye Tekstil ve Konfeksiyon İthalatı, (1999-2002)							(Milyon USD)	
ÜLKELER	1999	2000	Değişim %	2001	Değişim %	2002	Değişim %	
ALMANYA	369,6	340,3	-7,9	286	-15,9	348,7	21,9	
FRANSA	118,5	123,3	4,1	101,7	-17,6	136,5	34,3	
İTALYA	346,6	389	12,2	391	0,5	500	27,9	
BEL / LÜKS	61,6	65,5	6,3	56,8	-13,2	80	40,6	
HOLLANDA	89,7	95,2	6,1	87,7	-7,8	108	22,9	
İNGİLTERE	118,9	131,3	10,1	109,8	-16,2	123,6	12,6	
İRLANDA	10,6	11	9,8	7	-36,6	9,3	33,1	
DANİMARKA	4,2	5,2	23,0	5,8	10,8	6,4	9,6	
YUNANİSTAN	128	160,5	25,4	122,2	-23,8	0,13	6,5	
İSPANYA	43	55	27,7	59,5	8,2	89,6	50,5	
PORTEKİZ	10,4	14	35,8	17,6	24,7	25,8	46,1	
AVUSTURYA	55,9	54,4	-2,6	60,5	11,2	79,7	31,7	
FİNLANDİYA	14,5	7,4	-48,3	12,8	72,0	9,14	-29,1	
İSVEÇ	4,2	5,8	39,0	4	-29,5	6,5	58,5	
AB TOPLAM	1.375,8	1.458,4	6,0	1.323	-9,3	1.653,7	25,0	
ABD	144,2	319,9	121,8	282	-11,6	338,9	19,9	
KANADA	1,7	836	-50,9	0,3	-61,0	0,6	96,8	
RUSYA	28,3	38,6	36,1	23	-39,4	39,4	68,7	
İSVİÇRE	35,3	48,3	37,0	33	-31,7	36,7	11,1	
NORVEÇ	0,6	0,3	-39,3	0,2	-41,9	0,39	82,3	
İZLANDA	0,5	0,121	-77,3	0,005	-99,6	0,6	1484	
EFTA TOPLAMI	36,4	48,8	34,0	33	-31,9	37,1	11,6	
TOPLAM TEKSTİL KONF. İTHALATI	2.772,9	3.470	25,1	2.968	-14,5	4.083	37,5	
GENEL İTHALATIMIZ	40.671	54.502	34,0	41.399	-24,0	50.831,7	22,8	
T+K'UN GEN. İTH. İÇİNDEKİ PAYI %	6,8	6,4		7,2	12,6	8,0	12,0	

Kaynak: DTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müd. / Mayıs 2003

II. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN TEKSTİL ve KONFEKSİYON SEKTÖRÜNDE KULLANIMI

A. Rejimin Sektöre Katkısı

Dahilde işleme rejiminin tekstil ve konfeksiyon sektöründe kullanımının öneminin daha iyi anlaşılması bakımından aşağıdaki tabloda sektörler itibariyle Dahilde İşleme İzin Belgeleri kullanım oranları verilmiştir. Tablo 22'den de anlaşılacağı üzere, Dahilde İşleme İzin Belgeleri en çok tekstil sektöründe kullanılmaktadır. DTM verilerine göre, 1996-2002 döneminde düzenlenen 26.704 Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin yaklaşık yarısı, 13.095'i, tekstil sektörüne yönelik olmuştur. Tekstil ve Hazır Giyim firmaları, 13.095 belgenin yaklaşık %75'ini yani,

9.820'sini kapatırken, taahhüt ettikleri 24 milyar 439.2 milyon Dolarlık ihracatın %84,34'ünü, 20 milyar 611.8 milyon Dolarını gerçekleştirmişlerdir. Bu ihracat için öngörülen 12 milyar 838 milyon Dolarlık ithalatın ise %66,41'ini, 8 milyar 526.2 milyon Dolarını gerçekleştirmişlerdir. Tekstil ve Konfeksiyon firmalarının Dahilde İşleme Rejimi kapsamındaki net ihracatı 12 milyar 85.5 milyon Dolar olmuştur. Söz konusu dönemde, sanayi sektörüne yönelik 9.005 adet belge düzenlenmiş olup sanayi sektöründe faaliyette bulunan firmalar bu belgelerin yaklaşık %64,64'ünü, 5.821'ini kapatmışlardır. Firmalar taahhüt ettikleri 34 milyar 145 milyon Dolarlık ihracatın %88,14'ünü, 30 milyar 96 milyon Dolarlık kısmını gerçekleştirmişlerdir. Bu ihracat için öngörülen 21 milyar 183 milyon Dolarlık ithalatın %70,72'si, 14 milyar 981 milyon Doları gerçekleştirmiştir. Sanayi sektörünün dahilde işleme rejimi kapsamındaki net ihracatı 15 milyar 114 milyon Dolar'dır. Tarım sektörüne yönelik ise 4.604 Dahilde İşleme İzin belgesi düzenlenmiş olup bunun yaklaşık %64'ü, 2.945 adeti kapatılmıştır. Tarım sektörünün dahilde işleme rejimi kapsamında net ihracatı 3 milyar 191 milyon Dolar'dır.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe dahilde işleme izin belgesi kullanımı giderek artmaktadır. Tablo 23 incelediğinde, tekstil ve hazır giyim sektöründe dahilde işleme rejimi kullanımının arttığı net bir şekilde görülmektedir. Buna göre; 1996 yılında sektöre verilen belge sayısı 1.118 olup toplam verilen belge sayısı içerisinde oranı %46,9'dur. Sektördeki belge sayısı 1998 yılında 2.062, 1999 yılında %10 düşüşle 1.871 olmuştur. Ancak 1999 yılında tekstil sektöründeki belge sayısının toplam belge sayısına oranı %50 oranına yükselmiştir. Bunun sebebi 1999 yılında tüm sektörler genelinde belge kullanımının düşüş göstermesidir; zira 1998 yılında 4.119 olan toplam belge sayısı 1999'da %10 düşüşle 3.700'e inmiştir. Ancak daha sonraki yıllarda bir toparlanma olmuş ve belge sayısı eski seviyesine ulaşmıştır. 1999 yılında tekstil ve hazır giyim sektöründe belge sayısının 2.062'den 1.871'e düşmesinin sebebi üç unsurdan kaynaklanabilir:

1. 1998 yılı ortasında DTM tarafından dahilde işleme rejimiyle ilgili yapılan düzenlemeler ithalat müsaadelerinde bir kısıtlamaya itmiş olabilir,
2. Türkiye'nin toplam ithalatında genel %13,5 azalma ihracatta durağanlık etkilemiş olabilir,
3. Tekstil ve hazır giyim toplam ithalatında %21,6 oranında düşüş ve toplam sektör ihracatında %5,5 oranında daralma dahilde işleme izin belge sayısını azaltmış olabilir.

1999 yılından sonra tüm sektörlerde olduğu gibi tekstil ve hazır giyim sektöründe de bir toparlanma olmuş ve belge sayısı eski seviyesine (%48'e) ulaşmıştır. Bu veriler ışığında dahilde işleme izin belgesinin en çok tekstil ve hazır giyim sektöründe kullanıldığı söylenebilir.

Tablo 22: Sektör Daireleri İtibariyle Dahilde İşleme İzin Belgelerinin Dağılımı (1996-2002)

SEKTÖR DAİRELERİ	YIL	TÜM BELGELER										KAPALI BELGELER										ORANLAR			
		Belge Adedi		Öngörülen İthalat (\$)		Belge Adedi		Öngörülen İhracat (\$)		Öngörülen İthalat (\$)		Gerçekleşen İhracat (\$)		Gerçekleşen İthalat (\$)		Net İhracat (\$)		Belge Kapatma		İhracat Gerçekleşme		İthalat Gerçekleşme		Döviz Kullanım	
		A	B	C	D	E	F	G	H	G-H	D/A	G/E	H/F	H/G											
SANAYİ	1996	787	4.461.284,226	2.702.026,723	703	4.210.863,947	2.560.759,802	3.563.340,045	1.771.481,297	1.791.858,748	%89,33	%84,62	%69,18	%49,71											
	1997	1.207	6.579.756,061	3.902.745,017	1.092	6.114.871,343	3.644.023,788	5.301.087,800	2.709.957,371	2.591.130,429	%90,47	%86,69	%74,37	%51,12											
	1998	1.209	6.726.634,751	4.132.786,723	1.099	6.455.265,471	3.985.055,329	5.266.931,790	2.537.370,989	2.729.560,801	%90,90	%81,59	%63,67	%48,18											
	1999	1.123	6.203.374,380	3.751.672,707	944	5.571.565,985	3.431.928,867	5.043.760,316	2.311.254,339	2.732.505,977	%84,06	%90,53	%67,35	%45,82											
	2000	1.313	7.683.864,634	4.821.639,838	1.040	6.330.010,722	4.013.890,285	5.776.176,398	2.947.160,354	2.829.016,044	%79,21	%91,25	%73,42	%51,02											
	2001	1.676	9.644.097,637	6.144.411,867	852	5.041.327,206	3.281.930,063	4.708.138,897	2.482.471,224	2.225.667,673	%50,84	%93,39	%75,64	%52,73											
	2002	1.690	12.079.855,626	7.908.523,543	91	421.328,721	265.472,325	436.894,587	221.991,046	214.903,541	%5,38	%103,69	%83,62	%50,81											
	Toplam	9.005	53.378.867,315	33.363.806,418	5.821	34.145.233,995	21.183.060,459	329.833	14.981.686,620	15.114.643,213	%64,64	%88,14	%70,72	%49,78											
	TARIM	1996	478	1.648.224,798	902.094,417	402	1.425.527,289	777.019,816	1.226.808,689	499.057,557	727.751,132	%84,10	%86,05	%64,23	%40,68										
		1997	833	2.501.708,580	1.464.146,059	645	2.115.527,289	1.206.469,357	1.558.320,762	729.002,765	829.317,997	%77,43	%73,66	%60,42	%46,78										
1998		848	1.677.878,668	981.433,386	615	1.407.758,017	804.501,819	980.825,426	468.669,175	512.156,251	%72,52	%69,67	%58,26	%47,78											
1999		706	1.338.749,218	649.678,081	531	1.120.727,708	549.713,248	855.552,898	344.993,207	510.559,691	%75,21	%76,34	%62,76	%40,32											
2000		691	1.254.480,234	625.647,006	456	856.601,998	440.591,449	703.027,014	296.953,869	406.073,145	%65,99	%82,07	%67,40	%42,24											
2001		489	1.098.343,672	512.639,406	245	471.702,764	264.222,052	407.212,476	202.688,239	204.524,237	%50,10	%86,33	%76,71	%49,77											
2002		559	1.246.880,260	609.047,665	51	65.368,810	48.089,187	35.333,810	34.354,958	978,852	%9,12	%54,05	%71,44	%97,23											
Toplam		4.604	10.766.265,430	5.744.686,020	2.945	7.463.424,205	4.090.606,928	5.767.081,075	2.575.719,770	3.191.361,305	%63,97	%77,27	%62,97	%44,66											
TEKSTİL		1996	1.118	2.814.470,964	1.446.545,499	990	2.576.421,155	1.329.288,407	2.221.010,067	809.228,796	1.411.781,271	%88,55	%86,21	%60,88	%36,44										
		1997	2.068	5.588.292,829	2.923.664,908	1.856	5.022.600,507	2.610.933,106	4.157.581,208	1.639.690,913	2.517.890,295	%89,75	%82,78	%62,80	%39,44										
	1998	2.062	5.410.747,648	2.814.693,653	1.817	4.758.544,576	2.475.597,272	3.996.273,034	1.353.123,279	2.643.149,755	%88,12	%83,98	%54,66	%33,86											
	1999	1.871	4.482.181,663	2.331.999,981	1.621	4.008.732,989	2.102.543,249	3.277.756,909	1.797.953,357	1.479.803,552	%86,64	%81,77	%85,51	%54,85											
	2000	1.975	4.978.507,551	2.595.926,322	1.679	4.236.629,242	2.238.627,775	3.603.773,628	1.474.342,961	2.129.430,667	%85,01	%85,06	%65,86	%40,91											
	2001	2.077	4.799.494,890	2.488.723,906	1.561	3.263.663,406	1.727.389,267	2.856.147,160	1.204.735,475	1.651.411,685	%75,16	%87,51	%69,74	%42,18											
	2002	1.924	4.969.634,060	2.785.307,205	296	572.603,468	353.810,532	499.248,190	247.142,114	252.106,076	%15,38	%87,19	%69,85	%49,50											
	Toplam	13.095	33.043.329,605	17.386.861,474	9.820	24.439.195,343	12.838.189,608	20.611.790,196	8.526.216,895	12.085.573,301	%74,99	%84,34	%66,41	%41,37											
	Genel Toplam	26.704	97.188.462,350	56.495,353	9.121	58.666,047	852,943	38.111,856	995,647	56.475,201	104,26	0,83	623,285	30,391	5,77	819,6	69,60	8,55	51	%68,44	%85,51	%46,19			

Kaynak: DTM

Yine Tablo 23'e bakıldığında belge kapsamında gerçekleştirilen tekstil ve konfeksiyon ithalatının DİİB ile ithalat yapan diğer sektörlerle oranı 1996'da %26,2 iken 1999'da %35,6 oranına yükseldiği görülmektedir. Ancak 2001 yılında bu oran %30,9'a inmiştir. Yani tüm sektörler itibariyle dahilde işleme izin belgesi kapsamında yapılan ithalatın yaklaşık üçte biri tekstil ve hazır giyim sektörüncü yapılmaktadır. Tüm sektörler genelinde DİİB ile yapılan ithalatın Türkiye toplam ithalata oranı 1996-2001 yılları çok fazla bir değişim göstermemiştir. Buna göre 1996'da %7,5 iken 1999'da %12,3'e çıkmış ancak daha sonra 2001'de %9,4'e inmiştir. 2002 yılı için ithalat taahhütleri açısından değerlendirildiğinde ise DİİB ile ithalat taahhüdünün Türkiye toplam ithalatına oranı %22'dir. Bu taahhüdün %15'lik kısmının gerçekleşmesi muhtemeldir. Neticede 1996-2002 yılları arasında DİİB kapsamında yapılan ithalatın Türkiye toplam ithalatına oranı ortalama %12'lerdedir ve rejim kapsamında yapılan ihracata göre ithalat fazla bir artış göstermemiştir. Ancak, sektörler itibariyle ise tekstil ve hazır giyim sektöründe dahilde işleme izin belgesi ile ithalatın toplam sektör ithalatında payı hızla artmış ve 1996 yılında %27,1 olan oran 1999 yılında %64,8 gibi önemli bir orana yükselmiştir.

Tekstil ve Hazır giyim sanayii toplam ithalatının %95'e varan bir kısmının tekstil ithalatından oluştuğu göz önünde tutulduğunda, dahilde işleme izin belgesi ile ithalatın tekstil sektörü ithalatının %60'dan fazlasını oluşturduğu varsayılabilir. Tekstil sektörünün konuya gösterdiği hassasiyet ve şikayetler, DİİB dolayısıyla yüksek seviyelere ulaşmış ithalatının %60 kadarının Ticaret Politikası Önlemlerine ve Vergilere tabi olmadan ithal edilebiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. 2000 ve 2001 yıllarında ise belge kapsamında yapılan toplam tekstil ve hazır giyim ithalatının toplam sektör ithalatına oranı %65'lerden %40-42'lere inmiştir. Bunun sebebi olarak da dahilde işleme rejiminde yapılan bir takım yeni düzenlemeler ve ülkemizde yaşanan depremler ve 2000 ve 2001 yılı krizleri sonucu oluşan durgunluk ortamıdır.

Tablo 23: DİR ile İthalatta T. H. G.'de Gelişmeler - Sektör Karşılaştırması, (1996-2002) Milyon \$							
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
Türkiye Toplam T.H.G. İthalatı	2.982	3.609,8	3.536	2.772	3.470	2.968	4.083
DİR ile Yap.T.H.G. İthalatı	809	1.639	1.353	1.797	1.474	1.204	2.785*
DİR ile Yap. T.H.G İth/ Toplam T.H.G. İthalatı %	27,1	45,4	38,2	64,8	42,4	40,5	68,2*
T.H.G. İth.m Tüm Sek. Oranı %	26,2	32,2	31,1	35,6	31,2	30,9	24,6
T.H.G. Sektörü DİİB Sayısı	1.118	2.068	2.062	1.871	1.975	2.077	1.924
Toplam DİİB Sayısı	2.383	4.108	4.119	3.700	3.979	4.242	4.173
T.H.G. DİİB/Genel DİİB %	46,9	50,3	50,1	50,5	49,6	48,9	46,1
Türkiye Toplam İthalatı	43.627	48.559	45.921	40.671	54.503	41.339	51.270
Türkiye DİİB ile Toplam İth.	3.079	5.077	4.358	5.040	4.717	3.888	11.302*
DİİB İth/ Toplam İthalatı %	7,5	10,4	9,4	12,3	8,6	9,4	22*
Kaynak: DTM- İTKİB Verileri, (*) 2002 yılı belge taahhütleri henüz kapanmış olduğundan yalnızca taahhüt verileri ile karşılaştırma yapılmıştır.							

Dahilde işleme rejiminin ülkemiz ihracatı ve tekstil sektörü ihracatındaki önemini anlatmada Tablo 24'teki veriler önemlidir. Tablonun sonundan başlarsak, buna göre 1996 yılında dahilde işleme rejimiyle yapılan toplam ihracatın Türkiye toplam ihracatı içerisindeki payı %30'dur. Bu oran 1997 yılında % 41,9'a yükselmiş ancak daha sonra 2000 yılına kadar %34-38 oranları arasında olmuştur. 2001 yılında rejimin Türkiye ihracatına katkısı düşmüş ve %25,4 olmuştur. Bunun sebebi olarak da hem ülkemiz genel ihracatının tüm sektörlerde düşmüş olması hem de 2001 yılında ülkemizde yaşanan finansal krizin ülkemiz ihracatçıları ağır bir şekilde yaralayarak öngördükleri ihracat taahhütlerini gerçekleştirememiş olmalarıdır. Ancak 2002 yılında firmalarımızın bir toparlanma içine girdikleri öngördükleri taahhütlerden de anlaşılmaktadır. Buna göre 2002 yılında belge sahibi firmalarımızın öngördükleri taahhütlerinin ülkemiz toplam ihracatına oranı %51,1'dir.

Sektör itibarıyla rejimin Türkiye ihracatına katkısı incelendiğinde; 1996 yılı Türkiye toplam ihracatı 23 milyar 224 milyon Dolar, aynı yıl DİR kapsamında yapılan tekstil ve hazır giyim sektörü ihracatı 2 milyar 221 milyon Dolar olup tekstil ve konfeksiyon sektöründe DİİB ile yapılan ihracatın Türkiye toplam ihracatına katkısı %10 civarındadır. 1997 yılında ise belge sahibi tekstil firmalarının gerçekleştirdiği ihracat 4 milyar 157 milyon Dolara çıkmış ve oransal olarak da Türkiye toplam ihracatına katkısı %15,8 olmuştur. 2001 yılına kadar tekstil ve konfeksiyon sektöründe dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ihracatın Türkiye ihracatına katkısı ise %12-13 seviyelerinde olmuştur. 2001 yılında bu oran %9,1'e düşmesine rağmen 2002 yılında ise (sadece taahhüt değerleri bilinmektedir) dahilde işleme rejimi kapsamında tekstil-konfeksiyon firmaları 4 milyar 969 milyon Dolar ihracat taahhüt etmişler ve bu değer Türkiye toplam ihracatına katkısı %13 civarındadır.

Rejimin tekstil ve konfeksiyon sektörüne katkısı, belge kapsamında yapılan ihracatın toplam sektör ihracatı içerisindeki payı bulunarak daha net bir şekilde görülebilir. 1996 yılında Türkiye toplam tekstil ve hazır giyim ihracatı 8 milyar 696 milyon Dolar, dahilde işleme belgesi kapsamında gerçekleştirilen tekstil ve hazır giyim ihracatı ise 2 milyar 221 milyondur. Buna göre belge kapsamında sektör ihracatının dörtte biri, %25,5'i gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında ise bu oran %42'ye yükselmiştir. Fakat, 1998-2000 yılları arasında rejim kapsamında yapılan ihracat ortalama %34'lere düşmüştür. 2002 yılında ise dahilde işleme izin belgesi kapsamında Türkiye tekstil ve konfeksiyon ihracatının %41'inin yapılacağı taahhüt edilmiştir. Burada şu noktanın da belirtilmesi gerekir tekstil ve hazır giyim sektörü ihracatının dahilde işleme izin belgesi ile yapılan kısmı (1996'da % 25,5, 2001'de % 27,5) diğer sektörlerin DİR kapsamında gerçekleştirdikleri ihracat oranlarından daha düşüktür.

Tekstil ve hazır giyim sektörünün dahilde işleme belgesi kapsamında gerçekleştirdiği ihracatın tüm sektörler itibariyle dahilde işleme izin belgesi kapsamında gerçekleştirilen ihracata oranı 1996 yılında %31,6 iken 2001 yılında %35,8 çıkmıştır. Yani tekstil ve konfeksiyon sektörü, DİR kapsamında gerçekleştirilen tüm ihracatın üçte birini tek başına yapmaktadır. Sanayi sektörü ise rejim kapsamında gerçekleştirilen ihracatın en büyük payına sahiptir. 1996 yılında DİR kapsamında sanayii sektörünün gerçekleştirdiği ihracat oranı tüm belgeler içerisinde %50 oranına sahipken 2000 yılında bu oran % 57'ye çıkmıştır. Tarım sektörü 1996 yılında %17,5 ihracat oranına sahipken 2000 yılında belge kapsamında gerçekleştirilen ihracatın tüm belgeler içerisindeki payı %10'a düşmüştür. 2001 yılında da tarım sektörü için bu düşüş devam etmiş ve %5'e düşmüş, sanayii sektörünün tüm belge kapsamında gerçekleştirilen ihracat içerisindeki oranı %59'a yükselmiştir. Ülkemizin tarıma dayalı ihracat yapısını değiştirip uluslararası rekabette diğer ülkelerle yarışabilmek için sanayi sektörüne ihracatta öncelik vermesi sonucunda sanayi sektörünün toplam ihracattaki payı giderek artış göstermiş bu da belge kullanımına yansımıştır.

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
Toplam T.H.G. İhracatı	8.696	9.819	10.455	9.878	10.101	10.396	12.050
DİR ile Yap. T.H.G. İhracatı	2.221	4.157	3.396	3.277	3.603	2.856	4.969
DİR ile Yap. T.H.G. İhracatı/ Top. T.H.G. İhracatı (%)	25,5	42,3	32,4	33,2	35,6	27,5	41,2
T.H.G. DİR İhracatı/ Tüm Sektörler DİR İhracatı %	31,6	37,7	33,2	35,7	36,3	35,8	27,1
Türkiye Toplam İhracatı	23.224	26.261	26.974	26.587	27.775	31.334	35.761
DİR ile Yapılan Toplam İhracat	7.010	11.016	10.242	9.175	10.082	7.971	18.294
DİR ile Yap. Toplam İhracat/ Türkiye Toplam İhracatı %	30,1	41,9	37,9	34,5	36,2	25,4	51,1
DİR ile Yap. T.H.G. İhracatı/Türkiye Toplam İhracatı %	9,5	15,8	12,5	12,3	12,9	9,1	13,8
Kaynak: DTM-İTKİB Verileri (*) 2002 yılı belge taahhütleri henüz kapanmış olduğundan yalnızca taahhüt verileri ile karşılaştırma yapılmıştır.							

Yukarıda verilen tablolarla ilgili anlatılanların kısaca bir özeti yapılacak olursa; bugüne kadar düzenlenen dahilde işleme izin belgelerinin yaklaşık yarısı tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet gösteren firmalarca alınmıştır. Ve yıllar itibariyle tekstil ve konfeksiyon sektöründe dahilde işleme izni belgesi kullanımını artmaktadır. Dahilde İşleme Rejimi ile yapılan

ithalatın Türkiye toplam ithalatında aldığı pay yaklaşık %12'dir ve bu oran rejim kapsamında yapılan ihracata göre düşüktür. Ancak, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan ithalatın üçte birinden fazla bir kısmı sadece tekstil ve konfeksiyon sektöründe yapılmaktadır ve yapılan bu ithalat tekstil ve konfeksiyon sektörünün yaptığı toplam ithalatın yaklaşık %65'ine denk gelmektedir. Tekstil ve konfeksiyon sektörü ithalatının %95'inin sadece tekstil ithalatından oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda tekstil ve konfeksiyon sektöründe yapılan ithalatın %60'lık bir kısmını dahilde işleme rejimi kapsamında getirilen tekstil ithalatı oluşturmaktadır ve bu ithalat hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren belge sahibi firmalarca yapılmaktadır. Tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmaların en çok şikayet ettiği konuların başında da kendi müşterileri olan hazır giyim firmalarının ihtiyaç duydukları hammaddeleri kendilerinden değil de belgenin sağlamış olduğu muafiyetlerden yararlanarak yurtdışından (özellikle Uzakdoğu'dan) çok ucuza temin edebilmeleri ve böylece rejimin haksız rekabete yola açması gelmektedir.

Sektörler itibariyle dünya mal ticaretine baktığımızda tekstil ve konfeksiyon sektörünün dünya ticaretindeki payı %5,5 olup gelişmiş ülkelerin imalat sanayii içerisindeki payı sürekli azalan bir trend izlemektedir. Ancak ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler için tekstil ve konfeksiyon sektörü gerek üretim sürecinde yarattığı katma değer ve gerekse de ihracat gelirleri içindeki yüksek payı nedeniyle ekonomik kalkınma sürecinde önemli roller üstlenmekte ve kolayca vazgeçilebilecek bir sektör değildir. Sektörün ülkemiz ihracatındaki payı %37-40 seviyesinde olup yıllardır ihracatımızı sürükleyen bir yapı taşısıdır. Dolayısıyla sektörün uluslararası piyasa düzeninde özellikle Uzakdoğu ülkelerine karşı korunmaya ve uluslararası hukukta kabul görmüş teşviklerle desteklenmesi gerekmektedir. Neticede bir ihracat teşvik aracı olarak dahilde işleme rejiminin tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet gösteren firmalarca kullanılması azami ölçüde sağlanmış ve bugün gelinen noktada bugüne kadar düzenlenen tüm dahilde işleme izin belgelerinin yaklaşık yarısı bu sektöre kullanılmıştır. Bunun sonucunda dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ihracatın tekstil ve konfeksiyon sektörü ihracatı içerisindeki payı ise %38-42'a kadar yükselmiştir. Tekstil ve konfeksiyon sektöründe rejim kapsamında yapılan toplam tekstil ve konfeksiyon ihracatının ülke ihracatındaki payı ise ortalama %12-15 arasındadır. Tüm sektörler itibariyle bakıldığında DİİB ile yapılan ihracatın genel ihracat içerisindeki payı yaklaşık %38-40'tur. Dahilde İşleme Rejimi'nin, 1996-2002 döneminde Türkiye'nin ihracatına yaptığı net katkı, 30 milyar 391.6 milyon dolar olup, bunun 12 milyar 85,5 milyon Doları tekstil ve konfeksiyon sektöründe karşılanmıştır.

Dahilde İşleme Rejiminin ülke ihracatına yaptığı bu önemli katkısının yanında gerek

ülke ihracatının yapısal sorunları gerekse de dahilde işleme rejiminin kendi içinde barındırdığı sorunlar nedeniyle söz konusu rejimin uygulamada etkinliğini azaltıcı bir takım olumsuz faktörler bulunmaktadır. Aşağıda, dahilde işleme rejimini en çok kullanan ve yıllardır ihracatımız için en önemli sektör olan tekstil ve konfeksiyon sektörünün kendi içindeki yapısal sorunları ele alınarak dahilde işleme rejimi kullanımının sektör temsilcileri tarafından şikayet konusu olan aksaklıkların neler olduğu ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

B. Dahilde İşleme Rejiminin Tekstil ve Konfeksiyon Sektöründe Kullanımının Yarattığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri

1. Tekstil ve konfeksiyon sektörünün genel sorunları

Türkiye, özellikle 1980'li yıllarda başlayıp 1990'lı yıllarla devam eden süreçte dünya pazarlarına ihracatının başını çektiği tekstil ve konfeksiyon sektörüyle girmiştir. Türkiye gibi kalkınmakta olan ülkelerin özellikle ihracata dayalı büyüme modeline örnek teşkil eden bir ivme içerisinde 1997 yılına kadar dönem dönem üretim, ihracat ve istihdamda iniş-çıkışlar gösteren sektör, üretim-istihdam ve ihracatta lokomotif olma özelliğini korumuştur. 1950 yılına kadar Tekstil, 1970 yılına kadar da konfeksiyon sektörü ithalata kilitlemiş ve 1980'li yıllara kadar sadece iç piyasaya yönelik üretim yaparken 1980'li (özellikle de 90'lı) yıllarda ihracatın başını çektiği dışarıya açık büyüme politikaları ile beraber, hızla büyüyerek ihracatta büyük artışlar kaydetmiş ve ülkemizin de üretim-ihracat ve istihdamda olmazsa olmaz sektörü haline gelmiştir.

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren gerek iç gerekse dış faktörlerden kaynaklanan nedenlerden dolayı sektör ciddi sorunlar yaşamaya başlamıştır. Dış faktörler olarak sıralayabileceğimiz hususların başında; Gümrük Birliği ile birlikte AB ülkelerine yönelik ihracatta kotaların kalkmasına karşın, Gümrük vergilerinin AB ülkelerinden yapılan ithalatta sıfıra, üçüncü ülkelere yapılan ithalatta ise %6'lar seviyesine düşürülmesi, dünyada bu sektöre yapılan yatırımlar sonucu arzın artması ve beraberinde gelen rekabet ile birim fiyatların düşmesi, 1997 yılı Asya ve 1998 yılı Rusya krizlerinin pazarı daraltıcı etkileri ve özellikle Laleli piyasasına çalışan firmaların pazarlarının küçülmesi, miktar kısıtlamalarının ABD gibi en büyük pazarda halen devam ediyor olması sıralanabilir. Sentetik lif sektöründe 1997 yılı sonundan itibaren ucuzlamaya başlayan hammadde fiyatları mamul fiyatlarında da düşüşe neden olmuştur. Mamul fiyatlarındaki düşüşün bir diğer nedeni Çin'in ithalata getirdiği kısıtlama nedeniyle Uzakdoğu ülkelerinin dünya pazarlarına yönelik dumpingli ihracat politikalarıdır. ABD ve Avrupa Birliği bu dönemde çok güçlü iç koruma mekanizmalarını çalıştırarak dumpingli ithalat nedeniyle iç piyasa dalgalanmalarını ve yerli üreticileri korumaya çalışmıştır, ancak

başarılarının sınırlı kaldığı söylenebilir. Türkiye pazarına da aynı şekilde giren Uzakdoğu Asyalı üreticiler iç piyasada pazarı bozucu etki yaparak yerli üreticiyi olumsuz olarak etkilemiştir. Sektörün son dönemde en önemli sorunlarından biri Uzakdoğu Asya ülkelerinin dumpingli fiyatlarla pazara sunduğu iplik ve elyafın iç pazarı bozucu etki yapmasıdır. Asya krizinin yanı sıra Rusya krizi de Türk tekstilinin en önemli pazarı olan Laleli piyasasını olumsuz etkilemiştir. Dokuma ve konfeksiyon üreticilerinin darboğaza girmesi bunlara hammadde sağlayan iplik ve elyaf sektörünü de aynı paralelde etkilemiştir.³

Tekstil ve konfeksiyon sektöründe yaşanan sorunların iç faktörlerden kaynaklanan nedenleri ise; bu sektöre yapılan yatırımların Gümrük Birliği sonrasında hız kazanması sonucu kapasite fazlalığının oluşması, söz konusu yatırımların kısa vadeli kredilerle finanse edilmesi, Türkiye’de finansmanın pahalı ve hacminin dar olması, enerji fiyatlarının rakip ülkelerden daha yukarıda olması, işçiliğin giderek pahalı hale gelmesi, firmaların öz sermayelerinin yetersizliği, başta pamuk olmak üzere istikrarlı hammadde fiyatlarının oluşmaması, yurtdışı pazarlarda dağıtım kanallarına sahip olamama, hem tekstil hem de hazır giyim de moda ve marka yaratma konusundaki başarısızlık, araştırma ve geliştirmeye yeterince önem verilmemesi, eğitim konusunda sektörün büyümesine paralel bir gelişme olmaması, KDV oranlarının yüksek olması nedeniyle sektörde kayıt dışılığın artması ve bunun da haksız rekabete yol açması, KDV iadelerinin ödenmesinde yaşanan problemlerin yol açtığı finansman sorunları, gümrük kapılarının sayıca fazla olması, gümrük idarelerinin yetişmiş eleman ve ekipman açısından yetersiz kalması gibi hususlar sayılabilir. Öte yandan, başta DİR kapsamında ithal edilen iplik ve kumaşların yasa dışı yollarla yurt içi piyasaya KDV’siz fiyatla sunulması, KDV’li satılmak durumunda olan yerli iplik ve kumaşlara olan talebi azaltmakta ve üretimde daralma etkisi doğurmaktadır.

Kayıt dışı istihdam; sektörü tehdit etmeye devam eden en büyük sorunlardandır. 2,5 milyon kişiye doğrudan, 4 milyon kişiye de dolaylı olarak istihdam sağlayan sektörde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının son istatistiklerine (17 Temmuz 2003) göre 568.098 kişi çalışmaktadır. Halbuki bugün fiilen 2,5 milyon kişi sektörde çalışmaktadır, yani tekstil ve konfeksiyon sektörü; 2 milyon gibi çok büyük miktarda kayıt dışı istihdamın kümелendiği bir sektör durumuna gelmiştir. Bu durum da kayıtlı üretim yapan işyerlerinin rekabet gücünü kırmaktadır. Bunun sonucu olarak da devletin vergi ve SSK kaybı katrilyonlara ulaşmaktadır. İşveren ve işçi üzerindeki vergi yükümlülükleri kayıt dışına kaçışı hızlandıracak düzeydedir.

³ VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Petrokimya Sanayii Öik Raporu Sentetik Elyaf ve İplik Sanayii Alt Komisyonu Raporu, Yayın No: Dpt: 2602 - Öik: 613, Ankara, 2001, s.29-33
<http://Ekutup.Dpt.Gov.Tr/İmalatsa/Petrokim/Oik613.Pdf>, 15.11.2003

Tekstil ve konfeksiyon sektörünün yaşadığı diğer bir sıkıntı da serbest bölge uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Daha modern alt yapı, teknolojik imkana ve bir çok vergisel muafiyete sahip olan (Gümrük Vergisi muafiyeti, Kurumlar Vergisi muafiyeti, Gelir Vergisi ve KDV istisnası vb.) serbest bölgelerdeki firmalar iç pazardaki firmalara nazaran maliyet avantajı sağlamaktadır. Ancak serbest bölgelerden yurt içine mal satılması durumunda, yurt içine ithal edilen mallar üzerindeki gümrük vergileri bu maliyet farkını tam anlamıyla giderememekte ve yurt içinde aynı üretimi yapan firmaların rekabet şansı azalmaktadır. Ayrıca serbest bölgelerde genellikle grev hakkı ve sendikal faaliyetlere izin verilmediğinden işçi ücretleri yurt içinde çalışanlara nazaran farklılık göstermektedir. Bu durum ücret piyasasında ikili ücret düzeyinin doğmasına sebebiyet vermektedir.⁴

1997'den itibaren ciddi sinyaller vermesine rağmen sektörün sorunlarına ulusal ve uluslararası ölçekte gereken ilgi gösterilmemiştir. Bugün gelinen noktada sektör dünya pazarlarındaki yerini rakiplerine kaptırmak üzeredir. Kendi içindeki sorunlarla uzun süre boğuşan sektör, 2000 yılı Kasım ayı ve 2001 yılı 22 Şubat krizleriyle birlikte çıkmaza girmiştir. Önce 22 Kasım 2000, devamla da 22 Şubat 2001 krizleri Türkiye ekonomisine derin yaralar açmıştır. Bundan en fazla etkilenen sektörlerin başında tekstil ve konfeksiyon sektörü gelmektedir. Bugün tekstil ve konfeksiyon sanayicileri, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ve krizler yüzünden yatırımlarını yurtdışına (özellikle Bulgaristan, Romanya, Türkmenistan, Rusya, Özbekistan vs.) kaydırmaktadırlar. Bu durum önlem alınmazsa Türkiye için çok ciddi bir tehlikedir.

Yukarıda da değinildiği üzere, tekstil ve konfeksiyon sektörünün sorunları çok sayıdadır. Ancak, her şeye rağmen tekstil ve konfeksiyon sektörünün ülke ekonomisinde ve dış ticaretinde sahip olduğu önem nedeniyle sektörün yapısal problemlerinin ve içinde bulunduğu diğer sorunlarının çözülerek, gerek içerde gerekse dışarıda istikrarlı bir büyüme sürecine girmesi bir zorunluluk arz etmektedir.

2. Dahilde işleme rejiminin tekstil ve konfeksiyon sektöründe yarattığı sorunlar ve çözüm önerileri

Globalleşme süreci içerisinde Türkiye'nin bir çok uluslararası anlaşmalara imza atmasından dolayı maddi teşvikleri kaldırması, dahilde işleme rejiminin firmalar açısından önemini arttırmıştır. Dahilde işleme rejimi sektörler itibariyle bugün en çok tekstil ve konfeksiyon sektöründe kullanılmaktadır. Rejimin kullanıcılarına sağlamış olduğu avantajlar

⁴ Karakuzey, Mustafa, *Serbest Bölgeler ve İlgili Mevzuat*, 1. Baskı, Promete Gümrük Müşavirliği, Ünal Baskı ve Ciltevi, İstanbul, Nisan-2003, s.33

yanında uygulamada yaşanan bir takım sorunlar nedeniyle özellikle tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmalarca dahilde işleme rejimine yönelik eleştiriler olmaktadır. Tekstil ve konfeksiyon sektöründe yapılan ihracatın yaklaşık %75'i sadece hazır giyim sektörünce yapılmaktadır. Hazır giyim firmalarının ihtiyaç duyduğu tekstil hammaddelerini bu belgenin sağladığı avantajlar sayesinde yurt içindeki yerli üreticilerden değil de yurtdışından çok ucuza almaları, tekstil üreticilerince şikayet konusu olmakta ve bu durumun tekstil sektöründe faaliyet gösteren firmalar için haksız rekabet yarattığı iddia edilmektedir. Birbirine son derece sıkı entegre olan tekstil sektörü ile hazır giyim sektörünce yapılan ithalatın %95 kadar bir oranı sadece tekstil ürünleri ithalatından oluşmaktadır. Tekstil sektöründe yapılan ithalatın %60 kadar oranının dahilde işleme rejimi kapsamında ticaret politikası önlemlerine ve vergilere tabi olmadan ithal edilebiliyor olmasından dolayı, tekstil sektörü temsilcileri dahilde işleme rejimi uygulamasının daha sıkı kontrol altına alınmasını ve bazı kısıtlamalar getirilmesini isterken hazır giyim sektörü ise daha esnek uygulanmasını istemektedir. Tekstil sektörü temsilcileri, zaten özellikle Uzakdoğu ülkelerinin aşırı sübvansiyonlu ve birim maliyeti çok düşük kalitesiz mallarının iç piyasaya hakim olmaya başlaması ve bu ülkelerin tekstil ürünlerinin yavaş yavaş sektör pazarlarını ele geçirmesiyle uluslararası rekabet güçlerinin azalması ve buna dahilde işleme rejiminin sağladığı muafiyetler nedeniyle aşırı tekstil ithalatının eklenmesi ile daha da zor duruma düştüklerini iddia etmektedirler. Uzakdoğu ülkelerinden örneğin Çin'e bakıldığında, bu ülke firmalarının devlet destekli olması, sendikal hakların yokluğu, düşük ücret, düşük vergi, marka hırsızlığı ve kopyalama gibi önemli haksız rekabet unsurlarının varlığı Çin mallarının maliyetini düşürmekte ve fiyat cazibesi yaratmaktadır. Böyle bir durum söz konusu iken yine bu ülkeden rejim kapsamında her hangi bir ticaret politikası önlemine tabi olmadan gümrük muafiyetli mal ithal edilmesinin tekstil sektörü dahil diğer tüm yerli üreticilerimizi daha da zor bırakacağı aşikardır.

Tekstil sektörü ayrıca, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında, gümrüklerdeki yetersiz kontrol ve denetimden dolayı kayıt dışı olarak yurda sokulan tekstil ürünleri ithalatından kaynaklanan bir haksız rekabetle karşı karşıya bulduklarını belirtmektedir. Bu iddiaların içeriği daha da açılırsa, hazır giyim sanayii ihraç edeceği mamullerin üretimi için ihtiyaç duyduğu iplik ve elyaf gibi ham maddeleri dahilde işleme rejiminin sağlamış olduğu muafiyetler kapsamında ticaret politikası önlemlerine tabi olmadan ucuza ithal etmektedir. Ancak bu durum zaman zaman kontrolden çıkarak ucuz maliyetli ürünler iç piyasaya verilmektedir. Bu da örneğin tekstil-hazır giyim sektörüne hammadde üreten sentetik iplik ve elyaf üreticilerini haksız bir rekabetle karşı karşıya getirmektedir. Rejim kapsamında ithal

edilen maddelerin ihraç edilmeyip iç piyasaya sunulması piyasada aynı malın çeşitli fiyatları olmasına neden olmakta ve talebin de bu mallara yönelmesi sonucunu doğurmaktadır. Özellikle Uzakdoğu ülkelerinden aşırı sübvansiyonlu, AB normlarına uymayan tekstil ürünlerinin DİR'in de aşırı serbestliğinden faydalanılarak ucuz maliyetle ithal edilmesi Türkiye'nin, fasoncu bir ülke konumuna gelmesine neden olmaktadır. Birçok ilimizde örneğin; Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya gibi Güneydoğu kentlerimizde pamuklu tekstil ürünleri fabrikalarında kapasite kullanım oranları %50'lere düşmüş ve atıl kapasitelerin artmasına neden olmuştur.⁵ Her iki sektör için geçerli olan dahilde işleme rejimi ile ilgili diğer sorunlar; Dahilde İşleme Rejimi Kararları ile Gümrük Kanunu arasında paralellik sağlanamaması sonucunda ortaya çıkan bürokratik engeller ve gümrük idarelerinden kaynaklanan sorunlar, belge sürelerinin toplu halde uzatılmasına bağlı olarak ihracat taahhütlerinin zamanında kapatılmaması, belge kapsamında yapılan ithalata ait teminatların teyit işlemlerinin uzun sürmesi nedeniyle, teminatların zamanında geri alınamaması, Dahilde İşleme Rejimi mevzuatının AB kriterlerine uygun hale getirilmemesi, aracı ihracatçı ile yapılan ihracatlarla taahhütlerin kapatılmasıdır.

Daha önce belirtildiği üzere tekstil ve konfeksiyon sektöründe yapılan ihracatın yaklaşık %75'i konfeksiyon sektöründe yapılmaktadır. Konfeksiyon sektörünün hammadde ihtiyacı ise tekstil sektöründe karşılanmaktadır. Konfeksiyon sektörü bu ihtiyacı genelde yurt içindeki yerli üreticilerden değil de dahilde işleme izin belgesinin sağlamış olduğu muafiyetler sayesinde yurt dışından tedarik etmektedir. Neticede ülkemizde yapılan tekstil ithalatının %60 kadar bir kısmı konfeksiyon (hazır giyim) sektöründe dahilde işleme rejimi kapsamında yurt dışından, özellikle daha ucuz olduğu için Çin, Hindistan, Pakistan ve Endonezya gibi Uzakdoğu ülkelerinden yapılmaktadır. Tekstil sektörünün yukarıda belirtilen şikayetlerine ve rejimin sıkı bir kontrol altına alınması ısrarlarına karşı konfeksiyon sektörü temsilcileri dahilde işleme rejimi kapsamında, ülkemizde üretilen ürünlerden daha yüksek kalitede olan, uluslararası rekabetçi fiyatla yurt içinden temin edilemeyen hammaddelerin ve konfeksiyon ihracatçılarımızın yurt dışındaki alıcılarının tedarik şartı koyduğu ülkelere ithal edilmesi gereken kumaşların serbestçe ithal edilebilmesi görüşünü savunmaktadırlar. Türk tekstil sanayiinin, en büyük müşterisi Türk konfeksiyon sanayiidir. Konfeksiyon sanayiinin dahilde işleme rejimi kapsamında Asya ülkelerinden yaptığı ucuz kumaş ithalatının patlaması, tekstil sanayiinin yaşadığı talep daralmasının en önemli nedenlerinden biridir. Türkiye'de imal edilmeyen daha ziyade AB'den ithal edilen özel konstrüksiyon ve kalitedeki kumaşlar hariç, sırf ucuz olduğu

⁵ Koşar, Dilşad, "Türk Tekstil Sektörünün Rekabet Gücü"
<http://www.aeri.org.tr/Pamuksempozyumu2002/Word/Dilsad%20kosar.doc>, 12.09.2003

için ithal edilen kumaşların ithalatını azaltmak için, bir taraftan Türk tekstil sanayiinin kapasite kullanım oranını ve randımanlarını yükselterek, finansman giderlerini düşürerek ve daha ucuz pamuk alabilmesini sağlayarak maliyetlerini düşürmeleri sağlanırken, diğer taraftan konfeksiyon sanayicilerinin Türk kumaşı kullanmasının teşvik edilmesi rejime yönelik şikayetleri azaltacağı düşünülmektedir.

Yukarıda belirtilen şikayetler babında tekstil ve konfeksiyon sektöründe Dahilde İşleme Rejimi ve gümrük uygulamalarından kaynaklanan ana sorun belge kapsamında ithal edilen ürün miktarının düşük gösterilmesi sonucu fazla ithalat yapılması, özellikle Uzakdoğu'dan maliyetin bile altında gümrük muafiyetli ithal edilen kumaş ve iplik gibi hammaddelerin işlenip yurt dışına ihraç edilmemesi sonucu yerli üreticilere haksız rekabet yaratacak şekilde yurt içine sokulması ve haksız kazanç elde edilmesidir. Bu iki durumun sebepleri ise; dahilde işleme izin belgesi kapsamında uluslararası piyasa fiyatları düzeyinden edilen bu hammaddelerin iç piyasada kullanılmasını önleyebilecek takip ve düzenlemelerin yeterli düzeylere çıkarılmaması, yapılan ithalat ve ihracatların miktar değer ve trafiğini takip ederek yerli üreticilerin aleyhine bir durum oluşup oluşmadığını tespit edecek, gerekli tedbirlerin derhal alınmasını sağlayacak bilgi-otomasyon ağının tam olarak kurulamamasıdır.

Gümrüklerin başıboşluğu ve yetersiz denetim nedeniyle resmi rakamlarda belirtilenden daha fazla kumaş ve ipliğin DİR kapsamında KDV'siz olarak Türkiye'ye girmesi ve önemli bir kısmının kaçak olarak iç piyasada satılması nedeniyle ortaya çıkan haksız rekabetin önlenmesi için; tekstil ve konfeksiyon ürünlerinin ithalatı ve ihracatı aynı Tekstil İhtisas Gümrüğünden yapılmalı, giriş ve çıkışta alınan numunelerin aynı olup olmadığı ve miktarları ile fire oranları ciddi bir şekilde kontrol edilmelidir. Asya ülkelerinden yapılacak iplik ve kumaş ithalatı, Meksika'nın yaptığı gibi, ithalatı önceden izne bağlı olan mallar uygulamasına tabi tutulabilir. Ucuz faturalama ve dampingli fiyatların yaygın olduğu bilenen Çin, Tayland, Hindistan, Pakistan, Güney ve Kuzey Kore, Sri Lanka, Vietnam, Tayvan, Malezya, Endonezya, Hong-Kong, Makao... gibi ülkelere yapılacak tekstil ve konfeksiyon ithalatı sadece Tekstil İhtisas Gümrüklerinden yapılmalıdır. Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ithal edilen iplik ve kumaşların iç piyasada satılıp hayali ihracat yoluyla ihraç edilmiş gibi gösterilmelerini önlemek için 2002/6 Sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 22. maddesinde "Dahilde İşleme İzin Belgeleri İhracat taahhütlerinin, bizzat yapılan ihracat ile kapatılmadıkları takdirde, Dış Ticaret Sermaye Şirketleri veya Sektörel Dış Ticaret Şirketleri tarafından gerçekleştirilen ihracatlar ile belirli firmalar aracılığıyla yapılma zorunluluğu bulunan ülkelere gerçekleştirilen ihracat hariç olmak üzere, aracı ihracatçılar tarafından gerçekleştirilen ihracat ile kapatılmayacağı" belirtilen

ürünlere (un, toz içecek, klüp ve kesme şeker, ham veya rafine ayçiçek yağı)" her türlü tekstil ve konfeksiyon ürünleri" de ilave edilerek bu kaçakçılık önlenabilir.

Dahilde İşleme İzin Belgeleri verilirken, Avrupa Birliği gümrük mevzuatında belirlenen kriterlere uygun olarak, ithal edilecek hammadde (elyaf) veya ara malı (iplik veya kumaş) için; Türkiye üretiminin yetersiz olduğu veya Türkiye'deki hammadde veya ara malı fiyatlarının bunların üretimini ekonomik kılmadığı veyahut da Türkiye'deki benzer ürünlerin gerekli kalite ve özelliklere sahip olmadığı hususlarının belgeleriyle kanıtlanması istenilmelidir. Ayrıca 15 AB ülkesinin tamamında DİİB uygulamalarını Topluluk ithalatının yaklaşık yüzde 8'ini oluştururken, Türkiye'de bazı tekstil ürünleri kalemlerinde yüzde 95'lere ulaşan oranlarda DİİB verilmektedir. Bu oranın AB standartına düşürülmesi gerekmektedir.

Serbest bölge uygulamalarında; serbest bölgelere giren malların aynı bölgeden çıkışı sağlanarak, bölgeler denetim altına alınmalıdır. Bu belgeler sadece gerçek imalatçı-ihracat firmalarına verilmeli ve döviz kullanım oranı 3. ülkeler ithalatı için %50 ile sınırlandırılmalıdır. DİİB'nin Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından sürelerinde kapatıldığı için belge ve ilgili firma bazında takibi ve denetimi, süresinde kapatılmayan belgeler için gecikmeden caydırıcı cezai yaptırımların uygulanması gerekir. Ayrıca; Bakanlar Kurulu tarafından yapılan DİR'de toptan süre uzatımların artık kesin olarak yapılmaması, gerekiyor ise uygun bir ceza ile mükelleflerin gümrük vergilerini ödeyerek bu kapsamdaki malların fiili ithalatının gümrük tespiti yapılmak kaydı ile sağlanması, DİR Belgesi kapsamında yapılacak ithalat sırasında beyan edilen fiyatın, belgede belirtilen fiyattan düşük olması halinde, gümrük teminatının DİİB'de öngörülen birim fiyat üzerinden alınması, DİR uygulamasında gerçek ihracatçının maruz kaldığı maliyetleri arttırıcı ve işlemleri ağırlaştırıcı prosedürleri engelleyecektir.

Dahilde işleme rejiminin kontrol altına alınamamasının nedenlerinden biri Referans Fiyat Uygulamasının geçtiğimiz dönemde dahilde işleme rejimi kapsamı dışında bırakılmasıdır. Ülkemizde, özellikle Uzakdoğu ülkelerinden yapılan çok ucuz fiyatlı ithalatı kontrol altına almak için uygulamaya konulan Referans Fiyat Portalı uygulaması yürürlüğe girdiğinde etkili olmuş, düşük fiyatlı-çifte faturalı ithalatta devletin vergi kayıpları ile haksız ithalatın denetlenmesinde büyük yarar sağlamıştır. Ancak daha sonra Dahilde İşleme Rejimi uygulama kapsamı dışında bırakılmış, böylece kati ithalatta yapılan tekstil ürünleri ithalatı ağırlıklı olarak DİİB kanalıyla ithalata yönelmiştir. Sonuçta "Referans Fiyat" denetimi etkileri azalmıştır. Penye pamuk ipliği 2.30 USD/kilo gibi maliyetin bile altında fiyatlarla DİR kapsamında ithal edilir hale gelmiştir. DTM İthalat Genel Müdürlüğü'nün kota, anti-damping, sübvansiyon vergileri,

referans maliyet portalı gibi uzun süreli ve zahmetli, haksız ithalatı ve dolayısıyla yerli piyasadaki haksız rekabeti önleyici tüm çalışmaları, DİR kurallarına uyulmadığı için bir anlamda boşa gitmekte ve tüm tedbirler DİR kapsamında ithalata sığınarak rahatlıkla aşılmaktadır. Bu haksız ithalatın gerçek olmayan fiyatlar ile yapılmasını önlemek için ülkemize ithalatı yapılan hiçbir ürünün emsal pazar fiyatlarının altında olmaması gerekir. Bu durumun geç de olsa farkına varan hükümetin bir malın belli bir fiyatın altında yurda girmesini engelleyen referans fiyat uygulamasının yaygınlaştırılması kararı alması olumlu bir gelişmedir.

Müştaşarlık başta tekstil ve konfeksiyon sektörü olmak üzere tüm sektörler için geçerli olan haksız rekabet ve kazanç yaratıcı durumları ortan kaldırmak için yeni çalışmaları başlatmış ve etkin bir denetim mekanizması sağlanması amacıyla ilk önce bilgi-otomasyon sistemlerinin geliştirilmesine öncelik vermiştir. Bunun için Gümrük Müşttaşarlığı ile işbirliğine gidilmiş ve Gümrük Müşttaşarlığı'nca yürütölmekte olan Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi kapsamında tüm gümrük idarelerinin tam olarak otomasyona geçmesini sağlayan BİLGE Sistemi'ne (Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri) Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin takibatını sağlayan yeni sistem entegre edilmiştir. Günümüzde gümrük idarelerinde beyannameler artık BİLGE Sistemi'nde elektronik ortamda veri işleme tekniğıyle yaratılmaktadır. Bu sisteme eklenen yeni düzenlemelerle, Temmuz 2002 yılından itibaren dahilde işleme izin belgesi kapsamında herhangi bir ithalat veya ihracat yapılmak istendiğinde belge tarih ve sayısının sisteme girilmesi zorunluluğı getirilmiştir. Sisteme belge tarih ve sayısı girildiğinde ekrana otomatik olarak belge sahibinin adı ve unvanı gelmekte, eğer belge sahibi sizseniz çıkan soruya evet diyerek işleminizi tamamlamaktasınız. Aksi taktirde sistem belge kullanımına izin vermemekte, bu ithalat veya ihracat belge kapsamında gerçekleştirilememektedir. Böyle bir uygulama ile dahilde işleme izin belgelerinin takibi sağlanarak belge kapsamında yapılan ithalat ve ihracatların sadece gerçek belge sahibi firmalarca yapılması kontrol altına alınmıştır. Ancak, bu sistemin eksikliği vardır, bu da; Dahilde İşleme İzin Belgesi'ne sahip firmaların belge kapsamında ithal ettikleri ham ve yardımcı maddelerin ihraç edilmeyip yurt içinde kullanılmasını engelleyecek kontrol mekanizmasına sahip olmamasıdır.

Özellikle tekstil ve konfeksiyon sektörünün yoğun şikayetlerinin temelini oluşturan dahilde işleme rejimi kapsamında ithal edilen malların ihraç edilmeyip yurt içine sunulmasını engellemek için ithalatın sıkı bir takibi gerekmektedir. Bunun için yukarıda anlatılan sistemin daha da geliştirilmesi gerekir. Müşttaşarlık bu takibati yapabilecek bilgi-otomasyon sisteminin eksikliğini ancak 2003 yılı ortalarında Gümrük Veri Ambarı Sistemi'nin (GÜVAS) uygulamaya geçmesiyle gidermiştir. Veri Ambarı Sistemi ile artık Dahilde İşleme İzin Belgeleri'nin hem

takibatı hem de teyitleri yapılabilir. Bu yeni sistem ile Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında gerçekleşen ithalata ilişkin bilgiler bir gün sonrasında, elektronik ortamda Gümrük Müsteşarlığı tarafından Dış Ticaret Müsteşarlığı'na aktarılmakta, böylece rejimin takibatı kolayca yapılabilir. Yeni uygulama ile bundan sonra belge kapsamında yapılan kaçakçılığın azalacağı söylenebilir. Zira geliştirilen bu sistemde artık rejime ait tüm bilgiler bulunabilecek ve böylece yurda getirilen malların sıkı bir takibatı yapılabilir.

Gerek Dahilde İşleme İzin Belgeleri kapsamında ve gerekse de kati, serbest olarak gerçekleştirilen ithalat kapsamında yapılan kayıt dışı, gerçek olmayan ithalatın önlenmesi, ayrıca Dahilde İşleme İzin Belgesi taahhütlerinin düzgün takip edilebilmesi, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapılan ithalat ve ihracatlar ile ilgili olarak ilgili birimlerin aynı gün içinde bilgilendirilebilmesine yardımcı olacak gümrük işlemlerinin otomasyon ortamında gerçekleştirilmesi, tüm gümrüklerde on-line sisteme geçilmesi ile bilgilerin bu sistemden alınarak yolsuzlukları önlemesini sağlayacak düzenlemeler yapılması, denetim ve kontrol mekanizmalarının güçlendirilmesi, personel kalite ve sayısının artırılması kayıt dışı ithalatın önlenmesi açısından önem arz eden hususların başında gelmektedir. Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Gümrük Müsteşarlığı ile gerçekleştirdiği ortak çalışmalar ile BİLGE Sistemi'nde belge takibinin yapılabilmesi ve Veri Ambarı Programı (GÜVAS) ile de rejim kapsamında yapılan ithalatların takip edilebilmesi sayesinde DİİB ile yapılan ithalat kaçakçılığı önemli oranda azalacaktır. Veri Ambarı Programı ayrıca, Türkiye genelinde tüm gümrük idarelerinde yapılan ithalat, ihracat, transit ve kaçakçılık olaylarına ilişkin bilgileri de ihtiva etmektedir. Sistem bu yönüyle, yönetsel kararların alınmasında, kaçakçılık takibatlarında, genel veya bölgesel risk analizi yapılmasında gerekli olan verileri toplamak ve değerlendirmek suretiyle, yöneticilere çok boyutlu analiz yapma olanağını sunmaktadır. Gümrük Veri Ambarı'nın sunduğu bu imkanlarla Avrupa Birliği'nde olduğu gibi ekonominin makro ve mikro büyüklüklerine etkileri bakımından önemli bir uygulama olan Dahilde İşleme Rejiminin ülke ekonomisine katkısı net olarak ortaya konabilecek ve ileriye dönük değerlendirme ve politikaları etkin olarak yapılabilir. İlgili kurumların, belgeyi kullanan ve dolayısıyla fayda veya zararı en çok hisseden taraf olarak sektör temsilcilerinin öneri ve şikayetlerini dinleyerek ihtiyaçlar oranında gerekli düzenleme ve politikaları benimsemeleri, gerekli teknolojik alt yapıyı emin adımlarla kurmaları rejimin etkin ve verimliliğini arttıracak, sorunlar azalacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzde gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan çok sayıda ülkede ihracatın artırılması konusunda büyük çabalar harcanmakta ve ihracat teşviklerine başvurulmaktadır. Gelişmiş ülkeler ortaya çıkan işsizlik, dış rekabet, teknolojik yarış gibi nedenlerle en ileri teşvik tedbirleri uygularken gelişmekte olan ülkelerde ise ihracat teşvikleri kalkınmanın bir aracı olarak kullanılmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kalkınmalarını başarıya ulaştırmak için dışarıdan getirtmeleri gereken makine ve teçhizat ile hammadde ve know-how için büyük ölçüde döviz ihtiyacı duyarlar ve kalkınma süreçlerinde karşılaşılabilecekleri döviz darboğazını gidermek amacıyla ihracatlarını arttırmak ve bunu sağlamak için de ekonomi politikalarına yön vermek isterler. Böyle bir isteği olan ülke, şüphesiz bu arzusunu gerçekleştirebilmek için bazı tedbirler almak zorundadır. Alınacak bu tedbirler ihracatı artırıcı nitelik taşıyorsa, bunlar "ihracatı teşvik tedbirleri" olarak tanımlanabilir. Genel olarak ihracat teşvikleri, maliyetleri düşürecek veya gelirleri arttıracak ihracatı karlı kılan tüm tedbirleri içine almaktadır. Uygulama sonuçlarına bakıldığında, ihracatı teşvik tedbirlerinin bu tedbirleri uygulayan ülkelerin ekonomik kalkınmaları üzerinde olumlu etkiler yarattığı görülmektedir.

Çalışma konumuz olan Dahilde İşleme Rejimi ile ilgili söylenecek hususların başında; bu rejimin ülkemizde uygulanmakta olan ihracatı teşvik tedbirlerinden en önemlisi, ihracatımıza en çok katkı yapanı ve en çok kullanılanı olduğu gelmektedir. Zira, düzenlenen ihracatı teşvik belgeleri içerisinde Dahilde İşleme İzin Belgesi'nin payı %83 olup uygulanmaya ilk başlandığı yıldan itibaren ilk sırayı almaktadır. Dahilde İşleme İzin Belgesi'nden sonra en çok kullanılan ihracatı teşvik belgesi ise %15'lik payla Vergi Resim ve Harç İstisnası Belgesi'dir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ihracat teşvik tedbirlerinin başarılı olup olmadığını söylemek için öncelikle uygulama sonuçlarına bakılmalıdır. Eğer bu teşvikler sonucunda bir ihracat artışı sağlanmış ve ülkenin döviz kazancı artmış ise uygulanmakta olan tedbirler başarılıdır. Aksi halde teşviklerin başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında 1996 yılından itibaren uygulanan Dahilde İşleme Rejimi'nin ülkemizin ihracatına yaptığı katkı büyük boyuttadır. 1996 yılında ihracatımızın yaklaşık %30'unu karşılayan bu rejim günümüzde ihracatımızın yaklaşık %40'ını karşılamaktadır. 1995 yılında 21 milyar Dolar seviyesinde olan Türkiye genel ihracatı rejimin uygulanmaya başlanması ile birlikte 1996 yılında 23,2 milyar Dolar seviyesine çıkmış ve bu ihracatın 7 milyar Dolarlık kısmı sadece dahilde işleme rejimi kapsamında yapılmıştır. 1997 yılında ise ülke ihracatı 26,2 milyar Dolar seviyesine çıkarken bu ihracatın artmasında rejim kapsamında yapılan 11 milyar Dolarlık, yani

%42'lik payın önemi kuşkusuzdur. Ancak 1998 ile 2000 yılları arasında rejim kapsamında gerçekleştirilen ihracatta bir düşüş yaşanmıştır. 1998'de DİİB ile ihracat 10.244 Milyar Dolara, 1999 yılında ise 9.177 milyar Dolara düşmüştür. 1998 yılında Türkiye genel ihracatı 26.974 milyar Dolar olmuş, 1999 yılında ise toplam genel ihracatımız 26.587 milyar Dolara düşmüştür. Bu yıllarda DİİB ile yapılan ihracatın düşüş nedenleri ile ilgili olarak şunları söyleyebiliriz; 1998 yılı ortasında DTM tarafından DİR ile ilgili yapılan yeni düzenlemeler ithalat müsaadelerinde bir kısıtlamaya itmiş olabilir. Yine 1998 yılında Rusya'da ortaya çıkan ekonomik kriz bu ülkeye ihracat yapan belge sahiplerini derin bir şekilde yaralayarak belge taahhütlerinin yerine getirmelerini engellemiştir. Ayrıca bu yıllarda düzenlenen dahilde işleme izin belgesi sayılarının önceki yıllara göre bir azalma göstermesi ile 1999 yılında yaşanan depremler nedeniyle ortaya çıkan ekonomik durgunluğun Türkiye'nin toplam genel ithalatında -%11,4, genel ihracatta ise -%1,4 oranında azalmaya neden olmuştur.

2000 yılına baktığımızda ise bu kötü durum düzelme eğilimine girmiş ve DİR kapsamında gerçekleştirilen ihracat 10.082 milyar Dolara, toplam ihracatımız ise 27.775 milyar Dolara yükselmiştir. 2001 yılında ise ihracatçılarımız dahilde işleme rejimi kapsamında 15 milyar dolarlık ihracat yapmayı taahhüt etmişler ancak aynı yıl yaşanan finansal kriz nedeniyle belge sahipleri ihracat taahhütlerinin ancak yarısını 7.971 milyar Dolarını gerçekleştirebilmişlerdir. Yine de 2001 yılında Türkiye genel ihracatı 31.334 milyar Dolara yükselmiştir. 2001 yılında yaşanan finansal kriz nedeniyle ülkemiz ekonomisi kötü duruma düşmüş ve bundan DİİB sahipleri de nasibini almış, bir çok belge sahibi firma rejim kapsamında taahhüt ettiği ithalat ve ihracatları gerçekleştirememiştir. Bundan dolayı, Bakanlar Kurulu zor duruma düşen belge sahiplerinin öngördükleri ithalat ve ihracatları gerçekleştirmeleri bir çok kez süre uzatımına gitmiş ve bu durum da 2001 ve 2002 yılı belgelerinin taahhüt kapatımlarının sonraki yıllara sarkmasına neden olmuştur. Bu sebeple, 2001 ve 2002 yılları içerisinde belge kapsamında ne kadarlık bir ihracat gerçekleştirildiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak adı geçen yıllar itibariyle taahhüt değerleri üzerinden bir değerlendirme yapmak mümkündür. 2001 yılında belge sahibi firmalar 15.541 milyar Dolar ihracat yapmayı taahhüt etmişlerdir. 2000 yılında 27.775 milyar Dolar olan Türkiye genel ihracatı 2001 yılında 31.334 milyar Dolar'a yükselmiştir. 2002 yılında DİİB ile taahhüt edilen ihracat tutarı 15,541 milyar Dolar'dan 18.296 milyar Dolara, Türkiye genel ihracatı ise 31.334 milyardan 35.761 milyar Dolar'a yükselmiştir. Bu artışların sağlanmasında rejim kapsamında yapılan ihracatın payı yüksek seviyededir. (yaklaşık %38-40) 2003 yılında ise Türkiye genel ihracatı rekor bir artışla 35.761 milyar Dolar seviyesinden 47,6 milyar Dolar'a yükselmiştir. 2003 yılı dahilde işleme rejimi

istatistiki verileri tam olarak bilinemese de rejimin geçmiş performansını göz önünde bulundurduğumuzda, Dahilde İşleme Rejimi ile yapılan ihracatın 2003 yılı genel ihracatındaki payı yine yaklaşık %40 seviyesindedir. Sonuçta, bugün gelinen noktada bir ihracat teşvik aracı olarak Dahilde İşleme Rejimi ülkemiz ihracatının artmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

İhracatı teşvik politikası sonucunda ihracatın artması, bilindiği gibi ekonomik gelişmeye iki yönden katkıda bulunur. İhracat artışı, milli geliri çoğaltarak dolaysız olarak kalkınmayı olumlu yönde etkilerken, döviz darboğazını gidermek suretiyle ekonomik kalkınmaya destek olur. Ayrıca bir ekonomide ihracat artışı ile ülkede kurulu kapasite tam olarak kullanılabilmekte ve üretimde ölçek ekonomilerinden yararlanma imkanı doğmaktadır. İhracat yoluyla döviz gelirleri arttıkça, dövizin fırsat maliyeti ucuzlamakta ve koruyucu tarifeler de zamanla bir azalma meydana gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında, dahilde işleme rejiminin ülkemiz ihracatında artış sağladığı ve bunun da milli gelirimizin çoğalarak kalkınmamıza yardımcı olduğu, ayrıca döviz darboğazını giderdiği muhakkaktır. Uygulama sonucuna bakıldığında bu net olarak görülebilir. Zira, dahilde işleme rejimi 1996-2002 yılları arasında Türkiye ihracatına net 30 milyar 391.6 milyon Dolar katkı yapmıştır.

2000 ve 2001 yılında yaşanan krizler neticesinde zora giren ekonomimizde güçlüklerin aşılması için ihracat en önemli araç olarak görülmüş ve ihracatın artırılmasına yönelik bir çok tedbir alınmıştır. Bu tedbirlerden bazıları dahilde işleme rejimine yönelik olmuştur ve rejimin bazı maddeleri daha esnek uygulanmıştır. (örneğin belge kapsamında taahhütlerini yerine getiremeyenler için birkaç defa süre uzatımı yapılması) Bu gibi tedbirler neticesinde, kriz sonrasında ihracatımız her geçen yıl artmış ve nihayet 2003 yılında, ihracat 2002 yılına göre %32'lik rekor bir artış sağlamıştır. Buna paralel olarak 2001 yılında %9.4 daralan ülkemiz ekonomisinde 2002 yılında, GSMH'da %7,8, 2003 yılında ise %5,5 büyüme sağlanmıştır. Gerek dahilde işleme rejimi kapsamında sağlanan kolaylıklar ve gerekse diğer düzenlemelere bağlı olarak ekonomik kriz sonrasında tüm sektörler itibarıyla %70'lere kadar düşen kapasite kullanım oranları 2003 Aralık ayı itibarıyla %80'lere ulaşmıştır. Bir ihracat teşvik aracı olarak dahilde işleme rejiminin belge sahiplerine sağladığı muafiyetler sayesinde, firmalara üretimleri için ihtiyaç duydukları hammaddeleri yurtdışından çok ucuza getirebilme imkanı sağlanmış ve bunun neticesinde atıl durumda olan üretim kapasiteleri artırılarak ülkemiz ekonomisine tekrar geri kazandırılabilmiştir. Neticede, rejimin ülkemizde kurulu olan kapasitelerin kullanımının artırılmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

İhracat teşvik tedbirlerinin uygulanması ile ihracatta bir artış sağlanması sonucunda ortaya çıkan diğer bir durum da üretimde ölçek ekonomilerinden yararlanma imkanının

doğmasıdır. Firmalar, ölçek ekonomisine ulaşmada öncelikle eğer atıl kapasiteleri varsa, bu atıl kapasitelerini kullanarak ortalama maliyetlerini minimize ederler. Eğer atıl kapasiteleri yok ise, kapasite arttırıcı yeni yatırımlara yönelirler. Geniş pazarlar, yeni satış teknikleri, makine ve donanım bolluğu, kaliteli işgücü ve uzmanlaşma ölçek ekonomisini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dahilde işleme rejiminin firmaların girdi maliyetlerini düşürerek üretimlerini ve bunun sonucunda rekabet gücünü arttırması, yurtdışı pazarlarda mevcut talebe yönelik yeni iş ve işgücü imkanları yaratması, üretimin yurt içi tüketimin yanı sıra, uluslararası pazarlarda mevcut talebe yönelik bir boyut kazanması ile birlikte ölçek ekonomisi yaratması rejimin arzu edilen hedeflere ulaşmada verimli olarak kullanıldığını göstermektedir. Ancak dahilde işleme rejimi tedbir sistemi uygulamasının henüz yeni olmasından dolayı rejim kapsamında ölçek ekonomiler etkisinin tam olarak ortaya çıkabilmesi ileriki dönemlerde daha net olarak görülebilecektir.

Bir ülkede ihracatı arttırmak için uygulanan teşvik araçlarında bulunması gereken özelliklerden biri de ihracatı teşvik tedbirlerinin, mümkün olduğu kadar uluslararası alanda tarife korumalarına ve misillemelere yol açmayacak nitelikte olmasıdır. GATT kuralları neticesinde prensip olarak karşı ülke aleyhine bir durum yaratan ihracat teşvikleri yasaklanmıştır. Ancak, yine DTÖ Anlaşmasının hükümlerine göre, bir ülkede yerleşik firmaların Dahilde İşleme Rejimi ya da benzer sistemler çerçevesinde ihraç ürünlerinin bünyesine giren malları, ithalatta alınması gereken vergilerden muaf olarak ithal edip, nihai ürünleri ihraç etmeleri, Anlaşma kapsamında onaylanmış bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde de 1996 yılından itibaren uygulanmakta olan dahilde işleme rejimi, uluslararası alanda tarife korumalarına ve misillemelere yol açmayacak şekilde yıllardır uygulanmaktadır. İhracat teşvik tedbirlerinde dikkat edilmesi gereken bir husus da teşviklerin verilmesinde mümkün olduğu kadar özel üretim yardımlarından kaçınılması gereğidir. Gerçekten teşvik tedbirlerinin tümü, bir bakıma üretici ve ihracatçıya yardım niteliğindedir. Fakat bu yardımlar, özellikle belli bir kesimde üretimin sağlanması için yapılıyorsa, daha sonra bu yardımları ortadan kaldırmak zorlaşacağı gibi ayrıca böyle bir teşvik politikası ekonomide etkinlikten uzak sanayilerin doğmasına da yol açacaktır. Bu durum göz önünde tutulduğunda ülkemizde dahilde işleme rejiminden yararlanmak için her hangi bir sektör ayrımı yapılmamış tüm ihracatçılarımızın bu teşvik sisteminden yararlandırılması özendirilmiştir.

İhracat teşvik tedbirlerinin etkinliğiyle ilgili değinilecek son husus da ihracatı teşvik tedbirlerinde arzu edilen etkinliğe ulaşılabilmesi için bu tedbirlerin mutlaka belli bir dönem içinde kesinlik ve kararlılıkla istikrarlı bir biçimde uygulanma zorunluluğu ile teşviklerden yararlanan firmaların rekabet gücü kazanıp yeni pazarlar elde etmeleri halinde bu teşviklerin

kesilmesi ve sonsuza dek sürmemesi gerekliliğidir. Teşvik tedbirlerinde sık ve devamlı değişimler ve kesinlikten uzaklaşmalar, bunların etkinliklerini büyük ölçüde azaltarak kendilerinden beklenen faydanın doğmasına engel olur. Ülkemizde dahilde işleme rejimi mevzuatında çok sık değişikliğe gidilmekte, bu da hem rejimin kullanıcıları açısından bir sıkıntı yaratmakta hem de rejimin takibatını yapan kurumlarca bir mevzuat kargaşasına yol açmaktadır. Mevzuatta çok sık değişiklik yapılmasının sebepleri ise; rejimin ülkemize AB Gümrük mevzuatından aktarılmış olması ve AB gümrük sistemlerindeki mevcut yapı ile ülkemiz gümrük sistemi yapısının tam olarak örtüşmemesi sonucu; rejime ilişkin hükümlerin bu farklılıklar nedeniyle mevzuatımıza tam olarak adapte edilememesidir. Bu yüzden rejimin, ülkemiz ile AB arasında bazı uygulanış farklılıkları doğmaktadır. Dahilde İşleme Rejimi uygulamasının yeni olması nedeniyle rejimi düzenleyen kuruluşlar rejime ilişkin esasları bir anlamda deneyerek belirlemekte, bir sorunla karşılaşıldığında mevzuatta yeni değişikliklere gitmektedir. Zamanla, bu yeni düzenlemeler sonucunda ideal bir mevzuat örgüsü oluşturulabilecek ve sistem istikrarlı bir yapıya kavuşacaktır. Söz konusu rejimin uygulanacağı dönem için herhangi bir kısıtlama yapılmamış olması ve rejimden yararlanan firmaların uluslararası rekabet gücü kazanmaları halinde bile bu teşvikten yararlanmaya devam etmeleri, rejimin uygulama safhasında etkinliğini azaltan diğer bir eksikliklerdir.

Ülkemizde, dahilde işleme rejimin ilk uygulanış yılı olan 1996 yılından itibaren, düzenlenen dahilde işleme izin belgesi sayısı ile rejimden yararlanan firma sayısı giderek artmış ve bugün itibarıyla düzenlenen ihracat teşvik belgeleri içerisinde Dahilde İşleme İzin Belgesi (D1) ortalama %83 oranıyla en çok kullanılan bir ihracat teşvik aracı olmuştur. Başlangıçta toplam ihracatımızın %30'unu karşılayan bu teşvik türünün günümüzde genel ihracattaki payı yaklaşık %40, genel ithalattaki payı ise %12 düzeyindedir. Ülkemiz ihracatçıları için en önemli teşvik konumunda olan dahilde işleme rejimi ana sektörler itibarıyla en çok (%99) imalat sanayiinde kullanılmaktadır, alt sektörler itibarıyla incelediğimizde ise imalat sanayii içerisinde yer alan tekstil ve konfeksiyon sektörü rejimin en çok kullanıldığı sektördür. Sektörler itibarıyla bakıldığında tekstil ve konfeksiyon sektörü bugüne kadar düzenlenen 26.704 belgeden yaklaşık yarısını, 13.095 tek başına almıştır ve yıllar itibarıyla tekstil ve konfeksiyon sektöründe dahilde işleme izni belgesi kullanımını artmaktadır. Dahilde İşleme Rejimi'nin, 1996-2002 döneminde Türkiye'nin ihracatına yaptığı net katkı, 30 milyar 391.6 milyon Dolar olup, bunun 12 milyar 85,5 milyon Doları Tekstil ve Konfeksiyon sektörünce karşılanmıştır.

Yukarıda rakamsal verilerle ifade edilen rejimin uygulama sonuçlarından da net bir şekilde anlaşılacağı üzere, ihracat teşvik tedbirlerinde bulunması gereken çoğu özellik bir

ihracat teşvik aracı olarak “Dahilde İşleme Rejimi”nde bulunmakta, rejimin uygulamaya konulmasında hedeflenen amaçların çoğuna ulaşıldığı görülmektedir. Bugün gelinen noktada, Dahilde İşleme Rejimi, kalkınma sürecinde ihtiyaç duyduğumuz ekonomik gelişmenin sağlanmasında ve döviz darboğazının aşılmasında büyük önem taşıyan ihracatımızın arttırılmasında büyük bir rol oynamaktadır. Ancak rejimin bu önemli katkısı yanında gerek bu sistemin yeni oluşundan kaynaklanan sorunlar ve gerekse de uygulamada yaşanan denetim ve koordinasyon eksikliği nedeniyle bu teşvik türü kaçakçılığa da sebep olmaktadır. Çalışma sonucunda rejimin etkinliğini azaltıcı sorunlar saptanmış ve bu sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir.

Dahilde İşleme Rejimi'nin ülke ihracatına yaptığı katkı tartışılmaz ancak uygulama ve kontrol mekanizmalarındaki zafiyetler ve koordinasyonsuzluk, uygulamanın devletin zarara uğratıldığı bir sisteme dönüşmesine neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde, İthalat, ihracat ve diğer kaçaklıkların odaklandığı uygulama alanlarından biri de Dahilde İşleme Rejimi'dir. Dahilde işleme rejimi uygulamasında yaşanan sorunların temel kaynağı Dahilde İşleme İzin Belgesinin verilmesi aşamasındaki bazı aksamalardır. Dahilde İşleme İzin Belgesi müracaatlarının değerlendirilmesinde; ithal eşyasının işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanıldığının tespitinin mümkün olması, Türkiye Gümrük Bölgesi'ndeki üreticilerin temel ekonomik çıkarları ve yerli üretimin olumsuz etkilenmemesi, işleme faaliyeti sonucunda ortaya çıkan mamulün rekabet edebilirliği ile ihraç potansiyelini arttıran koşullar yaratıyor olması gibi kriterlere ilişkin somut belirlemeler yapılmış değildir. Oysa, AB ülkelerinde örneğin, dahilde işleme izni verilirken yerli üreticilerin olumsuz etkilenmeyeceğine ilişkin somut kriterler önceden belirlenmiş ve belirli kodlar verilmiştir. Eğer firmaların dahilde işleme izni talepleri bu kriterlere uyuyorsa dahilde işleme izni verilmektedir. Ülkemizde firmaların, DİİB kapsamında gerçekleştirdiği performanslarının ölçülmesi, ortaya konulacak somut kriterlere göre analizlerinin yapılması, yapılacak ithalatın ülkeler ödemeler dengesine etkisi gibi hususların göz ardı edildiği görülmektedir.

AB ülkelerinde, gümrük idaresinde başlayıp yine gümrük idaresinde tamamlanan dahilde işleme uygulaması, AB mevzuatına uyum sürecinde hazırlanan 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda düzenlenen bir gümrük rejimi olmasına karşılık, uygulama Bakanlar Kurulu Kararları ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Tebliğleri çerçevesinde yürütülmektedir. Uygulamada Dahilde İşleme İzin Belgesi Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca verilirken, belge kapsamında yapılan ithalat-ihracat işlemleri gümrük idaresinde gerçekleştirilmekte, daha sonra şartlı muafiyet işleminin bir aşaması olan taahhüt kapatılması işlemleri ise, İhracatçı Birlikleri Genel

Sekreterlikleri'nce yapılmaktadır. Farklı birim ve süreçlerde yapılan bu işlemlere bağlı olarak, ihracat yapılmış gibi sahte gümrük beyannameleri düzenlenmesi, gerçek değerlerinin çok üstünde fiktif ihracatlar ve sahte teyitlerle taahhüt kapatılması suretiyle milyonlarca dolarlık Hazine kaybına sebebiyet verildiği anlaşılmaktadır. Uygulamada, belge verilmesinden başlayarak, ithal edilen veya yurt içinden sağlanan girdilerin ne kadarının ihraç eşyasının bünyesinde kullanıldığı, ya da kullanılıp kullanılmadığı sağlıklı olarak saptanamamaktadır. Öte yandan belge kapsamında yapılan ithalatların Dahilde İşleme mevzuatı gereği özendirici, farklı uygulamaya tabi olması; örneğin, normal ithalatta standardizasyona veya izne tabi bir eşyanın DİİB kapsamında ithal edilmesi durumunda bu koşulların aranılmaması, taahhüt kapatma işleminin ihracatı yapan kurum dışında gerçekleştirilmesi, usulsüzlüklere kaynaklık eden unsurlar olarak görülmektedir. Konu ile ilgili soruşturmalardan çıkan sonuçlar hayali ihracatın da bu alana kaydığını göstermektedir.

Gümrük Müsteşarlığı'nın yaptığı araştırmalara göre, hayali ihracatta kullanılan yedi yöntemden biri dahilde işleme rejimidir. Dahilde İşleme Rejimi kapsamında hayali ihracat iki şekilde yapılmaktadır. İlk yöntem; şeker, un ve ayçiçeği yağı ihracatına yönelik olanlarda görülmektedir. Buna göre, şeker fabrikalarından düşük fiyatla alınan şeker yerli piyasaya sürülüp, hayali belge ile paketlenerek ihraç edilmiş gösterilmektedir. İkinci yöntemde ise; örneğin kaliteli İngiliz kumaşı bu rejim kapsamında getirilerek iç piyasaya verilmekte, bunun yerine düşük kaliteli yerli kumaştan yapılmış elbiseler ihraç edilmektedir. Dahilde işleme rejimiyle hayali ihracat yapıldığına ilişkin somut bir örnek olarak, Devlet Bakanı Mehmet Keçeciler'in 2000 yılında TBMM'de yaptığı konuşmayı verebiliriz. Bu konuşma aynen şöyledir: *"Hayali ihracat noktasında, dahilde işleme belgesi kapsamında vergileri tahsil olunmaksızın yurda sokulan malı içeride satarak haksız kazanç sağlayan ve düzenlenen sahte çıkış beyannameleriyle ihracat taahhütlerini kapatmayı ve haksız KDV iadesi almayı amaçlayan, 1999 yılında, 11 trilyon Lira değerinde 4 olay, 2000 yılında da 2,7 trilyon Lira değerinde 2 olay ortaya çıkarılmıştır"*.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde, dahilde işleme izinleri gümrük idarelerince verilmekte, izin kapsamında gerçekleştirilen tüm işlemler de gümrük idareleri tarafından izlenmektedir. Topluluk üreticilerinin temel ekonomik çıkarlarını etkileyecek nitelikte olan dahilde işleme izinleri Avrupa Birliği Komisyonu tarafından verilmekte olup Komisyon tarafından verilen dahilde işleme izni kapsamında gerçekleştirilen ithalat, ihracat ve taahhüt kapatma işlemleri ise yine gümrük idareleri tarafından yapılmaktadır. Dahilde İşleme Rejimi'nin ülkemizdeki uygulamasında, madde politikalarının belirlenerek, Rejimi'nin en etkin şekilde uygulanmasının

sağlanması için, Avrupa Birliği'nde olduğu gibi, uygulamanın yürütülmesinde izin verilmesi, izin kapsamında gerçekleştirilen ithalat ve ihracat işlemlerinin takibi, izin öngördüğü taahhütlerin yerine getirilip getirilmediğinin kontrolü ve gerektiğinde müeyyide uygulanması gibi gümrük idaresinin yapması gereken takiplerin gümrük idarelerince realize edilmesini sağlayacak düzenlemelerin bir an önce gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Dahilde İşleme Rejimi ülkemizde en çok kullanılan ihracat teşvik sistemi olup ihracatımızın artırılmasında önemli rol oynamaktadır. Ancak; Avrupa Birliği'nde bu teşvik sistemi, birlik ülkelerinde yaygın olmakla beraber kullanımı gittikçe azalmaktadır. Rejimin AB ülkelerinin ihracatındaki payı %10 düzeyinde iken, Türkiye'de yaklaşık %40'a ulaşmıştır. Yine dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalatın toplam ithalatımız içerisindeki payı AB ülkelerine göre yüksek düzeydedir. Bu durum ülkemiz ekonomisi açısından pek sağlıklı değildir. Rejimin ülke ihracatı içindeki payının yıllardır bu denli yüksek seviyede olması ihracatçılarımızın sürekli teşviklere ihtiyaç duyduklarının bir göstergesidir. Aslında bu tür teşvikler ihtiyaç duyulan alanlara belirli bir süre geçici olarak verilmeli ve istenen hedefe ulaşıldığında kesilmelidir. Oysa ülkemizde geçici olarak verilmeye başlanan bu tür yeni teşvikler bile sürekli bir uygulama haline gelebilmektedir. Kısaca; ülkemiz firmalarının uluslararası piyasada rekabet edebilirliğini arttırmak için dahilde işleme rejimi gibi teşvikler verilmeli, ancak bunun sürekliliğinden kaçınılmalı, genel ithalat ve ihracatımızdaki payı AB seviyelerinde olmasa bile daha makul bir seviyeye indirilmelidir.

Ülkemizde şu an itibarıyla Dahilde işleme rejimiyle ilgili tüm bilgilerin saklandığı kuvvetli bir veri tabanı yoktur. AB ülkelerinde Dahilde İşleme Rejimiyle ilgili verilerin tutulduğu ve sistemin ekonomiye etkilerinin değerlendirildiği kuvvetli bir veri tabanı bulunmaktadır. Rejimin ekonomimizin makro ve mikro büyüklüklerine etkileri, uygulamanın tüm yönlerini kapsayan bir veri tabanı oluşturulması ile anılan rejimin ülke ekonomisine katkısı ve ileriye dönük değerlendirme ve politikaların etkin uygulanmasına yardımcı olacaktır. Ülkemizde de AB'dekine benzer bir veri tabanı oluşturma çabaları daha yeni başlamıştır. Bu çalışmalar neticesinde; Gümrük İdaresi Modernizasyon Projesi kapsamında Gümrük Veri Ambar Sistemi (GÜVAS) 2003 yılının ortalarında hizmete girebilmiştir. GÜVAS, Türkiye genelinde tüm gümrük idarelerinde operasyonel olarak girilen ithalat, ihracat, transit ve kaçakçılık olaylarına ilişkin bilgilerin Gümrük Müsteşarlığı bünyesinde merkezde oluşturulan bir veri tabanında toplanarak, karar vericilere bilginin hızlı ve sağlıklı iletilmesini sağlayan bir sistemdir. Bu sistem, yönetsel kararların alınmasında, kaçakçılık takibatlarında, genel veya bölgesel risk analizi yapılmasında gerekli olan verileri toplamak ve değerlendirmek suretiyle,

yöneticilere çok boyutlu analiz yapma olanağını sunmaktadır. Gümrük Veri Ambarı'nın uygulamaya konulmasının dahilde işleme rejimi açısından önemi ise; bu belgelerin takibinin ve teyit işlemlerinin artık kolayca bu sistem tarafından yapılabileceğidir. Bu sistem sayesinde hem kati ithalat ile hem de belge kapsamında yapılan kaçakçılığın ve usulsüzlüklerin önlenmesi sağlanacak, rejimin ülke ekonomisine etkileri kolaylıkla değerlendirilebilecek ve rejim ile ilgili düzenlemeler sağlıklı bir şekilde yapılabilecektir. Ancak; sistemin faydaları uygulama henüz yeni olduğu için ileriki dönemlerde ortaya çıkacaktır.

Dahilde İşleme Rejimi'nde karşılaşılan diğer bir problem; firmaların belge kapsamında ithal ettikleri mamulleri işleyerek zamanında ihrac edememeleridir. Firmaların, ihracat taahhütlerini zamanında yerine getirememelerinin başlıca sebebi; ülke içinde ve dışında yaşanan ekonomik krizlerdir. Örneğin; 1998 yılında Rusya'da yaşanan ekonomik kriz nedeniyle bu ülkeye yapılan ihracatın bitme noktasına gelmesi ve alınan siparişlerin iptal edilmesi nedeniyle birçok firma belge taahhütlerini zamanında yerine getirememiştir. Benzer şekilde, geçtiğimiz yıllarda ülkemizin içine düştüğü ekonomik kriz ve bunun getirdiği istikrarsızlık nedeniyle de birçok firma ihracat taahhütlerini zamanında gerçekleştirememiştir. Bakanlar Kurulu, böyle zamanlarda ihracat taahhüt sürelerini uzatma yoluna giderek belge sahibi firmalara belge taahhütlerini yerine getirmeleri için imkan sağlamaktadır. Bu amaca yönelik en son 2003/5548 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kapatılmamış eski belgelere süre uzatımı getirilmiştir. Ancak sık sık süre uzatımı yoluna gidilmesi de taahhütlerini tam zamanında ve eksiksiz yerine getiren belge sahibi firmalar açısından haksız bir duruma yol açmakta, aynı zamanda rejimin etkinliğini azaltmaktadır.

Dahilde işleme rejiminin ülkemiz uygulamalarında sektörler itibariyle bir kısıtlama getirilmemiş ve uygulamanın daha liberal olması sağlanarak yurtdışı ucuz hammadde kaynaklarından ihracatçının azami derecede istifade etmesinin sağlanması amaçlanmıştır. Öte yandan, bazı durumlarda firmaların izin belgesi alırken taahhüt ettikleri ihracat rakamları, gerek kıymet gerekse miktar olarak firmanın üretim kapasitesi ve ülkenin üretim kaynakları ile karşılanması zor görünmektedir. Sonuçta bazı izin belgeleri ihracatta yaşanan suistimallere dayanak olmaktadır. Bu bağlamda, ülke ekonomisinin ihtiyaçları göz önüne alınarak sektörel bazda yeniden düzenlemelere gerek vardır. Kapasitesiyle bağdaşmayan bir şekilde taahhütte bulunan ve buna bağlı olarak vergi ve fiyat avantajlarıyla girdi sağlayıp şartlı muafiyet haklarının kötüye kullanmaları muhtemel olan firmalara belge verilmesi ve kapsamının belirlenmesi hususlarında gerekli risk analizlerinin yapılması uygun olacaktır. Dahilde işleme rejim kararları ve tebliğlerinin sık sık değiştirilerek dahilde işleme izin belgelerine sürekli ek

süre verilmesi nedeniyle firmalar taahhütlerini yerine getirmeyerek sürekli yeni hak beklentileri içine girmekte, işlemler yıllarca devam etmekte, kamu alacağı işlem tarihine göre çok geç doğmakta ve zamanla takibi imkansızlaşmaktadır. Karar ve tebliğlerle yapılan düzenlemelerin istikrar kazanması halinde, hak ve yükümlülüklerini bilen ve yerine getiren firmaların güçleneceği, sorumluluklarını yerine getirmeyenlerin ise yaptırım uygulanarak sistem dışında tutulabileceği, böylece yolsuzluk ve usulsüzlüklerin azalabileceği düşünülmektedir.

Dahilde işleme rejiminin rakamsal bazda ihracatımıza katkısı tartışılmaz ancak, ülkemiz üretim ve ihracatının yapısı incelendiğinde, bir çok sanayi dalında üretim için gerekli ham madde ve ara malın ülkemizde var olduğu halde girdi maliyetlerinin düşürülmesi için ithalatı yapılmakta, ham madde ve ara malı üreten firmaların, bu ürünlerine yönelik ülke içi talebin daralması nedeniyle zor durumda kalmalarına, haksız rekabete ve kazanıma yol açacak uygulamalara neden olmaktadır. Bu durum özellikle tekstil ve hazır giyim sektöründe, tekstil hammadde üreticilerinin en çok şikayet ettikleri sorunların başında gelmektedir. Ülkemiz hazır giyim üreticilerinin hammadde ihtiyaçları yerli tekstil üreticileri tarafından karşılanabilecekken hazır giyim firmaları girdi ihtiyaçlarını dahilde işleme rejimi kapsamında özellikle ülkemize göre daha ucuz olan tekstil girdilerini (iplik, ham bez, kumaş) Uzakdoğu ülkelerinden hiçbir ticaret politikası önlemine (dampinge karşı önlemler, telafi edici önlemler ve miktar kısıtlamaları) tabi olmadan ithal edebilmektedir. Dolayısıyla bu durum ülkemizdeki tekstil hammadde üreticileri için haksız rekabete yol açmaktadır. Ayrıca; ülkemiz yerli üreticilerinin dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalattan doğan olumsuz durumun önlenmesi amacıyla, uygulamaya konulan tecil-terkin sisteminin pek etkili olduğunu söylemeyiz. Zira; belge sahibi firmalar yurt içindeki fiyatlara göre daha ucuz olan, özellikle Uzakdoğu ülkelerinin aşırı sübvansiyonlu mallarını tercih etmektedirler.

Sonuç olarak; İhracatın yaklaşık %40'lık kısmının Dahilde İşleme Rejimi kapsamında yapıldığı ve bu Rejim kapsamında yapılan ithalata karşılık, rejim kolaylıklarından yararlanan işletmelerin kapasiteleriyle orantısız tutarlarda ihracat taahhüdünde buldukları hususu dikkate alındığında; gerçeğe aykırı taahhüt kapatma ve hayali ihracatların büyük bölümünün Dahilde İşleme Rejimi yoluyla gerçekleştirilen işlemlerle bağlantılı olduğu, bunun da Dahilde İşleme Rejimine ilişkin işlemlerin uygulama alanı gümrük idareleri olmasına karşın, tüm yetki ve düzenlemelerin Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın uhdesine bırakılmış olmasından ve yapılan düzenlemelerin, AB mevzuatıyla uyumlaştırılan gümrük mevzuatının temel prensipleriyle bağdaşmamasından ve Bakanlar Kurulu Kararları ve Tebliğlerle yapılmış bulunan düzenlemelerin oto kontrole yönelik hükümler içermemesinden kaynaklandığı görülmektedir.

AB ile uyum yasaları yönünde yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurulduğunda, AB ülkelerinde Dahilde İşleme ve Hariçte İşleme Rejimleriyle ilgili yetki ve düzenlemelerin Gümrük İdaresinde bulunduğu gerçeğinden hareketle, her iki rejimle ilgili uygulama ve düzenleme yetkisinin Gümrük İdaresine bırakılması ve gümrüklere bu alanda uzman kişilerin yerleştirilmesi yahut da personelin bu alanda yetiştirilmesi, orantısız bir biçimde artış gösteren dahilde işleme belgeleri ile ilgili olarak talepte bulunan firmalara ilişkin belge verilmesi aşamasında, firma ilgililerini de kapsayacak şekilde ayrıntılı inceleme ve araştırma yapılması yönünde düzenleme yapılması uygun olacaktır. Nitekim 2003 Kasım ayından itibaren DTM'ca özellikle tekstil ve pamuk üreticilerinin yoğun şikayeti üzerine başlatılan ön izin uygulaması olumlu bir gelişmedir. Bu yeni uygulama uyarınca, imalatçı, ihracatçı ve imalatçı ihracatçılar, bundan sonra, dahilde işleme izin belgesi almak için önce ilgili ihracatçı birliğinden ön izin alacak, ondan sonra DTM'na gideceklerdir. İhracatçı birlikleri, ön izin için başvuruda, firmanın SSK prim borcunun olup olmadığına, SSK'lı işçi çalıştırıp çalıştırmadığına, firmanın hakikaten bu sektörde olup olmadığına, ithal ettiği ürünü kendi üretiminde kullanıp kullanmayacağına bakacak, şartlar tutuyorsa başvuruları DTM'ye yönlendirecektir. Yeni uygulamayla, ihraç edilecek üründe kullanılmak üzere DİİB kapsamında gümrük vergisi ödenmeden ithal edilen ürünün, yerli firmalarla haksız rekabet yaratacak şekilde yurt içi piyasada satılmasının önlenmesi amaçlanmaktadır.

Dahilde işleme rejimi uygulamalarının ekonominin makro ve mikro politikalarını etkileyebilecek nitelikte sonuçlar içermesi yukarıda belirtilen sorunların göz ardı edilmemesini, bir an önce çözüm yolu bulunmasını gerektirmektedir. Çözüm yolları bulunurken de söz konusu teşvik sistemini uygulayan ve uygulamayı yürüten dört kesimin de (belge sahibi firmalar, gümrük idareleri, İhracatçı Birlikleri ve DTM ihracat Genel Müdürlüğü) bir araya gelerek tarafların rejimle ilgili şikayet ve önerilerinin neler olduğu dinlenmeli ve bu sorunların çözümü için ortak bir eylem planı hazırlanmalıdır. Bu problemlerin aşılmasında en çok sektör temsilcilerine görev düşmektedir. Zira belgeyi kullanan, belgenin sağlamış olduğu muafiyetlerden yararlanan ve belge kapsamında kaçakçılık yapan yine belge sahibi firmalardır. Uygulamada artık DTM İhracat Genel Müdürlüğü mevzuatı düzenleyen kurum olarak kendisinden kaynaklanan sorunların çözümü için sektör temsilcilerinin şikayetlerini yakından dinleyerek bu sorunların giderilmesine yönelik yeni düzenlemelere gitmektedir. (Örneğin son olarak belge alımı için ön izin uygulamasına geçilmesi, gümrüklerde belge kapsamında fazla ithalatın yapılmasını engelleyecek bilgi-otomasyon ağının kurulması, referans fiyat sisteminin yaygınlaştırılması v.b.) Bu düzenlemeler karşısında dahilde işleme izin belgesi sahibi firmaların

öncelikle sorumluluklarını bilerek hareket etmeleri ve haksız kazanç sağlayacak hileli yollara sapmamaları gerekir. Bunun sonucunda mevcut diğer sorunlar kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

KAYNAKÇA

- AKIN, Hakan** :Yeni İşim Dış Ticaret, 1.Baskı, Academy International Yayınları, Ankara, Ağustos-1999
- AKKUZUGİL, Yüksel**
DEMİR, Musa :“İhracata Yönelik Devlet Yardımlarının Analizi ve Değerlendirilmesi”, Dış Ticaret Dergisi, DTM, Ocak-2003
- ALTUNYALDIZ, Ziya,**
BAŞER, Feridun :Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Dahilde İşleme Rejimi Uygulamaları, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead>, 10.10.2003
- ARTAN, Tuğrul** :“Dahilde İşleme Kararı’nın Yasal Dayanak, Topluluk Gümrük Kodu’na Uyum ve Doğan Mevzuat ve Yetki Karmaşası Yönlerinden İncelenmesi”, Gümrük Dergisi, Sayı:17, Haziran 1995
- AŞCI, Cenap** :“Gümrük Rejimleri, Gümrükçe Onaylanmış Diğer İşlem ve Kullanım Şekilleri”, Gümrük Teftiş Kurulu Seminerleri-1, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, Yayın No:7, Ankara, Mart-2001
- ATAN, Turhan** :“Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Gümrük Mevzuatı”, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, Yayın No:4, Dilek Ofset, İstanbul-1995
- ATILGAN, Tufan** :“Türk Tekstil Sektörünün Fırsat ve Riskleri”, Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:261, Eylül-2001
- BAĞRIACIK, Atilla** :Yeni Gümrük Kanunu Çerçevesinde Belgelerle Uygulamalı Dış Ticaret İşlemleri, 6. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul-2000
- BALDWIN, Rober E.** :GATT Reform: Selected Issues, Protection and Competition in International Trade, 1. Published, Edited by Henryk Kierzkowski, Basic Blackwell Ltd, NewYork,-USA, 1987
- BAŞMANAV, Seçil** :Avrupa Birliği Terminolojisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerle İlgili Sözcük ve Kavramlar, KOSGEB, Ankara, Haziran,<http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/ab>, 27.01.2004
- BAYDAROL, Can** :“Topluluk Müktesebatı ve Türkiye” Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Antalya, Ağustos-2003

- BİLGİÇ, Mete** :GATT Kuralları ve Uruguay Roundu Kapsamında Uygulanan Devlet Yardımları ve Sübvansiyonlar, KOSGEB-TÜBİTAK Matbaası, Ankara, Ocak-1999
- BİLGİN, Mualla** :Sorularla İhracatı Teşvik Mevzuatı, 1. Baskı, Yayın No:1998-56, İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayınları, İstanbul, Eylül-1998
- ÇAYHAN, Esra** :“Kuruluşundan Günümüze Avrupa Birliği”, Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Antalya, Ağustos-2003
- ÇİMEN, Ahmet** :Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri, Vakıfbank Yayınları, Ankara-1996
- DEMİR, Abdurrahman** :“İhracat Teşviki”, Gümrük Teftiş Kurulu Seminerleri-1, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, Yayın No:7, Ankara, Mart-2001
- DEMİR, Abdurrahman** :“İhracatı Teşvik Uygulamalarından Dahilde İşleme Rejiminde KDV Nasıl Buharlaşır?”, Gümrük Dergisi, Sayı: 36, Gümrük Müfettişleri Derneği Yayını, Mart-2001
- DEMİR, Abdurrahman** :“Dahilde İşleme Rejiminde Önceden İhracat-Sonradan İthalat Uygulamaları ve Realiteler”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 264, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Ağustos-2003
- DİRLİK, Didem** :Topluluk Hariçte İşleme Rejiminin Mevzuat Uygulama ve Sorunlar Açısından İncelenmesi ve Türkiye'nin Uyum Çalışmaları-Uzmanlık Tezi, Gümrük Müsteşarlığı At ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, Eylül 1998
- DPT** :Devlet Planlama Teşkilatı Özel İhtisas Komisyonları, Türkiye-AT Mevzuat Uyumlu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Raporları Cilt 1: Devlet Yardımları Alt Komisyonu, Ankara, Kasım 1995
- DPT** :Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Petrokimya Sanayii Öik Raporu Sentetik Elyaf ve İplik Sanayii Alt Komisyonu Raporu, DPT: 2602-Öik: 613 Ankara, 2001
- DTM AB Genel Müdürlüğü** :Avrupa Birliği ve Türkiye, 4. Baskı, Ankara, Ekim 1999
- DTM AB Genel Müdürlüğü** :Avrupa Birliği ve Türkiye, 5. Baskı, Ankara, Kasım 2002
- DTM AB Genel Müdürlüğü** :Avrupa Birliği'nde Üretim ve Hizmet Sektörleri, Ankara, Ekim-2003
- DTM İhracat Gen. Müd.** :İhracat 2004-2006 Stratejik Planı, Ankara, 2003

- DURAN, Mustafa** :Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Araştırma ve İnceleme Dizisi-33, Ankara, Ocak-2003
- EGE, Ayşe
ACAR, Ufuk** :Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Muhtemel Etkiler ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, KOSGEB Yayınları, Aralık-1995
- ERTÜRK, Emin** :Uluslararası İktisat: Teori Politika İktisadi Birleşmeler-Uluslararası Parasal Birleşmeler, 1. Baskı, Ekin Kitabevi, İstanbul, 1996
- ERTÜRK, Emin** :Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar, 1. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, Mart-1993
- EUROPEAN COMMISSION** :European Commission Directorate General Press and Communication, Making Globalisation Work For Everyone, The European Union and World Trade, Bruxelles/Belgium, December-2002
- GEZGİN, Burhan** :“Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Önceden İhracat ve Tecil Terkin Uygulaması”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:247, Mart-2002
- GÖKMEN, Selahaddin** :“Dahilde İşleme Rejimi”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 135, Maliye Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayınları, Aralık-1999
- GÜLERMAN, Adnan** :“Türk Ekonomisinde Tekstil”, Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:260, Ağustos-2001
- GÜMRÜK VAKFI** :Gerekçeli Gümrük Kanunu, Gümrük Vakfı Yayınları, Yayın No: 7, Ankara, Ocak-2000
- INGRAM, James C.** :International Economic Problems, 3. Edition, University of North Carolina, John Wiley&Sons Inc., Canada, 1978
- İNECİ, Barbaros** :Avrupa Topluluğu ve Türkiye’de Sübvansiyonlar, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul Sanayi Odası Yayınları, İstanbul, Kasım-1993
- İYİBOZKURT, Erol** :Uluslararası İktisat: Teori ve Politika, Ezgi Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, Bursa, 1995
- İYİBOZKURT, Erol** :Türkiye-AB Gümrük Birliği, 2. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1996
- KAÇAR, Bayram** :“AB Ortak Ticaret Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu”, Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar

Merkezi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Antalya, Ağustos-2003

- KARACA, Ayhan** :“Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sektörlerine İlişkin Düzenlemeleri İçeren Uluslararası Anlaşmalar: Dünya Ticaret Örgütü Tekstil ve Giyim Anlaşması, Tarım Anlaşması”, <http://www.aeri.org.tr>, 15.12.2003
- KARAKUZEY, Mustafa** :Serbest Bölgeler ve İlgili Mevzuat, 1. Baskı, Promete Gümrük Müşavirliği, Ünal Baskı ve Cilttevi, İstanbul, Nisan-2003
- KARLUK, Rıdvan** :Türkiye’de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, Eskişehir İkt. ve Tic. İlimler Akademisi Yayınları, No:237/158, Eskişehir, 1981
- KOBAN, Emine** :Dış Ticaret Eğitimi, Uludağ Üniv. Sos. Bil. Mes. Yük. Okulu ve Demirtaş Sanayiciler Derneği, Alfa Basım Yayınları, Bursa, Mart-2002
- KOŞAR, Dilşad** :“Türk Tekstil Sektörünün Rekabet Gücü” <http://www.aeri.org.tr/Pamuksempozyumu> 2002, 12.09 2003
- MAÇ, Mehmet YAVUZ, Eylem** :“Dahilde İşleme İzin Belgesi”, Vergi Dünyası-Özel Sayı, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Sayı: 262
- MUSGRAVE, Richard A. MUSGRAVE, Peggy B.** :Public Finance In Theory and Practice, 2. Edition, McGraw-Hill Kogakusha Ltd., Library of Cargress Cataloging In Pulication Data, USA, 1976
- NARLI, Ayşenur** :İhracatı Teşvik Tedbirlerinin Tarihsel Gelişimi, Hazine ve Dış Tic. Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirmeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1985
- NURAL, Ali AKÇİN, Remzi** :Açıklamalı 4458 Sayılı Gümrük Kanunu, Gümrük Kontrolörleri Derneği, Yayın No:25, Ekim-2000, Ankara
- OĞUZ, Binhan** :“Dahilde İşleme Rejimi ve Tekstil Sektörüne Etkileri”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:2000/22, İstanbul, Haziran-2000
- OĞUZ, Binhan** :“Tekstilde Gerçek Bir Serbest Pan Avrupa Akdeniz Bölgesinden Uzağız”, Tekstil İşveren Dergisi, Sayı: 271, Temmuz-2002
- OKTAR, Kemal** :“Tekstil ve Konfeksiyon Ürünü İhracında Yeni Bir Tecil Terkin Uygulaması: Dahilde İşleme ve Geçici Kabul Rejimi Kapsamında Ham ve Yardımcı Madde Teslimi”, Vergi Raporu Dergisi, Sayı: 37, Ekim-Kasım 1998

- OKUMUŞ, Önder** :“AB Bölgesel Gelişme Politikaları”, Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Antalya, Ağustos-2003
- POTTO, Steffano** :Türkiye'nin AB'ne Katılım Süreci: AB'nin Gümrük Birliği, Malların Serbest Dolaşımı Ortak Dış Ticaret Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, Mart-2002
- PRICEWATERHOUSE COOPERS-TÜRKİYE** :Dış Ticaret ve Türkiye Gümrük Kılavuzu, İstanbul, 2003
- SEYİDOĞLU, Halil** :Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama, Genişletilmiş 12. Baskı, Güzem Yayınları, Yayın No:14, İstanbul, 1998
- SÖĞÜT, Mehmet Atilla** :Avrupa Birliği'nde Devlet Yardımları ve İmalat Sanayinde Uygulamaları, KOSGEB, Ankara-Eylül 2000
- SNYDER, Francis** :Globalisation and Europeanisation as Friends and Rivals: European Union Law in Global Economic Networks, European University Institute, Florence, Department Of Law, EUI Working Paper LAW No:99/8, Badia Fiesolana, San Domenico(FI),1999, http://www.iue.it/LAW/Texts/law99_8.pdf, 24.01.2004
- ŞAHİN, Arif** :İhracata Yönelik Finansman Araçları, 3. Baskı, İGEME Yayınları, Aralık-2000
- ŞAHİN, Arif** :İhracat Mevzuatı 2003, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara, Nisan-2003
- ŞENYÜZ, Doğan** :Türk Vergi Sistemi, 6. Baskı, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 2000
- TARAKÇIOĞLU, Işık** :“Avrupa Birliği Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sanayii'ni Harcıyor mu?”, Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:287, Kasım-2003
- TARAKÇIOĞLU, Işık** :“Uluslararası İzmir Tekstil ve Hazır Giyim Sempozyumu” 26-29 Ekim 2001, Tekstil İşveren Dergisi, Sayı:262, Ekim-2001
- TÜRKİYE AT DERNEĞİ İSTANBUL ŞUBESİ** :Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği Semineri 7-8 Ekim 1995, Esbank Yayın No: 6, İstanbul, Mart-1996
- TÜRKKAN, Erdal** :“Avrupa Birliği'nin Rekabet Politikası”, Avrupa Birliği ve Türkiye, ed. Şükrü Erdem, Sibel Mehter Aykın, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Antalya, Ağustos-2003

- TÜSİAD** :Türkiye'nin İhracatında Uzun Vadeli Bir Perspektif ve Öneriler, Yayın No:Tüsiad-T/96-1/195, İstanbul, Ocak-1996
- TÜSİAD** :Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Gümrük Birliği'nin Dış Ticaretimize Etkileri, Lebib Yalkın Yayınları, Yayın No: TÜSİAD-T/2003-10-364, İstanbul, Ekim-2003
- TURHAN, Ali** :Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve GATT, Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 1997
- UZUNOĞLU, Nihat** :“Dahilde İşleme Rejimi ve Geçici Kabul Rejimlerinde Tecil Terkin Uygulaması”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:208, Aralık-1998
- VERHOUGEN, Günter** :European Union Enlargement A Historic Opportunity, <http://www.esi2.us.es/~mbilbao/pdf/enlargeu/27.01.2004>
- YILDIRIM, Öznur** :“İhracata Yönelik Devlet Yardımları”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı:141, MGKD Yayınları, Haziran 2000

DIĞER KAYNAKLAR

2 Kasım 1984 tarih ve 18563 sayılı Resmi Gazete
05.08.1993 tarih ve 21659 sayılı Resmi Gazete
28.7.1994 tarih ve 22004 sayılı Resmi Gazete
11.01.1995 tarih ve 22168 sayılı ve Resmi Gazete
31.12.1995 tarih ve 22510 sayılı Resmi Gazete
06.01.1996 tarih ve 22515 sayılı Resmi Gazete
26.12.1996 tarih ve 22859 sayılı Resmi Gazete
01.03.1997 tarih ve 22920 sayılı Resmi Gazete
31.07.1997 tarih ve 23066 sayılı Resmi Gazete
21.9.1997 tarih ve 23117 sayılı Resmi Gazete
14.10.1998 tarih ve 23493 sayılı Resmi Gazete
4.11.1998 tarih ve 23513 sayılı Resmi Gazete
14.11.1998 tarih ve 23523 sayılı Resmi Gazete
15.11.1998 tarih ve 23524 sayılı Resmi Gazete
04.11.1999 tarih ve 23866 sayılı Resmi Gazete
31.12.1999 tarih ve 23923 sayılı Resmi Gazete
14.1.2000 tarih ve 23933 sayılı Resmi Gazete
29.01.2000 tarih ve 23948 sayılı Resmi Gazete
25.03.2000 tarih ve 24000 sayılı Resmi Gazete
20.5.2000 tarih ve 24054 sayılı Resmi Gazete
12.7.2000 tarih ve 24107 sayılı Resmi Gazete
22.07.2000 tarih ve 24117 sayılı Resmi Gazete
15.09.2000 tarih ve 24171 sayılı Resmi Gazete
03.11.2000 tarih ve 24219 sayılı Resmi Gazete
02.01.2001 tarih ve 24628 sayılı Resmi Gazete
10.02.2001 tarih ve 24314 sayılı Resmi Gazete
23.03.2001 tarih ve 24351 sayılı Resmi Gazete
16.05.2001 tarih ve 24404 sayılı Resmi Gazete
29.06.2001 tarih ve 24447 sayılı Resmi Gazete
31.10.2001 tarih ve 24569 sayılı Resmi Gazete
06.02.2002 tarih ve 24663 sayılı Resmi Gazete
31.05.2002 tarih ve 24771 sayılı Resmi Gazete
25.03.2003 tarih ve 24000 sayılı Resmi Gazete
14.04.2003 tarih ve 25079 sayılı Resmi Gazete
30.04.2003 tarih ve 25094 sayılı Resmi Gazete
05.07.2003 tarih ve 25159 sayılı Resmi Gazete
27.02.2003 tarih ve 25033 sayılı Resmi Gazete
01.8.2003 tarih ve 25186 sayılı Resmi Gazete

14.08.2003 tarih ve 25199 sayılı Resmi Gazete

28.08.2003 tarih ve 25135 sayılı Resmi Gazete

09.09.2003 tarih ve 25223 sayılı Resmi Gazete

16.3.2004 tarih ve 25404 sayılı Resmi Gazete

O.J. of the EC No L 302,19.10.1992

O.J. of the EC No L 253 , 11.10.1993

O.J. of the EC No L 35, 13.02.1996

O.J. of the EC No L 17, 21.01.1997

O.J. of the EC No L 119, 07.05.1999

O.J. of the EC No L 311, 12.12.2000

COMEXT- EEC SPECIAL TRADE

DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ

DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ (DTÖ)

EUROSTAT

GÜMRÜK MÜSTEŞARLIĞI

IMF

INTERNATIONAL FINANCIAL STATISTICS

İTKİB (İSTANBUL TEKSTİL ve KONFEKSİYON İHRACATÇILARI BİRLİĞİ)

STRATEKO

STRUCTURAL BUSINESS STATISTICS

http://www.ahk.org.hk/Archive/01_3_germany.PDF, 12.01.2004

<http://www.customs.businessline.com/GuideTraders/inwardprocessing.pdf>, 12.01.2004

<http://www.europa.eu.int/comm/eurostat/datashop/print-catalogue/EN?catalogue=Eurostat,2004>

<http://www.europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/l11010.htm>, 25.01.2004

<http://www.kosano.org.tr>, 27.01.2004

<http://www.kosgeb.gov.tr>, 27.01.2004

http://www.revenue.ie/pdf/ip_guide03.pdf, 27.01.2004

http://www.tokayhaber.com/dis_ticaret_mustesarligi.htm, 27.02.2004

ÖZGEÇMİŞİM

1979 yılında Düzce’de doğdum. İlk öğrenimimi Düzce Uzunmustafa İlk Okulu’nda, orta ve lise öğrenimimi Düzce Arsal Anadolu Lisesi’nde tamamladım. 2001 yılında Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü’nden mezun oldum. Eylül 2001’de Uludağ Üniversitesi Sos. Bil. Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans yapmaya hak kazandım. Prof. Dr. Metin TAŞ danışmanlığında “Dahilde İşleme Rejimi ve Uygulamadaki Etkinliği” adlı tez çalışmama başladım.

Metin MALİ